

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Confessio Fidei Exhibita Invictiss. Imp. Carolo V. Cæsari
Aug. in Comicijs Avgvstæ. Anno M. D. XXX.**

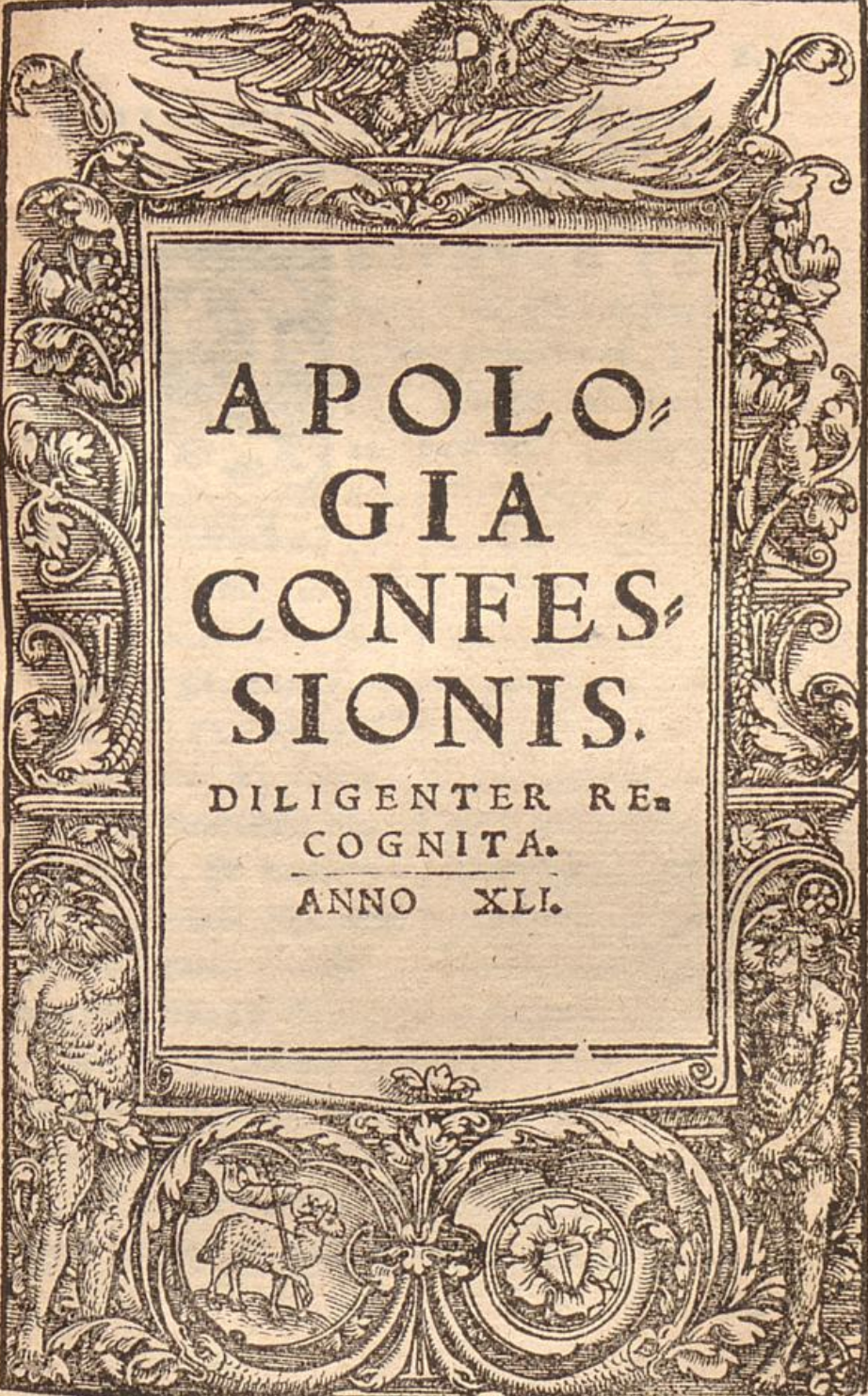
Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1542

VD16 C 4714

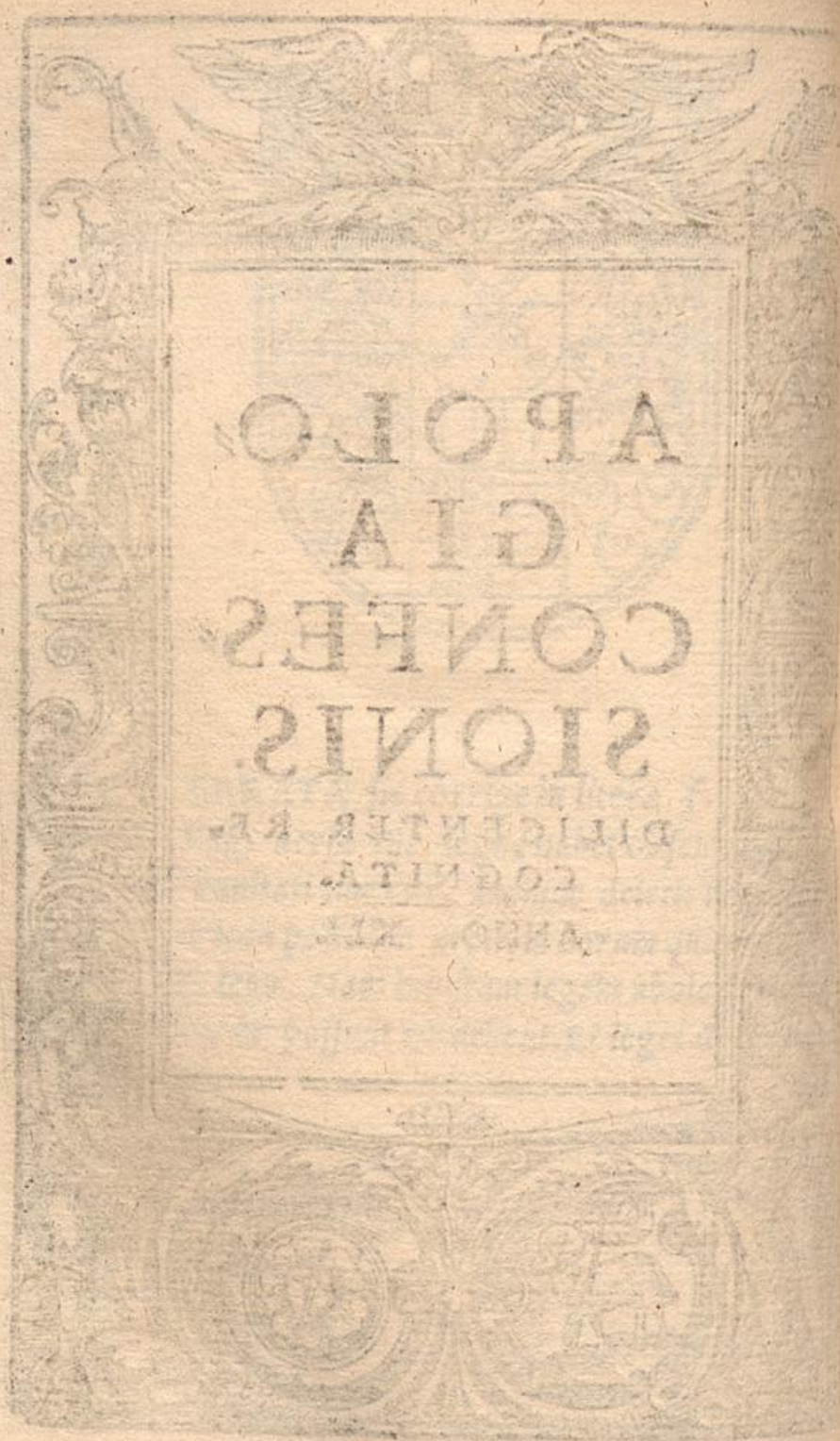
Apologia Confessionis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-35748

APOLLO
GIA
CONFES
SIONIS.

DILIGENTER RE
COGNITA.
ANNO XLI.

in
p
st
ba
tia
pl
ad
E
da
no
rij
ric
te
re
ap

PHILIPPVS MELANTHON
LECTORI SALVTEM D.

POSTQVAM CON=
fessio Principum nostrorum
publice prælecta est, Theo=
logi quidam ac Monachi
adornauerunt Confutatio=
nem nostri scripti, quã cum
Cæs. Maiestas curasset etiam
in confessu Principum prælegi, postulauit a nostris
Principibus, ut illi Confutationi assentirentur. No=
stri autem quia audierant multos articulos impro=
batos esse, quos abijcere sine offensione conscien=
tiæ non poterant, rogauerunt sibi exhiberi exem=
plum Confutationis, ut & uidere quid damnarent
aduersarij, & rationes eorum reucllere possent.
Et in tali causa, quæ ad Religionem & ad docen=
das conscientias pertinet, arbitrabantur fore, ut
non grauatim exhiberent suum scriptum aduersa=
rij, Sed non potuerunt id impetrare nostri, nisi pe=
riculosissimis conditionibus, quas recipere non po=
terant, nisi uellent se in discrimen certum conijce=
re. Instituta est autem deinde pacificatio, in qua
apparuit nostros nullum onus quamlibet incom=

A ij modum

PREFATIO.

modum detrectare, quod sine offensione conscientie suscipi posset. Sed aduersarij obstinate hoc postulabant, ut quosdam manifestos abusus atque errores approbaremus, quod cum non possemus facere, iterum postulauit Cæs. M. ut Principes nostri assentirentur Confutationi. Id facere Principes nostri recusauerunt. Quomodo enim assentirentur in causa Religionis, scripto non inspecto? Et audierant articulos quosdam damnatos esse, in quibus non poterant iudicia aduersariorum sine scelere comprobare. Iusserant autem me et alios quosdam parare Apologiam Confessionis, in qua exponerentur Cæs. Maiestati cause, quare non reciperemus Confutationem, et ea quae obiecerant aduersarij, diluerentur. Quidam enim ex nostris inter prælegendum capita locorum et argumentorum exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt ad extremum Cæsareæ Maiest. ut cognosceret nos maximis et grauissimis causis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæsareæ Maiestas non recepit oblatum scriptum. Postea editum est decretum quoddam, in quo glorientur aduersarij, quod nostram Confessionem ex scripturis confutauerint. Habes igitur Lector nunc Apologiam nostram, ex qua intelliges, et

quid

quid aduersarij iudicauerint, retulimus enim bona fide, & q̄ articulos aliquot contra manifestā scripturam spiritus sancti damnauerint, Tantum abest, ut nostras sententias per scripturas labefactauerint. Quāq̄ autem initio Apologiam instituumus communicato cum alijs consilio, tamen ego inter excudendum quaedam adieci. Quare meum nomen profiteor, ne quis queri possit sine certo autore librum editum esse. Semper hic meus mos fuit in his controuersijs, ut quantum omnino facere possem, retinerem formā usitate doctrinae, ut facilius aliquando coire concordia posset. Neq; multo secus nunc facio, Etsi recte possem longius abducere huius aetatis homines ab aduersariorum opinionibus. Sed aduersarij sic agunt causam, ut ostendant se neq; ueritatem, neq; concordiam querere, sed ut sanguinē nostrum exorbeant. Et nunc scripsi, quam moderatissime potui, ac si quid uidetur dictū asperius, hic mihi praefandum est, me cum Theologis ac Monachis, qui scripserunt Consutationem litigare, non cum Caesare, aut principibus, quos, ut debeo, ueneror. Sed uidi nuper Consutationem, & animaduerti adeo insidiosae & calumniosae scriptam esse, ut fallere etiam cautos in certis locis posset. Non tractaui tamen omnes cauillationes. Eset

PRAEFATIO.

enim infinitum opus, sed praecipua argumenta complexus sum, ut extet apud omnes nationes, testimonium de nobis, quod recte et pie sentiamus de Evangelio Christi. Non delectat nos discordia, Nec nihil mouemur periculo nostro, quod quantum sit in tanta acerbitate odiorum, quibus intelligimus accensos esse aduersarios, facile intelligimus, Sed non possumus abijcere manifestam ueritatem et Ecclesiae necessariam, quare incommoda et pericula propter gloriam Christi, et utilitatem Ecclesiae perferenda esse sentimus, et confidimus Deo probari hoc nostrum officium, et speramus equiora de nobis iudicia posteritatis fore. Neque enim negari potest, quin multi loci doctrinae Christianae, quos maxime prodest extare in Ecclesia, a nostris patefacti et illustrati sint, qui qualibus et quam periculosis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canonistas, et Theologos Sophistas, non libet hic recitare. Habemus publica testimonia multorum bonorum uirorum, qui Deo gratias agunt pro hoc summo beneficio, quod de multis necessarijs locis docuerint meliora, quam passim leguntur apud aduersarios nostros. Commendabimus itaque causam nostram Christo, qui olim iudicabit has controversias, quem oramus, ut respiciat afflictas et dissipatas Ecclesias, et in concordiam piam et perpetuam redigat.

APOLOGIA CONFESSIONIS.

P R I M V M articulum Confessionis nostrae, probant nostri aduersarij, in quo exponimus nos credere & docere, q̄ sit una essentia diuina, indiuidua &c. & tamen tres sint distinctae personae eiusdem essentiae diuinae, & coeternae, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus, & defendimus, Et sentimus eum habere certa & firma testimonia in scripturis sanctis, quae labefactari non queant. Et constanter affirmamus aliter sentientes, extra Ecclesiam Christi, & Idolatras esse, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

S E C V N D V M articulum de peccato Originali probant aduersarij, Verum ita ut reprehendant tamen definitionem peccati Originalis, quam nos obiter recitauimus. Hic in ipso statim vestibulo deprehendet Cæs. Maiestas, non solum iudicium, sed etiam candorem istis defuisse, qui Consutationem scripserunt. Nam cum nos simplici anis

DE PECCATO

no obiter recensere uoluerimus illa, quæ peccatâ
 Originis complectitur, isti acerba interpretatione
 conficta, sententiam per se nihil habentem incom-
 modi, arte deprauât. Sic inquirunt, Sine metu Dei,
 sine fide esse, est culpa actualis. Igitur negant esse
 culpam originalem.

Has argutias satis apparet in scholis natos
 esse, non in Consilio Cæsaris. Quam̄ autem hæc
 cauillatio facillime reuelli possit, tamen ut omnes
 boni uiri intelligant, nos nihil absurdi de hac causa
 docere. Primum petimus ut inspiciatur Germani-
 ca Confessio, hæc absoluet nos suspitione nouita-
 tis, Sic enim ibi scriptum est, Vucier wird ge-
 ret, das nach dem fall Adæ alle menschen, so na-
 turlich geborn werden, ynn sunden empfangen
 und geborn werden, das ist, das sie alle von mut-
 ter leib an, uol bofer lust und neigung sind, kei-
 ne ware Gottes forcht, kein waren glauben an
 Gott, uon natur haben konnen. Hic locus testa-
 tur nos, non solum actus, sed potentiam seu dona
 efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adime-
 re propagatis secundum carnalem naturam, Dicit
 enim ita natos habere concupiscentiam, nec
 posse efficere uerrum timorem & fiduciam erga
 Deum

Deum. Quid hic reprehendi potest? Bonis uiris quidem arbitramur nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam latina descriptio, potentiam nature detrahit, hoc est, dona & uim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Ut cum nominamus concupiscentiam, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam nature inclinationem.

Sed postea ostendemus pluribus uerbis, nostram descriptionem consentire cum usitata ac ueteri definitione. Prius enim consilium nostrum apeririendum est, cur his potissimum uerbis hoc loco usi simus. Aduersarij in scholis fatentur materiale (ut uocant) peccati originalis esse concupiscentiam, quare in definiendo non fuit pretereunda, presertim hoc tempore, cum de ea nonnulli parum religiose philosophantur.

Quidam enim disputant, peccatum originis non esse aliquod in natura hominis uitium, seu corruptionem, sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliquo proprio uitio, propter alienam culpam. Præterea addunt, neminem damnari mor-

A V te etc

DE PECCATO.

te aeterna propter peccatum originis, Sicut ex ancilla serui nascuntur, & hanc conditionem sine natura uicij, sed propter calamitatem matris sustinent, Nos, ut hanc impiam opinionem significaremus nobis displicere, concupiscentiae mentionem fecimus, optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, q̄ natura hominum corrupta & uiciosa nascatur.

Neq; uero tantum concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam deesse timorem Dei, & fidem, Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum Originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originalis, qui acceperunt a Patribus. De fomite disputant, q̄ sit qualitas corporis, & ut suo more sint inepti, quaerunt utrum qualitas illa, contagione pomi, an ex afflatu serpentis contracta sit, Vtrum augeatur medicamentis. Huiusmodi quaestionibus oppresserunt principale negotium, Itaq; cum de peccato originis loquuntur, grauiora uicia humanae naturae non commemorant, scilicet ignoracionem Dei, cōtemptum Dei, uacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum praesentium &c. Hos morbos, qui maxime aduersantur

aduersantur legi Dei, non animaduertunt schola-
stici, Imo tribuunt interim humane nature inte-
gras uires ad diligendum Deum super omnia, ad
fatienda precepta Dei, quo ad substantiam actu-
um, Nec uident se pugnantia dicere. Nam pro-
prijs uiribus posse diligere Deum super omnia, fa-
cere precepta Dei, quid aliud est quam habere ius-
ticiam originis? Quod si has tantas uires habet
humana natura, ut per sese possit diligere Deum
super omnia, ut confidenter affirmant scholastici,
quid erit peccatum originis? Quorsum autem opus
erit gratia Christi, si nos possumus fieri iusti, pro-
pria iusticia? Quorsum opus erit spiritu sancto,
si uires humane per sese possunt Deum super om-
nia diligere, & precepta Dei facere? Quis non
uidet, quam preposterè sentiant aduersarij? Le-
uiore morbos in natura hominis agnoscunt, gra-
uiore morbos non agnoscunt, de quibus tamen
ubiq; admonet nos scriptura, & Prophetae perpe-
tuo conqueruntur, uidelicet, de carnali securitate,
de contemptu Dei, de odio Dei, & similibus uicijs
nobiscum natis, Sed postquam scholastici admiscu-
erunt doctrine Christiane, Philosophiam de per-
fectione nature, & plus quam satis erat, libero
arbitrio & actibus illicitis tribuerunt, & homines
philosophica

DE PECCATO

philosophica seu ciuili iusticia, quam & nos fate-
mur rationi subiectam esse, & aliquo modo in po-
testate nostra esse, iustificari coram Deo docue-
runt, non potuerunt uidere interiorem immundici-
am nature hominum, Neq; enim potest iudicari,
nisi ex uerbo Dei, quod scholastici in suis disputa-
tionibus non sepe tractant.

He fuerunt cause, cur in descriptione peccati
originis, & concupiscentie mentionem fecimus, &
detraximus naturalibus uiribus hominis, timorem
& fiduciam erga Deam, Voluimus enim significas-
se, qd peccatum originis hos quoq; morbos con-
neat, ignorationem Dei, contemptum Dei, uacillan-
tiam metu Dei, & fiducia erga Deum, non posse dilige-
re Deum. Hec sunt precipua uitia nature huma-
ne, pugnancia proprie cum prima tabula decalo-
gi.

Neq; noui quidquam diximus. Vetus definitio
recte intellecta prorsus idem dicit, Cum ait pecca-
tum originis carentiam esse iusticie originalis.
Quid est autem iusticia? Scholastici hic rixantur
de dialecticis questionibus, non explicant quid sit
iusticia Originalis. Porro iusticia in scripturis
continet nō tantum secundam tabulam Decalogi

sed primam quoq; quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iusticia Originalis habitura erat non solum æquale temperamentum qualitatatum corporis, sed etiam hæc dona, noticiam Dei certiozem, timorem Dei, fiduciam Dei, aut certe rectitudinem, & uim ista efficiendi. Idq; testatur scriptura cum inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine hanc sapientiam & iusticiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus, hoc est homini dona esse data, noticiam Dei, timorem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Ireneus & Ambrosius, qui cum alia multa in hanc sententiam dicit, tum ita inquit. Nō est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non semper est, Et Paulus ad Ephesios & Colossenses ostendit imaginem Dei, noticiam Dei esse, iusticiam & ueritatem. Nec Longobardus ueretur dicere, q; iusticia originis, sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est a Deo. Recitamus ueterum sententias, quæ nihil impediunt Augustini interpretationem de imagine.

Itaq; uetus definitio, cum inquit, peccatum esse
carentians

DE PECCATO

carentiam iusticie, detrahit non solum obedientiam inferiorum uirium hominis, sed etiam detrahit noticiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certe uim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in scholis tradunt ista non effici sine certis donis, & auxilio gratie. Nos ipsa dona nominamus, ut res intelligi possit, noticiam Dei, timorem & fiduciam erga Deum. Ex his apparet ueterem definitionem prorsus idem dicere quod nos dicimus, detrahentes metum Dei & fiduciam, uidelicet non actus tantum, sed dona & uim ad hec efficienda.

Eadem est sententia definitionis, que extat apud Augustinum, qui solet definire peccatum originis concupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam successisse amissa iusticia. Nam egra natura quia non potest Deum timere & diligere, Deo credere, querit & amat carnalia. Iudicium Dei, aut secura contemnit, aut odit perterrefacta, Ita & defectum complectitur Augustinus, & uiciosum habitum qui successit, Neq; uero concupiscentia tantum corruptio qualitatuum corporis est, Sed etiam praua conuersio ad carnalia in superioribus uiribus. Nec uident quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam a spiritu

Spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia.

Nos igitur recte expressimus utrunq; in descriptione peccati Originalis, uidelicet defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam quæ carnalia quærit contra uerbum Dei, hoc est, quærit non solum uoluptates corporis, sed etiam sapientiam & iusticiam carnalem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq; solum ueteres, sed etiam recentiores, Siqui sunt cordaciores docent simul ista uere peccatum originis esse, defectus uidelicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet priuationem originalis iusticiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ, unde non est priuatio pura, Sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum queritur quid sit originale peccatum, recte respondetur, qd sit concupiscentia immoderata. Recte etiam respondetur, qd sit debite iusticie carentia. Et in una istarum responsionum includitur altera. Idem sensit Hugo cum ait, Originale peccatum esse, ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne, Significat enim nos nascentes afferre ignorationem Dei, incredulitatem, diffidentiam

DE PECCATO

diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim complexus est, cum ignorantiam nominat. Et he sententia consentiunt cum scripturis, Nam Paulus interdum expresse nominat defectum, ut 1. Corin. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus. Plures locos citare de utraq; parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testimonijs. Et facile iudicare poterit prudens lector, has non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non remota uata.

Nihil igitur de peccato originis sententia alienum, aut a scriptura, aut a catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias Scripturae & Patrum obrutas Sophisticis rixis theologorum recentium, repurgamus, & in lucem restituimus, Nam res ipsa loquitur, recentiores theologos non animaduertisse, quid uoluerint Patres de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati originis. Neq; enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iusticia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus cor naturaliter uacare amore, timore, fiducia

fiducia Dei. Ideo Propheta inquit, Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Item, Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

Hic flagellant aduersarij etiam Lutherum q̄ scripserit, Peccatum originis manere post Baptismum, Addunt hunc articulum iure damnatum esse a Leone x. Sed Casa. Maies in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij in quam sententiam Lutherus hoc dictum uelit, q̄ peccatum originis reliquum sit post Baptismum. Semper ita scripsit, q̄ Baptismus tollat reatum peccati originalis, etiam si materiale, ut isti uocant, peccati maneat, uidelicet concupiscentia. Addit etiam de materiali, q̄ spiritus sanctus datus per Baptismum, incipit mortificare concupiscentiam, & novos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait, Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non reputetur. Hic palam fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia adeo placuit superioribus, ut recitata sit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Augustinus, Lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione

B tione

DE PECCATO

tione spiritali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire de docere Lutherum sciunt aduersarij, Et cum rem improbare non possunt, uerba tamen calumniantur, ut hoc artificio innocentem opprimant.

At disputant concupiscentiam pœnam esse, non peccatum, Lutherus defendit peccatum esse. Supra dictum est Augustinum definire peccatum originis, & sit concupiscentia, Expostulent cum Augustino, si quid habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait, concupiscentiam nescibam esse peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces. Item, uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Hæc testimonia nulla cauillatione euertere possunt. Clare enim appellant concupiscentiam peccatum, Quod tamen his qui sunt in Christo, non imputatur, & si res sit natura digna morte ubi non condonatur. Sic patres citra controuersiam sentiunt, Nam Augustinus longa disputatione reuellit opinionem istorum, qui sentiebant concupiscentiam in homine non esse

esse uicium, sed ἀδίαφορον ut corporis color, aut
aduersa ualitudo ἀδίαφορον dicitur.

Quod si contendent aduersarij, fomitem esse
ἀδίαφορον, reclamabunt non solum multæ sen-
tentia scripturæ, sed plane tota Ecclesia. Quis
enim unquam ausus est dicere hæc esse ἀδίαφορα,
etiam si perfectus consensus non accederet dubi-
tare de ira Dei, de gratia Dei, de uerbo Dei, iras-
ci iudicijs Dei, indignari q̄ Deus non eripit statim
ex afflictionibus, fr̄m̄ere q̄ impij meliore fortuna
utuntur, quam boni, incitari ira, libidine, cupidita-
te gloria, opum &c. Et hæc agnoscunt in se ho-
mines pij, ut apparet in Psalmis, ac Prophetis. Sed
in Scholis transtulerunt huc ex Philosophia pror-
sus alienas sententias, Quod propter passionem nec
boni, nec mali simus, nec laudemur, nec uitupere-
mur. Item, nihil esse peccatum, nisi uoluntarium.
Hæ sententiæ apud Philosophos de civili iudicio
dictæ sunt, non de iudicio Dei. Nihil prudentius
assuunt & alias sententias, naturam non esse ma-
lam, Id in loco dictum non reprehendimus, sed non
recte retorquetur ad extenuandum peccatum ori-
ginis, Et tamen hæ sententiæ leguntur apud Scho-
lasticos, qui intempestiue commiscunt philosophi-

DE PECCATO

eam seu civilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in Scholis tantum disputabantur, sed ex scholis, ut fit, efferebantur ad populum. Et hæc persuasiones regnabant, & aiebant fiduciam humanarum uirium & opprimebant cognitionem gratiæ Christi. Itaq; Lutherus uolens magnitudinem peccati originalis & humanæ infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine ἀδιάφορα, sed indigere gratia Christi, ne imputentur, uicem spiritui sancto, ut mortificentur.

Quam Scholastici utrumq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docent hominem proprijs uiribus posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur pœna imposita pro peccato originis. Ibi enim non solum morti & alijs corporalibus malis subiicitur humana natura, sed etiam regno diaboli. Nam ibi fertur hæc horribilis sententia, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius, Defectus, & concupiscentia sunt pœnæ & peccata, Mors & alia corporalia mala, & tyrannis diaboli proprie pœnæ sunt. Est enim natura humana in seruitutem tradita, & captiua a diabolo tenetur, qui eam impijs
opinionibus

opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad
 omnis generis peccata. Sicut autem diabolus uinci
 nō potest, nisi auxilio Christi, Ita non possumus nos
 proprijs uiribus ex ista seruitute eximere. Ipsa
 mundi historia ostendit, quanta sit potentia regni
 diaboli. Plenus est mundus blasphemijs contra De-
 um, & impijs opinionibus, & his uinculis habet
 diabolus irretitos sapientes & iustos coram mun-
 do. In alijs ostendunt se crassiora uicia. Cum au-
 tem datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata,
 & has pœnas auferat, & regnum diaboli, pecca-
 tum & mortem destruat, beneficia Christi non po-
 terunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra.
 Ideo de his rebus nostri concionatores diligenter
 docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam
 scripturam, & sanctorum patrum sententias pro-
 posuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cæs Maie-
 stati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, qui-
 bus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt.
 Scimus enim nos recte & cum catholica Ecclesia
 Christi sentire, Sed si renouabunt hanc controuer-
 siam aduersarij, non defuturi sunt apud nos qui
 respondeant, & ueritati patrocinentur. Nam ad-
 uersarij in hac causa, magna ex parte quid lo-

DE IUSTIFICATIONE.

quantur non intelligunt, Sæpe dicunt pugnantia,
Nec formale peccati originis, nec defectus quos
uocant, recte ac dialectice expediunt. Sed nos hoc
loco nolimus istorum rixas nimis subtiliter excu-
tere, Tantum sententiam sanctorum patrum, quam
et nos sequimur communibus et notis uerbis duxi-
mus esse recitandam.

Tertium articulum probant aduersarij, in quo
confitemur duas in Christo naturas, uidelicet na-
turam humanam assumptam a uerbo in unitatem
personæ suæ. Et quod idem Christus passus sit ac mor-
tuus, ut reconciliaret nobis patrem, et resuscitatus
ut regnet, iustificet, et sanctificet credentes et
iuxta Symbolum Apostolorum et Symbolum Ni-
cenum.

DE IUSTIFICATIONE.

IN quarto, quinto, sexto, et infra in articulo
xx. damnant nos quod docemus homines non prop-
ter sua merita, sed gratis propter Christum conse-
qui remissionem peccatorum fide in Christum.
Vtrunq; enim damnant, et quod negamus homines
propter sua merita consequi remissionem peccato-
rum, et quod affirmamus homines fide consequi remissionem

missionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. Cum autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Christianæ agitetur, qui recte intellectus illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & uberrimam consolationem pijs conscientijs, rogamus ut Cæsarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduersarij, cum neq; quid remissio peccatorum, neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iusticia sit intelligant, misere contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Ut autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea quæ aduersarij obijciunt posimus, inchoo quedam præfanda sunt, ut fontes utriusq; generis doctrinæ, & aduersariorum, & nostræ cognosci possint.

Vniuersa scriptura in hos duos locos præcipuos distribui debet, in legem, & promissiones. Alias enim legem tradit, alias tradit promissionem de Christo, uidelicet, cum aut promittit Christum uenturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem & uitam æternam, aut in Euangelio Christus, postquam apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem

DE IUSTIFICATIONE.

tionem & uitam æternam. Vocamus autem legem in hac disputatione decalogi præcepta, ubicunq; illa in scripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Moysi in præsentia nihil loquimur.

Ex his aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem, Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio ut cunq; efficere potest, sed etiam requirit alia longe supra rationem posita, scilicet, uere timere Deum, uere diligere Deum, uere inuocare Deum, uere statuere, q̄ Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, deniq; requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus, aut auersemur, cum Deus imponit.

Hic Scholastici secuti Philosophos tantum docent iusticiam rationis, uidelicet, ciuilia opera, & affingunt q̄ ratio sine spiritu sancto possit diligere Deum super omnia. Nam donec humanus animus, ociosus est, nec sentit iram, aut iudicium Dei, finire

gere potest, q̄ uelit Deum diligere, q̄ uelit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remissionem peccatorū, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, uota Monastica, Abusus Missæ, Et subinde alij alios cultus atq; observationes hac opinione excogitauerunt. Et ut fiduciam talium operum alerent atq; augerent, affirmauerunt Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & perniciosi errores herent, quos longum esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens lector, Si hæc est iusticia Christiana, quid interest inter Philosophiam, & Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapsa res est, ut multi irrideant nos qui docemus aliam iusticiam præter philosophicam quæ-

A V   rendam

DE IUSTIFICATIONE.

Vendam esse. Audiuius quosdam pro cōtione, ab a-
legato Euangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec
errabant isti, si uera sunt quæ defendūt aduersarij.
Nam Aristoteles de moribus ciuilibus adeo scripsit
erudite, nihil ut de his requirendum sit amplius. Vi-
demus extare libellos, in quibus conferuntur quæ-
dam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis, & alio-
rum dictis, quasi ad hoc uenerit Christus, ut trade-
ret leges quasdam, per quas mereremur remisio-
nem peccatorum, non acciperemus gratis propter
ipsius merita. Itaq; si recipimus hic aduersariorum
doctrinam, & mereamur operibus rationis remis-
sionem peccatorum & iustificationem, nihil iam
intererit inter iusticiam philosophicam, aut certe
Pharisaicam, & Christianam.

Quanquam aduersarij ne Christum omnino
prætereant, requirunt noticiam historię de Chri-
sto, & tribuunt ei, q̄ meruerit nobis dari quen-
dam habitum, siue ut ipsi uocant, primam grati-
am, quam intelligunt habitum esse inclinantem,
ut facilius diligamus Deum. Exiguum tamen est,
quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus uo-
luntatis ante habitum illum, & post illum habitum
eiusdem speciei esse, Fingunt uoluntatem posse di-
ligere.

figere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, ut idem facit libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per precedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & uitam eternam. Ita sepeliunt Christum, ne eo mediatore utantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient se propria impletione legis mereri remissionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo iustos reputari, cum tamen legi nunquam satisfiat, cum ratio nihil faciat, nisi quedam ciuilia opera, Interim neq; timeat Deum, neq; uere credat se Deo curæ esse. Et quanq̄ de habitu illo loquuntur, tamen sine iusticia fidei, neq; existere dilectio Dei, in hominibus, neq; quid sit dilectio Dei intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen inter meritum congrui, & meritum condigni, ludunt tantum, ne uideantur aperte $\omega\epsilon\lambda\alpha\gamma\iota\alpha\upsilon\iota\zeta\eta\mu$. Nam si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. Quanq̄ quid dicant, non uident. Post habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamē iubent dubitare, utrum adsit habitus,

Quomodo

DE IUSTIFICATIONE.

Quomodo igitur sciunt, utrum de congruo an de condigno mereantur. Sed tota hæc res conficta est ab ociosis hominibus qui non norant, quomodo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei, & terroribus conscientie, fiducia operum nobis excutiatur. Sicuti hypocrite semper iudicant se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iusticia, sed conscientie perterrefactæ ambigunt & dubitant, & subinde alia opera querunt & cumulant, ut acquiescant. Hæ nunquã sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & iusticia fidei.

Ita nihil docent aduersarij, nisi iusticiam rationis, aut certe legis in quam intuentur, sicut Iudei in uelatam Moisi faciem, & in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere, excitant præsumptionem & inanem fiduciam operum, & contemptum gratiæ Christi. Econtra pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operantes cum dubitatione, nunquam possunt experiri quid sit fides, & quam sit efficax, ita ad extremum penitus desperant.

Nos

Nos autem de iusticia rationis sic sentimus, q̄
Deus requirat eam, & q̄ propter mandatum Dei
necessario sint facienda honesta opera quæ deca=
logus præcipit, iuxta illud, Lex est pædagogus.
Item, Lex istiniustis posita. Vult enim Deus co=
herceri carnales illa ciuili disciplina, Et ad hanc
conseruandam dedit leges, literas, doctrinam ma=
gistratus, pœnas. Et potest hanc iusticiam utcunq;
ratio suis uiribus efficere, quanq̄ sepe uincitur im=
becillitate naturali, & impellente diabolo ad ma=
nifesta flagicia. Quanq̄ autem huic iusticiæ ratio=
nis libenter tribuimus suas laudes, Nullum enim
maius bonum habet hæc natura corrupta. Et recte
inquit Aristoteles, neq; Hesperum, neq; Luciferum
formosiores esse iusticia. Ac Deus etiam ornet
eam corporalibus premijs, tamen non debet cum
contumelia Christi laudari.

Falsum est enim, q̄ per opera nostra mereda=
mur remissionem peccatorum.

Falsum est & hoc, q̄ homines reputentur esse
iusti coram Deo propter iusticiam rationis.

Falsum est & hoc, q̄ ratio proprijs uiribus
possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei
facere

DE IUSTIFICATIONE.

Facere, uidelicet, uere timere Deum, uere statuere
q̄ Deus exaudiat, uelle obedire Deo in morte, &
alijs ordinationibus Dei. Non concupiscere aliena
&c. etsi ciuilia opera efficere ratio potest.

Falsum est & hoc & contumeliosum in Chri-
stum, q̄ non peccent homines facientes præcepta
Dei sine gratia.

Huius nostræ sententiæ testimonia habemus,
non solum in scripturis, sed etiam ex Patribus.
Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pe-
lagianos gratiam non dari propter merita nostræ.
Et de natura & gratia inquit. Si possibilitas natu-
ralis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum
quomodo uiuere debeat, & ad bene uiuendum suf-
ficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo
euacuatum est scandalum crucis. Cur non etiam
ego hic exclamem? imo exclamabo & istos incre-
pabo dolore Christiano. Euacuati estis a Christo
qui in natura iustificamini, a gratia excidistis. Ig-
norantes enim iusticiam Dei, & uestram uolentes
constituere, iusticiæ Dei non estis subiecti. Sicut
enim finis legis, ita etiam nature humane uiciosa
saluator Christus est, ad iusticiam omni credenti.
Et Iohannis 8. Si uos filius liberauerit, uere liberi
eritis

eritis. Non igitur possumus per rationem liberari
a peccatis, & mereri remissionem peccatorum. Et
Iohannis tertio scriptum est. Nisi quis renatus fue-
rit ex aqua & spiritu, non potest introire in reg-
num Dei. Quod si opus est renasci per spiritum
sanctum, iusticia rationis non iustificat nos coram
Deo, non facit legem, Roma 3. Omnes carent glo-
ria Dei, id est, carent sapientia & iusticia Dei, quæ
Deum agnoscit & glorificat. Item Roma. 8. Sen-
sus carnis inimicicia est aduersus Deum, Legi enim
Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci.
Qui autem in carne sunt, Deo placere non pos-
sunt. Hæc adeo sunt aperta testimonia, ut non de-
siderent acutum intellectorem, sed attentum audi-
torem, ut Augustini uerbis utamur, quibus ille in
eadem causa usus est. Si sensus carnis est inimicicia
aduersus Deum, certe caro non diligit Deum. Si
non potest legi Dei subijci, non potest Deum dili-
gere. Si sensus carnis est inimicicia aduersus Deum,
peccat caro etiam cum externa ciuilia opera faci-
mus. Si non potest subijci legi Dei, certe peccat,
etiamsi egregia facta, & digna laude iuxta huma-
num iudicium habet. Aduersarij intuentur præ-
cepta secundæ tabule, quæ iusticiam ciuilem conti-
nent, quam intelligit ratio. Hac contenti putant se
legi

DE IUSTIFICATIONE.

legi Dei satisfacere. Interim primam tabulam non uident, quæ præcipit, ut diligamus Deum, ut uere statuamus, quod Deus irascatur peccato, ut uere timeamus Deum, ut uere statuamus, quod Deus exaudiat. At humanus animus sine spiritu sancto, aut securus contemnit iudicium Dei, aut in poena fugit et odit iudicantem Deum. Itaque non obtemperat primæ tabulæ. Cum igitur hercant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de uerbo Dei, de minis, et promissionibus, uere peccant homines, etiam cum honesta opera faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde, iuxta illud, Quidquid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operantur, cum contemptu Dei, sicut Epicurus non sentit se Deo curæ esse, respici, aut exaudiri a Deo. Hic contemptus uiciat opera in speciem honesta, quia Deus iudicat corda.

Postremo hoc imprudentissime scribitur ab aduersarijs, quod homines rei æternæ iræ, mereantur remissionem peccatorum per actum illicitum dilectionis, cum impossibile sit diligere Deum, nisi prius fide apprehendatur remissio peccatorum. Non enim potest cor uere sentiens Deum irasci, diligere Deum, nisi ostendatur placatus. Donec terret et uideatur nos abijcere in æternam mortem, non potest se erigere

se erigere natura humana, ut diligat iratum, iudicantem & punientem. Facile est ociosis fingere ista somnia de dilectione, quæ reus peccati mortalis possit Deum diligere super omnia, quia non sentiunt, quid sit ira, aut iudicium Dei. At in agone conscientie & in acie experitur conscientia uanitatem illarum speculationum philosophicarum. Paulus ait. Lex iram operatur. Non dicit per legem mereri homines remissionem peccatorum. Lex enim semper accusat conscientias, & perterrefacit. Non igitur iustificat, quia conscientia perterrefacta lege, fugit iudicium Dei. Errant igitur qui per legem, per opera sua mereri se remissionem peccatorum confidunt. Hæc de iusticia rationis, aut legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam paulo post cum nostram sententiam de iusticia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quæ etiam proderunt ad illos errores aduersariorum, quos hactenus recensuimus evertendos.

Quia igitur non possunt homines uiribus suis legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis. Ideo non possumus per legem a peccato liberari, ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum & iustificationis

C I propter

DE IUSTIFICATIONE.

propter Christum qui datus est pro nobis, ut satisfaceret pro peccatis mundi, & positus est mediator ac propiciator. Et hæc promissio non habet conditionem meritorum nostrorum, sed gratis offert remissionem peccatorum & iustificationem, sicut Paulus ait. Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi. Iusticia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex nostris meritis. Quod si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia enim legem non facimus, sequeretur etiam promissionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Roma. 4. Si ex lege esset hæreditas, inanis esset fides, & abolita promissio. Si enim promissio requireret conditionem meritorum nostrorum, ac legem, cum legem nunquam faciamus, sequeretur promissionem inutilem esse.

Cum autem iustificatio contingat per gratiam tam promissionem, sequitur quod non possimus nos ipsi iustificare, alioqui quorsum opus erat promittere? cumque promissio non possit accipi nisi fide, Euangelium, quod est proprie promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum

stum, prædicat iusticiam fidei in Christum, quam non docet lex, neq; hæc est iusticia legis. Lex enim requirit a nobis opera nostra, & perfectionem nostram, Sed promissio offert nobis oppressis peccato & morte gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur non operibus, sed sola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, sed tantum fiduciam promissionis, seu promissæ misericordiæ in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit unusquisq; sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propicium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos, & quia in pœnitentia, hoc est, in terroribus consolatur & erigit corda, & regenerat nos, & affert spiritum sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus, ut delictet, diligere Deum, uere timere Deum, uere statuere, q; Deus exaudiat. Obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiscentiam &c.

Ita fides quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorē & propiciatorem Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quia fides, est uera cognitio Christi, & utitur beneficijs Christi, & regenerat

DE IUSTIFICATIONE.

rat corda, & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde reprehendimus aduersarios, qui tantum tradunt iusticiam legis, non tradunt iusticiam Euangelij, quod prædicat iusticiam fidei in Christum.

QVID SIT FIDES IUSTIFICANS.

ADuersarij tantum fingunt fidem esse noticiam historie, ideoque docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil enim loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, quia qui reputantur iusti coram Deo, non uersantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum noticia historie, sed est assentiri promissioni Dei, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum noticiam esse, addemus amplius, est uelle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerni discrimen inter hanc fidem, & inter iusticiam legis. Fides est *ἀγάπη* quæ

que accipit a Deo oblata beneficia, Iusticia legis est λατρία que offert Deo nostra merita. Fide sic uult coli Deus, ut ab ipso accipiamus ea que promittit & offert.

Quod autem fides significet non tantum historiae noticiam, sed illam fidem, que assentitur promissioni, aperte testatur Paulus, qui ait, Iusticiam ideo ex fide esse, ut sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide. Quare inter se correlatiue comparat & connectit promissionem & fidem. Quanquam facile erit iudicare, quid sit fides, si symbolum consideremus, ubi certe ponitur hic articulus, Remissionem peccatorum. Itaque non satis est credere, quod Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hunc articulum, qui est causa finalis historiae, Remissionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cetera oportet, quod uidelicet propter Christum, non propter nostra merita donetur nobis remissio peccatorum. Quid enim opus erat Christum dare pro peccatis nostris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satisfacere?

Quoties igitur de fide iustificante loquimur, sciendum est hæc tria obiecta concurrere, promissionem

DE IUSTIFICATIONE.

tionem, & quidem gratuitam, & merita Christi
tanquam precium & propiciationem. Promissio
accipitur fide, gratuitum excludit nostra merita,
& significat tantum per misericordiam offerri be-
neficium. Christi merita sunt precium, quia oportet
esse aliquam certam propiciationem pro peccatis
nostris. Scriptura crebro misericordiam implo-
rat, Et sancti patres saepe dicunt, nos per miseri-
cordiam saluari. Quoties igitur fit mentio miseri-
cordiae, sciendum est, quod fides ibi requiratur, quae
promissionem misericordiae accipit. Et rursus quo-
ties nos de fide loquimur, intelligi uolumus obie-
ctum, scilicet misericordiam promissam, Nam fides
non ideo iustificat, aut saluat, quia ipsa sit opus
per se dignum, sed tantum quia accipit miseri-
cordiam promissam.

Et hic articulus, haec largitio in Prophetis &
Psalms passim praecipue laudatur, cum tamen lex
non doceat gratuitam promissionem peccatorum, Sed
Patres norant promissionem de Christo, quod Deus
propter Christum uellet remittere peccata. Igitur
cum intelligerent Christum fore precium pro no-
stris peccatis, sciebant opera nostra non esse pre-
cium rei tantae. Ideo gratuitam misericordiam & re-
missionem

missionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in nouo testamento. Huc pertinent ille crebrae repetitiones misericordiae & fidei in Psalmis & Prophetis, ut hic. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hic confitetur peccata, nec allegat merita sua. Addit, Quia apud te propiciatio est. Hic erigit se fiducia misericordiae Dei. Et citat promissionem. Sustinuit anima mea in uerbo eius. Sperauit anima mea in Domino, id est, quia promisti remissionem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Et Paulus citat de Abraham. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusticiam, hoc est, Abraham sensit se habere Deum propiciam, tantum propter ipsius promissionem. Assensus est promissioni Dei, nec passus est se ab ea abstrahi, etiam si uidebat se immundum atque indignum esse. Senciebat Deum prestare promissum propter ueritatem suam, non propter opera aut merita nostra. Nec possunt acquiescere perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia haeret in carne peccatum, quod semper accusat nos. Tunc autem acquiescunt corda, quando in illis terroribus statuunt nos, ideo placere Deo, quia promisit, & Deum

C iij   prestare

DE IUSTIFICATIONE.

prestare promissum propter suam ueritatem, non
 propter dignitatem nostram. Ita Abraham audiuit
 hanc uocem, Noli timere, Ego enim sum protector
 tuus &c. Hic erexit se, & sensit Deum sibi pro-
 picium esse, non quia ipse meritus esset, Sed quia
 necesse esset Dei promissionem ueram iudicari.
 Hæc igitur fides imputatur ei pro iusticia, hoc est,
 quia assentitur promissioni, & accipit oblatam re-
 conciliationem, iam uere est iustus & acceptus
 Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gra-
 tuitam promissionem Dei accipit. Non frustra pla-
 cuit Paulo hoc testimonium Genesis. Videmus quo-
 modo exaggerat, quam diligenter in eo commo-
 ratur, quia uidebat naturam fidei in hoc loco faci-
 le perspicui posse, Videbat diserte addi testimo-
 nium de imputatione iusticiæ. Videbat adimi operi-
 bus laudem promerendæ iustificationis & pacan-
 dæ conscientie. Cum Abraham ideo pronuncietur
 iustus, quia assentitur promissioni, & accipit obla-
 tam reconciliationem, non opponit iræ Dei merita
 aut opera. Quare hic locus diligenter consideran-
 dus, copiose de tota re pijs mentes docere pote-
 rit, qui quidem ita intelligi poterit, si proponant
 eum sibi perterrefactæ mentes, & statuant ad eum
 eum modum se debere assentiri gratuite promissio-
 ni. Neq;

ni. Neq; enim possunt aliter acquiescere, nisi statu-
ant se habere Deum placatum, quia promiserit,
non quia nostra natura, uita & opera digna sint.

Itaq; & Patres iustificabantur, non per le-
gem, sed per promissionem, & fidem. Ac mirum
est aduersarios adeo extenuare fidem, cum uide-
ant ubiq; pro præcipuo cultu laudari, ut Psal. 49.
Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita
uult innotescere Deus, ita uult se coli, ut ab ipso ac-
cipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter
ipsius misericordiam, non propter merita nostra.
Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictio-
nibus. Et huiusmodi consolationes abolerent aduer-
sarij cum fidem extenuant, & uituperant, & tan-
tum docent homines per opera & merita cum
Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRIS-
TVM IVSTIFICET.

Primum, ne quis putet nos de ociosa noticia
historiæ loqui, dicendum est quomodo contin-
gat fides. Postea ostendemus & q. iustificet, &
quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea quæ

C v aduer

DE IUSTIFICATIONE.

aduersarij obijciunt. Christus Luca ultimo habet
predicari poenitentiam in nomine suo, & remissionem
peccatorum. Euangelium enim arguit omnes ho-
mines, quod sint sub peccato, quod omnes sint rei aeternae irae
ac mortis, & offert propter Christum remissionem
peccatorum, & iustificationem, quae fide accipitur.
Predicatio poenitentiae quae arguit nos, perterre-
facit conscientias ueris & serijs terroribus. In his
corda rursus debent concipere consolationem. Id
fit, si credant promissioni Christi, quod propter ip-
sum habeamus remissionem peccatorum. Hec fra-
des in illis paucibus erigens & consolans, accipit
remissionem peccatorum, iustificat, & uiuificat.
Nam illa consolatio est noua & spiritualis uita.
Hec plana & perspicua sunt, & a pijs intelli-
possunt, & habent Ecclesiae testimonia. Aduersarij
nusquam possunt dicere, quomodo detur spiritus
sanctus. Fingunt sacramenta conferre spiritum
sanctum ex opere operato, sine bono motu acci-
pientis, quasi uero ociosa res sit donatio spiritus
sancti.

Cum autem de tali fide loquamur, quae non est
ociosa cogitatio, sed quae a morte liberat, & nou-
am uitam in cordibus parit, & est opus spiritus
sancti

Sancti, non stat cum peccato mortali, sed tantisper dum adest bonos fructus parit, ut postea dicemus. Quid potest dici de conuersione impij, seu de modo regenerationis, simplicius & clarius? Proferant unum commentarium in sententias, ex tanto Scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cum loquuntur de habitu dilectionis fingunt homines spiritum sanctum per opera mereri, non docent per uerbum accipi, sicut & hoc tempore Anabaptistæ docent. At cum Deo non potest agi, Deus non potest apprehendi nisi per uerbum. Ideo iustificatio fit per uerbum, sicut Paulus inquit. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credentt. Item, Fides est ex auditu. Et uel hinc argumentum sumi potest, q̄ fides iustificet, quia si tantum fit iustificatio per uerbum, & uerbum tantum fide apprehenditur, sequitur q̄ fides iustificet. Sed sunt aliæ maiores rationes. Hæc diximus hactenus, ut modum regenerationis ostenderemus, & ut intelligi posset, qualis sit fides, de qua loquimur.

Nunc ostendemus, q̄ fides iustificet. Vbi primum hoc monendi sunt lectores, q̄ sicut necesse est hanc sententiam tueri, q̄ Christus sit mediator, ita necesse

DE IUSTIFICATIONE.

necesse sit defendere q̄ fides iustificet. Quomodo enim erit Christus mediator, si in iustificatione, non utimur eo mediatore, si non sentimus, q̄ propter ipsum iusti reputemur? Id autem est credere, considerare meritis Christi, q̄ propter ipsum certo uelit nobis Deus placatus esse. Item sicut oportet defendere, q̄ præter legem, necessaria sit promissio Christi, ita necesse est defendere, q̄ fides iustificet. Lex enim non docet gratuitam remissionem peccatorum. Item, Lex non potest fieri, nisi prius accepto spiritu sancto. Necesse est igitur defendere q̄ promissio Christi necessaria sit, At hæc non potest accipi nisi fide. Itaq; qui negant fidem iustificare, nihil nisi legem abolito Euangelio, & abolito Christo docent.

Sed nonnulli fortassis, cum dicitur, q̄ fides iustificet, intelligunt de principio, q̄ fides sit initium iustificationis, seu præparatio ad iustificationem, ita ut non sit ipsa fides, illud quo accepti sumus Deo, sed opera quæ sequuntur. Et somniant fidem, ideo ualde laudari, quia sit principium. Magna enim uis est principij, ut uulgo dicunt, *ἡ ἀρχὴ τῆς τέχνης*, ut si quis dicat, q̄ Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia præparat ad

alias

alias artes, etiam si sua quenq; ars uere artificem efficit. Non sic de fide sentimus, sed hoc defendimus, q̄ proprie ac uere ipsa fide propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronuciari seu reputari. Vtroq; enim modo loquitur scriptura. Ideo primum uolumus hoc ostendere, q̄ sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum.

Offendit quosdam particula, sola, cum & Paulus dicat, Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item, Ephesios 2. Dei donum est, non ex uobis, neq; ex operibus, ne quis gloriatur. Item Roma. 3. Gratis iustificati. Si displicet exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo, illas exclusiuas, gratis, non ex operibus, donum est &c. Nam hæ quoq; sunt exclusiue. Excludimus autem opinionem meriti. Non excludimus uerbum aut sacramenta, ut calumniantur aduersarij. Diximus enim supra fidem ex uerbo concipi. Ac multo maxime ornamus ministerium uerbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum

DE IUSTIFICATIONE.

operum in iustificatione excluditur. Idq; perspicue ostendemus.

QVOD REMISSIONEM PECCATORVM SOLA FIDE IN Christum consequamur.

Fateri etiam aduersarios existimamus, q̄ in iustificatione primum necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur.

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari, iuxta illud. Beati quorum remisse sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Minor ita facile poterit declarari, si sciamus, quomodo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissime disputant, Vtrum sint una mutatio remissio peccatorum, & infusio gratia. Ociosi homines quid dicerent, non habebant. In remissione peccatorum

peccatorum oportet in cordibus uinci terrores peccati, & mortis aeternae, sicut paulus testatur 1. Corinth. 15. Aculeus mortis peccatum est. Potencia uero peccati lex. Gratia autem Deo, qui dat nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, id est, peccatum perterrefacit conscientias. Id fit per legem, quae ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed uincimus per Christum. Quomodo? fide, cum erigimus nos fiducia promissae misericordiae propter Christum. Sic igitur probamus minorem. Ira Dei non potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propiciator, ut propter ipsum fiat nobis placatus pater. Christus autem non apprehenditur tanquam mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cum erigimus corda fiducia misericordiae propter Christum promissae.

Item Paulus Roma. 5. ait. Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur reconciliamur Patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissae misericordiae propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propiciatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent

nunc

DE IVSTIFICATIONE.

nunc eo uti mediatore, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione habere pacem cōscientiæ. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere accessum, hoc est, pacem per Christum, Et ut ostenderet quo modo id fiat, addit q̄ per fidem habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostram dilectionem, & opera nostra.

Secundo. Certum est peccata remitti propter propiciatorem Christum. Roma. 3. Quem posuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus per fidem. Itaq; nobis prodest hic propiciator, cum fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Ebreos. 4. Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi, requirit igitur fidem.

Tertio. Petrus in Actis Cap. x. Huic omnes
Propheta

Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Quomodo potuit clarius dicere? Remissionem peccatorum accipimus inquit per nomen eius, hoc est, propter eum, ergo non propter nostra merita, non propter nostram contricionem, attricionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, cum credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neque enim possumus apprehendere nomen Christi, nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc uere est allegare Ecclesiæ autoritatem, sed de hoc loco infra de poenitentia rursus dicendum erit.

Quarto. Remissio peccatorum est res promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nam promissio accipi non potest, nisi sola fide. Roma. 4. Ideo ex fide, ut sit firma promissio, secundum gratiam, quasi dicat, Si penderet res ex meritis nostris, incerta & inutilis esset promissio, quia nunquam constituere possemus, quando satis meriti essemus. Idque facile intelligere queunt peritæ conscientie. Ideo Paulus ait. Gala. 3. Conclusit Deus omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hic detra-

D

hic

DE IUSTIFICATIONE.

hit meritum nobis, quia dicit omnes reos esse, & conclusos sub peccatum, deinde addit promissionem uidelicet, remissionis peccatorum, & iustificationis dari, & addit, quomodo accipi promissio possit, uidelicet, fide. Atq; hæc ratio sumpta ex natura promissionis apud Paulum præcipua est, & sæpe repetitur. Neq; excogitari, neq; fingi quidquam potest, quo hoc Pauli argumentum euerit queat. Proinde non paciantur se bonæ mentes depelli ac hac sententia, q, tantum fide accipiamus remissionem propter Christum, In hac habent certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus æternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

Cum autem sola fide accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem propter Christum, sola fides iustificat, quia reconciliati reputantur iusti & filij Dei, non propter suam mundiciem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiã fide apprehendant. Ideo q; scriptura testatur q, fide iusti reputemur. Adijcimus igitur testimonia quæ clare pronunciant, q, fides sit ipsa iusticia, qua coram Deo iusti reputamur, uidelicet non, quia sit opus per sese dignum, sed quia accipit promissionem qua Deus pollicitus est, q,

est, & propter Christum uelit propicius esse cre-
dentibus in eum, seu quia sentit, & Christus sit no-
bis factus a Deo, sapientia, iusticia, sanctificatio,
& redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos præcipue
de hoc loco disputat, & proponit, & gratis iustifi-
cemur fide, credentes nobis Deum placatum prop-
ter Christum. Et hanc propositionem capite ter-
tio, quæ statum uniuersæ disputationis continet,
trahit. Arbitramur hominem fide iustificari, non
ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur
ceremonias Leuiticas, At Paulus non tantum de
ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat
enim infra ex Decalogo. Non concupisces. Et si
opera moralia mererentur remissionem peccato-
rum, & iustificationem, etiam nihil opus esset
Christo, & promissione, & ruerent omnia illa,
quæ Paulus de promissione loquitur. Male etiam
scriberet ad Ephesios, gratis nos saluatos esse, &
donum Dei esse, non ex operibus. Item Paulus alle-
gat Abraham, allegat Dauidem, at hi de circumci-
sione habuerunt mandatum Dei. Itaq; si ulla ope-
ra iustificabant, necesse erat illa opera tunc cum
mandatum haberent, etiam iustificasse. Sed recte
docet Augustinus, Paulum de tota lege loqui,

D ij   sicut

DE IVSTIFICATIONE.

sicut prolixè disputat de spiritu & litera, ubi postremo ait, His igitur consideratis pertractatisq; pro uiribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi.

Et ne putemus temere excidisse Paulo sententiam, q; fides iustificet, longa disputatione munit & confirmat eam in quarto Capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epistolis repetit.

Sic ait Capite quarto ad Roma. Operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, Ei autem qui non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam, Hic clare dicit fidem ipsam imputari ad iusticiam. Fides igitur est illa res, quæ Deus pronunciat esse iusticiam, & addit gratis imputari. Et negat posse gratis imputari, si propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam si his deberetur iustificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iusticiam sine operibus.

Et postea. Dicimus enim q; Abrahæ imputata est fides ad iusticiam.

Capite

Capite. 5. ait. Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est, habemus conscientias tranquillas & letas coram Deo.

Roma. 4. Corde creditur ad iusticiam. Hic pronunciat fidem, esse iusticiam cordis.

Ad Galatas 2. Nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Ad Ephe. 2. Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.

Iohannis primo. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Iohannis 3. Sicut Moyses exaltauit serpente[m] in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat.

Item, Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actuum 13. Notum igitur sit uobis uiri fratres

D iij tres

DE IUSTIFICATIONE.

tres, & per hunc uobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi, & de iustificatione dici? Lex inquit non iustificabat, Ideo Christus datus est, ut credamus nos propter ipsum iustificari. Aperte detrahit legi iustificationem, Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum.

Actuum. 4. Hic est lapis qui reprobatus est a uobis edificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi, non fiducia nostrorum operum saluamur. Nomen enim hic significat causam quae allegatur propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est confidere nomine Christi, tanquam causa, seu precio, propter quod saluamur.

Actuum 15. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apostoli, non est ociosa noticia, sed res accipiens spiritum sanctum, & iustificans nos.

Abacuc

Abacuc primo. Iustus ex fide uiuet. Hic primum dicit homines fide esse iustos, qua credunt Deum propitium esse, & addit, q̄ eadem fides uiuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, & uitam æternam.

Esaie. 53. Noticia eius iustificabit multos. Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & uere est credere in Christum, credere q̄ quæ promisit Deus propter Christum, certo præstet.

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in Epistola ad Ireneum quendam. Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed ueniens Dominus Iesus peccatum omnibus quod nemo poterat euitare

DE IUSTIFICATIONE.

re, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, quod ait. Abundauit peccatum per legem, Superabundauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Ioannes, dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ideo nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & uenia donatur. Hæc sunt Ambrosij uerba, quæ aperte patrocinantur nostræ sententiæ, detrahit operibus iustificationem, & tribuit fidei, quæ liberet per sanguinem Christi. Conferantur in unum aceruum Sententiarum omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij uocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragabiles, Omnes isti lecti & relecti non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc una Ambrosij sententia.

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, de spiritu & litera sic ait. Ideo quippe proponitur iusticia legis, quod qui fecerit

erit eam, uiuet in illa, ut cum quisq; infirmitatem suam cognouerit, non per suas uires, neq; per literam ipsius legis, quod fieri non potest, Sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & uiuat in ea. Opus rectum quod qui fecerit, uiuet in eo, non fit, nisi in iustificato, iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit iustificatorem fide conciliari, & iustificationem fide impetrari. Et paulo post. Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus poenam absconditur gratia, sub quo timore anima laborans &c. per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iubet. Hic docet lege terri corda, fide autem consolationem capere, & docet prius fide apprehendere misericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulo post & alia quaedam.

Profecto mirum est aduersarios tot locis scripture nihil moueri, quae aperte tribuunt iustificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num frustra existimant toties idem repeti? Num arbitrantur excidisse spiritui sancto non animaduertenti has uoces? Sed excogitauerunt etiam cauilum quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi

D

propter

DE IUSTIFICATIONE.

propter dilectionem, imo prorsus non tribuunt
fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia
somniaut fidem posse stare cum peccato mortali.
Quorsum hoc pertinet, nisi ut promissionem ite-
rum aboleant, & redeant ad legem. Si fides acci-
pit remissionem peccatorum propter dilectionem,
semper erit incerta remissio peccatorum, quia nun-
quam diligimus tantum quantum debemus, imo
non diligimus, nisi certo statuunt corda, q̄ donata
sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij dum
requirunt fiduciam proprie dilectionis in remissio-
ne peccatorum & iustificatione, Euangelium de
gratuita remissione peccatorum prorsus abolent,
cum tamen dilectionem illam neq; præstent, neq;
intelligant, nisi credant gratis accipi remissionem
peccatorum.

Nos quoq; dicimus, q̄ dilectio fidem sequi de-
beat, sicut & Paulus ait, In Christo Iesu neq; cir-
cumcisio aliquid ualet, neq; præputium, sed fides
per dilectionem efficax. Neq; tamen ideo scien-
dum est, q̄ fiducia huius dilectionis, aut propter
hanc dilectionem accipiamus remissionem pecca-
torum & reconciliationem, sicut neq; accipimus
remissionem peccatorum propter alia opera se-
quentia. Sed sola fide & quidem fide proprie dicta
accipitur

accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides proprie dicta quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura. Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quam diligimus, ac legem facimus, & si necessario sequitur dilectio. Neque uero hæc fides est ociosa notitia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus spiritus sancti, quo liberamur a morte, quo eriguntur & uiuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conscientias pacatas ac tranquillas, rectius uocari gratia gratum faciens poterat, quam effectus sequens, uidelicet dilectio.

Hactenus satis copiose ostendimus & testimonijs scripturæ, & argumētis ex scriptura sumptis, ut res magis fieret perspicua, quæ sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quæ sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quam necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac una conspicitur Christi officiū, hac una accipimus Christi beneficia, hac una affert

certana

DE DILECTIONE ET

certam & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pijs certam spem salutis. Nam aduersarij infeliciter consulunt hominibus dum iubent dubitare, Vtrum consequantur remissionem peccatorum. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt, qui putant dubitandum esse, Vtrum consequantur remissionem peccatorum. Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium, hoc est, promissionem, q̄ gratis propter Christum remittuntur peccata, id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent. At Scholastici ne uerbum quidem de hac fide tradunt. Hos sequuntur aduersarij nostri, & improbant hanc fidē. Nec uident se totam promissionem gratuite remissionis peccatorum, & iusticiæ Christi abolere improbata hac fide.

DE DILECTIONE ET IM- PLETIONE LEGIS.

HIC obijciunt aduersarij. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Item, Factores legis iustificabuntur, & alia multa similia de lege, & operibus ad quæ priusquam respondemus dicendum

IMPLETIONE LEGIS.

31

dum est, quid nos de dilectione, & impletione legis sentiamus. Scriptum est apud Prophetam. Dabo legem meam in corda eorum. Et Roma. 3. ait Paulus, legem stabiliri non aboleri per fidem, Et Christus ait. Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Item, Si dilectionem non habeam, nihil sum. Hæ sententiæ & similes testantur, q̄ oporteat legem in nobis inchoari, & magis magisq; fieri. Loquimur autem non de ceremonijs, sed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, uidelicet de Decalogo. Quia uero fides affert spiritum sanctum, & parit nouam uitam in cordibus, necesse est, q̄ pariat spirituales motus in cordibus. Et qui sint illi motus ostendit Propheta cum ait. Dabo legem meam in corda eorum. Postquam igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere & predicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales & sanctos motus.

Hæc non possunt fieri, nisi postquam fide iustificati sumus, & renati accipimus spiritum sanctum. Primum, quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine spiritu sancto. At
spiritus

DE DILECTIONE ET

Spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Galat. 3. Ut promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Item, quō potest humanum cor diligere Deum dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus. Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum. Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiam. Ita Demum fit obiectum amabile.

Quantū igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis sine Christo, & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, tamen apparet ex his quæ diximus, illa quæ sunt proprie legis diuinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues theologi, inueniuntur secundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certe tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longe positam supra omnium creaturarum sensum atq; intellectum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorsus non considerant.

At Christus ad hoc datus est, ut propter eum donentur nobis remissio peccatorum, & Spiritus sanctus

sanctus, qui nouam & eternam uitam ac eternam
 iusticiam in nobis pariat. Primum ostendat Chri-
 stum, sicut Iohan. 16. scriptum est, Ille me clarifi-
 cabit, quia de meo accipiet & annuntiabit uobis.
 Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuoca-
 tionem, gratiarum actionem, castitatem, patienti-
 am &c. Quare non potest lex uere fieri, nisi ac-
 cepto spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit le-
 gem stabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita
 demum fieri potest, cum contingit spiritus sanctus.
 Et Paulus docet 2. Corinth. 3. uelamen quo facies
 Moisi tecta est, non posse tolli, nisi fide in Chri-
 stum, qua accipitur spiritus sanctus. Sic enim ait,
 sed usq; in hodiernum diem cum legitur Moyses
 uelamen positum est super cor eorum. Cum autem
 conuersi fuerint ad Deum auferetur uelamen, Do-
 minus autem spiritus est, Vbi autem spiritus Domi-
 ni, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, huma-
 nam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremo-
 nijs, uidelicet q; hypocritæ putant externa & ci-
 uilia opera satisfacere legi Dei, & sacrificia &
 cultus ex opere operato iustificare coram Deo.
 Tunc autem detrahitur nobis hoc uelamen, hoc est,
 eximitur hic error, quando Deus ostendit cordi-
 bus nostris immundiciem nostram, & magnitudi-
 nem

DE DILECTIONE ET

nem peccati. Ibi primum uidemus nos longe abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus quomodo caro secura atq; ociosa non timeat Deum, nec uere statuat respici nos a Deo, sed casu nasci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, q; Deum ignoscat, & exaudiat. Cum autem audito Euangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus spiritum sanctum, ut iam recte de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere ei &c. Ex his apparet non posse legem sine Christo, & sine spiritu sancto fieri.

Profitemur igitur q; necesse sit inchoari in nobis, & subinde magis magisq; fieri legem. Et complectimur simul utrunq; , uidelicet spirituales motus & externa bona opera. Falso igitur calumniantur nos aduersarij, q; nostri non doceant bona opera, cum ea non solum requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis uiribus conantur legem facere, q; non possint prestare, quæ conantur. Longe enim imbecillior est humana natura, quam ut suis uiribus resistere diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus diabolum, uidelicet, ut
quia

quia scimus nos propter Christum exaudiri, & habere promissionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos spiritus sanctus, ne decepti erremus, ne impulsus contra uoluntatem Dei aliquid suscipiamus, sicut Psalmus docet. Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim uincit diabolum, & dedit nobis promissionem, & spiritum sanctum, ut auxilio diuino uincamus & ipsi. Et 1. Iohan. 3. Ad hoc apparuit filius Dei, ut soluat opera diaboli. Deinde non hoc tantum docemus, quomodo fieri lex possit, sed etiam quomodo Deo placeat, si quid fit, uidelicet non quia legi satisfaciamus, sed quia sumus in Christo. Sicut paulo post dicemus. Constat igitur nostros requirere bona opera. Imo addimus & hoc, quod impossibile sit dilectionem Dei, etsi exigua est, diuellere a fide, quia per Christum acceditur ad Patrem, & accepta remissione peccatorum uere iam statuumus nos habere Deum, hoc est, nos Deo curæ esse, inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, sicut Iohannes docet in prima Epistola. Nos diligimus eum, inquit, quia prior dilexit nos, uidelicet, quia dedit pro nobis filium, & remisit nobis peccata. Ita significat præcedere filium, sequi dilectionem. Item fides illa, de qua loquimur, existit in pœnitenti-

E
tia,

DE DILECTIONE ET

tia, hoc est, concipitur in terroribus conscientie, que sentit iram Dei aduersus nostra peccata, & querit remissionem peccatorum & liberari a peccato. Et in talibus terroribus & alijs afflictionibus debet hæc fides crescere & confirmari. Quare non potest existere in his qui secundum carnem uiuunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait, Nulla nunc damnatio est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum. Item, Debitorum sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus, si enim secundum carnem uixeritis, moriemini, sin autem spiritu actiones corporis mortificabitis, uiuetis. Quare fides illa que accipit remissionem peccatorum in corde perterrefacto, & fugiente peccatum, nõ manet in his qui obtemperant cupiditatibus, nec existit cum mortali peccato.

Ex his affectibus fidei excerpunt aduersarij unum, uidelicet dilectionem, & docent, q̄ dilectio iustificet. Ita manifeste apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere remissionem peccatorum per fidem, Non docent de mediatore Christo, q̄ propter Christum habemus Deum propitiu, sed propter nostram dilectionem. Et tamen
qualis

qualis sit illa dilectio, non dicunt, neq; dicere possunt. Prædicant se legem implere, cum hæc gloria proprie debeat Christò, & fiduciam priorum operum opponunt iudicio Dei, dicunt enim se de condigno mereri gratiam & uitam eternam. Hæc est simpliciter impia & uana fiducia. Nam in hac uita non possumus legi satisfacere, quia natura carnalis non desinit malos affectus parere, & si his resistit spiritus in nobis.

Sed quærat aliquis. Cum & nos fateamur dilectionem esse opus spiritus sancti, cunq; sit iusticia, quia est impletio legis, cur non doceamus, q; iustificet? Ad hoc respondendum est. Primum hoc certum est, q; non accipimus remissionem peccatorum, neq; per dilectionem, neq; propter dilectionem nostram, sed propter Christum sola fide. Sola fides, quæ intuetur in promissionem, & sentit ideo certo statuendum esse, q; Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus &c. uincit terrores peccati & mortis. Si quis dubitat, Vtrum remittantur sibi peccata, contumelia afficit Christum, cum peccatum suum iudicat maius, aut efficacius esse, quam mortem & promissionem Christi. Cum Paulus dicat gratiam exuberare supra peccatum, hoc est, misericordiam ampliorem esse

E ij quans

DE DILECTIONE ET

quam peccatum, Si quis sentit se ideo consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, & comperiet in iudicio Dei hanc fiduciam propriæ iusticiæ impiam & inanem esse. Ergo necesse est quod fides reconciliet, & ex iniusto iustum efficiat. Et sicut non accipimus remissionem peccatorum per alias uirtutes legis, seu propter eas, uidelicet propter patientiam, castitatem, obedientiam erga Magistratus &c. Et tamen has uirtutes sequi oportet. Ita neque propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, & si sequi eam necesse est.

Ceterum nota est consuetudo sermonis, quod interdum eodem modo causam & effectus complectimur κατὰ συνεξδοχῆν. Ita Lucae septimo, ait Christus. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Interpretatur enim seipsum Christus, cum addit, Fides tua saluam te fecit. Non igitur uoluit Christus, quod mulier illo opere dilectionis merita esset remissionem peccatorum. Ideo enim clare dicit, Fides tua saluam te fecit. At fides est, quæ apprehendit misericordiam propter uerbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem esse, prorsus non intelligit quid sit fides. Ex ipsa historia hoc loco ostendit,

eo ostendit, quid uocet dilectionem. Mulier uenit hanc afferens de Christo opinionem, quae apud ipsum quaerenda esset remissio peccatorum. Hic cultus est summus cultus Christi, nihil potuit maius tribuere Christo. Hoc erat uere Messiam agnoscere, quaerere apud eum remissionem peccatorum. Porro sic de Christo sentire, sic colere, sic complecti Christum, est uere credere. Christus autem usus est uerbo dilectionis, non apud mulierem, sed aduersus Phariseum, quia totum cultum Pharisei, cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Phariseum, quod non agnosceret ipsum esse Messiam, et si haec externa officia ipsi praestaret, ut hospiti, uiro magno et sancto. Ostendit mulierculam, et praedicat huius cultum, ungenta, lachrymas &c. Quae omnia erant signa fidei, et confessio quaedam, quae uidelicet apud Christum quaereret remissionem peccatorum. Magnum profecto exemplum est, quod non sine causa commouit Christum, ut obiurgaret Phariseum uirum sapientem, et honestum, sed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, et admonet eum exemplo mulierculae, significans turpe ei esse, quod cum indocta muliercula credat Deo, ipse legis doctor, non credat, non agnoscat Messiam, non quaerat apud eum remissionem peccatorum et sa-

DE DILECTIONE ET

latem. Sic igitur totum cultum laudat, ut sepe fit in scripturis, ut uno uerbo multa complectamur, ut infra latius dicemus in similibus locis, ut Date elemosynam & omnia erunt munda. Non tantum elemosynas requirit, sed etiam iusticiam fidei. Ita hic ait, Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id est, quia me uere coluit fide & exercitijs & signis fidei, Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc docet, quod proprie accipiat fide remissio peccatorum. Etsi dilectio, confessio & alij boni fructus sequi debeant. Quare non hoc uult, quod fructus illi sint precium, sint propiciatio propter quam detur remissio peccatorum, qua reconciliet nos Deo. De magna re disputamus, de honore Christi, & unde petant bonæ mentes certam & firmam consolationem. Vtrum fiducia collocanda sit in Christum, an in opera nostra. Quod si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Christo honos mediatoris & propiciatoris. Et tamen comperiemus in iudicio Dei hanc fiduciam uanam esse & conscientias inde ruere in desperationem. Quod si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi ubi totam legem fecerit, qui

quia lex non iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cum iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quod fide iustificemur, quia certissimum est sola fide accipi remissionem peccatorum.

Nunc igitur respondeamus ad questionem supra propositam, quare dilectio non iustificet. Recte cogitant aduersarij dilectionem esse legis impletionem. Et obedientia erga legem esset iusticia, si legem faceremus. Hactenus autem ostendimus quod ideo datae sint promissiones, quia legem non possumus facere. Eamque ob causam negat Paulus non ex lege iustificari. Aduersarij falluntur, quia in hac tota controuersia, nihil nisi legem intuentur. Neque enim potest aliter iudicare ratio humana, quam ex lege quaerendam esse iusticiam, quia obedientia erga legem sit iusticia. Sed Euangelium reuocat nos a lege ad promissiones, et docet, quod iusti reputemur, non propter obedientiam erga legem. Non enim satisfacimus legi, sed propterea quia donatur nobis reconciliatio propter Christum, Et hanc tantum fide accipimus. Priusquam igitur legem facimus, oportet accipere fide remissionem peccatorum et reconciliationem. Bone Deus quo ore audent nominare Christum, quo uultu audent aspice-

E iij re ipsos

DE DILECTIONE ET

se ipsos Euangelij libros isti qui negant nos sola fide propter Christum consequi remissionem peccatorum?

Secundo, hæc ipsa legis impletio quæ sequitur renouationem, est exigua & immunda. Quamquam enim renouatio inchoata est, tamen herent adhuc in natura reliquie peccati, quæ semper accusant nos, nisi fide in Christum apprehendamus remissionem peccatorum, & sciamus nos habere accessum ad Deum, non propter nostram impletionem legis, sed propter Christum. Ideo illa legis impletio non est accepta propter seipsam, sed propter fidem.

Quare cum Paulus ait legem stabiliri per fidem, non solum hoc intelligi oportet, quod fide renati concipiant spiritum sanctum, & habeant motus consencientes legi Dei. Sed multo maxime refert & hoc addere, quod oportet nos sentire quod procul a perfectione legis absumus. Quare non possumus statuere quod coram Deo iusti reputemur propter nostram impletionem legis, Sed sentiendum est, quod iusti seu accepti reputemur propter Christum, non propter legem aut opera nostra, & quod hæc inchoata legis impletio placeat Deo, quia sumus in Christo,

sto. Item q̄ propter fidem in Christum non impute-
 tur nobis hoc quod deest impletioni legis. Hoc do-
 cet Paulus ad Galatas, 3. cum ait. Christus rede-
 mit nos a maledictione legis, factus pro nobis ma-
 ledictum, hoc est, lex damnat omnes homines. Sed
 Christus quia sine peccato subiit poenam peccati
 & uictima pro nobis factus est, sustulit illud ius le-
 gis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ip-
 sum, quia ipse est propiciatio pro eis, propter qua
 nunc iusti reputantur. In eandem sententiam scri-
 bit ad Colossenses. In Christo consummati estis,
 quasi dicat, Et si adhuc procut abestis a perfectio-
 ne legis, tamen non damnant uos reliquia peccati,
 quia propter Christum habetis reconciliationem
 certam & firmam, si creditis, etiam si haeret pec-
 catum in carne uestra. Longe enim supra nostram
 mundiciam, imo longe supra ipsam legem colloca-
 ri debent mors & satisfactio Christi nobis dona-
 ta, ut statuamus nos propter illam satisfactionem
 habere propiciam Deum, non propter nostram
 impletionem legis. Impia fiducia est, quae colloca-
 tur in nostram impletionem legis. Illa uero fiducia
 necessaria est, quae collocatur in satisfactionem
 Christi.

E v Tertio

DE DILECTIONE ET

Tertio. Sola illa res iustificat coram Deo, quae reddit pacatas conscientias. Donec enim conscientia fugit iudicium Dei, & irascitur Deo, non sumus iusti, & iustificati.

Porro sola fides reddit pacatas conscientias, iuxta illud. Iustificati ex fide pacem habemus. Item, Iustus ex fide uiuet, id est, fide uincit terrores mortis, fide erigitur & concipit gaudium & uitam. Idq; affert fides, non quia per se sit opus dignum, sed tantum quia accipit oblatam promissionem, nihil respiciens propriam dignitatem.

Sola igitur fides iustificat, & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduersarij possunt afferre? Quid possunt contra manifestam ueritatem excogitare? Nam minor est certissima, q; opera nostra non possint conscientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & ostendit nobis immundiciam nostram. Idq; Scriptura saepe inculcat, In Psalmo, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic simpliciter detrahit omnibus & quidem Sanctis ac
seruis

seruis Dei, gloriam iusticie, si non ignoscat Deus, sed iudicet & arguat corda eorum. Namq; q̄ alibi gloriatur de sua iusticia, loquitur de causa sua aduersus persecutores uerbi Dei, non loquitur de personali mundicia, & rogat causam & gloriam Dei defendi, ut Psalmo. 7. Iudica me Domine secundum iusticiam meam &c. Et alibi. Iudica Domine causam meam. Rursus Psalmo 129. docet neminem posse sustinere iudicium Dei, si obseruet peccata nostra. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et Iob 9. Verebar omnia opera mea. Item, Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mundissime manus mee, tamen sordibus intinges me. Et Prouer. 20. Quis potest dicere, mundum est cor meum? Et I. Ioan. 1. Si dixerimus q̄ peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et in oratione Dominica sancti petunt remissionem peccatorum. Habent igitur & sancti peccata. In Numeris, Et innocens non erit innocens. Et Zacharias ait. Sileat a facie Domini omnis caro. Et Esaias. Omnis caro foenum, & omnis gloria eius, quasi flos agri. Exiccatum est foenum & cecidit flos, quia Spiritus Domini sufflauit in eo, id est, caro & iusticia

DE DILECTIONE ET

fiducia carnis non potest sustinere iudicium Dei. Et
Jonas inquit Capi. 2. Frustra observant uana, qui
misericordiam relinquunt, id est, Omnis fiducia est
inanis, præter fiduciam misericordiæ. Misericor-
dia seruat nos, propria merita, proprii conatus non
seruant nos. Hæ sententiæ & similes in scripturis
testantur opera nostra immunda esse, & indigere
misericordia. Quare non reddunt pacatas consci-
entias opera, sed misericordia apprehensa per fi-
dem.

Quarto. Christus non desinit mediator esse
postquam renouati sumus. Errant qui fingunt eum
tantum primam gratiam meritum esse, nos postea
nostra legis impletione placere & mereri uitam
æternam. Manet mediator Christus, & semper sta-
tuere debemus, q̄ propter ipsum habeamus placen-
tiam Deum, etiamsi nos indigni simus. Sicut Pau-
lus ait, Per hunc habemus accessum ad Deum per
fidem. Nostra enim impletio legis, ut diximus, est
immunda, quia natura nostra horribiliter est cor-
rupta. Ideo Psalmus inquit, Beati quorum remissa
sunt iniquitates. Quare remissione peccatorum
opus habemus, etiam cum bona opera habemus. Il-
la autem remissio semper apprehenditur fide, Ita
Christus manet Pontifex & mediator. Placet igitur

tur illa legis impletio non propter se, sed quia fide apprehendimus Christum, & sentimus, nos habere Deum placatum, non propter legem, sed propter Christum.

Quinto. Si sentiendum esset, q̄ post renovationem oporteat nos acceptos fieri, non fide propter Christum, sed propter nostram impletionem legis, nunquam acquiesceret conscientia, sed ad desperationem adigeretur. Lex enim semper accusat, cum legi nunquam satisfaciamus. Id quod tota Ecclesia confitetur. Paulus enim ait, Non quod uolo bonum hoc facio, sed quod nolo, malum. Item, Mente seruius legi Dei, Carne autem seruius legi peccati. Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum, quis satis patienter sustinet afflictiones a Deo impositas, Quis non saepe dubitat, Vtrum Dei consilio regantur res humane, Quis non saepe dubitat Vtrum a Deo exaudiatur, quis non saepe stomachatur, q̄ impij fortuna meliore utuntur quam pij, q̄ pij ab impijs opprimuntur, quis non irascitur iudicio Dei, cum uidetur nos abijcere, quis satisfacit uocationi suæ, quis diligit proximum sicut seipsum, quis non irritatur a concupiscentia? De his peccatis ait Psalmus, Pro hoc orabit ad te omnis sanctus. Hic sanctos ait petere remissionem peccatorum

torum

DE DILECTIONE ET

torum. Plus quam cœci sunt, qui malos affectus in carne, non sentiunt esse peccata, de quibus Paulus dicit. Caro concupiscit aduersus spiritum, Spiritus aduersus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus presentibus, querit humana auxilia in calamitate, etiam contra uoluntatem Dei, fugit afflictiones quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei misericordia. Cum talibus affectibus luctatur spiritus sanctus in cordibus, ut eos reprimat ac mortificet, & inserat novos ac spirituales motus. Et Augustinus ait, Omnia mandata Dei implentur, quando quidquid non fit ignoscitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, ut credamus nos Deo placere propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos. Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia. Oportet igitur adesse fidem in illa inchoata legis impletione, quæ statuat nos propter Christum habere Deum placatum. Nam misericordia non potest apprehendi nisi fide. Itaque prorsus est doctrina desperationis, docere quod non sumus accepti fide propter Christum, sed propter propriam legis impletionem.

Ex his

Ex his omnibus satis apparet, q̄ sola fides iustificat, id est, primum consequitur remissionem peccatorum, & reconciliationem propter Christum, & q̄ sola fides regenerat. Nam sola fide spiritus sanctus concipitur. Deinde q̄ illa inchoata impletio legis nõ placeat per se coram Deo. Cum autem adhuc alibi, uidelicet in promissione Christi, querenda sit iustificatio, Cunctis sola fides efficiat pacatam conscientiam, necesse est, q̄ sola fides iustificet. Semper enim sentire debemus, q̄ non propter legem, sed propter Christum simus accepti. Non enim iustificamur ex lege, sed ex promissione. Et honor Christi nõ debet in legem transferri. Et cum initio iusti reputemur propter Christum, cum in eum credimus, non est sentiendum, q̄ abiecto illo mediatore, postea iusti simus nostra impletione legis. Et si necesse est renatos bene operari. Et uirtutes legis, quatenus obediunt legi, sunt iusticie, & eatenus hæc obedientia legis, iustificat iusticia legis. Sed hæc imperfecta iusticia legis non est accepta nisi propter fidem, nec potest conscientias reddere pacatas. Id tantum efficit fides quæ statuit, q̄ propter Christum Pontificem habeamus Deum propitium. In hac promissione querere debent piæ & perterrefactæ conscientie reconciliationem, & iustificationem

tionem

RESPONSIO AD

tionem, hac promissione debet se erigere ac sustentare, sicut docent haec uerba. Iustus ex fide uiuet. Significant enim q̄ fides iustificet, & ita iustificet, ut simul uiuificet, hoc est erigat & consoletur conscientias, & uitam eternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGV- menta aduersariorum.

Cognitis his fundamentis causa, uidelicet discrimine legis, ac promissionum, seu Euangelij, facile erit diluere ea quae aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, Dicta uero de promissionibus omittunt. Semel autem responderi potest ad omnes sententias de lege, q̄ lex non possit fieri sine Christo. Et si qua sunt ciuilia opera sine Christo, non placent Deo. Quare cum praedicantur opera, necesse est addere, q̄ fides requiratur, q̄ propter fidem praedicentur, q̄ sint fructus & testimonia fidei. Quid potest simplicius hac nostra doctrina dici? Necesse est enim ad cognoscenda beneficia Christi, discernere promissiones a lege. Ambiguae & periculosa causa multas & uarias solutiones gignunt. Vtrum est enim illud ue-

teris

teris Poetæ. ὁ δ' ἀδικῶς λόγος.

σοφῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκῳ δέεται σοφῶν.

Sed in bonis & firmis causis, una atq; altera solutio sumpta ex fontibus, corrigit omnia quæ uidentur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modo recitavi, interpretatur omnia dicta quæ de lege & operibus citantur.

Fatemur enim scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam promissionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cum negant, q̄ fides iustificet, cum docent, q̄ propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem. Si enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta. Nunquã enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione quæ fit per fidem in christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis, non q̄ lege mereamur remissionem peccatorum, aut q̄ propter legem iusti reputemur

Fatemur

RESPONSIO AD ARGV.

demur, non propter Christum, Sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter ^{omnes} ^{τὸν} legem & promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim & laudat & præcipit bona opera, ut non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoque sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephes. 2. Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quæ præparavit Deus, ut in eis ambularemus. Itaque bona opera sequi fidem debent, tanquam gratiarum actio erga Deum, Item ut in eis fides & exerceatur, & crescat & ostendatur alijs, ut nostra confessione alij invitentur ad pietatem. Ita Paulus ait, Abraham accepisse circumcisionem, non quod propter illud opus reputaretur iustus, sed ut haberet signum in corpore scriptum, quo commonifieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio invitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit, placavit enim hostia non ex opere operato, Sed quia Abel fide statuebat se Deum placatum habere propter misericordiam, Opus uero illud

illud faciebat, ut suam fidē exerceret, & alios ex-
emplo & confessione sua inuitaret ad credendum.

Cum hoc modo bona opera sequi fidem debe-
ant, longe aliter utuntur operibus homines qui non
possunt credere, ac statuere in corde sibi gratis ig-
nosci propter Christum. Hi cum uident opera san-
ctorum, humano more iudicant sanctos operibus
illis promeruisse remissionem peccatorū, & prop-
ter illa opera iustos reputatos esse coram Deo.
Ideo imitantur ea, & sentiunt se per opera similia
mereri remissionem peccatorum, conantur placare
iram Dei, & confidunt se propter talia opera
iustos reputari. Has impias opiniones in operi-
bus damnamus. Primo, quia obscurant gloriā Chri-
sti, cū homines proponunt Deo hæc opera, tanquam
precium, & propiciationem. Hic honos debitus
uni Christo, tribuitur nostris operibus. Secundo,
neq; tamen inueniunt conscientie pacem in his ope-
ribus, Sed alia supra alia in ueris terroribus cu-
mulantes tandē desperant, quia cū nullum opus sa-
tis mundum inueniant, semper accusat lex, & pa-
rit iram. Tertio, Tales nunquam assequuntur no-
ticiam Dei, cum conscientie fugientes iram Dei,
non possint pacem consequi, nec statuere unquam

B ij q. a Deo

RESPONSIO AD ARGV=

q̄ a Deo exaudiantur. At cum accessit fides que credit, q̄ gratis reputemur iusti, hæc audet inuocare Deum, & sentit se exaudiri, & consequitur ueram noticiam Dei.

Semper autem heret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia sumpta a Patribus, Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, sed sentiebant opera illa propiciationem & precium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabatur hac opinione sacrificia, q̄ propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato ut dici solet. Hic uidemus quam uehementer obiurgent populum Prophete. Psalm. 49. Non in sacrificijs arguam te. Et Ieremi. Non præcepi de holocaustis, Tales loci damnant non opera, quæ certe Deus præceperat, ut externa exercitia in hac politia, sed damnant impiam persuasionem, q̄ sentiebant se per illa opera placare iram Dei, & fidem abiecerant, Et quia nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subinde noua opera excogitantur præter mandata Dei. Ac maxime mouent homines exempla sanctorum, horum imitatione sperant se perinde consecuturos esse reconciliationem, ut illi
consecuti

consecuti sunt. Populus Israel uiderat Prophetas in excelsis sacrificasse. Hoc opus mirabili studio cepit imitari populus, ut per id opus placaret iram Dei. At Prophetæ sacrificauerant in excelsis, non ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, sed quia in illis locis docebant, ideo ibi testimonium fidei suæ proponebant. Populus audierat Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi, ut asperrimo ac difficillimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, ut id opus esset precium & propiciatio propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia, instituta est coena Domini, ut recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides, & foris confiteamur fidem nostram & precibus beneficia Christi, sicut Paulus ait. Quoties feceritis, mortem Domini annunciabitis &c. Verum aduersarij nostri contendunt Missam esse opus quod ex opere operato iustificet, & tollat reatum culpæ & poenæ in his pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres elegerunt certum uitæ genus uel propter studium, uel propter alia utilia exer-

F ij   cilia

RESPONSIO AD ARGV.

citia. Interim sentiebant se fide propter Christum iustos reputari, & habere deum propitium propter Christum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide, ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, ut propter illa opera reputarentur iusti coram Deo. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iusticiam non intelligit. Et hunc errorem deprehendit Euangelium, quod docet homines iustos reputari, non propter legem, sed propter solum Christum, Christus autem sola fide apprehenditur, Quare sola fide propter Christum iusti reputamur.

Sed obijciunt aduersarij locum ex Corinthijs. Si omnem fidem habeam &c. Dilectionem autem non habeam, nihil sum, & magnifice triumphant. Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, & non iustificet sola fides. Facile est autem respondere, Postquam supra ostendimus quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus, Diximus enim supra, oportere in nobis existere renouationem & inchoatam legis impletionem. Quare si quis dilectionem abiecerit, etiam si habet magnam fidem, tamen

tamen non retinet eam. Non enim retinet spiritum sanctum. Neq; uero sequitur, q; ideo dilectio iustificet, hoc est, q; propter dilectionem accipiamus remissionem peccatorum, q; dilectio uincat terrores mortis & peccati, q; dilectio debeat opponi iræ, ac iudicio Dei, q; dilectio legi satisfaciat, q; q; renati propter legis impletionem accepti Deo simus, non propter Christum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduersarij nostri. Iam si nostra dilectione uincimus iram Dei, si nostra dilectione coram Deo mereamur remissionem peccatorum, si nostra impletione legis sumus accepti, tollant aduersarij promissionem Christi, aboleant Euangelium, quod docet nos accessum habere ad Deum per propiciatorem Christum, quod docet nos non propter nostram legis impletionem, sed propter Christum acceptos esse. Aduersarij corrumpunt pleraq; loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, nec sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem quam aduersarij de suo assunt, non intelligentes, quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij ante iustificati multa acceperant excellentia dona. Et seruebant iniqua, ut sit, deinde ceperunt inter eos existere si-

F iij multa

RESPONSIO AD ARGV.

multates ut significat Paulus, Cœperunt fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus reuocans ad officia dilectionis. Nec disputat hic de remissione peccatorum, de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somniare, q̄ dilectio qua agimus cum hominibus, iustificet coram Deo, cum in iustificatione agendum sit cum Deo, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, sed tantum ita si apprehendatur misericordia. Idq̄ fit per fidem. Illud autem uerum est, amissa dilectione, amitti spiritum sanctum, quo amisso & fides excutitur. Ideo ait, Si dilectionem non habeam, nihil sum, non addit affirmatiuam, q̄ dilectio iustificet.

Sed disputant præferri dilectionem fidei & spei. Paulus enim inquit, Maior horum dilectio. Consentaneum est autem maximam & præcipuam uirtutem iustificare. Quanquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo. At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur sane aduersarijs dilectionem
Dei

Dei & proximi, maximam uirtutem esse, quia hoc summum præceptum est. Diligas Dominum Deum tuum &c. Verū, quomodo inde ratiocinabuntur q̄ dilectio iustificet, quia iniquiunt, maxima uirtus iustificat. Imo sicut lex maxima seu prima, minime iustificat, ita nec maxime uirtus legis. Nulla enim lex est quæ magis accusat nos, quæ magis faciat, ut conscientia nostra irascatur iudicio Dei, quam hæc summa lex. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim sanctorum præter Christum gloriari aufit se huic legi satisfecisse? Non igitur iustificat uirtus legis. Sed illa uirtus iustificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc uirtus fides est, nec iustificat propter suam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est, accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei.

Sed aduersarij ideo tribuunt dilectioni iusticiam, quia legem docent, & cogitant iusticiam esse obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iu-

F v sticiam

RESPONSIO AD ARGV

sticiam nisi legis obedientiam. Et Scholastici, homines ingeniosi, quærentes Methodum, proposuerunt sibi legem, Perinde atq; Philosophi in Ethicis proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamationat, & docet aliud quiddam esse iusticiam, scilicet obedientiam erga promissionem reconciliationis donatæ propter Christum, hoc est, accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientie quando sentimus Deum nobis propter Christum propitium esse, Quare piæ mentes a lege ad promissionem reuocandæ sunt, ut sæpe iam diximus, & paulo post latius exponemus, cum agitabimus argumenta Scholastica de uocabulo iusticie.

Aduersarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloß. Caritas est uinculum perfectionis, Hinc ratiocinantur q̄ dilectio iustificet, quia perfectos efficit. Quamquam hic multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est Paulum de dilectione proximi loqui.

Neq; uero existimandum est q̄ Paulus aut iustificationem, aut perfectionem corâ Deo, tribuerit operibus secunde tabule potius, quam prime. Præterea
si dilectio

si dilectio est perfecta legis impletio & legi satisfacit, nihil igitur erit opus propiciatore Christo. Paulus autem ideo docet nos acceptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non est perfecta. Itaque cum manifeste alibi detrahat nobis perfectionem, non est sciendum quod hic loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communi Ecclesie. Ideo enim ait dilectionem esse vinculum seu colligationem, ut significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesie inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, concordia mutuis officijs agenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quedam errata inter se dissimulent homines & condonent. Ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quae retineat concordiam, quae toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quae dissimulet quedam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in uaria Schismata, & ex Schismatis orientur odia, factiones & hereses. Necessse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et orientur dissidia, quando populus nimis acerbè iudicat de moribus doctorum, aut fastidit

dit

RESPONSIO AD ARGV.

dit doctores propter quedam leuia incommoda,
 queruntur enim deinde & aliud doctrine genus,
 & alij doctores, Econtra perfectio, id est, integri-
 tas Ecclesie conseruatur, quando firmi tolerant
 infirmos, quando populus boni consulit quedam
 incommoda in moribus doctorum, quando Episco-
 pi quedam condonant imbecillitati pupuli. De his
 preceptis equitatis pleni sunt libri omnium sapi-
 entum, ut in hac uitae consuetudine multa condone-
 mus inter nos, propter communem tranquillitatem.
 Et de ea cum hic tum alias sepe precepit Paulus.
 Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex
 nomine perfectionis, q̄ dilectio iustificet, cum Pau-
 lus de integritate & tranquillitate communi loqua-
 tur, Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius,
 Sicut adificium dicitur perfectum seu integrum,
 cum omnes partes apte inter se coaugmētate sunt.
 Turpe est autem aduersarijs tantopere predicare
 dilectionem, cum nusquam praestent eam. Quid
 nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges
 sanguine, & has proponunt Caesari clementissimo
 Principi, promulgandas, Trucidant sacerdotes, &
 alios bonos uiros, si quis leuiter significauit se
 aliquem manifestum abusum non omnino proba-
 re. Haec non conueniunt ad ista praconia dilectio-
 nis, qua

nis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tran-
 quillæ essent, & res publica pacata. Nam hi tumultus
 consiliscerent, si aduersarij non nimis aerbè
 exigerent quasdam traditiones inutiles ad pieta-
 tem, quarum plerasq; nec ipsi quidem obseruant,
 qui uehementissime defendunt eas. Sed sibi facile
 ignoscunt, alijs non item, ut ille apud Poetam. Ego
 met mi ignosco Meuius inquit. Id autem al. emissi-
 mum est ab his encomijs dilectionis, quæ hic ex
 Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam parica-
 tes intelligunt uocem, quam reddunt.

Ex Petro citant & hanc sententiam. Vniuer-
 sa delicta operit caritas. Constat & Petrum loqui
 de dilectione erga proximum, quia hunc locum
 accommodat ad præceptum, quo iubet ut diligant
 se mutuo. Neq; uero ulli Apostolo in mentem ue-
 nire potuit, q̄ dilectio nostra uincat peccatum &
 mortem, q̄ dilectio sit propiciatio propter quam
 Deus reconcilietur omisso mediatore Christo, q̄
 dilectio sit iusticia, sine mediatore Christo. Hæc
 enim dilectio, si qua esset, esset iusticia legis, non
 Euangely, quod promittit nobis reconciliationem,
 & iusticiam, si credamus, q̄ propter Christum
 propiciatorem, pater placatus sit, q̄ donentur no-
 bis

RESPONSIO AD ARGV.

bis merita Christi. Ideo Petrus paulo ante iubet, ut
 accedamus ad Christum, ut edificemur super Chri-
 stum, Et addit. Qui crediderit in eum, non confun-
 detur. Dilectio nostra non liberat nos a confusio-
 ne, cum Deus iudicat & arguit nos, sed fides in
 Christum liberat in his pauoribus, quia scimus
 propter Christum nobis ignosci. Ceterum hæc sen-
 tentia de dilectione, sumpta est ex prouerbis, ubi
 antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat.
 Odium suscitatur rixas, & uniuersa delicta tegit di-
 lectio.

Idem prorsus docet, quod illa Pauli senten-
 tia ex Colossensibus sumpta, ut si quæ dissensiones
 inciderint, mitigentur & componantur æquitate,
 & commoditate nostra. Dissensiones inquit cres-
 cunt odijs, ut sæpe uidemus ex leuissimis offensionibus
 maximas exoriri tragedias. Inciderant quæ-
 dam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offen-
 siones, in quibus si alter alteri paululum cesseret,
 non extitisset bellum ciuile, sed dum uterq; morem
 gerit odio suo, ex re nihili, maximi motus orti
 sunt. Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tanta
 tum ex mutuis odijs doctorum. Itaq; non de pro-
 prijs delictis, sed de alienis loquitur, cum ait, Di-
 lectio tegit delicta, uidelicet aliena & quidem in
 ter ho-

ter homines, id est, Etiam si quæ offensiones inci-
dunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, non
agit omnia summo iure. Petrus igitur non hoc
uult, q̄ dilectio coram Deo mereatur remissionem
peccatorum, q̄ sit propiciatio, excluso mediatore
Christo, q̄ propter dilectionem simus accepti, non
propter mediatorem Christum, sed q̄ erga homi-
nes non sit morosa, non aspera, non intractabilis, q̄
quædam errata amicorum dissimulet, q̄ mores alio-
rum etiã asperiores boni consulat, sicut uulgaris
quædã sententia præcipit. Mores amici noueris non
oderis, Neq; temere de hoc officio dilectionis toties
præcipiunt Apostoli, quod Philosophi uocant
ἐπιεικεία, Necessaria est enim hæc uirtus ad pub-
licam concordiam retinendam, quæ non potest du-
rare, nisi multa dissimulent, multa condonent in-
ter se pastores, & Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant. Videtis igitur q̄ ex operi-
bus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neque
alius locus ullus magis putatur officere nostræ sen-
tentię, sed est facilis & plana responsio. Si non
assuant aduersarij suas opiniones de meritis ope-
rum, Iacobi uerba nihil habent incommodi. Sed
ubicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt
suas

RESPONSIO AD ARGV.

suas impias opiniones, q̄ per bona opera mereamur remissionem peccatorum, q̄ bona opera sint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, q̄ bona opera uincant terrores peccati & mortis, q̄ opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propiciatore Christo. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prætextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, q̄ hic locus magis contra aduersarios facit, quam contra nos. Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione, & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Christum nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq̄ improbant tantum sententijs aut scriptis, Sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione, Sicut & Paulus cum summam tradit uitæ Christianæ complectitur fidem & dilectionem. 1. 1. Timoth. 1. Finis mandati caritas est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta.

Secundo

Secundo, res ipsa loquitur, hic de operibus dici quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam, sed uiuam & efficacem in corde.

Non igitur sentit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij cum hinc ratiocinantur, q̄ Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, q̄ per opera nostra habeamus accessum ad Deum, sine propiciatore Christo.

Tertio, Iacobus paulo ante dixit de regeneratione, q̄ fiat per Euangelium. Sic enim ait, Volens genuit nos uerbo ueritatis, ut nos essemus primiciæ creaturarum eius. Cum dicit nos Euangelio renatos esse, docet quod fide renati ac iustificati simus, Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cum ociosas & securas mentes, quæ somnia-

& bant

RESPONSIO AD ARGV=

bant se habere fidem, cum non haberent, uituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac uiuam fidem. Mortuam ait esse, quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porro nos sæpe iam ostendimus, quid appellemus fidem, Non enim loquimur de ociosa noticia, qualis est etiam in Diabolis, sed de fide quæ resistit terroribus conscientie, quæ erigit & consolatur per terra re facta corda. Talis fides neq; facilis res est, ut somniant aduersarij, neq; humana potencia, sed diuina potencia, qua uiuificamur, qua Diabolum & mortem uincimus, Sicut Paulus ad Coloß. ait, q; si des sit efficax per potenciam Dei, & uincat mortem. In quo & resuscitati estis per fidem efficacie Dei. Hæc fides cum sit noua uita necessario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autem dicit nos iustificari fide & operibus, certe non dicit nos per opera renasci, Neq; hoc dicit, q; partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hic modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari significat hic non ex impio iustum effici, sed usu forensi iustum pronuncari, Sicut hic, Fæ

Et
ba
bu
ho
qu
fi
ut
pr
le
ri
ta
lo
ci
a
h
p
p
c
f
i
r
a
C
I
Et
ores

Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc uerba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntur, Ita de Iacobi uerbis sentimus, iustificatur homo non solum ex fide, sed etiam ex operibus, quia certe iusti pronunciantur homines, habentes fidem & bona opera. Nam bona opera, in sanctis ut diximus, sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter fidem, nec sunt acceptæ, quia satisfaciunt legi. Iustificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, sed propter fidem, quam tamen bona opera sequi necesse est. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem sequuntur, sicut testatur cum ait, Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum est, Factores legis iustificabuntur, hoc est, qui credunt & habent bonos fructus, iusti pronunciantur. Nam lex ita fit, si credimus, & placet propter fidem, non quod opera legi satisfaciunt. Ita uidemus in his sententijs nihil esse uicij, sed aduersarij deprauant eas, qui de suo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt opera mereri remissionem peccatorum, homines propter opera acceptos esse, seu iustos reputari, non propter Christum, opera pacare corda & uincere iram Dei, opera non indigere misericordia. Horum nihil dicit Iacobus quæ tamen aduersarij uerbis Iacobi affingunt.

G ij Citan

RESPONSIO AD ARGV.

Citantur contra nos & alie sententia de operibus. Danielis 4. Peccata tua elemosynis redime. Et Esaia. 58. Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabis & Dominus exaudiet Luc. 6. Remittite, & remittetur uobis. Matt. 6. Beati misericordes, quia misericordiam consequentur.

Ad has sententias & similes de operibus, primum hoc respondemus, quod supra dictum est, legem non uere fieri sine fide, nec placere nisi propter fidem in Christum, iuxta illud. Sine me nihil potestis facere. Item, Sine fide impossibile est placere Deo. Item, Per Christum habemus accessum per fidem. Itaque quoties requiruntur & probantur opera, addendum est Euangelium de Christo.

Secundo, haec sententia quas paulo ante commemoravi fere sunt contiones poenitentiae. Constant enim ex duabus partibus, habent inicio praedicationem legis, quae arguit peccata, & iubet bene operari. Deinde est addita promissio. Certissimum est autem in praedicatione poenitentiae, non sufficere praedicationem legis, quae tantum terret & condemnat conscientias, sed necesse est accedere Euangelium, quod peccata gratis remittantur propter Christum

stum, & q̄ fide consequamur remissionem peccatorum. Hæc sunt adeo certa & perspicua, ut si dissentiant aduersarij, & excludant Christum & fidem a prædicatione pœnitentiæ, merito tanquam blasphemi in Christum reijciendi sunt.

Quare contio Danielis non tantum ad elemosynas detorqueri debet, sed fides etiam in ea requirenda est. Dissimilis est contio Danielis orationi Aristotelis, qui ad suum Regem scribens, etiam hortatur eum ad beneficentiam, & iubet eum pœnitentiam suam conferre ad publicam utilitatem, & salutem omnium gentium, non ad superbiam. Sic enim ad Alexandrum scribit διὸ τῷ θεῷ τῆς ἀρχῆς μὴ εἰς ὑβρίν, ἀλλ' εἰς εὐεργεσίαν κατὰ τὴν οὐσίαν. Honestissima oratio est, neq; de officio publico magni Principis aliud dici quidq̄ melius potest. Sed Daniel nō tantū de officio seu uocatione Regem suum docet, sed de pœnitentia, de pietate erga Deum, de remissione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra Philosophiam positis. Non igitur tantum hic elemosynæ requirendæ sunt, sed etiam fides. Idq; textus ostendit Regem conuersum esse, non solum ad elemosynas largiendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confessio Re-

RESPONSIO AD ARGV=

gis de Deo Israel. Non est alius Deus qui possit ita
salaare.

Itaq; dua partes sunt in contione Danielis,
Altera pars est prædicatio pœnitentiæ, quæ argu-
it peccata, & præcipit de noua uita. Redime pec-
cata tua iusticia, & iniquitates tuas beneficijs er-
ga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Da-
niel, ubi satis apparet eum non solum de elemosy-
nis præcipere, sed de tota iusticia, hoc est, de notis
cia Dei & fide. Ait enim, peccata redime per iusti-
ciam. Iusticia autem erga Deum est fides, qua cre-
dimus Deum nobis ignoscere. Deinde præcipit
Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc est, ne su-
perbe, nec crudeliter imperet, sed consulat utilita-
tibus subditorum. Altera pars concionis promit-
tit remissionem peccatorum. Ecce erit sanatio deli-
ctorum tuorum. Hieronymus hic præter rem. ad-
iecit dubitatiuam particulam. Et multo impruden-
tius disputat in Commentarijs, incertam esse remis-
sionem peccatorum. Sed nos meminerimus Euan-
gelium certo promittere remissionem peccatorum.
Isq; abolere Euangelium censendus est, qui sentit
remissionem peccatorum incertam esse. Dimitta-
mus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autem
clare ponatur promissio, certe requiritur fides,

quia

quia promissio non potest accipi, nisi fide. Quamquam & ibi indicavit remissionem contingere posse, cum ait, Redime peccata. Atque hæc promissio remissionis peccatorum uere Prophetica & Euangelica uox est, quam certe Daniel uolebat fide accipi. Norat enim Daniel promissam esse remissionem peccatorum propter futurum semen, uidelicet Christum, non solum Israelitis, sed etiam omnibus genibus. Alioqui non potuisset Regi polliceri remissionem peccatorum. Non est enim hominis, præsertim in terroribus peccati, statuere de uoluntate Dei sine certo uerbo Dei, quod irasci desinat. Itaque cum promissio ponatur, satis apparet requiri fidem, quia promissio non potest accipi nisi fide. Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta esset remissio. Ideo talis fides requiritur, quæ confidit misericordia & uerbo Dei, non operibus nostris. Quod autem dicit, redime peccata per iusticiam, & per elemosynas, idem est ac si diceret, redime peccata per pœnitenciam, quia reatus tollitur per pœnitenciam. Neque hic ratiocinandum est, quod ignoscat Deus propter opera sequentia, sed ignoscit propter promissionem his qui promissionem apprehendunt.

Ostendimus clare in contione Danielis fidem

& iij requi-

RESPONSIO AD ARGV=

requiri, quare huic loco iniuriam faciunt, qui illa
de ratiocinantur, q̄ remissio peccatorum contingat
propter opera nostra, non fide propter Christum.
Philosophicum est in contione Danielis, nihil
requirere, nisi adhortationem de imperio recte
gerendo. Pharisaicum est affingere, q̄ propter
opus illud contingat remissio peccatorum. Sed ita
fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculo
los, quia si.lem nec intelligit, neq; considerat hu
mana ratio. Ideo somniat opera illa mereri remis
sionem peccatorum. Hæc opinio naturaliter he
ret in animis hominum, neq; excuti potest, nisi
cum diuinitus docemur. Sed reuocare nos debe
mus ab hac carnali opinione ad Euangelium &
promissionem misericordiæ, in qua gratis exhibe
tur remissio peccatorum propter Christum. Ita in
omnibus locis de pœnitencia, fides requirenda est.
Summa enim contumelia est in Christum, remis
sionem peccatorum sine Christo querere.

Quidam interpretantur Daniele de remis
sione pœnæ, cum ait. Redime peccata elemosynis.
Ita nihil contra nos faceret Daniel. Etsi dubium
non est, quin loquatur de remissione culpæ. Fru
stra enim queritur remissio pœnæ, nisi prius cor
apprehen

apprehenderit fide remissionem culpæ. Quod si illi concedent remissionem culpæ gratis contingere per fidem, nos postea facile largiemur pœnas quibus castigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitencia, iuxta illud. Si nos iudicaremus, non iudicaremur a Domino. Et Ierem. 17. Si conuersus fueris, conuertam te. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Et Psalm. 49. Inuoca me in die tribulationis.

Sic iudicandum est & de hoc loco, Remittite & remittetur uobis. Est enim pene similis concio de pœnitencia. Prior particula requirit bonæ operæ, Posterior addit promissionem. Neq; est ratiocinandum, q; nostra condonatio ex opere operato mereatur nobis remitti peccata. Non enim dicit hoc Christus. Sed sicut alijs sacramentis annectit Christus promissionem remissionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus. Et sicut in cœna Domini non consequimur remissionem peccatorum sine fide ex opere operato. Ita neq; in hoc opere, Imo nostra condonatio non est bonum opus, nisi cum sit a reconciliatis. Ideo nostra condonatio, quæ quidem placet Deo, sequitur condonationem diuinam. Solet autem Christus hoc modo conu-

G V gere

RESPONSIO AD ARGV.

gere legem & Euangelium, ut utrumq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, ut moniat hypocrisin & simulationem pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni fructus. Item, Vt multa habeamus externa signa Euangelij, & remissionis peccatorum, quæ nos commune faciant, & consolentur, & ut multipliciter exercere fidem possimus. Sic igitur necesse est tales locos accipi, ne aboleamus Euangelium de Christo, ne nostra opera opponamus Deo tanquam propiciationem & precium, abiecto Christo. Item ne fiat incerta rmissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum.

Citatur & ex Tobia. Elemosyna ab omni peccato & a morte liberat. Nos dicemus Hyperbolen esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare a peccato & a morte. Sed recurrendum est ad regulam, q; lex sine Christo non prodest. Placent igitur elemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant a peccato & a morte, non ex opere operato, sed sicut paulo ante de pœnitenta diximus, q; fidem cum fructibus complecti debeamus, ita de elemosynis iudicandum est, q; placeat Deo fides cum fructibus. Tobia

ent

enim contionatur non tantum de elemosynis, sed etiam de fide. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut dirigat vias tuas. Hoc autem proprie est illius fidei de qua loquimur, quæ sentit Deum esse propitium propter ipsius misericordiam, & petit ut seruet & gubernet nos. Ad hæc concedimus elemosynas mereri multa beneficia Dei, & liberare non a præsentis peccato. Non enim vincunt iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas conscientias, sed liberare a futuro peccato, hoc est, mereri ut defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hæc est simplex sententia, reliquis scripturis consentiens. Sic enim accipienda sunt præconia operum & legis, ne detrahant de gloria Christi & Euangelij.

Iactatur & dictum Christi apud Lucam. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Plane surdi sunt aduersarij. Toties iam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubiq; excluso Christo, docent mereri iustificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, ostendit & fidem requiri. Christus enim obiurgat Phariscos sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua

de aqua

RESPONSIO AD ARGV.

de aqua sale conspersa inquit, q̄ populum sanctificet ac mundet. Et glosa ait, q̄ mundet a uenialibus. Tales erant & Phariseorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fite purgationi duplicem mundiciem, Alteram internam, Alteram externam, lubet ut intus mudentur. Et addit de mundicie externa. Date elemosynam de eo quod superest, & sic omnia erunt uobis munda. Aduersarij non recte accommodant particulam uniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionem utriq; membro. Tunc omnia erunt munda, uidelicet, si intus eritis mundi & foris elemosynam dederitis. Significat enim q̄ externa mundicies collocanda sit in operibus a Deo præceptis, non in traditionibus humanis, ut tunc erant ille ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquæ, uestitus Monachorum, discrimina ciborum, & similes pompæ. Sed aduersarij corrumpunt sententiam Sophistice translata particula uniuersali ad unam partem, Omnia erunt munda, datis elemosynis, ut si quis ratiocinetur. Andreas adest, igitur omnes Apostoli adsunt. Quare in antecedente utrumq; membrum coniungi debet, credite, & date elemosynas, ita oīa erunt munda. Scriptura enim alibi dicit fide purificari corda. Quod si corda sint mundata, &

ta, & deinde foris accedant elemosynæ, hoc est, opera caritatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc est, non solum intus, sed foris etiam. Ac tota illa contio Christi coniungi debet, cuius multe sunt partes, quarum alia de fide, alia de operibus præcipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta operum, ommissis locis de fide. Sunt & nonnulli, qui Ironiam esse interpretantur, Date elemosynas, & omnia sunt munda. Videtur enim Christus uanam persuasionem Phariseorum salse taxare, qui cum haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis elemosynis, confidebant se meros semideos esse. Hæc interpretatio non est absurda, neque quidquam habet quod pugnet cum alijs scripturis.

Adderemus & alios locos, nisi existimarem ex his quos recensuimus atque enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adijcimus hoc Scholasticum argumentum. Iusticiam necesse est in uoluntate esse. Ergo cum fides sit in intellectu, non iustificat. Hoc argumentum ideo recitamus, ut tota res magis fiat perspicua, quomodo fides iustificet, & quid Paulus appellet iustificationem. Primum autem propter morosos quosdam τειχνολογικῶς respondebimus, Constat ex Ethicis iusticiam

RESPONSIO AD ARGV^o

ciam, obedientiam appellari erga superiorem, quā
is approbat. Fides autem est obedientia erga Euan-
gelium, Quare fides recte dicitur iusticia. Nam
obedientia erga Euangelium imputatur pro iusti-
cia, adeo ut obedientia erga legem tantum propter
rea placeat, quia credimus nobis Deum gratis pro-
piciū esse propter Christum. Neq; enim legis-
tisfacimus. Quamquam autem hæc fides est in uo-
luntate, est enim uelle & accipere promissionem,
tamen hæc obedientia erga Euangeliū, non prop-
ter nostram mundiciem imputatur pro iusticia, sed
quia accipit oblatam misericordiam, & sentit nos
propter Christum iustos reputari per misericordiā,
non propter nostrā impltionem legis, non propter
nostram mundiciem. Ita reuocanda mens est a con-
spectu legis, ad Euangelium & Christum, & stan-
tuendum q̄ reputemur iusti, cum sentimus nos prop-
ter Christum acceptos esse, non propter dilectionē
aut impltionem legis.

Differt autem fides a spe, quia fides accipit in
presentia remissionem peccatorum & reconcilia-
tionem seu acceptationem nostri, propter Chri-
stum Spes autem uersatur circa futura bona & li-
berationem futuram.

Secundo

Secundo. Iustificatio hic significat reputari iustum, Non autem reputat Deus hominem iustum, sicut in foro aut in Philosophia reputatur homo iustus, propter proprii operis iusticiam, quæ recte ponitur in uoluntate. sed reputat hominem iustum per misericordiam propter Christum, si quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari iusticia potest, quia est illud quod imputatur ad iusticiam, ut cum Paulo loquamur, quacumq; tandem in parte hominis ponatur. Id enim nihil impedit imputationem diuinam. Et si nos quidem hanc fidem in uoluntate ponimus. Est enim uelle & accipere promissionem Christi, Et hoc Scholastico argumento agitato, quia rem ad Methodum reuocat, uidetur tota causa melius perspicui posse.

Ex his omnibus etiam intelligi potest quid iudicandum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij, homines iustos esse coram Deo propter dilectionem ac legis impletionem. Hic nulla iusticia fidei metio fit, & pro mediatore Christo ponitur, q. accepti simus propter nostram impletionem legis. Nec nullo modo ferenda sunt, sed ut supra diximus, etsi necessario sequitur renouationem dilectio, tamen gloria Christi non debet transferri
in nostram

RESPONSIO AD ARGV.

in nostram impletionem legis, sed sentiendum est, q̄ etiam post renouationem iusti reputemur propter Christum, q̄ Christus maneat mediator & propiciator, q̄ propter Christum habeamus accessum ad Deum, q̄ nos satisfaciamus legi, sed habeamus opus misericordiam, q̄ semper per misericordiam iusti reputemur.

Idq̄ confitetur uniuersa Ecclesia, q̄ iusti & salui fiamus per misericordiam. Sicut supra citauimus ex Hieronymo. Iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit. Hec autem misericordia fide accipitur.

Ac uidete quid consequatur ex aduersariorū opinione. Si sentiendum est q̄ Christus tantum primam gratiam, ut uocant, meruerit, postea nos si uimus accepti nostra impletione legis, & mereamur uitam eternam, quando erunt conscientie peccata, quando statuent, q̄ habeant Deum propiciū? Lex enim semper accusat nos, ut Paulus ait, Lex iram operatur. Ita fiet, ut si senserint conscientie iudicium legis, ruant in desperationem. Paulus ait Omne quod non est ex fide, peccatum est. Isti autem nihil unquam ex fide agent, si tunc demum sentiant sibi Deum propiciū esse, cum legem impleuerint,

uerint. Semper enim dubitabunt, Vtrum legi satis factum sit, imo intelligent non esse satisfactum. Ideo nunquam statuent se habere Deū propitium, se exaudiri. Nunquam igitur diligent, nunquam uere colent Deum. Talia pectore quid aliud sunt, nisi ipse infernus, cum sint plena desperationis, & odij Dei, & in hoc odio tantum inuocant & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hic prouocamus ad omnes pias mentes, & peritas rerum spiritualium, hæc testari poterunt, hæc mala consequi ex illa impia persuasione aduersariorum, quæ sentit quod iusti reputemur coram Deo, propria impletione legis, & iubet confidere non promissione misericordiae propter Christum donatae, sed nostra impletione legis.

Necesse est igitur statuere, quod certo post renouationem iusti, hoc est, accepti Deo simus, quod pacem habeamus coram Deo, per misericordiam propter Christum, & quod illa inchoatio legis in nobis non sit digna uita æterna, Sed quod sicut remissio peccatorum & iustificatio imputatur per misericordiam propter Christum, non propter legem. Ita & uita æterna cum iustificatione, non propter legem & nostrorum operum perfectionem, sed per misericordiam propter Christum offeratur,

H Sicut

RESPONSIO AD ARGV.

Sicut ait Christus. Hæc est autem uoluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et alibi. Qui credit in filium, habet uitam æternam. Ac queramus aduersarios, quid consilij dent morituris, Vtrum iubeant eos sentire quod reputentur iusti, & expectare uitam æternam propter propria opera, an uero per misericordiam propter Christum. Certe nec Paulus, nec Laurentius dicent se propter propriam mundiciem iustos reputandos esse, aut sibi deberi uitam æternam propter propria opera, aut legis impletionem, sed sentient se reputari iustos, & accipere uitam æternam propter Christum per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes contra desperationem, nisi sentiant quod per misericordiam propter Christum, certo habeant & iusticiam & uitam æternam, non propter legem. Hæc sententia consolatur, erigit & saluat piæ mentes. Quare aduersarij cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias ad desperationem.

Sed dicat aliquis. Si per misericordiam saluandi sumus, quid interest inter hos quibus contingit salus, & quibus non contingit? Num pariter sperabunt

sperabunt misericordiam boni & mali? Hoc argu-
 mento uidentur moti Scholastici ad querendum
 meritum condigni. Necesse est enim discrimen esse
 inter saluandos & damnandos. Primum autem il-
 lud dicimus, cum iustificatione offerri uitam eter-
 nam, seu iustificatos esse filios Dei & coheredes
 Christi, iuxta illud. Quos iustificauit, eosdem &
 glorificauit. Igitur nullis contingit salus, nisi iusti-
 ficatis. Sicut autem iustificatio incerta esset, si pen-
 deret ex conditione operum nostrorum aut legis,
 ac non gratis acciperetur propter Christum per
 misericordiam. Ita si spes niteretur operibus no-
 stris, tunc uero esset incerta, quia lex semper accu-
 sat conscientias. Nec possunt conscientie reddi pa-
 catae, nisi fide apprehendant misericordiam, Neq;
 uero potest existere spes uitae aeternae, nisi pacata
 conscientia. Nam conscientia dubitans fugit iudi-
 cium Dei ac desperat. Necesse est autem spem uitae
 aeternae certam esse. Ideoq; ut sit certa, sciendum
 est qd donetur uita aeterna per misericordiam prop-
 ter Christum, non propter nostram impletionem le-
 gis. In foro ac iudicijs hominum, ius seu debitum
 certum est, Misericordia incerta est. Hic coram
 Deo alia res est. Nam misericordia habet clarum
 mandatum Dei. Nam Euangelium est hoc ipsum

H ij

mandatum

RESPONSIO AD ARGV.

mandatum, quod iubet credere, q̄ Deus uelit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud. Nō misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur de misericordia dicitur, intelligendum est fidem requiri. Et hæc fides discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Est enim uita æterna promissa iustificatis. Fides autem iustificat, quādo cūq; & quocūq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem uitam certare debemus, ut hanc uitam consequamur & confirmemus. Existit enim, ut supra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his qui secundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem uitam crescere. Et qui hanc fidem consecuti sunt, hi renati sunt, ut bene operentur, ut legem faciant. Sicut igitur pœnitentiam per omnem uitam requirimus, ita & bona opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, ut pro eis debeat uita æterna. Sicut & Christus in hac sententia dixit. Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Et Bernardus recte dicit. Neesse est primo credere, q̄ remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, q̄ nihil prorsus

prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc de-
derit ipse. Postremo, q̄ eternam uitam nullis po-
tes operibus promereri, nisi gratis detur & illa.
Et paulo post, Nemo itaq; se seducat, quia si bene
cogitare uoluerit, inueniet proculdubio, q̄ nec
cum decē millibus possit occurrere, ei qui cum ui-
ginti millibus uenit ad se & c. Nos igitur ut con-
scientiæ certam consolationem & spem teneant,
reuocamus homines ad promissionem Christi, &
docemus q̄ necesse sit credere, q̄ Deus propter
Christum, non propter legem remittat peccata,
iustificet, & donet uitam eternā, iuxta illud. Qui
habet filium, habet uitam.

Sed operæ precium est audire, quomodo clu-
dant aduersarij dictum Christi. Cum feceritis om-
nia, dicite serui inutiles sumus. In confutatione sic
corrumpunt, primum faciunt Antistrephon, Mul-
to magis inquit dici potest. Si credideritis om-
nia, dicite serui inutiles sumus. Deinde addunt,
opera inutilia esse Deo, nobis uero non esse inuti-
lia. Videte quam delectet aduersarios puerile stu-
dium Sophisticæ. Et quanquam hæc ineptiæ indig-
ne sint quæ refutantur, tamen paucis respondebi-
mus.

H ij Antistrephon

RESPONSIO AD ARGV=

Antistrephon est uiciosum, quia decipiuntur aduersarij in uocabulo fidei, quod si significaret noticiam historie, aut si diceremus, q̄ fides propter suam dignitatem saluaret, ualeret similitudo, multo magis nos seruos inutiles esse, si crederimus. Sed nos loquimur de fiducia promissionis & misericordie Dei. Et hæc fiducia fatetur nos esse seruos inutiles. Imo hæc est uera uox fidei, q̄ opera nostra sint indigna, q̄ simus serui inutiles. Et ob hanc unam causam, de fide loquimur, & querimus misericordiam, quia agnoscimus nos esse seruos inutiles. Fides enim ideo saluat, quia apprehendit misericordiam, seu promissionem gratie, etiam si opera nostra sunt indigna. Et in hanc sententiam, nihil ledit nos Antistrephon. Cum credideritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Recte dicitur, si tantum intelligatur operibus detrahi dignitas.

Sed si sic intelligatur, q̄ etiam fides sit inutilis, non ualet similitudo, Cum feceritis omnia, nolite confidere operibus. Ita cum credideritis, nolite confidere promissione Dei, Hæc non coherent, sunt enim dissimilia, Dissimiles cause, dissimilia obiecta fiducie sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore est fiducia nostrorum operum

operum. Fiducia in posteriore est fiducia promissionis diuinæ. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam promissionis sue. Non uult nos de gratia & misericordia Dei desperare. Arguit opera nostra tanquam indigna, non arguit promissionem que gratis offert misericordiam. Et præclare hic inquit Ambrosius. Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura. Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt, Scelereste detorquent sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cum credideritis omnia, dicitur fide inuilem esse. Nonne Euangelium pollicetur remissionem peccatorum & salutem, etiam his qui nulla præsus habent bona opera? Si tamen conuertantur & non desperent, sed fide in Christum consequantur remissionem peccatorum? Num iubent aduersarij desperare hos quorum conscientia nulla inueniunt bona opera, que opponere iudicio Dei possint. Num his dicent, fidem inuilem esse? Male pereant isti Sophistæ cum talibus calumnijs, que totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remissionem peccatorum, eripiunt pijs conscientijs firma solatia.

RESPONSIO AD ARGV^s

Illa uero cauillatio plane puerilis est, cum
 interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo
 sint inutilia, nobis uero sint utilia. At Christus de
 ea utilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum
 debitorem gratiæ. Quanquam alienum est hoc lo-
 co disputare, de utili aut inutuli. Nam serui inutiles
 significant insufficientes, quia nemo tantum timet,
 tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum
 oportuit, nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus
 has frigidæ cauillationes aduersariorum, de quibus,
 quid iudicaturi sint homines, si quando profe-
 rentur in lucem, facile possunt existimare uiri
 prudentes. In uerbis maxime planis & perspicuis
 reppererunt rimam. At nemo non uidet in illo lo-
 co fiduciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, quæ uita æterna de-
 beatur de condigno pro bonis operibus, quia ui-
 ta æterna uocetur merces. Breuiter & plane re-
 spondemus. Paulus uitam æternam donum appella-
 lat, quia cum reputamur iusti propter Christum,
 simul efficimur filij Dei, & coheredes Christi.
 Alibi uero scriptum est, Merces uestra copiosa erit
 in cælis. Hæc si uidentur aduersarijs inter se pug-
 nare, ipsi expediant. Sed parum æqui iudices sunt.

N 411

Nam doni uocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negotij, quomodo iustificentur homines, q̄ perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt uocabulum mercedis, Idq̄ acerbissime interpretantur non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem. Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur uita æterna. Plane noua est hæc Dialectica. Vocabulum audimus Mercedis. Igitur opera nostra legi satisfaciunt, igitur sumus accepti Deo propter opera nostra, nec indigemus misericordia aut propitiatore Christo, aut fide apprehendente misericordiam. Ac ingentem Soriten Chrysippeo more cumulant. Bona opera sunt precium pro quo debetur uita æterna Bona opera legi Dei satisfaciunt. Et præter hæc fieri possunt opera supererogationis. Non solum igitur legi Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et quia Monachi amplius faciunt, supersunt eis merita. Et quoniã liberalitas est largiri alijs, de eo quod superest, licet donare illa merita alijs. Affingunt & sacramentũ huius donatiõis, mortuis circumdant cucullos, ut testetur eis, applicata eẽ aliena merita. Talibus coacervationibus beneficiũ Christi

H v & iusti

RESPONSIO AD ARGV=

Et iusticiam fidei obscurant aduersarij.

Non mouemus inanem λογισμῶν de uocabulo. De magna re litigamus, Vnde debeant piementes certam spem salutis concipere. Vtrum bona opera possint conscientias reddere pacatas. Vtrum sentire debeant, ita contingere uitam eternam, si bona opera opponant iudicio Dei, an uero debeant sentire, q̄ propter Christum per misericordiam reputentur iusti, & consequantur uitam eternam. Hæc ueniunt in controuersiam, quã nisi dijudicet conscientia, non potest habere firmanam & certam consolationem.

Nos autem satis clare ostendimus, q̄ bona opera non satisfaciunt legi Dei, q̄ habeant operum misericordia, q̄ fide simus accepti Deo propter Christum, q̄ bona opera non reddant pacatam conscientiam. Ex his omnibus sequitur, q̄ oporteat sentire, q̄ propter Christum per misericordiam, non propter legem, iustificati consequantur uitam eternam.

Quid igitur de mercede? Primum si dicemus, Vitam eternam dici mercedem, quia debetur iustificatis propter promissionem, nihil absurdi dicitur.

¶

eremus, Sunt enim ordinata inter se hæc dona. Sicut & Augustinus ait. Dona sua coronat Deus in nobis. Sed scriptura uitam æternam uocat mercedem, non quia propter opera debeat, sed quia compenset afflictiones & opera, & si propter aliam causam contingit. Sicut hereditas uenit filio familias, non propter officia sua, & tamen est merces & compensatio officiorum filij. Satis est igitur nomen mercedis hæc ratione conuenire uitæ æternæ, quia uita æterna compensat bona opera & afflictiones. Non est igitur uita æterna merces, quia opera sufficiant, quia debeat pro operibus. Sed consecutus, quia cum propter aliam causam contingit, tamen compensat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera uere esse meritoria, non remissionis peccatorum, aut iustificationis. Non enim placent, nisi in iustificatis propter fidem, Nec sunt digna uita æterna. Sicut enim iustificatio, ita uiuificatio fide cōtingit propter Christum, sed sunt meritoria aliorū premiorum corporalium & spiritualium, quæ redduntur tum in hac uita, tum post hanc uitam. Differt enim Deus plerumque premia donec glorificet sanctos post hanc uitam, quia uult eos in hac uita exerceri ad mortificandum

ficandum

RESPONSIO AD ARGV=

ficandum ueterem hominem. Euangelium gratis exhibet promissionem iustificationis & uiuificationis propter Christum. At in lege non gratis, sed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera sint quedam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus premiorum, iuxta illud Pauli. Vnusquisq; accipiet mercedem iuxta suum laborem. Hi gradus sunt merces operum atq; afflictionum.

Sed contendunt aduersarij, uitã eternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait. Reddet unicuiq; secundum opera eius. Ioan. 5. Qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ. Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare. In his locis omnibus, in quibus opera laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, q; opera non placeant sine Christo, q; non sit excludendus mediator Christus. Quare cum textus ait, operibus reddi uitam eternam, significat reddi iustificatis, quia non placent Deo bona opera, nisi in iustificatione, hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse Deo propter Christum. Et iustificati necessario pariunt bona opera, seu bonos fructus, ut Esuriui & dedistis mihi cibum. Hic cum dicitur reddi uitã eternã

eterna his operibus intelligitur reddi iusticie. Fidem igitur cōplectitur cū nominat fructus. Porro scriptura nominat fructus, ut ostendat requiri nō hypocrisin, sed iusticiam quæ sit efficax, & quædam noua uita, pariens bonos fructus.

Nec nos aliquam ociosam subtilitatem hic affectamus. Sunt enim grauissima causa propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersarijs q̄ opera mereantur uitam eternam, mox at̄ texunt illa absurda, q̄ opera legi Dei satisfaciant, q̄ non habeant opus misericordia, q̄ simus iusti, hoc est, accepti Deo propter nostra opera, non propter Christum, q̄ plusquam legem facere homines possint. Ita tota doctrina de iusticia fidei obruitur. Est autem necessarium retinere in Ecclesia puram doctrinam de iustitia fidei. Quare cogimur Pharisaicas opiniones aduersariorum reprehendere, & ut gloriam Christi illustremus, & ut conscientijs firmas consolationes proponamus. Quomodo enim concipiet conscientia firmã spem salutis, cum in iudicio sentiet opera indigna esse, nisi sciet homines reputari iustos & saluari per misericordiam, propter Christum, non propter propriam legis impletionem. An Laurentius in
 craticula

RESPONSIO AD ARGV^m

craticula sentiebat se hoc opere legi Dei satisfacere, se sine peccato esse, se non indigere mediatore Christo, & misericordia Dei. Ille uero non dissensit a Propheta, qui ait. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis uiuens. Bernardus fatetur sua opera non esse digna uita eterna, cum inquit, Perdite uixi, Sed erigit se & spem salutis concipit inde, quod sentit propter Christum per misericordiam donari remissionem peccatorum, & uitam eternam, Sicut Psalmus docet, Beati quorum remissa sunt iniquitates. Et Paulus ait. Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. Hunc ait Paulus beatum esse, cui imputatur iusticia per fidem in Christum, etiamsi nulla habeat bona opera. Talibus consolationibus erigende sunt conscientia, & confirmande, quod propter Christum per fidem contingant remissio peccatorum, reputatio iusticie, & uita eterna. Quod si in locis de operibus hoc modo fides intelligetur, nihil officunt nostre sententia. Et profecto necesse est sententiam per addere fidem, ne excludamus mediatorē Christum. Fidem autem bona opera sequi debent, quia fides sine bonis operibus, hypocrisis est.

Habent & in Scholis quedam apophthegmata

mata consentanea nostræ sententiæ, qualia sunt, q̄
 bona opera placeant Deo propter gratiam. Item
 q̄ sit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum
 commode interpretantur. Veteres enim sentiebant
 confidendum esse gratiæ, hoc est, misericordiæ Dei
 promittentis, q̄ propter Christum sumus accepti.
 At recentiores fiduciam transferunt ad nostrum
 opus. Sentiunt confidendum esse gratiæ, hoc est,
 dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpre-
 tatio est uiciosa. Non enim debemus considerare no-
 stra dilectione, cum sit immunda & exigua, sed
 promissione misericordiæ. Iactatur & hoc, q̄ bo-
 na opera ualeant uirtute passionis Christi. Recte
 dictum est, sed fidei mentionem fieri oportuit in
 his sententijs. Non enim communicatur nobis me-
 ritum passionis Christi, nisi id fide apprehenda-
 mus & opponamus aduersus terrores peccati &
 mortis. Paulus enim inquit, Christus est propicia-
 tio per fidem. Item, Ecclesia in omnibus precatio-
 nibus addit, per Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum. Hic etiam admonendi sunt homines de fide.
 Significat enim Ecclesia nostra opera, & nostras
 preces Deo placere, si credamus Deum nobis
 propicium, & nos exaudire propter Pontificem
 Christum.

Hæc it

RESPONSIO AD ARGV^m

Hæc in præsentia sufficiant de hoc loco. Scimus autem hanc sententiam quã defendimus Evangelio consentaneam esse, & pijs conscientijs firmissimas consolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur se ab hac sententia propter iniqua & calumniosa iudicia aduersariorũ abduci. Scriptura prædicit futurum esse, ut in Ecclesia grassentur mali doctores, qui oppressa iusticia fidei in Christum, doceant mereri remissionem peccatorũ per nostros cultus & opera. Et res gestæ in Israel sunt imago futuri status in Ecclesia. Videmus autem Prophetas ubiq; taxare hanc persuasionem populi, qui somniabant se mereri remissionem peccatorum per sacrificia legis, & hac opinione cumulabãt opera & cultus. Ita in Ecclesia multi existunt qui falsam persuasionẽ de suis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos scriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. Ac facile potest fieri iudiciũ de spiritu aduersariorũ. Videmus enim in multis articulis manifestam ueritatẽ ab eis damnari. Nec offendat quemq; q̄ sibi Ecclesiæ nomine uindicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangeliũ Christi recte docent, non apud illos qui prauas opiniones cõtra Euangeliũ defendunt, sicut inquit Dominus, Oues meæ uocem meam audiunt.

Septimũ

Septimum articulum Confessionis nostræ dam-
 nauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse con-
 gregationem sanctorum. Et addiderunt longam
 declamationem, q̄ mali non sint ab Ecclesia segre-
 gandi, cum Iohannes comparauerit Ecclesiam
 aræ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata
 sint. Et Christus comparauerit eam lagenæ, in qua
 pisces boni & mali sunt &c. Profecto uerum est,
 quod aiunt, Nullum remedium esse aduersus Sy-
 cophantæ morsum. Nihil tam circumspicte dici po-
 test, ut calumniam euitare queat. Nos ob hanc ip-
 sam causam adiecimus octauum articulum, ne quis
 existimaret nos segregare malos & hypocritas
 ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere sacra-
 mentis efficaciam quæ per hypocritas, aut malos
 administrantur. Itaq; hic non est opus longa de-
 fensione aduersus hanc calumniam. Satis nos pur-
 gat articulus octauus. Concedimus enim q̄ hypo-
 critæ & mali in hac uita sint admixti Ecclesiæ, &
 sint membra Ecclesiæ secundum externam socie-
 tatem signorum Ecclesiæ, hoc est uerbi, profesio-
 nis, & sacramentorum, præsertim si non sint ex-
 communicati. Nec sacramenta ideo non sunt effi-
 catia, quia per malos tractantur, Imo recte uti
 possumus sacramentis, quæ per malos administran-

I tur.

DE ECCLESIA.

tur. Nam & Paulus prædicit futurum, ut Antichri-
 stus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia do-
 minetur, & gerat officia. At Ecclesia, non est tan-
 tum societas externarum rerum ac rituum, sicut
 aliæ politiæ, Sed principaliter est societas fidei &
 spiritus sancti, in cordibus, quæ tamen habet exter-
 nas notas, ut agnosci possit, uidelicet puram Euan-
 gelij doctrinam, & admimistrationem sacramen-
 torum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc
 Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Chri-
 stus spiritu suo renouat, sanctificat, & gubernat,
 ut testatur Paulus Ephe. I. cum ait, Et ipsum de-
 dit caput super omnia, Ecclesie quæ est corpus
 eius, uidelicet, integritas, id est, tota congregatio
 ipsius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in
 quibus nihil agit Christus, non sunt membra Chri-
 sti, Idq; fatentur aduersarij malos esse mortua
 membra Ecclesie. Quare miramur, cur reprehen-
 derint nostram descriptionem, quæ de uiuis mem-
 bris loquitur.

Neq; noui quidquam diximus, Paulus omnino
 eodem modo definiuit Ecclesiam Ephe. 5. & puri-
 ficetur, ut sit sancta, Et addit externas notas, uer-
 bũ & sacramenta. Sic enim ait, Christus dilexit Ec-
 clesiam, & se tradidit pro ea, ut eam sanctificet puri-
 ficans

ficans lauacro aquæ, per uerbum, ut exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neq; rugam, aut aliquid tale, sed ut sit sancta & inculpata. Hanc sententiam pene totidem uerbis nos in Confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbulo, qui iubet nos credere, qd sit sancta catholica Ecclesia, Impij uero non sunt sancta Ecclesia. Et uidetur additum quod sequitur, sanctorum communio, ut exponeretur quid significet Ecclesia, nempe congregationem sanctorum, qui habent inter se societatem, eiusdem Euan-gelij, seu doctrine, & eiusdem spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat, & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa propositus est, Infinita pericula uidemus quæ mimantur Ecclesiæ interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam. Ita q; ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen mansuram esse. Item ut sciamus, quamuis magna multitudo sit impio-rum, tamen Ecclesiam existere, & Christum præ-stare illa quæ promisit Ecclesiæ, remittere pecca-ta, exaudire, dare spiritum sanctum. Has consola-tiones proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ec-clesiam esse politiam externam certarū gentium,

DE ECCLESIA.

Sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Euangelio consenciant, & habent eundem Christum, eundem spiritum sanctum, & eadem sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glosa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos uero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait. Qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christus subiectus dici.

Quanquam igitur hypocrite & mali similes socij huius ueræ Ecclesiæ secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est uiuum corpus Christi. Item, quæ est nomine & re Ecclesia, Et multe sunt causæ. Necesse est enim intelligi quæ res principaliter efficiat nos membra, & uiua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iusticiam cordis, & donationem spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorum cultuum ac rituum.

tuum. Item quid intererit inter populum legis, & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia, At sic discernit Paulus Ecclesiam a populo legis, q. Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non civilibus ritibus distinctus a gentibus, Sed uerus populus Dei renatus per spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem de Christo, habebat & carnale semen promissiones rerum corporalium, regni, &c. Et propter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones. Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert non umbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, spiritum sanctum, & iusticiam qua corã Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promissionem spiritus accipiunt. Ad hæc, Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum diaboli. Certum est autem impios, in potestate diaboli, & membra regni diaboli esse, sicut docet Paulus Ephe. ij. cum ait, diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Phariseos, quibus certe erat externa societas cum Ecclesia, id est, cum sanctis in populo legis. Præerant enim, sacrificabant, & docebant,

I iij Vos

DE ECCLESIA.

Vos ex patre diabolo estis. Itaq; Ecclesia que uere est regnum Christi, est proprie congregatio sanctorum. Nam impij reguntur a diabolo, & sunt captiui diaboli, non reguntur spiritu Christi, Sed quid uerbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia que uere est regnum Christi, distinguitur a regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli non esse Ecclesiam. Quanq; in hac uita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admixti Ecclesie, & gerant officia in Ecclesia; Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod spiritu suo uiuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clare dicit Matth. 13. Bonum semen esse filios regni. At Zizania filios diaboli, agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Ioannes de illa tota gente Iudeorum loquitur & dicit fore, ut uera Ecclesia separaretur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quam pro eis, quia ostendit uerum & spiritualem populum, a populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesie dicit, cum ait. Simile est regnum coelorum lagenis,

aut decem uirginibus Et docet Ecclesiam tectam esse multitudinem malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, ut sciamus uerbum & sacramenta efficacia esse, & si tractentur a malis atq; interim docet impios illos, quamuis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse uerum regnum Christi, & membra Christi. Sunt enim membra regni diaboli. Neq; uero somniamus nos Platonicam ciuitatem, ut quidam impie cauillantur, sed dicimus existere hanc Ecclesiam, uidelicet, uere credentes ac iustos sparsos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Euangelij, & sacramenta. Et hæc Ecclesia proprie est columna ueritatis. Retinet enim purum Euangelium, & ut Paulus inquit, fundamentum, hoc est, ueram Christi cognitionem & fidem, & si sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum ædificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opinioniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, tum condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Patrum scripta testantur, q; interdum stipulas etiam ædificauerint supra fundamentum, sed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum pleraq; istorum quæ aduersarij nostri defendunt, fidem euertunt, ut q; damnant articulum de remis-

DE ECCLESIA.

sione peccatorū, In quo dicimus fide accipi remissionem peccatorum. Manifestus item & perniciosus error est, q̄ docent a duersarij, mereri homines remissionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; est tollere fundamentum, hoc est Christum. Item quid opus erit fide, si sacramenta ex opere operato sine bono motu utentis iustificant. Sicut autem habet Ecclesia promissionem, q̄ semper sit habitura spiritum sanctum, Ita habet comminationes, q̄ sint futuri impij doctores, & lupi. Illa uero est proprie Ecclesia, quæ habet spiritum sanctum. Lupi & mali doctores & si grassantur in Ecclesia, tamen non sunt proprie regnum Christi. Sicut & Lyra testatur, cum ait, Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis uel dignitatis Ecclesiasticæ uel secularis, quia multi Principes & summi Pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostatasse a fide. Propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia uera & confessio fidei & ueritatis. Quid aliud diximus nos in Confessione nostra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiri Ecclesiam, q̄ sit Monarchia externa suprema totius orbis

us orbis

us orbis terrarū, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνεπιθέουον, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi artēculos fidei, abolēdi scripturas quas uelit, instituen- di cultus & sacrificia, Item cōdendi leges quas ue- lit, dispensandi & soluendi qbuscunq; legibus uelit diuinis, canonicis & ciuilibus, a quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit Papam esse do- minum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarū & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere utrumq; gladium, spiritua- lem & temporalem. Atq; hæc definitio non Eccle- siæ Christi, sed regni Pontificij habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielelem Cap. xi.

Quod si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortassis haberemus æquiores Iudices. Multa enim extant immoderate & impie scripta de potestate Romæ Pontificis, propter quæ nemo unquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prædicamus be- neficium Christi, & fide in christum consequamur remissionem peccatorum, non cultibus excogitatis

I R & PONT

DE ECCLESIA.

a Pontifice. Porro Christus, Propheta, & Aposto-
li, longe aliter definiunt Ecclesiam Christi, quam
regnum Pontificium. Nec est ad Pontifices trans-
ferendum, quod ad ueram Ecclesiam pertinet, &
uidelicet sint columnae ueritatis, & non errent. Quo-
tus quisque enim curat Euangelium, aut iudicat dig-
num esse lectione? Multi etiam palam irrident re-
ligiones omnes, aut si quid probant, probant illa
quae humanae rationi consentanea sunt, cetera fas-
bulosa esse arbitrantur, & similia tragedijs Poe-
tarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus Ec-
clesiam proprie dictam esse congregationem san-
ctorum, qui uere credunt Euangelio Christi, &
habent spiritum sanctum. Et tamen fatemur mul-
tos hypocritas & malos his in hac uita admix-
tos, habere societatem externorum signorum, qui
sunt membra Ecclesiae secundum societatem exter-
norum signorum. Ideoque gerunt officia in Eccle-
sia, Nec adimit sacramentis efficaciam, & per in-
dignos tractantur, quia representant Christi pera-
sonam, propter uocationem Ecclesiae, non repre-
sentant proprias personas, ut testatur Christus,
Qui uos audit, me audit. Cum uerbum Christi, cum
sacramenta porrigunt, Christi uice & loco porri-
gant. Id docet nos illa uox Christi, ne indignitate

ministrea

ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in Confessione, nos improbare Donatistas, & Vigleuistas, q̄ senserunt homines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in presentia uidebantur sufficere ad defensionem descriptionis Ecclesie quam tradidimus. Neq̄; uideamus, cum Ecclesia proprie dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quam nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem Septimi articuli, q̄ diximus ad ueram unitatem Ecclesie satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione sacramentorum, nec necesse esse, ubiq̄; similes traditiones humanas esse, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt uniuersales & particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus, De uniuersalibus ritibus, nõ cõcipiunt. Nõ satis intelligimus qd uelint aduersarij. Nos de uera, hoc est, spiritali unitate loquimur, sine qua nõ potest existere fides in corde, seu iusticia cordis coram

Deo

DE ECCLESIA.

Deo. Ad hanc dicimus non esse necessariam similitudinem rituum humanorum, siue uniuersaliū, siue particularium, quia iusticia fidei, non est iusticia alligata certis traditionibus, sicut iusticia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iusticia cordis, est res uiuificans corda. Ad hanc uiuificationem nihil conducunt humane traditiones, siue uniuersales, siue particulares, nec sunt effectus spiritus sancti, sicut castitas, patientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum poncremus. Constat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nōnulli putauerunt humanas traditiones, necessarios cultus esse ad promerendam iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, q̄ tanta uarietate coleretur Deus, quasi uero obseruationes illæ essent cultus, & non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iusticiam cordis seu cultū Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes uariant. Item aliæ Ecclesie, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut propter obseruationem Pascatis, picturas & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, si-

dent

idem seu iusticiam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negocio multa inepta scripta Sumnistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac noctium non ledunt unitatem Ecclesie, Ita sentimus non ledi ueram unitatem Ecclesie dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuersales ritus, propter tranquillitatem seruentur. Sicut & nos in Ecclesijs, ordinem Missae, diem Dominicum, & alios dies festos celebriores libenter seruamus, Et gratissimo animo amplectimur utiles ac ueteres ordinationes, praesertim cum contineant pedagogiam, qua prodest populum & impertitos assuefacere ac docere, Sed non disputamus nunc, an conducatur propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem seruare. Alia res agitur, Disputatur enim, Vtrum obseruationes traditionum humanarum sint cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Hoc est $\alpha\gamma\iota\upsilon\sigma\ \mu\epsilon\lambda\lambda\omega\sigma$ in hac controuersia, quo constituto, postea iudicari potest, Vtru ad ueram unitatem Ecclesie necesse sit ubique similes esse traditiones humanas, Si enim traditiones humane non sunt cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, sequitur posse iustos & filios Dei

DE ECCLESIA.

Dei esse, etiam si quas traditiones non habent, quæ
alibi receptæ sunt. Vt si forma uestitus Germanici
non est cultus Dei necessarius ad iusticiam coram
Deo, Sequitur posse iustos ac filios Dei & Eccle-
siam Christi esse, etiam si qui utantur non Germa-
nico, sed Gallico uestitu. Hoc clare docet Paulus
ad Colossenses, cum ait. Nemo uos iudicet in ci-
bo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neome-
nia, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum,
corpus autem Christi. Item, Si mortui estis cum
Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam
uiuentes mundo decreta facitis. Ne tetigeritis, neq;
gustaueritis, neq; contrectaueritis, quæ omnia pe-
reunt, usu consumpta, & sunt præcepta & do-
ctrinæ hominum, speciem habentia sapientiæ in su-
perstitione & humilitate. Est enim sententia, cum
iusticia cordis sit res spiritualis, uiuificans corda,
& constet, q; traditiones humane non uiuificent
corda, nec sint effectus spiritus sancti, sicut dilectio
proximi, castitas &c. nec sint instrumenta per
quæ Deus mouet corda ad credendum, sicut uer-
bum & sacramenta diuinitus tradita, sed sint usus
rerum nihil ad cor pertinentium, quæ usu pere-
ant, non est sciendum q; sint necessariae ad iusti-
ciam coram Deo. Et in eandem sententiam inquit

Roma,

Roma. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax & gaudium in spiritu sancto. Sed non est opus citare multa testimonia, cum ubiq; sint obuia in scripturis, & nos plurima in Confessione congesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersie $\kappa\epsilon\iota\upsilon\sigma\ \mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\tau\omicron\upsilon\sigma$ infra paulo post repetendum erit, uidelicet, Vtrum traditiones humane sint cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Vbi de hac re copiosius disputabimus. Aduersarij dicunt uniuersales traditiones, ideo seruandas esse, quia existimantur ab Apostolis tradite esse. O religiosos homines. Ritus ab Apostolis sumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apostolorum. Sic iudicandum est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apostoli nos sentire, q; per tales ritus iustificemur, q; tales ritus sint res necessariae ad iusticiam coram Deo. Non uoluerunt Apostoli tale onus imponere conscientijs, nō uoluerunt iusticiam & peccatum collocare in observationibus dierum, ciborum, & similium rerum. Imo Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas demoniorum. Itaq; uoluntas & consilium Apostolorum ex scriptis eorum quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant cer-

tos

DE ECCLESIA.

tos dies, non quod ea observatio ad iustificationem necessaria esset, sed ut populus sciret, quo tempore conveniendum esset, servabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conveniebant. Quaedam etiam ex patrijs moribus, ut fit, retinebat populus, quae Apostoli non nihil mutata, ad historiam Evangelij accommodauerunt, ut Pascha, Pentecosten, ut non solum docendo, sed etiam per haec exempla memoriam maximarum rerum traderent posteris. Quod si haec tradita sunt, tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his ipsis postea multa mutarunt Episcopi? Quod si erant iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante Synodum Nicenam, alij alio tempore servabant. Neque haec dissimilitudo lesit fidem. Postea ratio inrita est, ne incidere nostrum Pascha in Iudaici Pascatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias servare Pascha, cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaque hunc morem quaedam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non uoluerunt Ecclesijs imponere necessitatem, id quod uerba decreti testantur. Inhibent enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pascha, non recte supputent tempus. Verba Decreti extant

extant apud Eriphanium, ὑμεῖς μὴ φησίζητε,
 ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ
 περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, καὶ οὕτως
 πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit
 Eriphanus uerba esse Apostolorum in Decreto
 quodam posita de Pasceate, in quibus prudens le-
 ctor facile potest iudicare Apostolos uoluisse po-
 pulo stultam opinionem de necessitate certi tempo-
 ris eximere, cum prohibent curare, etiam si in sup-
 putando erretur. Porro quidam in oriente, qui
 Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, prop-
 ter hoc decretum Apostolorum contenderunt Pas-
 ca cum Iudæis seruandum esse. Hos reuellens Epi-
 phanius laudat decretum, & inquit nihil contine-
 re quod dissentiat a fide, aut Ecclesiastica regula,
 & uituperant Audianos, q̄ non recte intelligant
 τὸ γρηγορ. & interpretatur in hanc sententiam,
 in quam nos interpretamur, q̄ non senserint Apo-
 stoli referre, quo tempore seruaretur Pasca, Sed
 quia præcipui fratres ex Iudæis conuersi erant,
 qui morem suum seruabant, horū exemplum prop-
 ter concordiam uoluerint reliquos sequi. Et sapi-
 enter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq̄ li-
 bertatem Euangelicam tollere, neq̄ necessitatem
 conscientij imponere, quia addunt, non esse cu-

K rana

DE ECCLESIA

vanum, etiam si erretur in supputando

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet dissimilitudinem humanarum observationum, non ledere unitatem fidei. Quamquam quid opus est disputatione, Omnino quid sit iusticia fidei, quid sit regnum Christi, non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, uestitu, & similibus rebus quæ non habent mandatum Dei. Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros, Requirit ad unitatem Ecclesiæ, similes obseruationes humanas, cum ipsi mutauerint ordinationem Christi, in usu cœnæ, quæ certe fuit antea ordinatio uniuersalis. Quod si ordinationes uniuersales necessariae sunt, cur mutant ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina, Sed de hac tota controuersia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus est totus, in quo confitemur, q̄ hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ, Et q̄ sacramenta sint efficacia, etiam si per malos ministros tractentur, quia ministri funguntur

ear uice Christi, nō representant suam personam. Iuxta illud, Qui uos audit, me audit, Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait, Caute a pseudo Prophetis, Et Paulus, Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Ceterum monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis uicijis siue sacerdotum siue populi, schismata excitemus, sicut scelerate fecerunt Donatistæ. Illos uero qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant sacerdotibus licere, tenere possessiones aut proprium, plane sediciosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuili odinatio est. Licet autem Christianis uti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aere, hac luce, cibo, potu. Nam ut hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, uere sunt ordinatio Dei, & conseruantur a Deo, ita legitime politia uere sunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur a Deo aduersus diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo confitemur, q̄ Baptismus sit necessarius ad salutem, & quod pueri sint baptizandi, & quod baptismus

K ij puerorum

DE ECCLESIA.

puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficacax ad salutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum ex eo capimus, q̄ in Ecclesijs nostris nulli extiterunt Anabaptista, quia populus uerbo Dei aduersus impiam & seditiosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum plerosq; alios errores Anabaptistarum damnamus, tum hunc quoq;, q̄ disputant baptismum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim q̄ promissio salutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; uero pertinet ad illos qui sunt extra Ecclesiam Christi, ubi nec uerbum, nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum uerbo & sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, ut applicetur eis promissio salutis, iuxta mandatum Christi, Baptizate omnes gentes, Vbi sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus, uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptisandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundo manifestum est, q̄ Deus approbat baptismum paruulorum. Igitur Anabaptista impie sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum.

Quod

Quod autem Deus approbat baptismum parvulo-
rum, hoc ostendit, q̄ Deus dat spiritū sanctum sic
baptizatis. Nam si hic baptismus irritus esset, nul-
lis daretur spiritus sanctus, nulli fierent salui, de-
niq; nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & pias
mentes, uel sola satis confirmare potest contra im-
pias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

Decimus articulus approbatus est, in quo cō-
fitemur, nos sentire, q̄ in cœna Domini uere &
substantialiter adsint, corpus & sanguis Christi,
& uere exhibeantur cum illis rebus, quæ uidentur
pane & uino, his qui sacramentū accipiunt. Hanc
sententiam constanter defenderunt nostri Concio-
natores. Et comperimus non tantum Romanam
Ecclesiam affirmare corporalem præsentiam Chri-
sti, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse
Græcam Ecclesiam, ut testatur Canon Missæ apud
Græcos.

Et extant quorundam scriptorum testimonia.
Nam Cyrillus in Ioannem Cap. 15. inquit, Christi
corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait.
Non tamen negamus recta nos fide caritateq; sin-

K iij cera,

DE ECCLESIA.

cera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullā nobis
coniuñtionis rationem secundū carnem cum
illo esse, id profecto pernegamus, Idq; a diuinis
scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim du-
bitauit Christum etiam sic uitem esse, nos uero pal-
mites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Pau-
lum dicentem, quia omnes unum corpus sumus in
Christo, quia & si multi sumus, unum tamen in eo
sumus. Omnes enim uno pane participamus. An
fortasse putat ignotam nobis mysticæ benedictio-
nis uirtutem esse? quæ cum in uobis fit, nonne cor-
poraliter quoq; facit, communicatione carnis Chri-
sti, Christum in uobis habitare? Et paulo post,
Vnde considerandum est, non habitudine solum,
quæ per caritatem intelligitur, Christum in uobis
esse, uerum etiam participatione naturali, &c.
Hæc recitauimus, non ut hic disputationem de hæc
re institueremus. Non enim improbat hunc artia-
culum Cæs. Maiestas, sed ut clarius etiam perspi-
cerent, quicumq; ista legent, nos defendere recep-
tam in tota Ecclesia sententiam, q; in cœna Do-
mini uere & substancialiter adsint corpus & san-
guis Christi, & uere exhibeantur cum his rebus
quæ uidentur, pane & uino, Et loquimur de præ-
sentia

sentia uiui Christi, Scimus enim q̄ mors ei ultra
non dominabitur.

Vndecimus articulus de retinenda Absolutione
in Ecclesia probatur, Sed de Confessione addunt
correctionem, uidelicet, obseruandam esse consti-
tucionem Cap. Omnis utriusq; ut & quotannis
fiat confessio, & quamuis omnia peccata enume-
rari non queant, tamen diligentiam adhibendam
esse, ut colligantur, & illa quæ redigi in memori-
am possunt, recenscantur. De hoc toto articulo
dicemus paulo post copiosius, cum sententiam no-
stram de pœnitencia totam explicabimus. Constat
nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauis
um, ita illustrasse & ornauisse, ut multæ afflictæ
conscientiæ, ex doctrina nostrarum, consolatio-
nem conceperint, postquam audiuerunt manda-
tum Dei esse, imo propriam Euangelij uocem, ut
Absolutioni credamus, & certo statuamus nobis
gratis donari remissionem peccatorum, propter
Christum, & scenciamus uere nos hac fide recon-
ciliari Deo. Hæc sententia, multas pias mentes
erexit, & inicio commendationē maximam, apud
omnes bonos uiros attulit Luthero, cum ostendit
certam & firmam consolationem conscientijs,

K iij quia

DE ECCLESIA.

quia antea tota uis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cum de fide, & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Ceterum de tempore, certe in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno utuntur sacramentis, Absolutione, & cœna Domini. Et qui docent, de dignitate, de fructibus sacramentorum ita dicunt, ut inuitent populum, ut sæpe utantur sacramentis. Extant enim & hac re multa a nostris ita scripta, ut aduersarij, siqui sunt boni uiri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagiciosi & contemptoribus sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta ueteres Canones, Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt. Imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine ardiri, & institui homines. Et ueteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus, Tantum ita dicit Canon. Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admonentur, Quod si non communicant, ad pœnitenciam accedant. Si communicant, non semper abstineant, Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducant

ducare, qui manducant indigne. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, ut sacramentis utantur.

De enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei iniiciantur conscientijs. Etiam si prodest rudes assuefacere, ut quaedam enumerent, ut doceri facilius possint. Verum disputamus nunc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare constitutionem. Omnis utriusq; quæ nobis non est ignota, sed ex Iure diuino ostendere, quod enumeratio peccatorum sit necessaria ad consequendam remissionem. Tota Ecclesia per uniuersam Europam scit, quales laqueos iniecerit conscientijs illa particula constitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per se, quantum postea affinxerunt Summistæ, qui colligunt circumstantias peccatorum. Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina sunt optimarum mentium. Nam feros et prophanos ista terriculamenta nihil mouebant.

Postea quales tragœdias excitauit questio, de proprio sacerdote inter Pastores, et fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno confessionum

L P

fessionum

DE ECCLESIA.

fectionem belligerabantur. Nos igitur sentimus enumerationem peccatorum non esse necessariam iure diuino, Idq; placet Panormitano, & plerisque alijs eruditjs iuris consultjs. Nec uolumus imponere necessitatem conscientijs nostrorum per constitutionem illam. Omnis utriusq; , de qua perinde iudicamus, ut de alijs traditionibus humanis, de quibus sentimus, q; non sint cultus ad iustificationem necessarij. Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit, ut omnia peccata confiteantur. Constat autem plurima nos nec meminisse, nec intelligere, iuxta illud. Delicta quis intelligit?

Si sint boni Pastores, scient quatenus proficere examinare rudes, sed illam carnificinam Summarum confirmare non uolumus, quæ tamen minus fuisset intollerabilis, si uerbum unum addidissent, de fide consolante, & erigente conscientias. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba, in tanta mole constitutionum, glosarum, Summarum, Confessionalium, Nisi quam ibi Christus legitur, Tantum leguntur supplicationes peccatorum. Et maxima pars consumitur in peccatis, contra traditiones humanas, quæ est uanissima. Hæc doctrina adigit multas *pias mentes*

mentes ad desperationem, quæ non potuerunt acquiescere, quia sentiebant iure diuino necessariam esse enumerationem, & tamen experiebantur impossibilem esse. Sed hærent alia non minora uicia in doctrina aduersariorum de poenitentia, quæ iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapsis post Bap̄tismum contingere posse remissionem peccatorum quocumq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua poenitentia partes dicimus esse contricionem & fidem. Negant fidem esse alteram partem poenitentia, Quid hic Carole Caesar inuictissime faciamus? Hæc est propria uox Euangelij, q̄ fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc uocem Euangelij damnant isti scriptores confutationis. Nos igitur nullo modo assentiri confutationi possumus. Non possumus saluberrimam uocem Euangelij, & plenam consolationis damnare. Quid est aliud negare, q̄ fide consequamur remissionem peccatorum, quam contumelia afficere sanguinem & mortem Christi?

Christi?

DE POENITENTIA.

sti, Rogamus igitur te Carole Cæsar Inuictiss. ut nos de hac re maxima, quæ præcipuum Euangelij locum, quæ ueram Christi cognitionem, quæ ueram cultum Dei continet, patienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni uiri, nos in hac re præcipue docuisse uera, pia, salubria, & necessaria uniuersæ Ecclesiæ Christi. Comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio, & multos perniciosos errores emendatos esse, quibus antea obruta fuit doctrina de poenitentia, per Scholasticorum & Canonistarum opiniones.

Ac priusquam accedimus ad defensionem nostræ sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni uiri, omnium ordinum ac Theologici ordinis etiam, haud dubie fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam fuisse doctrinam poenitentiae. Extant libri Sentenciariorum, ubi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi unquam satis explicare poterunt. Populus neq; rei summam complecti potuit, nec uidere quæ præcipue requirerentur in poenitentia, ubi quærenda esset pax conscientie. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat, quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus, quanta

quante tenebrae sunt, Dubitant, utrum in attricio-
ne, uel in contritione fiat remissio peccatorum. Et
si fit propter contricionem, quid opus est Absolu-
tione, quid agit potestas clauium, si peccatum iam
est remissum? Hic uero multo magis etiam su-
dant, & potestatem clauium impie extenuant, Alij
somniaut potestate clauium non remitti culpam,
sed mutari poenas aeternas, in temporales. Ita salu-
berrima potestas, esset ministerium non uitae, &
spiritus, sed tantum irae, & poenarum, Alij uideli-
cet cautiores fingunt potestate clauium remitti
peccata, coram Ecclesia, non coram Deo. Hic quos-
q; perniciosus error est. Nam si potestas clauium
non consolatur nos coram Deo, quae restandent
reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt ma-
gis etiam perplexa. Docent nos contritione me-
reri gratiam. Vbi si quis interroget, quare Saul,
Iudas, & similes non consequantur gratiam, qui
horribiliter contriti sunt, Hic de fide, & de Euan-
gelio respondendum erat, qd Iudas non crediderit,
non erexerit se Euangelio & promissione Chri-
sti. Fides enim ostendit discrimen inter contricio-
nem Iudae & Petri. Verum aduersarij de lege re-
spondent, qd Iudas non dilexerit Deum, sed timuerit
poenas. Quando autem territa conscientia, praesertim

fertim

DE POENITENTIA.

fertim in serijs, ueris, & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, & quos certe degustant isti, qui uere conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter se timeat, an fugiat aeternas poenas. Hi magni motus literis & uocabulis discerni possunt, re ipsa nõ ita diuelluntur, ut isti suaues Sophistæ somniant. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & sapientum uirorum, Hi haud dubie fatebuntur has disputationes apud aduersarios perplexissimas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remissione peccatorum. Tota hæc doctrina de his questionibus, quas recensuimus, apud aduersarios plena est errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Christi, potestatem clauium, & iusticiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu, Quid cum uentum est ad Confessionem? Quantum ibi negotij est in illa infinita enumeratione peccatorum, quæ tamen magna ex parte cõsumitur in traditionibus humanis. Et quo magis crucientur bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem esse iuris diuini. Et cum ipsam enumerationem exigant, prætextu iuris diuini, interim de absolutione, quæ uere est iuris diuini

rini, frigide loquuntur. Fingunt ipsum sacramen-
 tum ex opere operato conferre gratiam sine bono
 motu utentis, de fide apprehendente absolutionem,
 & consolante conscientiam, nulla fit mentio. Hoc
 uere est, quod dici solet, & πέναι πρὸ τῶν μυστη-
 ρίων. Restat tertius actus de satisfactionibus, Hic
 uero habet confusissimas disputationes. Fingunt
 aeternas poenas, mutari in poenas purgatorij. Et ha-
 rum partem remitti potestate clauium, partem do-
 cent redimendam esse satisfactionibus. Addunt
 amplius, q̄ oporteat satisfactiones esse opera su-
 pererogationis, & haec constituunt in stultissimis
 observationibus, uelut in peregrinationibus, Rosa-
 rijs, aut similibus observationibus, quae non habent
 mandata Dei, Deinde, sicut purgatorium satisfa-
 ctionibus redimunt, Ita excogitata est ars redi-
 mendi satisfactiones, quae fuit questuosissima. Ven-
 dunt enim indulgentias, quas interpretantur esse
 remissiones satisfactionum. Et hic questus non so-
 lum ex uiuis, sed multo amplior est ex mortuis.
 Neq; solum indulgentijs, sed etiam sacrificio Mis-
 se redimunt satisfactiones mortuorum, deniq; infi-
 nita res est, de satisfactionibus, Inter haec scandala,
 (non enim possumus enumerare omnia, & doctri-
 nas demoniorum) iacet obruta doctrina de iusticia
 fidei

DE POENITENTIA.

fidei in Christum, & de beneficio Christi. Quare intelligunt omnes boni uiri, utiliter & pie reprehensam esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum, de poenitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena a scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus.

I Quod per bona opera extra gratiam facta mereamur ex pacto diuino gratiam.

II. Quod per attricionem mereamur gratiam.

III Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat.

IIII Quod propter contricionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum.

V Quod potestas clauium ualeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia.

VI Quod potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed q. sit instituta potestas clauium, ut mutet poenas aeternas in temporales, ut imponat certas satisfactiones conscientijs, ut instituat novos cultus, & ad tales satisfactiones

nes & cultus obliget conscientias.

VII Quod enumeratio delictorum in Confessione, de qua præcipiunt aduersarij, sit necessaria iure diuino.

VIII Quod Canonica satisfactioes, necessariae sint ad poenam purgatorij redimendam, aut profint tanquam compensatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX Quod susceptio sacramenti poenitentiae, ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiam.

X Quod potestate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI Quod in reseruatione casuum, non solum poena Canonica, sed etiam culpa reseruari debeat, in eo, qui uere conuertitur.

Nos igitur, ut explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes poenitentiae, uidelicet contricionem, & fidem. Si quis uolet addere tertiam, uidelicet, dignos fructus poenitentiae, hoc est, bona opera sequentia conuersionem, non refragabimur. Neq; ignora

L   mus

DE POENITENTIA.

mus, quod uocabulum poenitentiae Grammaticis significet, improbare id quod antea probabamus. Id magis quadrat ad contritionem, quam ad fidem. Sed nos hic docendi causa, poenitentiam totam conuersionem intelligimus, in qua duo sunt termini, mortificatio & uiuificatio. Nos uocamus usitatis nominibus contritionem & fidem.

De contritione praecidimus illas ociosas & infinitas disputaciones, quando ex dilectione Dei, quando ex timore poenae doleamus. Sed dicimus contritionem esse ueros terrores conscientiae, quae Deum sentit irasci peccato & dolet se peccasse. Et haec contritio ita fit, quando uerbo Dei arguuntur peccata, quia haec est summa praedicationis Euangelij, Arguere peccata, & offerre remissionem peccatorum, & iusticiam propter Christum, & spiritum sanctum, & uitam aeternam, & ut renati beneficiamus. Sic complectitur summam Euangelij Christus, cum ait, Lucae ultimo, Praedicari in nomine meo poenitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur scriptura, ut Psalm. 37. Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, sicut onus graue, grauatae sunt super me &c. Afflictus sum
& humilis

& humiliatus sum nimis. Rugiebã a gemitu cordis
 mei. Et Psal. 6. Misere mei domine, quoniam in=
 firmus sum, Sana me domine, quoniam conturbatã
 sunt ossa mea, Et anima mea turbata est ualde, Et
 tu domine usq; quo? Et Esaia. 38. Ego dixi in di=
 midio dierum meorum uadam ad portas inferi, Spe=
 rabam usq; ad mane. Quasi leo sic contriuit omnia
 ossa mea. In his terroribus sentit conscientia iram
 Dei aduersus peccatum, quæ est ignota securis ho=
 minibus secundum carnem ambulantis. Videt
 peccati turpitudinem, & serio dolet se peccasse,
 etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non
 potest eam sustinere humana natura, nisi sustente=
 tur uerbo Dei. Ita Paulus ait, Per legem legi mor=
 tuus sum. Lex enim tantum accusat & terret con=
 scientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil
 de fide dicunt. Ita tantum proponunt uerbũ, quod
 arguit peccata. Quod cum solum traditur, doctri=
 na legis est, non Euangelij. His doloribus ac terro=
 ribus dicunt homines mereri gratiam, si tamen di=
 ligunt Deum. At quomodo diligunt Deum homi=
 nes in ueris terroribus cum sentiunt horribilem
 & inexplicabilem humana uoce iram Dei? Quid
 aliud nisi desperationem docent, qui in his terro=
 ribus tantum ostendunt legem?

L ij. Nos

DE POENITENTIA.

Nos igitur addimus alteram partem poenitentiae de fide in Christum, q̄ in his terroribus debeat conscientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio peccatorum de Christo. Debent igitur credere, q̄ propter Christum gratis remittuntur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat, & uiuificat contritos, iuxta illud. Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc fides consequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat coram Deo, ut idem locus testatur. Iustificati ex fide. Hæc fides ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Davidis. Ideo Iudæ aut Saulis contritio non prodest, quia nõ accedit ad eam hæc fides apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Ideo prodest Davidis aut Petri contritio, quia ad eam fides accedit, apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Nec prius dilectio adest, quam sit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit sine Christo, iuxta illud. Per Christum habemus accessum ad Deum. Et hæc fides paulatim crescit, & per omnem uitam luctatur cum peccato, ut uincat peccatum & mortem. Cæterum fidei sequitur dilectio, ut supra diximus. Et sic clare definiri potest filialis timor, talis pauor qui cum fide

fide coniunctus est, hoc est, ubi fides consolatur & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, ubi fides non sustentat pauidum cor.

Porro potestas clauium administrat & exhibet Euangelium per Absolutionem, quæ est uera uox Euangelij, Ita & absolutionem complectimur, cum de fide dicimus, quia fides est ex auditu, ut ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita absolutione, erigitur & concipit consolationem conscientia. Et quia Deus uere per uerbum uiuificat, clauæ uere coram Deo remittunt peccata, iuxta illud. Qui uos audit, me audit. Quare uoci absoluentis, non secus ac uoci de cælo sonanti credendum est. Et Absolutio proprie dici potest sacramentum poenitiæ, ut etiam Scholastici theologi erudiciores loquuntur. Interim hæc fides in tentationibus multipliciter alitur per Euangelij sententias, & per usum sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui Testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clare testantur uerba cœnæ Domini. Hoc est corpus meum quod pro uobis traditur, Hic est calix noui Testamenti &c. Ita fides concipitur & confirmatur per absolutionem, per audi-

DE POENITENTIA.

tum Euangelij, per usum Sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio poenitencie plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium, & sacramentorum, & illustrat beneficium Christi, docet nos uti mediatore ac propiciatore Christo.

Sed quia confutatio damnat nos, q, has duas partes poenitencie posuerimus, ostendendum est, q scriptura in poenitencia, seu conuersione Impij ponat has precipuas partes. Christus enim inquit, Math. xi. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Hic duo membra sunt, labor & onus significant contricionem, pauores & terrores peccati & mortis. Venire ad Christum, est credere. q, propter Christum remittantur peccata, cum credimus, uiuificantur corda spiritu sancto, per uerbum Christi. Sunt igitur hic due partes precipuae, contricio & fides. Et Marci primo Christus ait, Agite poenitenciam, & credite Euangelio. Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habent & diaboli

diaboli, sed proprie est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam. Hæc enim reuelatur in Euangelio. Videtis & hic duas partes coniungi, Contricionem, cum arguuntur peccata, Et fidem, cum dicitur, credite Euangelio. Si quis hic dicat Christum complecti etiam fructus poenitentiæ, seu totam nouam uitam, non dissencimus. Nam hoc nobis sufficit, q̄ hæ partes præcipue nominantur contricio, & fides.

Paulus fere ubiq; cum describit conuersionem seu renouationem, facit has duas partes. Mortificationem & Viuificationem, ut Coloß. 2. In quo circumcisi estis circumcissione non manu facta, uidelicet expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea, in quo simul resuscitati estis per fidem efficaciam Dei. Hic duæ sunt partes, Altera est expoliation corporis peccatorum, Altera est resuscitatio per fidem. Neq; hæc uerba, mortificatio, uiuificatio, expoliation corporis peccatorum, resuscitatio, Platonice intelligi debent de simulata mutatione, sed mortificatio significat ueros terrores, quales sunt morientium, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hic expoliationem corporis peccatorum uocat, quam nos dicimus uitate contricionem, quia in illis doloribus

DE POENITENTIA.

bus concupiscentia naturalis expurgatur. Et uiuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio quæ uere sustentat fugientem uitam in contricione. Sunt ergo hic due partes, contricio & fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide. Ideo sola fides uiuificat, iuxta hoc dictum. Iustus ex fide uiuet.

Et deinde in Colossensibus inquit Christum delere Chirographum quod per legem aduersatur nobis. Hic quoque due sunt partes, Chirographum, & deletio Chirographi. Est autem Chirographum conscientia arguens & condemnans nos, Porro lex est uerbum quod arguit & condemnat peccata. Hæc igitur uox quæ dicit, Peceaui Domino, sicut Dauid ait, est Chirographum. Et hanc uocem impij & securi homines non emittunt serio. Non enim uident, non legunt scriptam in corde sententiam legis. In ueris doloribus ac terroribus cernitur hæc sententia. Est igitur Chirographum ipsa contricio, condemnans nos. Delere Chirographum est tollere hanc sententiam condemnationis ex animo, & sententiã insculpere, qua sentiamus nos liberatos esse, ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sententia, quæ abolet priorẽ sententiam, & reddit pacem & uitam cordi.

Quangum

Quinquam quid opus est multa citare testi-
 monia, cum ubiq; obuia sint in scripturis. Psalmo
 117. Castigans castigauit me Dominus, & morti
 non tradidit me, Psalmo 118. Deficit anima mea
 pre angustia, Confirma me uerbo tuo. Vbi in pri-
 ore membro continetur contritio, in secundo mo-
 dus clare describitur quomodo in contritione re-
 creemur, scilicet uerbo Dei quod offert gratiam.
 Id sustentat & uiuificat corda. Et 1. Regum. 2.
 Dominus mortificat, & uiuificat, deducit ad infē-
 ros, & reducit. Horum altero significatur contri-
 tio, altero significatur fides, Et Esaiæ. 28. Domi-
 nus irascetur, ut faciat opus suum. Alienū est opus
 eius, ut operetur opus suum, Alienum opus Dei uo-
 cat, cum terret, quia Dei proprium opus est uiuifi-
 care & consolari. Verum ideo terret, inquit, ut
 sit locus consolationi, & uiuificationi, quia secura
 corda & non sentiencia iram Dei fastidiunt conso-
 lationem. Ad hunc modum solet scriptura hæc duo
 coniungere, terrores & consolationem, ut doceat
 hæc præcipua membra esse in pœnitencia contri-
 tionem, & fidem consolantem & iustificantem.
 Neq; uidemus quo modo natura pœnitentie clari-
 us & simplicius tradi possit. Hæc enim sunt duo
 præcipua opera Dei in hominibus perterrefacere

L v & iustifi-

DE POENITENTIA.

Ad iustificare ac uiuificare perterrefactos. In hac
duo opera distributa est uniuersa scriptura. Alte-
ra pars lex est que ostendit, arguit & condemnat
peccata. Altera pars Euangelium, hoc est promissa
sio gratie in Christo donata, & hæc promissio
subinde repetitur in tota scriptura, primum tradita
ta Adæ, postea Patriarchis, deinde a Prophetis illu-
strata. Postremo predicata & exhibita a Chri-
sto inter Iudeos, & ab Apostolis sparsa in totum
mundum. Nam fide huius promissionis sancti om-
nes iustificati sunt, non propter suas attericiones,
uel contriciones. Et exempla ostendunt similiter
has duas partes. Adam obiurgatur post peccatum,
& perterrescit. Hæc fuit contritio, Postea promit-
tit Deus gratiam, dicit futurum semen, quo destrue-
tur regnum diaboli, mors & peccatum, Ibi offert
remissionem peccati. Hæc sunt præcipua, Nam &
si postea additur pœna, tamen hæc pœna non me-
retur remissionem peccati. Et de hoc genere poen-
rum paulo post dicemus. Sic David obiurgatur a
Nathan & perterrefactus inquit, Peccaui Domi-
no. Ea est contritio. Postea ostendit absolutionem,
Dominus sustulit peccatum tuum, Non morieris.
Hæc uox erigit Dauidem, & fide sustentat, illa
stificat, & uiuificat eum. Additur & hic pœna, sed
hæc

hæc pœna non meretur remissionem peccatorum,
 Nec semper adduntur peculiare pœnæ, sed hæc
 duo semper existere in pœnitentia oportet, contri-
 cionem & fidem, ut Lucæ. 7. Mulier peccatrix ue-
 nit ad Christum lachrymans. Per has lachrymas
 agnoscitur contritio. Postea audit absolutionem,
 Remittuntur tibi peccata, Fides tua saluam te fe-
 cit, uade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ,
 fides quæ erigit & consolatur eam. Ex his omni-
 bus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœni-
 tentiæ ponere, quæ proprie sunt in conuersione,
 seu regeneratione & remissione peccati. Fructus
 digni & pœnæ sequuntur regenerationem & re-
 missionem peccati. Ideoq; has duas partes posui-
 mus, ut magis conspici fides possit, quam in pœni-
 tentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid
 sit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponi-
 tur contritioni, ac mortificationi.

Et ut totus orbis terrarum uideat, quanta
 sit inscitia ueræ pietatis in nostris Criticis qui con-
 sutationem scripserunt, addemus & Bernardi sen-
 tenciam, qui prorsus ad eundem modum coniungit
 hæc duo membra in pœnitentia, contricionem &
 fidem, sicut nos coniungimus. Verba sunt hæc in
 sermone tertio de annunciatione. Audiam fac mi-
 hi mane

DE POENITENTIA.

hi mane misericordiam tuam, quia in te speravi
Domine. Sola nimirum spes apud te miserationis
locum obtinet, nec oleum misericordiae, nisi in uase
se fiduciae ponis. Sed est infidelis fiducia, solius
utiq; maledictionis capax cum uidelicet in spe pec-
camus. Quanquam nec fiducia illa dicenda sit, sed
insensibilitas quaedam & dissimilitudo perniciofa.
Quae enim fiducia est ei qui periculum non atten-
dit? aut quod ibi timoris remedium, ubi nec ti-
mor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia
solatium est, nec eget ille solatio qui letatur cum
male fecerit & in pessimis rebus magis exul-
tat. Rogemus itaq; fratres responderi nobis
quantas habeamus iniquitates & peccata, scele-
ra nostra & delicta nobis desideremus ostendi.
Scrutemur uias nostras & studia nostra pericula-
q; uniuersa uigili intentione pensemus. Dicat quis-
q; in pauore suo, uadam ad portas inferi, ut iam
non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Haec
uera hominis fiducia est, a se deficientis, & im-
tentis domino suo. Haec inquam uera fiducia est
cui misericordia non denegatur, Propheta testat-
te. Beneplacitum est domino super timentes eum
& in his qui sperant super misericordia eius. Nec
parua utiq; suppetit nobis, in nobis quidem causam
timor

timoris, in ipso autem causa fiducia. Haftenus Bernardus, cuius sententiam propterea etiam non inuiri retulimus, ut uideant lectores, quomodo fidem hic intelligamus de fiducia misericordiae, quae erigit & consolatur per terrefactos, quam iste recte fiduciam appellat. Et haec clare conspici potest, cum sit Antithesis terrorum & consolationis. Sicut hic Bernardus uult in hominibus existere cognitionem peccatorum, seu contritionem, seu terrores, Et uult accedere fiduciam quae erigat in contritione.

Sed quia aduersarij nominatim hoc dant, q̄ dicimus homines fide consequi remissionem peccatorum, addemus paucas quasdam probationes, ex quibus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non ex opere operato propter contritionem, sed fide illa speciali, qua unusquisq̄ credit sibi propter Christum remitti peccata. Nam hic articulus praecipuus est, de quo diligamur cum aduersarijs, & cuius cognitionem ducimus maxime necessariam esse Christianis omnibus. Cum autem supra de iustificatione, de eadem re satis dictum uideatur, hic breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina poenitentiae, & doctrina iustificationis.

Aduersa

DE POENITENTIA.

Aduersarij, cum de fide loquuntur, & dicunt eam precedere poenitentiam, intelligunt fidem, non hanc quæ iustificat, sed quæ in genere credit Deum esse, poenas propositas esse impijs &c. Nos præter illam fidem, requirimus, ut credat sibi quisq; propter Christum remitti peccata. De hac fide speciali litigamus, & opponimus eam opinioni, quæ iubet confidere non in promissione Christi, sed in opere operato contritionis, confessionis & satisfactionum &c. Hæc fides ita sequitur terrores, ut vincat eos & reddat pacatam conscientiam, Huic fidei tribuimus, q̄ iustificet & regeneret, dum ex terroribus liberat, & pacem, gaudium, & nouam uitam in corde parit. Hanc fidem defendimus uere esse necessariam ad remissionem peccatorum, Ideo ponimus inter partes poenitentiae seu conuersionis. Nec aliud sentit Ecclesia Christi, etiam si aduersarij nostri reclamant.

Principio autem interrogamus aduersarios, Vtrum absolutionem accipere, pars sit poenitentiae nec ne? Quod si a confessione separant, ut sunt subtiles in distinguendo, non uidemus quid profit confessio sine absolutione. Sin autem nõ separant a confessione acceptionem absolutionis, necesse

esse est eos sentire, & fides sit pars poenitentiae, quia absolutio non accipitur nisi fide. Quod autem absolutio non accipiatur nisi fide, ex Paulo probari potest, qui docet Roma. 4. & promissio non possit accipi, nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorum. Igitur necessario requirit fidem. Nec uidemus, quomodo dicatur is accipere absolutionem qui non assentitur ei. Et quid aliud est non assentiri absolutioni, quam Deum accusare mendacij, si cor dubitet, sentit incerta & inania esse quae promittit Deus? Ideo. I. Iohannis. 5. scriptum est. Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo.

Secundo fateri aduersarios existimamus remissionem peccatorum poenitentiae, seu partem, seu finem, seu, ut ipsorum more loquamur, terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, recte additur partibus poenitentiae. Certissimum est autem, etiamsi omnes portae inferorum reclamant, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide quae credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Roma. 3. Quae proposuit Deus propiciatorem per fidem, in sanguine

quibus

DE POENITENTIA.

guine ipsius. Item Roma. 5. per quem accessum
habemus per fidem in gratiam &c. Nam consci-
entia territa non potest opponere iræ Dei, opera
nostra, aut dilectionem nostram, sed ita demum sit
pacata, cum apprehendit Mediatorem Christum.
& credit promissionibus propter illum donatis.
Non enim intelligunt quid sit remissio peccatorum,
aut quo modo nobis contingat, qui somniant corda
pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat
ex Esaia. Qui crediderit in eum, non confundetur.
Necesse est igitur confundi hypocritas, confi-
dentes se accipere remissionem peccatorum prop-
ter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait
in Actis Cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimoni-
um perhibent, remissionem peccatorum accipere
per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non
potuit dici magis dilucide, quam quod ait per no-
men eius, Et addit, omnes qui credunt in eum. Tan-
tum igitur ita accipimus remissionem peccatorum,
per nomen Christi, hoc est, propter Christum, non
propter ulla nostra merita atq; opera. Et hoc ita
fit, cum credimus nobis remitti peccata propter
Christum, Aduersarij nostri uociferantur se esse
Ecclesiam, se consensum Ecclesiæ sequi. At Petrus
hic in nostra causa etiam allegat consensum Eccle-
siae

clesie, huic inquit omnes Prophetæ perhibent te=
 stimonium, remissionem peccatorum accipere per
 nomen eius &c. Profecto consensus Prophetarum
 iudicandus est uniuersalis Ecclesie consensus esse.
 Nec Papæ, nec Ecclesie cōcedimus potestatem de=
 cernendi contra hunc consensum Prophetarum.
 At Bulla Leonis aperte damnat hunc articulum
 de remissione peccatorum, damnant & aduersarij
 in Confutatione. Qua ex re apparet, qualis sit Ec=
 clesia iudicanda istorum, qui non solum decretis
 improbant hanc sententiam, & remissionem pecca=
 torum consequamur fide, non propter opera no=
 stra, sed propter Christum, sed etiam iubent eam
 ui ac ferro abolere. Iubent omni genere crudelita=
 tis perdere uiros bonos qui sic sentiunt. Sed ha=
 bent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem,
 & similes, dicta Patrum quæ in Decretis truncata
 citantur. Certe si numeranda sunt testimonia, uin=
 cunt. Est enim maxima turba nugacissimorū scrip=
 torum in sententias, qui tanquam coniurati defen=
 dunt illa figmenta de merito attricionis & ope=
 rum, & cætera quæ supra recitauimus. Sed ne
 quis multitudine moueatur, non magna autoritas
 est in testimonijs posteriorum, qui non genuerunt
 sua scripta, sed tantum complicatis superioribus,
 M transfu=

DE POENITENTIA.

transfuderunt illas opiniones ex alijs libris in alios.
os. Nihil iudicij adhibuerunt, sed ut pedanei senten-
tores taciti comprobauerunt superiorum errores
non intellectos. Nos igitur hanc Petri uocem non
dubitemus opponere, quamlibet multis legionibus
Sentenciariarum, quæ allegat consensum Prophe-
tarum. Et accedit testimonium spiritus sancti ad
hanc contionem Petri. Sic enim ait textus Adhuc
loquente Petro uerba hæc, Cecidit spiritus sanctus
super omnes qui audiebant uerbum. Sciunt igitur
piæ conscientiæ, hoc esse mandatum Dei, ut crea-
dant sibi gratis ignosci propter Christum, non
propter opera nostra. Et hoc mandato Dei susten-
tent se aduersus desperationem, & aduersus terri-
res peccati & mortis. Et hanc sententiam sciunt
a principio mundi in Ecclesia extitisse apud san-
ctos. Petrus enim clare allegat consensum Prophe-
tarum, & Apostolorum scripta restantur eos idem
sentire. Nec desunt Patrum testimonia. Nam
Bernardus idem dicit uerbis minime obscuris. Ne-
cesse est enim primo omnium credere, quod remissionem
peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam
Dei, sed adde adhuc, ut credas et hoc per ipsum
peccata tibi donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet
spiritus sanctus in corde tuo dicens

dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem per fidem. Hæc Bernardi uerba mirifice illustrant causam nostram, quia non solum requirit ut in genere credamus peccata remitti per misericordiam, sed iubet addere specialem fidem, qua credamus & nobis ipsis remitti peccata. Et docet quomodo certi reddamur de remissione peccatorum, uidelicet cum fide corda eriguntur & fiunt tranquilla per spiritum sanctum. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare fide nos consequi remissionem peccatorum? aut fidem partem esse poenitentiae.

Tertio. Aduersarij dicunt peccatum ita remitti, quia attritus seu contritus elicit actum dilectionis Dei, propter hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera, quia lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, & remissionem peccatorum consequamur propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in uerbum & promissionem Dei de

M ij   Christo

DE POENITENTIA.

Christo. Quod si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio, quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra a lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & a fiducia priorum operum, ad fiduciam promissionis & Christi, quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratis remissionem peccatorum propter Christum. Hac promissione iubet nos confidere, quod propter Christum reconciliemur patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propiciator nisi Christus. Nec legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus. Et siquid faceremus, tamen sciendum est, quod non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem & propiciatorem consequimur remissionem peccatorum. Imo contumelia Christi, & Euangelii abrogatio est, sentire quod remissionem peccatorum propter legem aut aliter consequamur, quam fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cum diximus, quare profiteantur homines fide iustificari non dilectione. Itaque doctrina aduersariorum, cum docent homines propter contritionem & dilectionem consequi remissionem

peccatorum, & confidere hac contricione & delectatione, tantum est doctrina legis, quidem non intellecta, sicut Iudæi in uelatam Moysi faciem intuebantur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neq; dilectio, neq; opera possunt esse propiciatio pro peccato. Ac ne possunt quidem opponi iræ & iudicio Dei, iuxta illud. Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Nec debet honos Christi transferri, in nostra opera.

Propter has causas contendit Paulus, q̄ non iustificemur ex lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur, ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos Paulus a lege. In hanc promissionem iubet intueri, quæ certe irrita erit, si prius lege iustificamur, quam per promissionem, aut si propter nostram iusticiam consequimur remissionem peccatorum. At constat, q̄ ideo nobis data est promissio, ideo exhibitus est Christus, quia legem non possumus facere. Quare necesse est prius nos promissione reconciliari quam legem facimus. Promissio autem tantum fide accipitur. Igitur

M ij tus

DE POENITENTIA.

tur necesse est contritos apprehendere fide promissionem remissionis peccatorum donatae propter Christum, ac statuere q̄ gratis propter Christum habeant placatum Patrem. Hæc est sententia Pauli ad Roma. quarto, ubi inquit. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galatas. 3. Conclufit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Id est, omnes sunt sub peccato, nec possunt aliter liberari, nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccatorum, quam legem facimus, & si, ut supra dictum est, fidem dilectio sequitur, quia renati spiritum sanctum accipiunt, ideo legem facere incipiunt. Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cuilibet pio lectori in scripturis. Et nos non minus prolixi esse cupimus, ut facilius hæc causa perspici possit. Neq̄ uero dubium est, quin hæc sit sententia Pauli, quam defendimus, q̄ fide accipiamus remissionem peccatorum propter Christum, q̄ fide mediatorem Christum opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra, Nec perturbentur piæ mentes, etiam si Pauli sententias calumnientur aduersarij, Nihil tam simpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando. Nos

scimus

scimus hanc, quam diximus, ueram & germanam sententiam Pauli esse, scimus hanc nostram sententiam pijs conscientijs firmam consolationem afferre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei queat. Itaq; repudiantur illæ Pharisaicæ opiniones aduersariorum, q̄ non accipiamus fide remissionem peccatorum, sed q̄ oporteat mereri dilectione nostrâ & operibus, q̄ dilectionem nostram & opera nostra, iræ Dei opponere debeamus. Hæc doctrina legis est, non Euangelij, quæ fingit prius hominem lege iustificari, quam per Christum reconciliatus sit Deo, Cum Christus dicat, Sine me nihil potestis facere. Item, Ego sum uitis uera, uos palmites, Verum aduersarij fingunt nos esse palmites, nõ Christi, sed Moisi. Prius enim uolunt lege iustificari, dilectionem suam & opera offerre Deo, quam reconcilientur Deo per Christum, quam sint palmites Christi. Paulus contra contendit legem non posse fieri sine Christo. Ideo promissio prius accipienda est, ut fide reconciliemur Deo, propter Christum, quam legem facimus. Hæc satis perspicua esse pijs conscientijs existimamus. Et hinc intelligent, Cur supra professi simus iustificari hominem fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem, aut

M iij. opera

DE POENITENTIA.

opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christum mediatorem. Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quam legem facimus.

Postremo, quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accusabit nos lex, quia nunquam legi Dei satisfacimus, Sicut inquit Paulus, Lex iram operatur, Chrysostomus querit de poenitentia, unde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Querunt & in sentencijs eadem de re aduersarij. Hoc non potest explicari, non possunt conscientiae reddi tranquille, nisi sciant mandatum Dei esse, & ipsum Euangelium, ut certo statuunt ppter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is, ut Iohannes ait, accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conscientiae ex fide, cum perpetuo dubitant, utrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere, & exaudiantur? Ita tota uita est sine

Deo

Deo, & sine uero cultu Dei. Hoc est quod Paulus inquit, peccatum esse quidquid non fit ex fide. Et quia in hac dubitatione perpetuo uersantur, nunquam experiuntur quid sit fides, Ita fit ut ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperationis. Nunc libenter omnibus bonis uiris permittimus iudicium de hoc loco poenitentiae, nihil enim habet obscuri, ut pronuncient, utri magis pia & salubria conscientijs docuerint, nos, an aduersarij. Profecto non delectant nos haec dissensiones in Ecclesia, quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissensionendi ab aduersarijs, summa uoluntate taceremus. Nunc cum ipsi manifestam ueritatem damnant, non est integrum nobis deserere causam, non nostram, sed Christi & Ecclesiae.

Diximus quas ob causas posuerimus has duas partes poenitentiae, contricionem & fidem. Idque hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de poenitentia quae truncata citantur ex Patribus, quae ad obscurandam fidem detorserunt aduersarij. Talia sunt, Poenitentia est mala praeterita plangere, & plangenda iterum non committe-

DE POENITENTIA.

re. Item, Pœnitencia est quedam dolentis uindicta, puniens in se quod dolet se commisisse. In his dictis nulla fit mentio fidei, Ac ne in scholis quidem, cum interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, ut magis conspici doctrina fidei posset, inter partes pœnitentiæ numerauimus. Nam illa dicta, quæ contricionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificantis mentionem faciunt, periculosa esse, res ipsa ostendit. Et merito desiderari prudentia in istis potest, qui centones illos sententiarum & decretorum congesserunt, Nam cum Patres alias de alia parte pœnitentiæ loquantur, non tantum de una parte, sed de utraque, hoc est, de contricione & fide, excerpere & cõiungere sententias profuisset. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans. iusiurandum illud apud Prophetam. *Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat.* Quia enim iurat Deus, nolle se mortem peccatoris, ostendit requiri fidem, ut iuranti credamus, & certo statuamus eum nobis ignoscere. Magna debet esse autoritas apud nos promissionum diuinarum per sese. At hæc promissio etiam iureiurando confirmata est. Quare si quis non statuit sibi ignosci, is negat Deum uerum iurasse.

qua blasphemia atrocior nulla excogitari potest. Sic enim ait Tertullianus. Inuitat premio salutem, iurans etiam, Vivo dicens, cupit sibi credi. O beatos quorum causa iurat Deus. O miserrimos, sed nec iuranti Domino credimus. Atque hic sciendum est, quod hæc fides debeat sentire, quod gratis nobis ignoscatur Deus propter Christum, propter suam promissionem, non propter nostra opera, contritionem, confessionem, satisfactionem aut dilectionem. Nam si fides nitatur his operibus, statim fit incerta, quia conscientia pauida uidet hæc opera indigna esse. Ideo præclare ait Ambrosius de poenitentia. Ergo et agenda poenitentiam, et tribuendam ueniam credere nos conuenit, ut ueniam tamen tanquam ex fide speremus, tanquam ex syngrapha fides impetrat. Item fides est quæ peccata nostra cooperit. Extant itaque sententiæ apud Patres, non solum de contritione et operibus, sed etiam de fide. Verum aduersarij, cum neque naturam poenitentia intelligant, neque sermonem Patrum, excerpunt dicta de parte poenitentia, uidelicet de operibus, Alibi dicta de fide, cum non intelligunt, prætereunt.

DE CONFESSIOE ET
SATISFACTIONE.

Boni

DE CONFESSIONE ET

Boni uiri facile iudicare possunt, plurimum re-
 ferre, ut de superioribus partibus, uidelicet
 contricione & fide, conseruetur uera doctrina.
 Itaq; in his locis illustrandis semper plus uersati
 sumus, de confessione & satisfactionibus nõ admo-
 dum rixati sumus. Nam & nos confessionem reti-
 nemus præcipue propter Absolutionem, quæ est
 uerbum Dei, quod de singulis autoritate diuina
 pronunciat potestas clauium. Quare impium es-
 set ex Ecclesia priuatam Absolutionem tollere.
 Neq; quid sit remissio peccatorum, aut potestas cla-
 uium intelligunt, si qui priuatam Absolutionem
 aspernantur. Ceterum de enumeratione delicto-
 rum in Confessione supra diximus, q; sciamus
 eam non esse iure diuino necessariam, Nam q; ob-
 iiciunt quidam, Iudicem prius debere cognoscere
 causam, priusquam pronunciat, hoc nihil ad hanc
 rem pertinet, quia Absolutio est executio alieni
 beneficij, non est iudicium. Christus enim dedit
 mandatum remittendi peccata, Id mandatum exe-
 quuntur ministri. Non habent mandatum de cog-
 noscendis occultis, Hoc intelligi potest ex eo, quia
 infinita peccata remittunt, quæ nec nos ipsi memi-
 nimus, quibus remittuntur. Et si penderet remissa
 sine ex cognitione, tota res esset incerta. Ceterum
 in his

in his delictis quæ publice nota sunt, qualem habeat Iurisdictionem Ecclesia, id non pertinet ad præsentem disputacionem. Nam hæc, quia nota sunt, nominatim accusantur, & postea nominatim remittuntur, si autor uelit recipi ab Ecclesia. Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis. Diligenter cognoscere uultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de Confessione, sed tradit Oeconomicum præceptum patri familias, ut utatur suo, & abstineat ab alieno, & iubet eum res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum, occupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut curam uerbi Dei. Sed aduersarij nostri mirifica metamorphosi transformant dicta scripturæ, in quaslibet sententias. Hic cognoscere significat eis audire confessiones. Vultus non externam conuersationem, sed arcanam conscientie, Pecudes significant homines. Sane bella est interpretacio, & digna istis contemptoribus studiorum eloquentie. Quod si uelit aliquis per similitudinem transferre præceptum a patre familias ad pastorem Ecclesie, certe uultum debet interpretari de externa conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit, Sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio Confessionis, ut
Dixi

DE CONFessione ET

Dixi, confitebor aduersum me iniusticiam meam
Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei.
Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa con-
tricio. Nam cum Deo fit confessio, corde fieri ne-
cesse est, non solum uoce sicut fit in scenis ab hi-
strionibus. Est igitur talis confessio, contricio, in
qua sentientes iram Dei, confitemur Deum iuste
irasci, nec placari posse nostris operibus, Et tamen
querimus misericordiam, propter promissionem
Dei. Talis est hæc confessio, Tibi soli peccaui, ut tu
iustificeris, & uincas cum iudicaris, id est, fateor
me peccatorem esse, & meritum æternam iram,
nec possum opponere meas iusticias, mea merita
tuæ iræ. Ideo pronuncio te iustum esse cum con-
demnas & punis nos. Pronuncio te uincere, quan-
do hypocritæ iudicant te, q̄ sis iniustus, qui ipsos
punias aut condemnes bene meritos. Imo nostra
merita non possunt opponi tuo iudicio, sed ita ius-
tificabimur, si tu iustifices, si tu reputes nos ius-
tos per misericordiam tuam. Fortassis & Iaco-
bum citabit aliquis, Confitemini uicissim delicta.
Sed hic non loquitur de confessione sacerdotibus
facienda, sed in genere de reconciliatione fratrum
inter se. Iubet enim mutuam esse confessionem.

Porro aduersarij nostri multos doctores re-
ceptissimos

ceptissimos damnabunt, si contendent enumerationem delictorum in confessione necessariam esse iure diuino. Quamquam enim confessionem probamus & quandam examinationem prodesse iudicamus, ut institui homines melius possint, tamen ita moderanda res est, ne conscientijs injiciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquille, si existimabunt se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certe falsissimum est quod aduersarij posuerunt in consutatione, & confessio integra sit necessaria ad salutem, Est enim impossibilis. Et quales laqueos hic injiciunt conscientie, cum requirunt integram confessionem? Quando enim statuet conscientia integram esse confessionem? Apud scriptores Ecclesiasticos fit mentio confessionis, sed hi non loquuntur de hac enumeratione occultorum delictorum, sed de ritu publicæ pœnitentiæ. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur, sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant isti apud presbyteros, ut pro modo delictorum præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat non & sine ea non posset fieri remissio peccatorum coram Deo, sed &

non

DE CONESSIONE ET

non poterant satisfactiones præscribi nisi prius cognita genere delicti. Nam alia delicta habebant alios Canones.

Et ex illo ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multæ uidentur fuisse causæ. Nam ad exemplum pertinebat, castigare lapsos, sicut & glosa in Decretis admonet, & indecorum erat, homines famosos statim admittere ad communionem. Hi mores diu iam antiquati sunt, Nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo. Neq; hoc senserunt Patres, mereri homines remissionem peccatorum per tales mores, aut talia opera. Quanquam hæc spectacula imperitos solent fallere, ut putent se per hæc opera mereri remissionem peccatorum coram Deo. Verum si quis sic sensit, Iudaice & gentiliter sensit. Nam & ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum per quas fingeant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactionis, & uestigium mortis, q̄ in cōfessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse

opera

Opera non debita, Nos uocamus satisfactiones Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, q̄ satisfactiones Canonice non sint necessarie iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq̄ illa spectacula uetera satisfactionum in pœnitentia publica, iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, q̄ fide consequamur remissionem peccatorum propter Christum, non propter nostra opera precedentia aut sequentia. Et nos ob hanc causam præcipue de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iusticiam fidei, neue existimarent homines se propter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta quæ in scholis iactantur, quale est quod in definitione satisfactionis ponunt, fieri eam ad placandam diuinam offensam.

Sed tamen fatentur aduersarij, q̄ satisfactiones non profint ad remissionem culpæ. Verum fingunt satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent in remissione peccati, Deum remittere culpam. Et tamen quia conuenit iusticiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem.

N   lem.

DE CONFessione ET

em. Addunt amplius, partem illius temporalis pœ-
 ne remitti potestate clauium, reliquum autem re-
 dimi per satisfactiones. Nec potest intelligi qua-
 rum pœnarum pars remittatur potestate clauium,
 nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti,
 qua ex re sequeretur, satisfactiones tantum esse
 pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfac-
 tiones dicunt ualere, etiam si fiant ab his qui re-
 lapsi sunt in peccatum mortale, quasi uero diuina
 offensa placari queat ab his qui sunt in peccato
 mortali. Hæc tota res est commenticia, recens con-
 ficta, sine autoritate scripturæ & ueterum scrip-
 torum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quia-
 dem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scho-
 lastici uiderunt in Ecclesia esse satisfactiones, Nec
 animaduertunt illa spectacula instituta esse tum
 exempli causa, tum ad probandos hos qui pete-
 bant recipi ab Ecclesia. In summa, non uiderunt
 esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideo su-
 persticiose finxerunt eas, non ad disciplinam co-
 ram Ecclesia, sed ad placandam Deum ualere. Et
 sicut alias sepe incommode commiscuerunt spiri-
 tualia & πολιτικά, idem accidit & in satisfac-
 tionibus. Atqui glosa in Canonibus aliquoties te-
 statur has obseruationes institutas esse propter
 disciplinam Ecclesiæ. Videte

Videte autem quomodo in Cōsutatione, quam
 ausi sunt obtrudere Cæsa. Maieſtati, probent hæc
 sua figmenta. Multa dicta ex scripturis citant, ut
 faciū imperitis faciant, quasi hæc res habeat autori-
 tatem ex scripturis, quæ adhuc Longobardi tem-
 pore ignota erat. Allegāt has sentēcias. Facite frō-
 ctus dignos pœnitentiæ. Item, Exhibete membra ue-
 stra seruire iusticiæ. Item, Christus prædicat pœni-
 tenciam. Agite pœnitenciam. Item Christus iubet
 Apostolos pœnitenciam prædicare. Et Petrus præ-
 dicat pœnitenciam Actu. 2. Postea citant quedam
 dicta Patrum & Canones. Et concludunt his uer-
 bis. Satisfactiones in Ecclesia contra expressum
 Euangelium & Conciliorum & Patrum decreta
 abolendæ non sunt, quin imo absoluti a sacerdote
 iniunctam pœnitenciã perficere debent, illud Pauli
 sequentes. Dedit semetipsum pro nobis, ut redime-
 ret nos ab omni iniquitate & mundaret sibi popu-
 lum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Deus perdat istos impios Sophistas, tam sce-
 leste detorquentes uerbum Dei ad sua somnia uer-
 nissima, Quis bonus uir non commoueat in dig-
 nitate tanta? Christus inquit. Agite pœnitenciam.
 Apostoli prædicant pœnitenciam, Igitur pœne

N ū eterne

DE CONFESSIONE ET

æternæ compensantur satisfactionibus nostris, Igitur clauēs habent mandatum remittendi partem pœnarum purgatorij, Igitur satisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit istos asinos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica, neq; Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegant hanc uocem. Agite pœnitentiam, ut cum tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem nos totam pœnitentiam tollere. His artibus alienare animos, & inflammare odia conantur, ut conclament contra nos imperiati, tollendos esse e medio tam pestilentes hæreticos, qui improbant pœnitentiam.

Sed speramus apud bonos uiros has calumnias parum profecturas esse. Et Deus tantam impudenciam ac maliciam non diu feret. Nec utiliter consulit suæ dignitati Romanus Pontifex, q̄ tales Patronos adhibet, q̄ rem maximam iudicio horum Sophistarum permittit. Nam cum nos in Confessione fere summam doctrinæ Christianæ uniuersæ complexi simus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam uarijs negocijs pronunciaturi, quorum doctrina & fides bonis uiris probaretur. Idq; te Campegi pro tua sapientia prouiderere deceat.

re decebat, ne quid in tantis rebus isti scriberent, quod aut hoc tempore, aut ad posteros uideatur posse minuere Romanae sedis existimationem. Si Romana sedes censet æquum esse, ut omnes gentes agnoscant eam pro magistra fidei, debet operam dare, ut docti & integri uiri de religionibus cognoscant. Quid enim iudicabit mundus, si quando proferetur in lucem, scriptum aduersariorum, quid iudicabit posteritas, de his calumniosis iudicijs? Vides Campegi hæc esse postrema tempora, in quibus Christus prædixit plurimum periculi fore religioni. Vos igitur qui tanquam in specula sedere, & gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit singularem adhibere, tum prudentiam, tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur mutationem Romano statui, Et erras, si tantum ui & armis existimas Ecclesias reuincendas esse. Doceri de religione postulant homines. Quam multos esse existimas, non tantum in Germania, sed etiam in Anglia, in Hispania, in Gallijs, in Italia, deniq; in ipsa urbe Roma, qui quoniam uident exortas esse de maximis rebus controuersias, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignantur, q; has tantas res rite cognoscere & iudicare recusatis, q; non explicatis

N iij ambigen

DE CONFESIONE ET

ambigentes conscientias, & tantum iubetis nos ar-
 mis opprimi ac deleri. Multi autem sunt boni uiri,
 qui facilius mortem, & omnia genera supplicio-
 rum ferrent, quam ferunt hanc dubitacionem. Nec
 satis expendis, quanta res sit Religio, si bonos ui-
 ros leuiter existimas angere, sicut incipiunt ambi-
 gere de aliquo dogmate. Et hæc dubitacio non po-
 test non parere summam odij acerbiter, aduer-
 sus illos, qui cum mederi conscientijs debebant, ob-
 sistunt, quo minus explicari res possit. Nos hinc di-
 cimus Dei iudicium uobis pertinenscendum esse,
 Nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum
 ipsi teneant clauces, scilicet patefacere sibi cælum
 cum uolunt possunt. De hominum iudicijs, deq; ta-
 citis uoluntatibus omnium gentium loquimur, que
 profecto hoc tempore requirunt, ut hæc negocia
 ita cognoscantur, atq; constituantur, ut sanentur
 bonæ mentes, & a dubitacione liberentur. Quid
 enim futurum sit, si quando eruperint odia illa ad-
 uersus uos, pro tua sapientia facile iudicare potes.
 Verum hoc beneficio deumicare omnes gentes uo-
 bis poteritis, quod omnes sani homines, summum
 & maximum iudicant, si dubitantes conscientias
 sanaueritis. Hæc non eo diximus qd nos de nostra
 confessione dubitemus, Scimus enim eam ueram, pi-

411

am, & pijs conscientijs utilem esse. Sed credibile est passim multos esse, qui non de leuibus rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos Doctores qui mederi conscientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum, scripturae citatae ab aduersarijs prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus & de opinionibus Scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est, q̄ detorquent scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus q̄ poenitentiam hoc est conuersionem seu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni uita sequi debeant. Nec potest esse uera conuersio, aut uera contritio, ubi non sequuntur mortificationes carnis, & boni fructus. Veri terrores, ueri dolores animi, non patiuntur corpus indulgere uoluptatibus, & uera fides non est ingrata Deo, nec cōtemnit mandata Dei. Deniq; nulla est interior poenitentia, nisi foris pariat etiā castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Iohannis, cum ait. Facite fructus dignos poenitentiae. Item Pauli, cum ait. Exhibete membra uestra, seruire iusticiae, sicut & alibi inquit. Exhibete corpora uestra, hostiam uiuam, sanctam &c. Et cum Christus inquit.

DE CONFESSIONE ET

Agite poenitentiam, certe loquitur de tota poenitentia, de tota nouitate uitae, & fructibus, non loquitur de illis hypocriticis satisfactiõibus, quae fingunt Scholastici tum quoq; ualere ad compensationem poenae purgatorij, aut aliarum poenarum, cum fiunt ab his qui sunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta possunt, q; haec dicta scripturae nullo modo pertineant ad Scholasticas satisfactiões. Isti fingunt satisfactiões esse opera indebita. Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita. Nam haec uox Christi est uox praeccepti, Agite poenitentiam, Item, Aduersarij scribunt confitentem, si recuset suscipere satisfactiões, non peccare, sed persoluturum esse has poenas in purgatorio. Iam haec sententiae sine controuersia, praeccepta sunt ad hanc uitam pertinentia, Agite poenitentiam, facite fructus dignos poenitentiae, Exhibete membra uestra seruire iustitiae. Quare non possunt detorqueri ad satisfactiões, quas recusare licet. Non enim licet recusare praeccepta Dei. Tertio, Indulgentiae remittunt illas satisfactiões, ut docet Cap. Cum ex eo, de poenitentis & remission. At indulgentiae non soluumt nos illis praecceptis. Agite poenitentiam, facite fructus dignos

dignos pœnitentiæ. Itaq; manifestum est male de-
torqueri illa dicta scripturæ ad Canonicas satisfac-
tiones. Videte porro quid sequatur. Si pœnæ
purgatorij sunt satisfactiones seu satisfationes,
aut satisfactiones sunt redemptio pœnarum pur-
gatorij, num etiam hæ sententiæ præcipiunt, ut
animæ castigentur in purgatorio? Id cum sequi
necesse sit ex aduersariorum opinionibus, hæ sen-
tentiæ nouo modo interpretandæ erunt, Facite fru-
ctus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam, hoc
est, paciamini pœnas purgatorij post hanc uitam.
Sed piget has ineptias aduersariorum pluribus re-
uellere. Constat enim scripturam loqui de operi-
bus debitis, de tota nouitate uitæ, non de his obser-
uationibus operum non debitorum, de quibus lo-
quuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defen-
dunt ordines, uenditionem Missarum & infinitas
observationes, q; scilicet sint opera, si non pro
culpa, tamen pro pœna satisfaciendâ.

Cum igitur scripturæ citatæ non dicant, q;
operibus non debitis pœnæ æternæ compensandæ
sint, temere affirmant aduersarij, q; per satisfactio-
nes Canonicas pœnæ illæ compensentur. Præterea
cum certissimum sit remissionem peccatorum gra-

N v tuitam

DE CONFESSIOE ET

tuitam esse, seu gratis propter Christum donari,
 sequitur non requiri satisfactiones. Et Euangeli-
 um habet mandatum gratis remittendi peccata,
 non imponendi poenas, & nouas leges, aut par-
 tem poenarum imponendi parte remissa. Vbi enim
 leguntur hæc in scripturis? Christus de remissione
 peccati loquitur, cum ait, Quidquid solueris &c.
 quo remissio sublata est mors aeterna, & reddita
 uita aeterna. Neq; hic loquitur de imponendis poe-
 nis, Quidquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis
 illorum qui non conuertuntur. Sed dictum Longo
 bardi de parte poenarum remittenda, sumptum est
 a Canonicis poenis. Harum partem remittebant pa-
 stores. Quinquam igitur sentimus, q; poenitentia
 debeat bonos fructus parere propter gloriam &
 mandatum Dei. Et boni fructus habent mandata
 Dei, uera ieiunia, uera orationes, uera elemosyne
 &c. tamen hoc nusquam reperimus in scripturis
 sanctis, q; poenae aeternae non remittantur nisi prop-
 ter poenam purgatorij, aut satisfactiones Canoni-
 cas, hoc est propter certa quaedam opera non de-
 bita, aut q; potestas clauium habeat mandatū com-
 mutandi poenas, aut partem remittendi. Hæc pro-
 banda erant aduersarijs.

Præterea mors Christi non est solum satisfactio

factio pro culpa, sed etiã pro æterna morte, iuxta
 illud. Ero mors tua, o mors Quid est igitur mon=
 stri, dicere q̄ Christi satisfactio redimat culpam.
 Nostræ poenæ redimant mortem æternam, ut iam
 illa uox, Ero mors tua, intelligi debeat, non de
 Christo, sed de nostris operibus, & quidem non
 de operibus a Deo præceptis, sed de frigidis quib=
 busdam obseruationibus excogitatis ab hominibus.
 Et dicuntur mortem abolere, etiam cum fiunt in
 peccato mortali. Incredibile est, quanto cum do=
 lore has ineptias aduersariorum recitemus, quas
 qui expendit, non potest non succensere istis do=
 ctrinis dæmoniorum, quas sparsit in Ecclesia dia=
 bolus, ut opprimeret cognitionem legis, & Euan=
 gelij, pœnitentiæ, & uiuificationis, & beneficio=
 rum Christi. Nam de lege sic dicunt, Deus condes=
 cendens nostræ infirmitati, constituit homini men=
 suram eorum ad quæ de necessitate tenetur, quæ
 est obseruatio præceptorũ, ut de reliquo, id est, de
 operibus supererogationis possit satisfacere de cõ=
 missis. Hic fingunt homines legẽ Dei ita facere pos=
 se, ut plus etiã quã lex exigit, facere possimus At=
 qui scriptura ubiq; clamat, q̄ multum absimus ab
 illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt
 legem Dei cõtentam esse externa & ciuili iusticia,
 non

DE CONFESSIOE ET

Non uident eam requirere ueram dilectionem Dei
 ex toto corde &c. damnare totam concupiscen-
 tiam in natura, Itaq; nemo tantum facit, quantum
 lex requirit. Ridiculum igitur est, q̄ fingunt nos
 amplius facere posse. Quanquā enim externa ope-
 ra facere possumus, non mandata lege Dei, ta-
 men illa est uana & impia fiducia, q̄ legi Dei sit sa-
 tisfactum. Et ueræ orationes, ueræ elemosynæ, ue-
 ra ieiunia, habent præcepta Dei, Et ubi habent
 præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti.
 Verum illa opera, quatenus non sunt præcepta le-
 ge Dei, sed habent certam formam ex humano
 præscripto, sunt opera traditionum humanarum,
 de quibus Christus dicit, Frustra colunt me manda-
 tis hominum, ut certa ieiunia, instituta non ad car-
 nem cohorcendam, sed ut per id opus reddatur
 honos Deo, ut ait Scotus, & compensetur mors
 æterna. Item certus numerus precum, certus mo-
 dus elemosynarum, cum ita fiunt, ut ille modus, sit
 cultus ex opere operato, reddens honorem Deo,
 & compensans mortem æternam. Tribuunt enim
 his ex opere operato satisfactionem, quia docent
 q̄ ualeant etiam in his qui sunt in peccato mortali.
 Iam illa longius recedunt a præceptis Dei, pere-
 grinationes, & harum magna est uarietas, alius
 facit

facit iter cataphractus, alius facit iter nudis pedibus, Hæc uocat Christus inutiles cultus, quare non profunt ad placandam offensam Dei, ut aduersarij loquuntur. Et tamen hæc opera magnificis titulis ornantur, uocantur opera supererogationis. Tribuitur eis honos, & sint precium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus præceptorum Dei. In hunc modum lex Dei bifariam obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse, per externa & ciuilia opera, & quia adduntur traditiones humane, quarum opera præferuntur operibus legis diuine. Deinde obscuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna non redimitur illa compensatione operum, quia est ociosa, nec degustat in presentia mortem. Alia res opponenda est morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Christum uincitur, ita uincitur mors fide in Christum, Sicut Paulus ait. Deo gratia, qui dat nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum, non inquit, qui dat nobis uictoriam, si aduersus mortem opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij ociosas speculationes tractant de remissione culpæ, nec uident quomodo in remissione culpæ, liberetur cor ab ira Dei, & a morte æterna, per fidem in Christum. Cum igitur mors Christi sit satisfactio

ctio

DE CONFESSIONE ET

Ratio pro morte eterna, & cum ipsi aduersarij fateantur illa opera satisfactionum esse opera non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus Christus inquit, q̄ sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, q̄ satisfactiones Canonice non sint necessariae Iure diuino, ad remissionem culpæ aut pœnæ eternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed obijciunt aduersarij uindictam seu pœnam necessariam esse ad pœnitentiam, quia Augustinus ait, Pœnitentiam esse uindictam punientem &c. Sicut alibi quoties opera precipiuntur, interpretantur ea aduersarij satisfactiones & propitiationses esse, ita hic, quia fit pœnæ mentio, detraherent eam ad satisfactionem, Augustinus non hoc sensit dolorem in pœnitentia, precium esse propter quod debeat remissio peccatorum, Sciebat enim gratis remitti peccata propter Christum, Sciebat Christi mortem sacrificium esse pro peccatis nostris. Quidquid igitur, de uindicta, de pœnitentia citatur, semper ita accipi debet, ne gratuitam remissionem peccatorum euertat, ne obscuret meritum Christi, & abducat homines a fiducia Christi, ad fiduciam operum. Ceterum uindictam concedimus esse in pœnitentia, non ut precium, sed uindictam

*uindicta formaliter est in pœnitentia, quia ipsa re-
 generatio fit perpetua mortificatione uetustatis
 nostræ. Sunt terrores, sunt & alij motus qui pec-
 cato irascuntur, sed his non debetur remissio. Imo
 si fides nõ accederet, hi dolores afferrent mortem
 æternam. Sit sane belle dictum a Scoto pœnitenti-
 am appellari quasi pœnæ tenentiam, modo ut pœ-
 nã non intelligatur esse precium, pro quo debea-
 tur remissio. Et Augustinus non loquitur de pœ-
 nis, quas remittunt clauēs, quare non recte detor-
 quetur hoc dictum ad satisfactiones. De ueris pœ-
 nis, hoc est, de terroribus, & ueris animi dolori-
 bus loquitur, qui existunt in pœnitentia. Neq; ta-
 men excludimus externam carnis uexationem,
 hæc enim ueros animi dolores ultro sequitur. Ac
 longe errant aduersarij, si uerius pœnam esse iu-
 dicant, satisfactiones Canonicas, quam ueros ter-
 rores in corde. Stultissimum est nomen pœnæ detor-
 quere ad has frigidas satisfactiones, non referre
 ad illos horribiles terrores conscientie, de qui-
 bus ait David. Circumdederunt me dolores mor-
 tis &c. Quis non malit loricator & cataphra-
 tus querere templū Iacobi, Basilicam Petri, quam
 sustinere illam ineffabilem uim doloris, quæ est
 etiam in mediocribus si sit uera pœnitentia.*

At inquiunt

DE CONFESSIONE ET

At inquit, conuenit iusticie Dei punire peccatum, Primum q, disputant, q, conueniat punire peccatum, satis ostendunt se contemnere Christi beneficium. Constituit Deus precium pro nostris peccatis, non nostras pœnas, nō nostras satisfactiones, sed mortem filij sui. Quæ tandem insania est, præferre nostras satisfactiones, satisfactioni Christi? Deinde ut maxime puniat Deus, tamen sciendum est remissionem peccatorum non deberi propter illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficium Christi, & quia conscientia non potest reddi pacata, si remissio non contingit gratis. Postremo ut maxime Deus puniat, tamen pœnæ illæ nihil ad clauis pertinent. Hæ nec de imponendis, nec de remittendis illis pœnis quæ sunt opera Dei, mandatum habent.

Cæterum concedimus Deum punire peccata, primum in cōtricione, cum in illis terroribus iram suam ostendit, sicut significat David cum orat, Domine ne in furore tuo arguas me. Et Ieremie. Corripe me Domine, ueruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hic sane de acerbissimis pœnis loquitur. Et fatentur aduersarij contricionem posse tantã esse, ut non requiratur

tur satisfactio. Verius igitur contritio pœna est
quam satisfactioes Canonice.

Secundo subiecti sunt sancti morti & alijs
communibus afflictionibus, Sicut ait Petrus. Tem-
pus est incipere iudicium a domo Dei. Si autem
primum a nobis, qualis erit finis istorum qui non
credunt? Et ut hæ afflictiones plerunq; sint pœne
peccatorum, tamen in pijs habent alium finem,
infiguntur enim ad mortificandũ presens pecca-
tũ, quia in sanctis extinguunt & mortificant con-
cupiscentiam, Mors enim ad hoc reliqua est in
sanctis, ut aboleat hanc naturam immundam. Ideo
Paulus ait. Corpus mortuum est propter pecca-
tum, id est, mortificatur propter presens peccatum
quod adhuc in carne reliquum est. Crux igitur
non pœna, sed exercitium est, & preparatio ad
renouationem, Nam cum mortificatur presens pec-
catum, cumq; inter tentaciones discimus querere
auxilium Dei, & experimur presentiam Dei, ma-
gis magisq; agnoscimus diffidentiam cordium no-
strorum, & erigimus nos fide. Ita crescit nouitas
spiritus. Sicut Paulus ait. Etsi exterior homo cor-
rumpitur, tamẽ interior renouatur de die in diem.
Item Esaias ait. Angustia in qua clamant, discipli-

O

na tue

DE CONFessione ET

na tua est ipsis. Præterea mors tunc uera pœna est, quando cor perterrefactum sentit iram Dei, iuxta illud, Aculeus mortis peccatum est. Postquàm autem in sanctis, fide terrores peccati superati sunt, mors sine illo sensu iræ Dei proprie non est pœna. Porro clauis neq; imponunt neq; remittunt has pœnas. Quare satisfactiones non pertinent ad has pœnas. Clauis enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam si has pœnas cõpensant satisfactionibus, quare iubent in purgatorio satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus est. Ex his exemplis faciunt uniuersalem regulam, q; singulis peccatis respondeant proprie pœnæ temporales in imponenda potestate clauium. Prius dictum est sanctos sustinere pœnas, quæ sunt opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent & alias communes afflictiones, Ita sustinent aliqui proprias pœnas a Deo impositas, exempli causa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad clauis, quia clauis neq; imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus sine ministerio clauium imponit & remittit. Nec sequitur uniuersalis regula. Dauidi propria pœna imposita

posita est. Igitur præter communes afflictiones, alia quedam purgatorij pœna est, in qua singulis peccatis singuli gradus respondent. Vbi docet hoc scriptura, non posse nos a morte æterna liberari, nisi per illam compensationem certarum pœnarum præter communes afflictiones? At contra sæpissime docet remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum, Christum esse uictorem peccati & mortis, quare non est assuendum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquæ sint, tamen has interpretatur presentis peccati mortificationes esse, non compensationes æternæ mortis, seu precia pro æterna morte. Iob excusatur, q̄ non sit afflictus propter præterita mala facta. Itaq; afflictiones non semper sunt pœnæ, aut signa iræ, imo pauide conscientie docendæ sunt alios fines afflictionum potiores esse, ne sentiant se a Deo reijci, si in afflictionibus nihil nisi pœnam & iram Dei uideant. Alij fines potiores sunt considerandi, q̄ Deus alienum opus faciat, ut suum opus facere possit & c. Sic ut longa cõtione docet Esaias Cap. 28. Et cum discipuli interrogarent de cæco, quis peccasset. Iohannis 9. respondet Christus, causam cæcitatæ esse, non peccatũ, sed ut opera Dei in eo manifestetur. Et apud Ieremiã dicitur,

○ ij Quibus

DE CONFESSIOE ET

Quibus non erat iudiciū bibentes bibent &c. Sicut
Prophete interfecti sunt, Iohannes Baptista, &
alij sancti. Quare afflictioes nō semper sunt poene
pro certis factis præteritis, sed sunt opera Dei
destinata ad nostram utilitatem, & ut potentia
Dei fiat conspectior in infirmitate nostra, Sic Paulus
ait. Potēcia Dei perficitur in infirmitate mea.
Itaq; corpora nostra debent esse hostiæ, propter
uoluntatem Dei, ad obedientiam nostram decla-
randam, non ad compensandam mortem æternam,
pro qua aliud precium habet Deus, scilicet mor-
tem filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur
Gregorius ipsam etiam poenam Dauidis, cum ait.
Si Deus propter peccatum illud fuerat commina-
tus, ut sic humiliaretur a filio, cur dimisso peccato
quod erat ei comminatus impleuit? Respondetur,
remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad
percipiendam uitam impediretur æternam. Subse-
cutum uero illud comminationis exemplum, ut
pietas hominis etiam in illa humilitate exercere-
tur atq; probaretur. Sic & mortē corporis prop-
ter peccatum Deus homini inflixit, & post pecca-
torum remissionem propter exercendam iusticiam
non ademit, uidelicet, ut exerceatur & probetur
iusticia istorum qui sanctificantur.

[Neq;

Neq; uero tolluntur communes calamitates proprie per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum quæ ipsi sic ualere dicunt, ex opere operato, ut etiam si fiant in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijcitur illud Pauli, Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur a Domino, uerbum iudicare intelligi debet de tota pœnitentia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant pœnas contemptæ Grammatices, cum intelligunt iudicare, idem esse, quod cataphractum peregre ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitentiam, significat damnare peccata, Hæc damnatio uere fit in contritione, & mutacione uitæ. Totæ pœnitentiæ, contritio, fides, boni fructus, impetrant, ut mitigentur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatae, sicut Esaias Capite primo docet. Desinite male facere, & discite bene facere &c. Si fuerint peccata uestra, ut coccinum, quasi nix dealbabitur. Si uolueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauisima & saluberrima sententia, a tota pœnitentia, & operibus debitis, seu a Deo præceptis. Et hoc prodest

DE CONFessione ET

docere, q̄ mitigentur communia mala per nostram
pœnitenciam, & per ueros fructus pœnitencie,
per bona opera facta ex fide, non ut isti fingunt
facta in peccato mortali. Et huc pertinet exem-
plum Niniuitarum, qui sua pœnitencia (de tota lo-
quimur) recõciliati sunt Deo, & impetrauerunt,
ne deleteretur ciuitas.

Quod autem Patres mentionem faciunt sa-
tisfactionis, q̄ concilia fecerunt Canones, diximus
supra disciplinam Ecclesiasticam fuisse, exempli
causa constitutam. Nec sentiebant hanc disciplina-
nam necessariam esse, uel ad culpæ, uel ad pœne
remissionem. Nam siquĩ in his mentionem purgato-
rij fecerunt, interpretantur esse non compensa-
tionem eterne pœnæ, non satisfactionem, sed pur-
gationem imperfectarum animarum, Sicut Augu-
stinus ait uenialia concremari, hoc est, mortificari
diffidentiam erga Deum, & alios affectus similes.
Interdum Scriptores transferunt satisfactionis uo-
cabulum ab ipso ritu, seu spectaculo, ad significan-
dam ueram mortificationem, Sic Augustinus ait.
Vera satisfactio est peccatorum causas excidere,
hoc est mortificare carnem. Item coercere car-
nem non ut compensentur eterne pœnæ, sed ne
cayo

caro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de
 restitutione loquitur, falsam esse poenitentiam, si
 non satisfiat illis quorum res occupatas tenemus,
 Non enim uere dolet se furatum esse, aut rapuisse
 is, qui adhuc furatur. Tantisper enim fur aut pre-
 do est, dum est iniustus possessor alienae rei. Civilis
 illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est, qui
 furatus est, deinceps non furetur. Item Chrysosto-
 mus inquit, In corde contritio, in ore confessio, in
 opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit,
 debent sequi bona opera poenitentiam, debet poeni-
 tentia esse, non simulatio, sed totius uitae mutatio
 in melius.

Item Patres scribunt satis esse, si semel in uita
 fiat illa publica seu solennis poenitentia, de qua
 sunt facti Canones satisfactionum. Quia ex re intel-
 ligi potest, quod sentiebant illos Canones, non esse ne-
 cessarios ad remissionem peccatorum. Nam praeter
 illam solennem poenitentiam, saepe alias uolunt
 poenitentiam agi, ubi non requirebantur Canones
 satisfactionum.

Architecti consuetudinis scribunt non esse to-
 lerandum, ut satisfactiones contra expressum
 O iiij Euangelium

DE CONFessione ET

Et angelium aboleantur. Nos igitur hactenus
 ostendimus Canonicas illas satisfactiones, hoc est
 opera non debita, facienda propter compensatio-
 nem poenae, non habere mandatum Euangelij. Res
 ipsa hoc ostendit, si opera satisfactionum sunt ope-
 ra non debita, quare allegant expressum Euange-
 lium. Nam si Euangelium iuberet compensari poe-
 nas per talia opera, iam essent debita opera, sed
 sic loquuntur, ut fucum faciant imperitis, et alle-
 gant testimonia, quae de debitis operibus loquuntur,
 cum ipsi in suis satisfactionibus praescribant
 opera non debita. Imo ipsi concedunt in scholis
 sine peccato recusari posse satisfactiones. Falso
 igitur hic scribunt, quod expresso Euangelio cogamur
 satisfactiones illas Canonicas suscipere. Ca-
 terum nos saepe iam testati sumus, quod poenitentia
 debeat bonos fructus parere, et qui sint boni fructus
 docent mandata, uidelicet inuocatio, gratia-
 rum actio, confessio Euangelij, docere Euangeli-
 um, obedire parentibus, et magistratibus, seruire
 uocationi, non occidere, non retinere odia, sed esse
 placabilem, dare egentibus quantum pro facultati-
 bus possumus, non seortari, non moechari, sed co-
 hercere, et refrenare, castigare carnem, non prop-
 ter compensationem poenae aeternae, sed ne obtine-
 perit

per
 uera
 prop
 habe
 atern
 tradi
 tura
 licar
 rent
 mitti
 iure
 ius d
 ro co
 distin
 nibu
 Et si
 tica
 dulg
 ex p
 nisi s
 Qui
 coelo
 tum
 uis
 cult

peret diabolo, ne offendat spiritum sanctum, Item
 uera dicere. Hi fructus habent praecepta Dei, &
 propter gloriam & mandatum Dei fieri debent,
 habent & praemia. Sed q̄ non remittantur poenae
 aeternae, nisi propter compensationem certarum
 traditionum aut purgatorij, hoc non docet scrip-
 tura. Indulgentiae olim erant condonationes pub-
 licarum illarum obseruationum, ne nimium grau-
 rentur homines. Quod si humana auctoritate re-
 mitti satisfactiones & poenae queunt, non igitur
 iure diuino, necessaria est illa compensatio. Nam
 ius diuinum non tollitur humana auctoritate. Por-
 ro cum nunc per se antiquatus sit mos, & quidem
 dissimulantibus Episcopis, nihil opus est remissio-
 nibus illis. Et tamen mansit nomen indulgentiarum.
 Et sicut satisfactiones non intellectae sunt de poli-
 tica disciplina, sed de compensatione poenae, Ita in-
 dulgentiae male intellectae sunt, q̄ liberent animas
 ex purgatorio. At clauis non habet potestatem,
 nisi super terram ligandi, & soluendi, iuxta illud.
 Quidquid ligaueris super terram, erit ligatum in
 caelo. Quidquid solueris super terram, erit solu-
 tum in caelo. Quanquam, ut supra diximus, cla-
 uis potestatem habet non imponendi poenas aut
 cultus instituendi, sed tantum habet mandatum

O V remittendi

DE CONFessione ET SATIS.

remittendi peccata, his qui conuertuntur, & ar-
 guendi & excommunicandi istos qui nolunt con-
 uerti. Sicut enim soluere significat remittere peccata,
 Ita ligare significat non remittere peccata.
 Loquitur enim Christus, de regno spirituali. Et
 mandatum Dei est, ut ministri Euangelij absol-
 uant hos qui conuertuntur, iuxta illud, Potestas
 nobis data est ad ædificationem. Quare reseruatio
 casuum politica res est. Est enim reseruatio poen-
 Canonica, non est reseruatio culpæ coram Deo
 in his qui uere conuertuntur. Proinde recte iudic-
 cant aduersarij cum fatentur, q̄ in articulo mor-
 tis illa reseruatio casuum non debeat impedire ab-
 solutionem. Exposuimus summam nostræ doctrine
 de pœnitencia, quam certo scimus piam, & salu-
 brem bonis mentibus esse. Et boni uiri si contulerint
 nostram doctrinam cum confusissimis dispu-
 tationibus aduersariorum, perspicient aduersari-
 os omisisse doctrinam de fide iustificante, & con-
 solante pia corda. Videbunt etiam multa fingere
 aduersarios, de merito attricionis, de illa infinita
 enumeratione delictorum, de satisfactionibus, *ὅτι
 ἡμεῖς φασί τε οὐτε ὄντων ἀπὸ λόγου*, que
 ipsi quidem aduersarij satis explicare possunt.

De numero

SACRAMENTORVM.

IN XIII. articulo probant aduersarij, & dicimus Sacramenta non esse tantum notas professionis inter homines, ut quidam fingunt, sed magis esse signa & testimonia uoluntatis Dei erga nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent nos etiam septem Sacramenta numerare. Nos sentimus præstandum esse, ne negligantur res & ceremoniæ in scripturis institutæ, quotcunq; sunt. Nec multum referre putamus, etiam si docendi causa alij numerant aliter, si tamen recte conseruent res in scriptura traditas. Nec ueteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est iudicare quæ sint proprie Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti non erunt hoc modo proprie dicta Sacramenta. Non est enim auctoritatis humanæ, promittere gratiã, Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiã si fortasse rudes docent, aut admonent aliqd. Vere igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Coena Domini, Absolutio, quæ est sacramentũ poenitentiae

DE NUMERO ET VSU

tentiae. Nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiae, quae est propria noui Testamenti. Certo enim debent statuere corda, cum baptizamur, cum uescimur corpore Domini, cum abluimur, & uere ignoscat nobis Deus propter Christum, Et corda simul per uerbum, & ritum mouet Deus, ut credant, & concipiant fidem, sicut ait Paulus. Fides ex auditu est. Sicut autem uerbum incurrit in aures, ut feriat corda, Ita ritus ipse incurrit in oculos, ut moueat corda. Idem effectus est uerbi & ritus, sicut praecclare dictum est ab Augustino, Sacramentum esse uerbum uisibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura uerbi, idem significans, quod uerbum. Quare idem est utriusque effectus.

Confirmatio & Extrema unctio sunt ritus accepti a Patribus, quos ne Ecclesia quidem tamquam necessarios ad salutem requirit, quia non habent mandatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere a superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratiae.

Sacerdotium intelligunt aduersarij non esse ministerio uerbi & sacramentorum alijs porrigendorum

gendorum, sed intelligunt de sacrificio, quasi oporteat esse in nouo Testamento, sacerdotium simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in Cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere praeterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris. Ideo iustificantur homines, non propter ulla reliqua sacrificia, sed propter illud unum Christi sacrificium, si credant illo sacrificio se redemptos esse. Ideo sacerdotes uocantur, non ad ulla sacrificia uelut in lege pro populo facienda, ut per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed uocantur ad docendum Euangelium, & sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud sacerdotium, simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebreos. Si autem ordo de ministerio uerbi intelligatur, non grauatim uocauerimus ordinem sacramentum. Nam ministerium uerbi habet mandatum Dei, Et habet magnificas promissiones, Roma. 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item Esai. 55. Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quae uolui &c. Si ordo hoc modo intelligatur, neq;

neq;

DE NUMERO ET VSU

neq; impositionem manuum uocare sacramentum
 grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum de con-
 stituendis ministris, quod gratissimum esse nobis
 debet, q; scimus Deum approbare ministerium il-
 lud, & adesse in ministerio. Ac prodest quantum
 fieri potest, ornare ministerium uerbi, omni gene-
 re laudis, aduersus fanaticos homines, qui somnia-
 ant spiritum sanctum dari, non per uerbum, sed
 propter suas quasdam preparationes, si sedeant
 ociosi, taciti, in locis obscuris, expectantes illa-
 minationem, quemadmodum olim *εὐθουσιασά* de-
 cebant, & nunc docent Anabaptista.

Matrimonium non est primum institutum in
 nouo Testamento, sed statim initio creato generi
 humano. Habet autem mandatum Dei, habet
 promissiones, non quidem proprie ad nouum Te-
 stamentum pertinentes, sed magis pertinentes ad
 uitam corporalem, quare si quis uolet sacramen-
 tum uocare, discernere tamen a prioribus illis de-
 bet, quæ proprie sunt signa noui Testamenti, &
 sunt testimonia gratiæ & remissionis peccatorum.
 Quod si Matrimonium propterea habebit appella-
 tionem sacramenti, quia habet mandatum Dei.
 Etiam alij status seu officia quæ habent mandatum

Dei, poterunt uocari sacramenta, sicut Magistratus. Postremo, si omnes res annumerari sacramentis debent quæ habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem quæ uerissime potest dici sacramentum. Habet enim & mandatum Dei & promissiones plurimas. Et collocata inter sacramenta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad orandum. Posset hic numerari etiam Elemosynæ, Item afflictiones, quæ & ipse sunt signa, quibus addidit Deus promissiones, sed omittamus ista. Nemo enim uir prudens de numero aut uocalulo magnopere rixabitur, si tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum Dei & promissiones.

Illud magis est necessarium, intelligere quomodo sit utendum sacramentis. Hic damnamus totum populum Scholasticorum doctorum, qui docent, quod sacramenta non ponenti obicem, conferant gratiã ex opere operato, sine bono motu utentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quod per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide. Et tamẽ hæc impia & perniciosa opinio, magna autoritate docetur, in toto regno Pontificio. Paulus reclamationem & negat Abraham iustificatum

DE NUMERO ET VSV

iustificatum esse circumcissione, sed circumcissionem esse signum propositum ad exercendam fidem. Ita nos docemus, q̄ in usu sacramentorum, fides debeat accedere, quæ credat illis promissionibus, & accipiat res promissas, quæ ibi in sacramento offeruntur. Et est ratio plana & firmissima. Promissio est inutilis nisi fide accipiatur. At sacramenta sunt signa promissionum. Igitur in usu debet accedere fides, ut si quis utetur Coena Domini, sic utatur, Quia id est sacramentum noui Testamenti, ut Christus clare dicit, Ideo statuat sibi offerri res promissas in nouo Testamento, scilicet gratuitam promissionem peccatorum. Et hanc rem fide accipiat, erigat pauidam conscientiam, & sentiat hæc testimonia, non esse fallacia, sed tam certa, quam si Deus nouo miraculo de cælo promitteret se uelle ignoscere. Quid autem prodesse illa miracula & promissiones, non credenti? Et loquimur hic de fide speciali quæ presenti promissioni credit, non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ credit offerri remissionem peccatorum. Hic usus sacramenti consolatur pias & pauidas mentes. Quantum autem in Ecclesia abusu-um pepererit illa fanatica opinio, de opere operato sine bono motu utentis, nemo uerbis consequi potest.

potest. Hinc est illa infinita prophanatio missarum, sed de hac infra dicemus. Neq; ulla litera ex ueteribus Scriptoribus proferri potest, quæ patrocinetur hac in re Scholasticis. Imo contrarium ait Augustinus, q; fides sacramenti, non sacramentum iustificet. Et est nota Pauli sententia, Corde creditur ad iusticiam.

Articulus XIII. in quo dicimus, nemini nisi rite uocato concedendum esse administrationem sacramentorum & uerbi in Ecclesia, ita recipiunt, si tamen utamur ordinatione Canonica. Hac de re in hoc conuentu sæpe testati sumus, nos summa uoluntate cupere conseruare politiam Ecclesiasticam, & gradus in Ecclesia factos etiam humana autoritate. Scimus enim bono & utili consilio a Patribus Ecclesiasticam disciplinam hoc modo, ut ueteres Canones describunt, constitutam esse, Sed Episcopi sacerdotes nostros aut cogunt hoc doctrinae genus quod confessi sumus abijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate miseris & innocentes occidunt. Hæ causæ impediunt quo minus agnoscant hos Episcopos, nostri sacerdotes. Ita seuericia Episcoporum in causa est, quare alicubi dissoluitur illa Canonica politia,

P   quam

DE TRADITIONIBVS

quam nos magnopere cupiebamus conseruare. Ipsi uiderint quomodo rationē Deo reddituri sint, & dissipant Ecclesiam. Nostra conscientia hac in re nihil habent periculi, quia cum sciamus confessionem nostram ueram, piam & catholicam esse, nō debemus approbare seuiam istorum, qui hanc doctrinam persequuntur. Et Ecclesiam esse scimus apud hos, qui uerbum Dei recte docent, & recte administrant sacramenta, non apud illos, qui uerbum Dei non solum edictis delere conantur, sed etiam recta & uera docentes trucidant, erga quos, etiam si quid contra Canones faciunt, tamen ipsi Canones miciores sunt. Porro hic iterum uolumus testatum, nos libenter conseruatuos esse Ecclesiasticam & Canonicam politiam, si modo Episcopi desinant in nostras Ecclesias seuire. Hęc nostra uoluntas & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, q̄ Episcoporum autoritas labefactatur, ubi legerint atq; audierint homines, nos iniustam seuiam Episcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HV-
MANIS IN ECCLESIA.

In articulo

IN articulo XV. recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia profunt. Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas institutas ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersari Euangelio. Quamquam in ipsa confessione de discrimine ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamē hic quaedam breuiter repetenda sunt. Etiā si arbitrabamur aduersarios, ex alijs causis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum, ut hunc articulum damnarent, Non mereri nos remissionem peccatorum, aut gratiam, obseruatione traditionum humanarum. Postquam igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam causam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduersarij, aperte obruunt Euangeliū doctrinis demoniorū. Tunc enim scriptura uocat traditiones, doctrinas demoniorū, quando docetur, q̄ sint cultus utiles ad promerendam remissionem peccatorū & gratiā. Tunc enim obscurant Euangelium, beneficiū Christi, & iusticiam fidei. Euangelium docet nos fide propter Christum gratis accipere remissionem peccatorū,

P ij   & recon-

DE TRADITIONIBVS

⁊ reconciliari Deo. Aduersarij contra alium mediatorum constitunt, scilicet has traditiones. Propter has uolunt consequi remissionem peccatorum, per has uolunt placare iram Dei. At Christus aperte dicit. Frustra colunt me mandatis hominum. Supra copiose disputauimus homines iustificari fide, cum credunt se habere Deum placatum, non propter nostra opera, sed gratis propter Christum. Hanc certum est Euangelij doctrinam esse, quia Paulus clare dicit ad Ephes. 2. Gratis saluati estis per fidem, ⁊ hoc non ex uobis, Dei donum est, non ex hominibus. Nunc isti dicunt promereri homines remissionem peccatorum per has obseruationes humanas. Quid hoc est aliud quam praeter Christum, alium iustificatorem, alium mediatorem constitutere? Paulus inquit ad Galatas. Euacuati estis a Christo, qui lege iustificamini, id est, si sentitis uos mereri obseruatione legis, ut iusti coram Deo reputemini, nihil proderit uobis Christus, quia quorsum opus est Christo istis, qui sentiunt se iustos esse, sua obseruatione legis? Deus proposuit Christum, ⁊ propter hunc mediatorem, non propter nostras iusticias uelit nobis esse propicius. At isti sentiunt Deum esse placatum, propiciam propter traditiones ⁊ non propter Christum.

Christum. Adimunt igitur Christo honorem mediatoris. Nec interest inter nostras traditiones, & Mosaicas ceremonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Mosaicas ceremonias, sicut traditiones damnat, quia existimabantur esse opera quæ mererentur iusticiam coram Deo. Ita obscurabatur officium Christi & iusticia fidei. Quare remota lege, remotis traditionibus, contendit, & non propter ista opera, sed propter Christum gratis promissa sit remissio peccatorum, modo ut fide accipiamus eam. Nam promissio non accipitur nisi fide. Cum igitur fide accipiamus remissionem peccatorum, cum fide habeamus propiciam Deum, propter Christum, error & impietas est constituitur, & per has observationes mereamur remissionem peccatorum. Siquis hic dicat non mereri nos remissionem peccatorum, sed iam iustificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum reclamant Paulus, Christum peccati ministrum fore, si post iustificationem sciendum sit, & deinde non propter Christum iusti reputemur, sed primum mereri debeamus per alias observationes, ut iusti reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet. Ergo nec Dei testamento, qui promittit & propter Christum propicius nobis esse uelit, addi

DE TRADITIONIBVS

debet, q̄ primum per has obseruationes debeamus
mereri, ut accepti & iusti reputemur,

Quanquam quid opus est longa disputacione. Nulla traditio a sanctis Patribus hoc consilio instituta est, ut mereatur remissionem peccatorum aut iusticiam, sed sunt instituta propter bonum ordinem in Ecclesia, & propter tranquillitatem, Et ut uelit aliquis instituerē certa opera ad promerendam remissionem peccatorum aut iusticiam, quomodo sciet illa opera Deo placere, cum non habeat testimonium uerbi Dei, quomodo de uoluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & uerbo Dei? Nonne ubiq; in Prophetis prohibet instituerē peculiare cultus, sine suo mandato? Ezechielis. 20. scriptum est, In præceptis Patrū uestrorum nolite incedere, nec iudicia eorū custodiatis, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus uester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite & facite ea. Si licet hominibus instituerē cultus & per hos cultus merentur gratiam, iam omnium gentium cultus erant approbandi, cultus instituti a Ieroboam & alijs extra legem erant approbādi. Quid enim interest, si nobis licuit instituerē cultus utiles ad promerendam gratiam aut iusticiam

iusticiam, cur non licuit idem gentibus & Israeli-
 tis? Ideo gentium & Israelitarum cultus impro-
 bati sunt, quod sentiebant sese per illos mereri remis-
 sionem peccatorum & iusticiam, & iusticiam si-
 dei non norant. Postremo, unde reddimur certi, quod
 cultus ab hominibus instituti sine mandato Dei iu-
 stificent, siquidem de uoluntate Dei nihil affirma-
 ri potest sine uerbo Dei. Quid si hos cultus non
 approbat Deus? Quomodo igitur affirmant ad-
 uersarij quod iustificent, cum id sine uerbo ac testimo-
 nio Dei non possit affirmari. Et Paulus dicat, Om-
 ne quod non est ex fide, peccatum esse. Cum autem
 hi cultus nullum habeant testimonium uerbi Dei,
 dubitare conscientiam necesse est, utrum placeant
 Deo.

Et quid in re manifesta uerbis opus est? si
 hos humanos cultus defendunt aduersarij nostri,
 tanquam promerentes iustificationem, gratiam, re-
 missionem peccatorum, simpliciter constituent reg-
 num Antichristi. Nam regnum Antichristi, est no-
 uus cultus Dei, excogitatus humana autoritate,
 reijciens Christum, sicut regnum Mahometi ha-
 bet cultus, habet opera, per quae uult iustificari co-
 ram Deo, nec sentit homines coram Deo gratis iusti-
 ficari fide propter Christum. Ita & Papatus erit

DE TRADITIONIBVS

pars regni Antichristi, si sic defendit humanos cultus, q̄ iustificent. Detrahatur enim honos Christo, cum docent, q̄ non propter Christum gratis iustificemur per fidem, Sed per tales cultus, maxime q̄ cum docent, tales cultus, non solum utiles esse ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in articulo octauo sentiunt, ubi damnāt nos, q̄ diximus, q̄ non sit necessarium, ad ueram unitatem Ecclesie, ubiq̄ similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel Capite undecimo, significat nouos cultus humanos, ipsam formam & πολιτεα regni Antichristi fore. Sic enim inquit, Deum Moasim in loco suo colet, & Deum quem non nouerunt Patres eius, colet auro & argento, & lapidibus preciosis, Hic describit nouos cultus, quia inquit talem Deum coli, qualem Patres ignorauerunt. Nam S. Patres, & si habuerunt & ipsi ritus & traditiones, tamen non sentiebant has res utiles aut necessarias esse ad iustificationem, non obscurabant gloriam & officium Christi, sed docerant nos iustificari fide propter Christum, non propter illos humanos cultus. Ceterum ritus humanos obseruabant propter utilitatem corporalem, ut sciret populus quo tempore conueniendum esset, ut ordine & grauius in templis exempli

causa

causa fierent omnia, deniq; ut uulgus etiam habe-
 re: quandam pedagogiam. Nam discrimina tem-
 porum & uarietas rituum ualeat ad admonendum
 uulgus. Has causas habebant Patres rituum ser-
 uandorum, ut aperte testatur Epiphanius in dispu-
 tatione contra Encraticas, quod genus simile fuit
 Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalicia
 que sibi certas traditiones imponebant, abstinere
 bant a uino etiam in ipsa Coena Domini, Nullis
 carnibus uesciebantur, ne piscium quidem, qua in-
 te fratres Domini longe superabant. A coniu-
 gio uero uel maxime abhorrebant, & si a consue-
 tudine mulierum non abhorrebant. Id enim obijcit
 eis Epiphanius, habebant enim muliercularum gre-
 ges idem uite genus sequentes, sicut hoc tempore
 fere ubiq; habent Monachi uicina mulierum Mo-
 nasteria. Et has obseruationes fingebant esse cul-
 tum Dei, & iusticiam propter quam Deo accepti
 essent, qua placarent iram Dei. Hanc opinionem
 improbat Epiphanius, & alios fines esse traditio-
 num ostendit, dicit probandas esse traditiones, fa-
 ctas διὰ τῆς ἐγκράτειας, ἢ διὰ τῆς πολιτείας,
 hoc est, aut ad coercedendam carnem, propter di-
 sciplinam rudium, aut propter politicum ordinem.
 Et nos propter has causas recte seruari posse tra-
 ditiones

DE TRADITIONIBVS

ditiones iudicamus. Vt populus sobrius interfit sa-
cris, sicut Iosaphat, & Rex Ninive ieiunia indix-
erunt. Item ut ordo & politia Ecclesie doceat im-
peritos, quid quo tempore gestum sit. Hinc sunt
feriae Natalis, Paschatis, Pentecostes, & similes.
Hoc est quod Epiphanius ait politia causa institu-
tas esse traditiones, uidelicet ordinis causa, & in
ordo ille admoneat homines de historia, & de be-
nificijs Christi, Etenim multo efficacius admonent
uulgus, notae rerum quasi pictae in moribus ac ritibus,
quam literae. Hos fines proderat ostendi populo,
& illustrari, Sed his finibus affingunt aduersarij
alium quadam Pharisaeica persuasione, quae uide-
licet tales obseruationes mereantur remissionem
peccatorum, quae sint cultus necessarij ad iustificatio-
nem, quae propter eos reputentur homines iusti cor-
am Deo. Hoc plane est, Deum colere auro, ar-
gento, & rebus preciosis, sentire quod Deus fiat pla-
catus uarietate uestitus, ornamentorum, & simili-
bus rebus, quales sunt infinite in traditionibus he-
manis, aut quae eiusmodi res, sint cultus Dei, temper-
rum, ciborum, uasorum, uestitus discrimina,

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiae. Et habent profecto, Nam
ut agitur

ἔνταξις illa ualde decet in Ecclesia, eamq; ob cau-
 sam necessaria est, sed humana ratio, quia non in-
 telligit iusticiam fidei, naturaliter affingit, q; talia
 opera iustificent homines, q; reconcilient Deum
 &c. Sic sentiebat uulgus inter Israelitas, & hac
 opinione augebant tales ceremonias, sicut apud
 nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana
 ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quo-
 rum finis cum sit, cohercere carnem, ratio affingit
 finem, q; sint cultus, qui iustificent. Sicut Thomas
 scribit, ieiunium ualere ad deletionem & prohi-
 bitionem culpæ. Hæc sunt uerba Thomæ. Ita sa-
 pientiæ ac iusticiæ species in talibus operibus deci-
 pit homines. Et accedunt exempla Sanctorū, quos
 dum student imitari homines, imitantur plerunq;
 externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

Postquam sefellit homines hæc species sapien-
 tiæ ac iusticiæ, deinde sequuntur infinita incommo-
 da, obscuratur Euangeliū de iusticia fidei in Chri-
 stum, & succedit uana fiducia talium operum. De-
 inde obscurantur præcepta Dei, hæc opera arro-
 gant sibi titulū perfectæ & spiritualis uite, & lon-
 ge præferuntur operibus præceptorū Dei, ut operi-
 bus suæ cuiusq; uocationis, administrationi reipub-
 licæ,

DE TRADITIONIBVS

lice, administrationi Oeconomiae, uitae coniugali, educationi liberorum. Haec praeter illis ceremoniis iudicantur esse prophana, ita ut cum quadam dubitatione conscientiae à multis exerceantur. Constat enim multos deserta administratione reipublicae, deserto coniugio, illas observationes amplexos esse tanquam meliores & sanctiores. Neque hoc satis est, ubi occupauit animos persuasio, quod tales observationes ad iustificationem necessarie sint, misere uexantur conscientiae, quia non possunt omnes observationes exacte praestare. Nam quotus quisque numerare omnes potuit? Extant inmensi libri, imo Bibliothecae totae, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus suae cuiusque uocationis continent, sed tantum colligentes traditiones, & harum interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxantur. Quomodo torquetur uir optimus Gerson, dum quaerit gradus & latitudines praecceptorum, Nec tamen potest constituere ἐπιδημασιν in gradu certo, Interim grauius deplorat pericula piarum conscientiarum, quae parit haec acerba interpretatio traditionum.

Nos igitur contra illam speciem sapientiae & iusticiae

iusticiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, mus-
 niamus nos uerbo Dei, & primum sciamus eas ne-
 q; remissionem peccatorum, neq; iustificationem
 mereri coram Deo, neq; ad iustificationem necessa-
 rias esse. Testimonia quedam supra citauimus, Et
 plenus est Paulus, Ad Coloss. 2. clare dicit. Nemo
 nos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilu-
 nio, aut sabbatis, quæ sunt umbra futurorum, cor-
 pus autem Christi. Atq; hic simul & legem Moisi,
 & traditiones humanas complectitur, ne aduersa-
 rij eludant hæc testimonia, ut solent, q; Paulus tan-
 tum de lege Moisi loquatur. Ille uero hic clare te-
 statur se loqui de traditionibus humanis. Quan-
 quam quid dicant aduersarij non uident, si Euan-
 gelium negat ceremonias Moisi quæ erant diuini-
 tus institutæ iustificare, quanto minus iustificant
 traditiones humane.

Nec habent Episcopi potestatem instituendi
 cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad
 iustificationem. Imo Apostoli Actorum 15. dicunt
 Quid tentatis Deum, imponentes iugum &c. ubi
 uelut magnum peccatum accusat Petrus, hoc consi-
 lium onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas 5. uetat
 Paulus iterum seruituti subijci. Volunt igitur Apo-
 stoli

DE TRADITIONIBVS

stoli in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur ulli cultus legis aut traditionum necessarij esse, sicut in lege fuerunt necessariae ceremoniae ad tempus, ne obscuretur iusticia fidei, si iudicentur homines cultus illos mereri iustificationem, aut ad iustificationem necessarios esse. Multi uarij *Ἐπιφανεῖς* querunt in traditionibus ut conscientijs medeantur, neq; tamen certos gradus repererunt, per quos explicent conscientias ex his uinculis. Verum sicut Alexander soluit gordium nodum, quem cum explicare non posset, gladio semel dissecuit, ita Apostoli semel liberant conscientias a traditionibus, praesertim si tradantur ad promerendam iustificationem. Huic doctrinae cogunt non Apostoli aduersari docendo, & exemplis, Cogunt nos docere, qd traditiones non iustificent, qd non sint necessariae ad iustificationem, qd nemo debet condere aut recipere traditiones hac opinione, mereantur iustificationem. Tunc etiam si quis obseruat, obseruet sine superstitione tanquam politici cos mores, sicut sine superstitione aliter uestiturur milites, aliter Scholastici. Apostoli uiolant traditiones, & excusantur a Christo. Erat enim exemplum ostendendum Phariseis, qd illi cultus essent inutiles. Et si quas traditiones parum commoda

omittunt

omittunt nostri, satis nunc excusati sunt, cum requiruntur tanquam promereantur iustificationem. Talis enim opinio in traditionibus est impia.

Cæterum traditiones veteres factas in Ecclesia, utilitatis & tranquillitatis causa libenter seruamus, easq; interpretamur πρὸς τὸ εὐφροτέρως exclusa opinione quæ sentit q; iustificent, Ac falso nos accusant inimici nostri, q; bonas ordinationes, q; disciplinam Ecclesiæ aboleamus. Vere enim prædicare possumus publicam formam Ecclesiarum apud nos honestiorem esse, quam apud aduersarios. Et si quis recte expendere uelit, Verius seruamus Canones, quam aduersarij. Apud aduersarios Missas faciunt sacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plerunq; tantum mercedis causa, Canunt Psalmos, nō ut discant, aut orent, Sed cultus causa, quasi illud opus sit cultus aut certe mercedis causa. Apud nos utuntur Cœna Domini multi singulis dominicis, sed prius instituti, explorati, & absoluti, Pueri canunt Psalmos ut discant, canit & populus, ut uel discat, uel oret. Apud aduersarios nulla prorsus est κατηχησις puerorū, de qua quidē præcipiunt Canones. Apud nos coguntur pastores & ministri Ecclesiarum publice instituere & audire

puericia

DE TRADITIONIBVS

puericiã. Et hæc ceremonia optimos fructus parit. Apud aduersorios in multis regionibus toto anno nullæ habentur contiones, præterquam in quadragesima. Atqui præcipuus cultus Dei est, docere Euangelium. Et cum concionantur aduersarij dicunt de traditionibus humanis, de cultu sanctorum, & similibus nugis, quas iure fastidit populus. Itaq; deseruntur statim inico postquam recitatus est Euangelij textus. Pauci quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt, De iusticia fidei, de fide in Christum, de consolatione conscientiarum nihil dicunt, Imo hanc saluberrimam Euangelij partem lacerant conuicijs. Econtra in nostris Ecclesijs omnes conciones in his locis consumuntur, de pœnitencia, de timore Dei, de fide in Christum, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum per fidem, de exercitijs fidei, de oratione quæ utilis esse debeat, & q; certo statuendum sit, q; sit efficacax, q; exaudiatur, de cruce, de dignitate magistratum & omnium ciuilium ordinationum, de discrimine regni Christi, seu regni spiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & institutione puerorum, de castitate, de omnibus officijs caritatis. Ex hoc statu Ecclesiarum iudicari potest, nos disciplinam Ecclesiasticam, & pias ceremonias,

monias, & bonos mores Ecclesiasticos diligenter
conseruare.

Ac de mortificatione carnis, & disciplina
corporis ita docemus, sicut narrat Confessio, q̄
uera & non simulata mortificatio fiat per cru-
cem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In
his obediendum est uoluntati Dei, sicut ait Pau-
lus, exhibete corpora uestra hostiam &c. Et hæc
sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verum
præter hanc mortificationem quæ fit per crucem,
est & uoluntarium quoddam exercitij genus ne-
cessarium, de quo Christus ait, Cauete ne corda
uestra grauentur crapula. Et Paulus, Castigo cor-
pus meum, & in seruitutem redigo &c. Et hæc
exercitia suscipienda sunt, non q̄ sint cultus iustifi-
cantes, sed ut coherceant carnem, ne saturitas ob-
ruat nos, & reddat securos & ociosos, qua ex re
fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperent
homines. Hæc diligentia debet esse perpetua, quia
habet perpetuum mandatum Dei. Et illa præscrip-
ta forma certorum ciborum, ac temporum nihil fa-
cit ad cohercendam carnem. Est enim delicatior
& sumptuosior quam reliqua conuiuia. Et ne ad-
uersarij quidem obseruant formam in Canonibus
traditam.

Q

Multas

DE TRADITIONIBVS

Multas & difficiles disputaciones habet hic locus de traditionibus, ac nos re ipsa experti sumus, traditiones vere esse laqueos cōscientiarum. Cum exiguntur tanquam necessariae, miris modis cruciant conscientias prātermittentes aliquam obseruationem. Rursus abrogatio sua habet incommoda, suas quæstiones. Sed nos facilem & planam causam habemus, quia aduersarij damnant nos, & docemus traditiones humanas non mereri remissionem peccatorum. Item requirunt uniuersales traditiones quas sic uocant, tanquam necessarias ad iustificationem. Hic habemus Patronum constantem Paulum, qui ubiq; contendit has obseruationes neq; iustificare, neq; necessarias esse sine pra iusticiam fidei. Et tamen usum libertatis in his rebus, ita moderandum esse docemus, ne imperiti offendātur, & propter abusum libertatis fiant iniquiores ueræ doctrinæ Euangelij, neue sine probabili causa mutetur aliquid in usitatis ritibus, sed propter alendam concordiam seruentur ueteres mores, qui sine peccato, aut sine magno incommodo seruari possunt. Et in hoc ipso conuentu satis ostendimus nos propter caritatem ἀδελφότητι nos uolunt grauatim obseruatuos esse cū alijs, etiam si quibus incomodi haberent, sed publicam concordiam, quæ quidem

quidem sine offensione cōscientiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendam esse. Sed de hac tota re paulo post etiam dicemus, cum de uotis, & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

Articulus XVI. recipiunt aduersarij sine ulla exceptione, in quo confessi sumus, q̄ liceat Christiano gerere magistratus, exercere iudicia, ex Imperatorijs legibus, seu alijs presentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure contrahere, tenere proprium, iusurandum postulantibus magistratibus dare, contrahere matrimonium, deniq; q̄ legitime ordinationes ciuiles, sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tuto Christianus uti potest. Hic totus locus de discrimine regni Christi, & regni ciuilis, literis nostrorum utiliter illustratus est, & regnum Christi sit spirituale, hoc est, in corde noticiam Dei, timorem Dei, & fidem, iusticiam æternam & uitam æternam inchoans. Interim foris sinat nos uti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium inter quas uiuimus, sicut sinit nos uti medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aere. Nec fert Euangeliū nouas leges de statu ciuili, sed præcipit, ut presentibus legibus obtemperemus

Q ij mus

DE TRADITIONIBVS

mus, siue ab ethnicis, siue ab alijs condite sint, & hac obedientia caritatem iubet exercere. Insanabat enim Carolo stadium, qui nobis imponebat leges iudiciales Moisi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas perniciosas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, communionem rerum, dixerunt esse consilia, non tenere proprium, non ulcisci. Hæ opiniones ualde obscurant Euangelium & regnum spirituale, & sunt periculose rebus publicis. Nam Euangelium non dissipat politiam aut Oeconomiam, sed multo magis approbat, & non solum propter pœnam, sed etiam propter conscientiam iubet illis parere tanquam diuine ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus & pleriq; alij, obiecerunt Christianis, q̄ Euangelium dissiparet res publicas, quia prohiberet uindictam, & alia quædam traderet parum apta ciuili societati. Et hæc questiones mire exercuerunt Origenem, Nazarenum & alios, Cum quidem facillime explicari possint, si sciamus Euangelium non ferre leges ad statum Ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & inchoationem uitæ æternæ in cordibus credentium; Cæterum non solum externas politias appro-

hanc, sed nos etiam subijcere illis, sicut necessario subditi sumus legibus temporum, uicibus hyemis & aestatis tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet uindictam priuatam, Idq; hoc consilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarent se Imperia debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iudæi de regno Messie somniabant, Sed ut scirent se de regno spiritali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Ita q; priuata uindicta, non consilio, sed præcepto prohibetur Matth. quinto, & Roma. 12. Publica quæ fit ex officio magistratus, non dissuadetur, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulum Roma. 13. Iam publicæ uindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, militia. De his rebus quam male iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore fuerunt, Euangelium externam quandam nouam & monasticam politiam esse, nec uiderunt Euangelium cordibus afferre iusticiam æternam, foris autem probare statum ciuilem.

Vanissimum & hoc est, q; sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita, non in contemptu ciuiliu ordinationum, sed in motibus cordis, in magno timore

Q ij Dei

DE TRADITIONIBVS

Dei, in magna fide, sicut Abraham, David, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs non minus perfecti erant, quam ulli eremite. Sed Monachi illam externam hypocrisis offuderunt oculis hominum, ne uideri posset in quibus rebus sit uera perfectio. Quibus laudibus uexerunt cōmunionem rerum, quasi Euangelicam? At hæ laudes plurimum habent periculi, presertim cum longe differant a scripturis. Scriptura enim non præcipit, ut res sint communes, sed lex decalogi, cum inquit. Non fur um facies, dominia distinguit, & suum quemq; tenere iubet. Planc furebat Vuiglesus, qui negabat licere sacerdotibus tenere propriū. Sunt infinite disputationes de contractibus, de quibus nunquam satisfieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, q̄ Christiano liceat uti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu leges approbant.

Hic totus locus rerum politicarum a nostris ita patefactus est, ut plurimi boni uiri, qui uersantur in republica, & in negotijs predicauerint se magnopere adiutos esse, qui antea Monachorum opinionibus

opinionibus uexati dubitabant, utrum illa ciuilia officia & negocia Euangelium permetteret. Hac ideo recitauimus, ut etiam exteri intelligant, hoc doctrine genere, quod nos sequimur, nō labefactari, sed multo magis muniri auctoritatem magistratum, & dignitatem omnium ordinationum ciuiliū, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, mirifice antea fuit obscurata, quæ longe præferebant politicæ & Oeconomix, ridiculam & uanissimam hypocrisin paupertatis & humilitatis, Cum quidem politica & Oeconomia habeant mandata Dei. Illa Platonica communio non habeat mandatum Dei.

Articulum XVII. recipiunt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur Christum in consumatione mundi appariturum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & p̄s eternam uitam & eterna gaudia daturum, Impios uero condemnaturum esse, ut cum diabolo sine fine crucientur.

Articulum XVIII. recipiunt aduersarij de libero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causam. Addunt & declamationem q̄ non sit nimium tribuendum libero arbitrio, cum Pelagianis, neq; omnem ei libertatem

Q. iij adimendam

DE TRADITIONIBVS

adimendam esse cum Manicheis. Præclare sane,
sed quid interest inter Pelagianos & aduersarios
nostros? cum utriq; sentiant homines sine spiritu
sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei fa-
cere, quo ad substantiam actuum, mereri gratiam
ac iustificationem operibus, quæ ratio per se effi-
cit sine spiritu sancto. Quam multa absurda se-
quuntur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in
scholis magna autoritate docentur. Has Augusti-
nus sequens Paulum, magna contencione refutat.
Cuius sententiam supra in articulo de iustificatio-
ne recitauimus. Neq; uero adimimus humane uo-
luntati libertatem. Habet humana uoluntas libera-
tatem in operibus & rebus diligendis, quas ratio
per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere
iusticiam civilem, seu iusticiam operum, potest lo-
qui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo
opere, obedire magistratibus, parentibus in opere
externo eligendo, potest continere manus a cede,
ab adulterio, furto. Cum reliqua sit in natura
hominis ratio & iudicium de rebus sensui subie-
ctis, reliquus est etiam delectus earum rerum, &
libertas & facultas efficiende iusticie civilis. ^{lib}
enim uocat scriptura iusticiam carnis, quam na- ^{ci}
tura carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine spiri- ^{ar}
tu sancto. ^D ^{at}

in sancto. Quanquam tanta est uis concupiscen-
 tie, ut malis affectibus sepius obtemperent homi-
 nes, quam recto iudicio. Et diabolus qui est efficax
 in Impijs, ut ait Paulus, non desinit incitare hanc
 imbecillem naturam ad uaria delicta. Hæ cause
 sunt, quare & civilis iusticia rara sit inter homi-
 nes, sicut uidemus, ne ipsos quidem Philosophos
 eam consecutos esse, qui uidentur eam expectiuis-
 se. Illud autem falsum est, non peccare hominem
 qui facit opera præceptorum extra gratiam. Et
 addunt amplius, talibus operibus necessario deberi
 remissionem peccatorum ac iustificationem. Nam
 humana corda sine spiritu sancto, sunt sine timo-
 re Dei, sine fiducia erga Deum, non credunt se ex-
 audiri, sibi ignosci, se iuuari & seruari a Deo.
 Igitur sunt impia. Porro arbor mala non potest
 ferre bonos fructus. Et sine fide impossibile est Deo
 placere.

Igitur etiam si concedimus libero arbitrio
 libertatem & facultatem externa opera legis effi-
 ciendi, tamen illa spiritalia non tribuimus libero
 arbitrio, scilicet uere timere Deum, uere credere
 Deo, uere statuere ac sentire q̄ Deus nos respicis-
 at, & audiatur, ignoscat nobis &c. Hæc sunt uera
 Q. v. opera

DE TRADITIONIBVS

opera primæ tabulæ, quæ non potest humanum cor efficere, sine spiritu sancto, sicut ait Paulus. Animalis homo, hoc est, homo tantum naturalibus uiribus utens, non percipit ea quæ Dei sunt. Et hoc iudicari potest, si considerent homines, quomodo corda de uoluntate Dei sentiant, Vtrum uere statuunt se respici & exaudiri a Deo. Hanc fidem difficile est & sanctis retinere, tantum abest ut sit in impijs. Concipitur autem, ut supra diximus, cum corda perterrefacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iusticia ciuili, & iusticia spiritualis gubernationi spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, & quæ Deus illam ciuilem iusticiam requirat, & quæ aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iusticiam humanam & spiritualem, inter Philosophicam, & doctrinam spiritus sancti, & intelligi potest ad quid opus sit spiritu sancto. Neque hæc distributio a nobis inuenta est, sed scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est reuolvens egregie tractata a Guielmo Parisiensi, sed scelestè

scelste obruta est ab istis, qui somniauerunt homi-
nes legi Dei obedire posse sine spiritu sancto, dari
autem spiritum sanctum, ut accedat respectus me-
ritorij.

Articulum XIX. recipiunt aduersarij, in
quo confitemur, q̄ & si unus ac solus Deus condi-
derit uniuersam naturam, & conseruet omnia
quæ existunt, tamen causa peccati sit uoluntas in
diabolo & hominibus auertens se a Deo, iuxta di-
ctum Christi, de diabolo, Cum loquitur mendaci-
um, ex proprijs loquitur.

In Articulo XX. diserte ponunt hæc uerba,
q̄ reijciant & improbent hoc quod dicimus, q̄ non
mereantur homines remissionem peccatorum bo-
nis operibus. Hunc articulum clare prædicant se
reijcere & improbare. Quid in re tam manifesta
dicendum est? Hic aperte ostendunt architecti con-
futationis, quo spiritu agantur. Quid est enim
certius in Ecclesia, quam q̄ remissio peccatorum
contingat gratis propter Christum, q̄ Christus sit
propiciatio pro peccatis, non nostra opera, sicut
Petrus inquit. Huic omnes Prophetæ perhibent
testimonium, in nomine ipsius accipere remissio-
nem peccatorum omnes qui credunt in eum. Huic
Ecclesiæ

DE TRADITIONIBVS

Ecclesie Prophetarum assenciamur potius quam
istis perditis Scriptoribus Confutacionis, qui tam
impudenter blasphemant Christum. Nam etiam
si qui fuerunt scriptores, qui senserunt post remis-
sionem peccatorum homines iustos esse coram
Deo, non fide, sed ipsis operibus, tamen hoc non
senserunt, q̄ ipsa remissio peccatorum contingat
propter opera nostra, non gratis propter Chri-
stum. Non ferenda est igitur blasphemia, tribuere
honorem Christi, nostris operibus. Nihil pudet
iam istos theologos, si talem sententiam in Eccle-
sia audent ferre, neq̄ dubitamus quin optimus
Imperator, ac pleriq̄ Principum, huac locum nul-
lo modo fuerint in Confutacione relicturi, si es-
sent admoniti. Infinita hoc loco testimonia ex
Scriptura, ex Patribus, citare possemus. Verum
supra satis multa de hac re diximus. Et nihil opus
est pluribus testimonijs, illi, qui scit quare Chri-
stus nobis donatus sit, qui scit Christum esse propi-
ciationem pro peccatis nostris. Esaias inquit. Pon-
sunt Dominus in eo iniquitates omnium nostrum.
Aduersarij contra docent, Deum ponere iniquita-
tes nostras, non in Christo, sed in nostris opera-
bus. Neq̄ hic dicere libet qualia opera doceant.
Videmus horribile decretum contra nos composi-
tum

tum esse, quod magis terreret nos, si de ambiguis,
aut leuibus rebus contenderemus. Nunc cum con=
scientiæ nostræ intelligant damnari ab aduersa=
rijs manifestam ueritatem, cuius propugnatio Ec=
clesiæ necessaria est, & amplificat gloriam Chri=
sti, facile terrores mundi contemnimus, & ingen=
ti animo, si quid erit paciendum, propter gloriam
Christi, propter utilitatem Ecclesiæ, feremus.
Quis non gaudeat mori in confessione horum ar=
ticulorum, & remissionem peccatorum fide conse=
quamur gratis propter Christum, & operibus no=
stris non mereamur remissionem peccatorum? Nul=
lam habebunt satis firmam consolationem consci=
entiæ piorum aduersus terrores peccati & mor=
tis, & aduersus diabolum sollicitantem ad despera=
tionem, si non sciant se debere statuere, & gratis
propter Christum habeant remissionem peccato=
rum. Hæc fides sustentat, & uiuificat corda in illo
lo asperrimo certamine desperationis. Digna igi=
tur causa est, propter quam nullum recusemus pe=
riculum. Tu ne cede malis, sed contra audentior
ito, quisquis assentiris confessioni nostræ, cum ad=
uersarij, terroribus, cruciatibus, supplicijs, conan=
tur excutere tibi tantam consolationem, quæ uniu=
erse Ecclesiæ in hoc nostro articulo proposita
est.

DE TRADITIONIBVS

est. Non deerunt quarenti testimonia Scripturae,
 quae confirmabunt animum. Nam Paulus tota uo-
 ce (ut dicitur) clamat Roma. 3. & 4. gratis re-
 mitti peccata propter Christum. Ideo inquit ex fi-
 de iustificamur, & gratis, ut firma sit promissio,
 Id est, Si ex nostris operibus penderet promissio,
 nõ esset firma. Si propter nostra opera daretur re-
 missio peccatorum, quando sciremus eam nos con-
 secutos esse, quando reperiret opus conscientia
 territa, quod statueret ad placandam iram Dei suf-
 ficere? Sed supra de tota re diximus, inde lector
 sumat testimonia. Nam hanc, non disputationem,
 sed querelam indignitas rei nobis expressit, q̄ hoc
 loco diserte posuerunt, se improbare hunc nostrum
 articulum, q̄ remissionem peccatorum consequamur,
 non propter opera nostra, sed fide & gratis
 propter Christum. Aduersarij etiam addunt testi-
 monia suae condemnationi, Et opere precium est
 unum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro, Stili-
 dete firmam facere uocationem uestram &c. Iam
 uides lector, aduersarios nostros non perdidisse
 operam in discenda Dialectica, sed habere artifi-
 cium raciocinandi ex scripturis prorsus quidquid
 libet, Facite firmam uocationem uestram, per bona
 opera. Igitur opera merentur remissionem pecca-
 torum

torum. Sane concinna erit argumentatio, Si quis sic ratiocinetur de reo capitalis poena, cui poena remissa est. Magistratus precipit, ut in posterum abstineas ab alieno. Igitur per hoc meritis es condonationem poene, quod nunc ab alieno abstines, Sic argumentari est ex non causa, causam facere. Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, et docet quare sint facienda, scilicet, ut sit firma uocatio, hoc est, ne uocatione sua excidant, si iterum peccent. Facite bona opera, ut perseueretis in uocatione, ne amittatis dona uocationis, quae prius contigerunt, non propter sequentia opera, sed iam retinentur fide, et fides non manet in his qui amittunt spiritum sanctum, qui adiungunt poenitentiam, sicut supra diximus, fidentem existere in poenitentia. Addunt alia testimonia non melius coherentia. Postremo dicunt hanc opinionem ante mille annos Augustini tempore damnatam esse. Id quoque falsissimum est. Semper enim Ecclesia Christi sensit remissionem peccatorum gratis contingere. Imo Pelagiani damnati sunt, qui gratiam propter opera nostra dari contendebant. Ceterum supra satis ostendimus, quod sentiamus bona opera necessario sequi debere fidem. Non enim abolimus legem, inquit Paulus, sed stabilimus, quia

cum

DE INVOCATIONE

cum fide accipimus spiritum sanctum, necessario sequitur legis impletio, quæ subinde crescit, dilectio, patientia, castitas & alij fructus spiritus.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

Articulum XXI. simpliciter damnant, & inuocationem sanctorum non requirunt. Nec ullo in loco prolixius rhetoricantur. Neque tam men aliud quicquam efficiunt, quam sanctos honorandos esse, item sanctos qui uiuunt orare pro alijs, quasi uero propterea necessaria sit inuocatio mortuorum sanctorum. Allegant Cyprianum, quod uiuum Cornelium rogauerit, ut discedens pro fratribus oraret. Hoc exemplo probant mortuorum inuocationem. Citant & Hieronymum contra Vigilantium, in hac arena, inquit, ante mille & centum annos uicit Hieronymus Vigilantium, sic triumphant aduersarij, quasi iam sit debellatum. Nec uident isti asini apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam extare syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus sanctorum non de inuocatione. Neque reliqui ueteres scriptores ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis.

Certe

Certe hæc inuocatio cum his opinionibus, quas nunc docent aduersarij de applicatione meritorum, non habet testimonia ueterum Scriptorum.

Confessio nostra probat honores sanctorum, Nam hic triplex honos probandus est. Primus est gratiarum actio. Debemus enim Deo gratias agere, q̄ ostenderit exēpla misericordiæ, q̄ significauerit se uelle saluare homines, q̄ dederit doctores, aut alia dona Ecclesiæ. Et hæc dona, ut sunt maxima, amplificanda sunt, & laudandi ipsi sancti, qui his donis fideliter usi sunt, sicut Christus laudat fideles negociatores. Secundus cultus est confirmatio fidei nostre, cum uidemus Petro condonari negacionem, erigimur & nos, ut magis credamus, q̄ uere gratia exuberet supra peccatum. Tertius honos est imitatio, primum fidei, deinde ceterarum uirtutum, quas imitari pro sua quisq̄ inuocatione debet. Hos ueros honores non requirunt aduersarij. Tantum de inuocatioe, quæ etiam si nihil haberet periculi, tamen non est necessaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, q̄ Angeli orent pro nobis. Extant enim testimonia Zachariæ. 1. ubi Angelus orat. Domine exercituum usq̄ quo tu

R non

DE INVOCATIONE

non misereberis Ierusalem &c. De Sanctis
concedimus, q̄ sicut uiui orant pro Ecclesia uni-
uersa in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in
genere, tametsi testimoniū nullum de mortuis oran-
tibus extat in scripturis, præter illud somnium
sumptum ex libro Machabeorum posteriore.

Porro ut maxime pro Ecclesia orent Sancti,
tamen non sequitur q̄ sint inuocandi. Quanquam
Confessio nostra hoc tantum affirmat, q̄ scriptura
non doceat Sanctorum inuocationem, seu petere
a sanctis auxilium. Cum autem neq; præceptum,
neq; promissio, neq; exemplum ex scripturis de
inuocandis sanctis afferri possit, Sequitur conscia-
entiam nihil posse certi de illa inuocatione habere.
Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo scia-
mus, q̄ Deus approbet illam inuocationem? Vnde
scimus sine testimonia scripturæ, q̄ sancti intelli-
gant singulorum preces? Quidam plane tribuunt
diuinitatem sanctis, uidelicet, q̄ tacitas cogitatio-
nes mentium in nobis cernant. Disputant de matu-
tina & uespertina cognitione, fortassis, quia dubi-
tant. Vtrum mane aut uesperis audiant. Hæc commi-
niscuntur, non ut sanctos honore afficiant, sed ut
questuosos cultus defendant. Nihil afferri potest

ab aq̄ua

ab aduersarijs contra hanc rationem, q̄ cū inuocatio non habet testimonium ex uerbo Dei, non possit affirmari, q̄ sancte intelligant inuocationem nostram, aut, ut maxime intelligant, q̄ Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam q̄ allegant Ecclesie exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse, Nam ueteres orationes & si mentionem sanctorum faciunt, non tamen inuocant sanctos. Quanquam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

Deinde aduersarij non solum inuocationem in cultu sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita sanctorum pro alijs, & faciunt ex sanctis non solum deprecatores, sed etiam propiciatores. Id nullo modo ferendū est. Nam hic prorsus transfertur in sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores, & propiciatores, & quamquam distinguūt de mediatoribus intercessionis & mediatoribus redemptionis, tamen plane faciunt ex sanctis mediatores redemptionis. Atq; etiam illud dicunt sine testimonio scripture, q̄ sint mediatores intercessionis, quod ut uerecundissime

R ij dicatur

DE INVOCATIONE

dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciam misericordiae debitam Christo, transfert in sanctos. Fingunt enim homines Christum duriorum esse, & sanctos placabiliores, & magis confidunt misericordiae sanctorum, quam misericordiae Christi, & fugientes Christum, quaerunt sanctos. Ita faciunt ex eis reipsa mediatores redemptionis.

Itaque ostendemus, quod uere faciant ex sanctis non tantum deprecatores sed propiciatores, hoc est, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hic uulgi abusus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propiciatore haec duo concurrunt. Primum, oportet extare uerbum Dei, ex quo certo sciamus, quod Deus uelit misereri & exaudire inuocantes per hunc propiciatorem. Talis extat de Christo promissio, Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. De sanctis nulla extat talis promissio, quare conscientiae non possunt certo statuere, quod per sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaque inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, ut inuocemus Christum iuxta illud, Venite ad me qui laboratis &c. quod certe nobis quoque dictum est. Et Esaias ait. 9.

In die

In die illa, stabit radix Iesse, in signum populorum,
 Ipsum gentes deprecabuntur. Et Psal. 43. Vultum
 tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psal
 mo. 71. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Et
 paulo post, orabunt coram eo iugiter, Et Iohan. 5.
 inquit Christus, Vt omnes honorificent filium, si=
 eut honorificant Patrem. Et Paulus. 1. Thessalo. 2.
 orans inquit, Ipse autem Dominus noster Iesus
 Christus & Deus, et pater noster, exhortetur cora
 da uestra, & confirmet uos &c. At de sancto=
 rum inuocatione, quod possunt aduersarij præcep=
 tum, quod exemplum ex Scripturis afferre? Alte=
 rum est in propiciatore, quod merita ipsius propo=
 sita sunt, ut quæ pro alijs satisfacerent, quæ alijs
 donentur imputatione diuina, ut propter ea, tanq̃
 proprijs meritis iusti reputentur, ut si quis amicus
 pro amico soluit es alienum, debitor alieno merito
 tanquam proprio liberatur. Ita Christi merita no=
 bis donantur, ut iusti reputemur fiducia merito=
 rum Christi cum in eum credimus, tanquam pro=
 pria merita haberemus.

Et ex utroq; nempe ex promissione, & dona=
 tione meritorum, oritur fiducia misericordiæ. Ta=
 lis fiducia promissionis diuinæ, Item meritorum

R iij Christi

DE INVOCATIONE

Christi debet afferri ad orandum. Vere enim statuere debemus, & q̄ propter Christum exaudiamur, & q̄ ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hic aduersarij primum iubent inuocare sanctos, cum neq; promissionem Dei, neq; mandatum, neq; exemplum scripturæ habeant. Et tamen faciunt, ut maior fiducia misericordiae sanctorum concipiatur quam Christi, cum Christus ad se uenire iusserit, non ad sanctos. Secundo applicant merita sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent considerare meritis sanctorum, quasi reputemur iusti propter merita sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Christi. Nihil hic fingimus, in indulgentijs dicunt se applicare merita sanctorum, Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine instituto a Deo, debere ad auxilia sanctorum confugere, ut saluemur eorum meritis & uotis. Hæc sunt uerba Gabrielis. Et tamen passim in libris & concionibus aduersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere propiciatores, si hoc non est? Prorsus æquantur Christo, si considerare debemus, q̄ meritis eorum saluemur. Vbi autem institutus est ille ordo a Deo, quem dicit iste, q̄ habeamus ad auxilia sanctorum confugere? proferat exemplum ex scripturis, aut præceptum, Fortassis ex

sis ex aulis Regum sumunt hunc ordinem, ubi
 amicis intercessoribus utendum est. At si rex con-
 stituerit certum intercessorem, non uolet ad se cau-
 sas per alios deferri. Ita cum Christus sit constitu-
 tus intercessor & Pontifex, cur quærimus alios &
 Passim usurpatur hæc forma absolutionis. Passio
 Domini nostri Iesu Christi, merita beatissimæ uirgi-
 nis Mariæ, & omnium sanctorum sint tibi in remissi-
 onem peccatorum. Hic pronunciat absolutio, q̄ nō
 solum meritis Christi, sed meritis aliorum sanctorum
 reconciliemur & iusti reputemur. Quidam e nobis
 uiderunt morientem doctorem Theologiæ, ad quē
 consolandum adhibitus erat Monachus quispiam
 Theologus, Is morienti nihil inculcabat, nisi hanc
 preceationem, Mater gratiæ nos ab hoste protege,
 in hora mortis suscipe. Ut largiamur q̄ beata Ma-
 ria oret pro Ecclesia, num ipsa suscipit animas
 in morte, num uincit mortem, num uiuificat &
 Quid agit Christus? si hæc facit beata Maria,
 quæ & si est dignissima amplissimis honoribus,
 tamen non uult se æquari Christo, sed potius ex-
 empla sua nos intueri & amplecti uult. At res
 loquitur ipsa, q̄ publica persuasione beata uir-
 go prorsus in locum Christi successerit. Hanc
 inuocauerunt homines, huius misericordia con-

R iij

fisi

DE INVOCATIONE

fisi sunt, per hanc uoluerunt placare Christum,
 quasi is non esset propiciator, sed tantum horrens-
 dus Iudex & ultor. Nos autem sentimus, nos
 tantum fiducia meritorum Christi iustificari, non
 fiducia meritorum Beatæ Virginis aut aliorum
 sanctorum. De alijs sanctis dictum est, Vnus-
 quisq; recipiet mercedem secundum suum labo-
 rem, id est, ipsi inter se donare sua merita alijs
 alijs non possunt, sicut Monachi uendunt suo-
 rum ordinum merita. Et Hilarius ait de fatuis
 uirginibus. Et quia prodire obuiam fatuæ extin-
 ctis lampadibus non possunt, deprecantur eas que
 prudentes erant, ut oleum mutuent, quibus respon-
 derunt, non posse se dare, quia non sit forte, quod
 omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meri-
 tis neminem adiuuandum, quia unicuiq; lampadi
 suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersa-
 rij doceant fiduciam collocare in inuocationem
 sanctorum, cum neq; uerbum Dei, neq; exemplum
 scripturæ habeant, cum applicent merita sancto-
 rum pro alijs, non secus ac merita Christi, & pro-
 prium Christi honorem in sanctos transferant, neq;
 opiniones eorum de cultu sanctorum, neq; consue-
 tudinem inuocationis recipere possumus. Scimus
 enim fiduciam in Christi intercessionem collocata
dab

dam esse, quia hæc sola habet promissionem Dei. Scimus solius Christi merita propiciationem pro nobis esse. Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait. Omnes qui confidunt in eum, non confundentur. Nec iustificamur fiducia meritorum B. Virginis, aut aliorum sanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, quod singulis sanctis certæ procuraciones commissæ sint, ut Anna diuitias largiatur, Sebastianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo comiciali, Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones plane sunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Febris arcere febrem, Castor & Pollux defendere equites &c. Et fingamus moderatissime tradi inuocationem sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat mandatum aut testimonium ex uerbo Dei? Imo nec ueterum Scriptorum testimonium habet. Primum, quia, ut supra dixi, cum alij mediatores præter Christum quærantur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota noticia Christi, Idque res ostendit. Videtur inicio mentio sanctorum, qualis est in ueteribus orationibus tolerabili consilio re-

R v cepta

DE INVOCATIONE

cepta esse. Postea secuta est inuocatio, inuocatio-
nem prodigiosi & plusquam ethnici abusus secuti
sunt. Ab inuocatione ad imagines uentum est, haec
quoque colebantur, & putabatur eis inesse quaedam
uis, sicut magi uim inesse fingunt imaginibus signa-
torum caelestium certo tempore sculptis. Vidimus
in quodam monasterio simulacrum beate uirginis,
quod quasi *ἄντροματόν* apte mouebatur, ut
uideretur aut auersari petentes, aut annuere. Et
tamen omnium statuarum atque picturarum por-
tenta superant fabulosa historiae de sanctis, quae
magna autoritate publice tradebantur. Barbara
petit inter tormenta praemium, ne quis inuocans
ipsam, moriatur sine eucharistia. Alius rotum
Psalterium, stans pede in uno, quotidie recitauit.
Christophorum pinxit aliquis uir prudens, ut signi-
ficaret per allegoriam, magnum oportere ro-
bur animi esse in his qui ferrent Christum. hoc est,
qui docerent Euangelium, aut confiterentur, quia
necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi
monachi apud populum docuerunt inuocare Chris-
tophorum, quasi talis polyphemus aliquando ex-
stitisset. Cuius sancti maximas res gesserint, uel rei
publicae utiles, uel continentis priuata exempla,
quorum commemoratio, tum ad finem confirmandam,

tum ad imitationem in rebus gerendis multum con-
 duceret, has nemo ex ueris historijs conquisiuit.
 At uero prodest audire, quomodo sancti uiri adm-
 nistrauerint respublicas, quos casus, quæ pericula
 subierint, quomodo sancti uiri regibus auxilio fue-
 rint in magnis periculis, quomodo docuerint Euan-
 gelium, quas habuerint cum hæreticis dimicatio-
 nes, profunt & exempla misericordiæ, ut cum ui-
 demus Petro condonatum esse negationem, cum ui-
 demus Cypriano condonatum esse, q̄ magus fuisset,
 cum uidemus Augustinum in morbo expertum uim
 fidei, constanter affirmare, q̄ uere Deus exaudiat
 preces credentium. Huiusmodi exempla, quæ uel fi-
 dem uel timorem, uel administrationem reipublicæ
 continent, proderat recitari. Sed histriones quidã
 nulla neq; fide, neq; rerum publicarum regenda-
 rum scientia præditi, confinxerunt fabulas imita-
 tione Poematum, in quibus tantum insunt supersti-
 ciosa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs,
 & addita sunt quedam ad questum facientia. Cu-
 iusmodi sunt miracula de rosarijs & similibus
 ceremonijs conficta. Neq; opus est hic recitare
 exempla. Exrant enim legendæ ut uocant, & spe-
 cula exemplorum, & Rosaria, in quibus pleraq;
 sunt non dissimilia ueris narrationibus Luciani.

His

DE INVOCATIONE

His prodigiosis & impijs fabulis applaudunt Epi-
 scopi, Theologi, Monachi, quia faciunt πῶς τὸ
 ἀλλοτῆρα, Nos non ferunt, qui ut Christi honos &
 officium magis conspici possit, non requirimus in-
 uocationem sanctorum, & abusus in cultu sancto-
 rum taxamus. Cumq; omnes boni uiri ubiq; deside-
 rent in his abusibus corrigendis uel Episcoporum
 auctoritatem, uel diligentiam concionantium, tamen
 aduersarij nostri in Confutatione omnino dissi-
 lant, etiam manifesta uitia, quasi recepta Confuta-
 tione, uelint nos cogere ut etiam notissimos abusus
 approbemus. Ita insidiosè scripta est Confutatio
 non tantum in hoc loco, sed fere ubiq; , Nullus est
 locus in quo a dogmatibus suis discernant manife-
 stos abusus, Et tamen apud ipsos, si qui sunt sanio-
 res, fatentur, multas falsas persuasiones hærere in
 doctrina Scholasticorum & Canonistarum, mul-
 tos præterea abusus in tanta inscitia & negligen-
 tia pastorum irrepsisse in Ecclesiam. Neq; enim
 primus fuit Lutherus qui de publicis abusibus que-
 reretur. Multi docti & præstantes uiri longe an-
 te hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fide-
 ciam obseruationum Monasticarum, questuosos
 cultus sanctorum, confusionem doctrine de peni-
 tencia, quam uel maxime oportebat perspicuum
 & expli-

& explicatam extare in Ecclesia. Ipsi audiui-
 mus excellentes Theologos desiderare modum in Scho-
 lastica doctrina, quæ multo plus habet rixarum
 philosophicarum, quam pietatis. Et tamen in his
 ueteres fere propiores sunt scripturæ, quam recen-
 tiores. Ita magis magisque degenerauit istorum
 theologia. Nec alia causa fuit multis bonis uiris, qui
 inuicem amare Lutherum coeperunt, quam quod uide-
 bant eum explicare animos hominum, ex illis la-
 byrinthis confusissimarum & infinitarum disputa-
 tionum, quæ sunt apud Scholasticos theologos &
 Canonistas, & res utiles ad pietatē docere. Quare
 non fecerunt candidè aduersarij, qui cum uellent nos
 assentiri confutationi, dissimulauerunt abusus. Ac
 si uellent Ecclesiæ consultum, maxime isto in loco,
 in hac occasione, debebant hortari optimum Impe-
 ratorem, ut de corrigendis abusibus consilium ca-
 peret, quem quidem non obscure animaduertimus
 cupidissimum esse bene constituendæ, & sanandæ
 Ecclesiæ. Sed aduersarij non hoc agunt, ut hone-
 stissimam & sanctissimam uoluntatem Imperato-
 ris adiuuent, sed ut nos quoquo modo opprimant.
 De statu Ecclesiæ multa signa ostendunt eos pa-
 rum sollicitos esse. Nō dant operam, ut extet apud
 populum certa quædam summa dogmatum Eccle-
 siasticorum

siasticorum

DE VTRAQUE SPECIE

siasticorum. Manifestos abusus noua & iniusta
crudelitate defendunt. Nullos paciuntur in Eccle-
sijs idoneos doctores. Hæc quo spectent, boni uiri
facile iudicare possunt. Sed hac uia neq; suo reg-
no, neq; Ecclesie suæ consulunt. Nam interfectis
bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea
existent fanatici spiritus, quos non poterunt repri-
mere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmati-
bus perturbabunt, & totam Ecclesiasticam politi-
am euerterent, quam nos maxime cupimus conserua-
re. Quare te optime Imperator Carole propter
gloriam Christi, quam nihil dubitamus te cupere
ornare atq; augere, oramus, ne uolentis consilio
aduersariorum nostrorum assentiaris, sed ut qua-
ras alias honestas uias concordie ita constituen-
de, ne pie conscientie grauentur, neue se uicia ab-
qua in homines innocentes, sicut hæctenus fieri
uidimus, exerceatur, neue sua doctrina in Eccle-
sia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omnia
debes, sanam doctrinam conseruare & propaga-
re ad posteros, & defendere recta docentes. Illud
enim postulat Deus cum Reges ornant nomine suo
& Deos appellat, inquiens, Ego dixi, Dij estis, &
res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terra
conseruari & propagari curent, & tanquam uice-
rij Dei

Dei uitam & salutem innocentum defendant.

DE VTRAQUE SPECIE
COENAE DOMINI.

Non potest dubitari, quin pium sit, & consensu
taneum institutioni Christi, & uerbis Pauli
uti utraq; parte in Coena Domini. Christus enim
instituit utraq; partem, & instituit, non pro par-
te Ecclesiae, sed pro tota Ecclesia. Nam non pres-
byteri solum, sed tota Ecclesia autoritate Christi,
non autoritate humana utitur Sacramento. idq; fa-
teri aduersarios existimamus. Iam si Christus in-
stituit pro tota Ecclesia, cur altera species adimi-
tur parti Ecclesiae, Cur prohibetur usus alterius
speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? preser-
tim, cum ipse uocet eam testamentum suum, Quod
si hominis testamentum rescindere non licet, multo
minus Christi testamentum rescindere licebit. Et
Paulus inquit se a Domino accepisse, quod tradi-
dit. Tradiderat autem usum utriusq; speciei, sicut
clare ostendit textus. I. Corinth. xi. Hoc facite, in-
quit, primum de corpore, postea eadem uerba de
poculo repetit. Et deinde. Probet seipsum homo,
& sic de pane comedat, & ex poculo bibat:

Heu

DE VTRAQUE SPECIE

Hec sunt uerba disponentis. Et quidem praefatur, ut qui sunt usuri Coena Domini, simul utantur. Quare constat pro tota Ecclesia sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesiis Graecis, Et fuit quondam etiam in Latinis Ecclesiis, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam. Sacerdotes qui Eucharistiae seruiunt, & sanguinem Domini populis eius diuidunt &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum accedentium testimoniorum congerere. Hic nihil exaggeramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sciendum sit de diuina ordinatione.

Aduersarij in Confutatione non hoc agunt, ut excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti. Id decuit bonos & religiosos uiros. Erat quaerenda firma ratio excusandae Ecclesiae, & docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars sacramenti. Nunc ipsi defendunt recte prohiberi alteram partem, & uolunt concedere usum utriusque partis. Primum fingunt initio Ecclesiae alicubi morem fuisse, ut una pars tantum porrigeretur. Neque tamen exemplum huius rei uetus ullum afferre possunt. Sed allegant locos in

locos in quibus fit mentio panis, ut apud Lucam, ubi scriptum est, q̄ discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non ualde repugnamus, quo minus aliqui de sacramento accipiantur, tamen hoc nō consequitur unam partem tantū datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Ad dunt de Laica communionē, quae non erat usus alterius tantum speciei, sed utriusq̄. Et si quando Sacerdotes Laica communionē uti iubentur, significatur, q̄ a ministerio consecrationis remoti fuerint. Neq̄ hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur inscitia imperitorū, qui cum audiunt Laicam communionem, statim somniant morem nostri temporis, quo datur Laicis tantum pars sacramenti. Ac uidete impudentiam, Gabriel inter ceteras causas recitat, cur non detur utraq̄ pars, quia fuerit discrimen inter Laicos & Presbyteros faciendum. Et credibile est hanc praecipuam causam esse, cur defendatur prohibitio unius partis, ut dignitas ordinis religionē quadam fiat commendatior. Hoc est consilium humanū, ut nihil dicamus inciuilius, quod quo spectet facile iudicari potest. Et in Cōsuetudine allegant de filijs Heli, q̄ amisso summo sacerdotio

S

cerdotio

DE VTRAQUE SPECIE

eerdotio, petitori sint unam partem sacerdotalem
 .1. Regum. 2. Hic dicunt usum unius speciei significatum esse. Et addunt, Sic ergo & nostri Laici una parte sacerdotali, una specie contenti esse debent. Plane ludunt aduersarij, cū ad sacramentum transferunt historiam de posteris Heli. Ibi describitur pœna Heli. Num hoc quoq; dicent, Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte. Sacramentum institutum est, ad consolandas, & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Christi, datam pro uita mundi, cibum esse, cum credunt se coniunctos Christo, uiuificari. Verum aduersarij argumentantur Laicos remoueri ab altera parte pœnæ causa. Debent, inquiunt, esse contenti, Satis pro imperio. Cur autem debent? Non est querenda ratio, sed lex esto, quidquid dicunt Theologi, Hæc est ἐωλοκερασία Ecciana. Agnoscimus enim istas Thrasonicas uoces, quas si exagitare uellemus non defutura nobis esset oratio. Videtis enim quanta sit impudentia, Imperat tanquam aliquis Tyrannus in tragedijs, Quod nolunt, uelint, debent esse contenti. Num hæ rationes quas citat excusabunt hos in iudicio Dei qui prohibent partem sacramenti, qui seuiunt in homines bonos, utentes integro sacramento. Si hac ratione prohibent, ut
sit ordia

fit ordinis discrimen, hæc ipsa ratio mouere debe-
at, ne assenciamur aduersarijs, uel si alioqui mo-
rem cum ipsis seruaturi eramus. Alia sunt discrimi-
na ordinis sacerdotum & populi, sed non est
obscurum, quid habeant consilij, cur hoc discrimen
tantopere defendant. Nos ne de uera dignitate or-
dinis detrahere uideamur, de hoc callido consilio
plura non dicemus.

Allegant & periculum effusionis, & similia
quædam, quæ non habent tantam uim, ut ordina-
tionem Christi mutant. Et fingamus sane liberum
esse, Vti una parte aut ambabus, quomodo poterit
prohibitio defendi? Quanquam Ecclesia non su-
mit sibi hanc libertatem, ut ex ordinationibus Chrê-
sti, faciat res indifferentes. Nos quidem Ecclesiam
excusamus quæ hanc iniuriam pertulit, cum utraq;
pars ei contingere non posset, sed autores qui de-
fendunt recte prohiberi usum integri sacramenti,
quiq; nunc nõ solum prohibent, sed etiã utentes in-
tegro sacramento excõmunicant, & ui persequun-
tur, non excusamus. Ipsi uiderint, quomodo Deo
rationem suorum consiliorum reddituri sint. Neq;
statim iudicandum est Ecclesiam constituere aut
probare, quidquid Pontifices constituunt, præser-
tim cum Scriptura de Episcopis & Pastoribus

S ij uaticinetus

DE CONIVGIO

uaticinetur in hanc sententiam, ut Ezechiel ait,
Peribit lex a sacerdote.

DE CONIVGIO SACER- DOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, audent
uersarij non solum defendere legem Pontificiam
am impio & falso pretextu nominis diuini, sed
etiam hortari Cæsarem ac Principes, ne tolerent
coniugia sacerdotum ad ignominiam & infamiam
Romani Imperij, sic enim loquuntur. Quæ maior
impudentia unquam ulla in historia lecta est, quam
hæc est aduersariorum? Nam argumenta quibus
utuntur, postea recensebimus. Nunc hoc expendat
prudens lector, quid frontis habeant isti nihili ho-
mines, qui dicunt coniugia parere infamiam & ig-
nominiam Imperio, quasi uero Ecclesiam ualde or-
net ista publica infamia flagicio sarum ac prodigi-
sarum libidinum, quæ flagrant apud istos S. Pa-
tres qui Curios simulant, & bacchanalia uiuent.
Ac plerumque ne uerecunde quidem nominari que-
unt, quæ isti summa licentia faciunt. Et has suas li-
bidines castissima dextra tua Carole Cæsar, quem
etiam uetera quedam uaticinia appellant regem
pudicæ

pudica facie. De te enim dictum apparet. Pudicus
 facie regnabit ubiq; propugnari postulant, Postu-
 lant ut contra Ius diuinum, contra Ius gentium,
 contra Canones conciliorum dissipes matrimonia,
 ut in homines innocentes, propter coniugium atro-
 cia supplicia constituas, ut Sacerdotes truces,
 quibus religiose parcunt etiam barbari, ut in ex-
 ilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales
 leges tibi ferunt optime & castissime Imperator,
 quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera
 posset audire, sed quia nulla cadit in hos tuos mo-
 res, uel turpitudine, uel seuericia, speramus te, & in
 hac causa clementer nobiscum acturum esse, praefer-
 tim ubi cognoueris nos grauissimas habere causas
 nostrae sententiae sumptas ex uerbo Dei, cui aduer-
 sarij nugacissimas & uanissimas persuasiones oppo-
 nunt. Et tamen non tuentur serio coelibatum. Neq;
 enim ignorant quam pauci praestent castitate, sed
 praetexunt speciem religionis regno suo, cui pro-
 desse coelibatum putant, ut intelligamus Petrum recte
 monuisse, futurum ut Pseudoprophetae fictis uer-
 bis decipiant homines. Nihil enim uere, simplici-
 ter & candide in hac tota causa dicunt, scribunt,
 aut agunt aduersarij sed reipsa dimicant de do-
 minatione quam falso putant periclitari, & hanc

DE CONIVGIO

impio prætectu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendunt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum iure diuino, & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus consiliorum dissentit, Et constat supersticiosam & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Alie controuersie nostrae aliquam disputacionem doctorum desiderant. In hac ita manifesta res est, in utraq; parte, ut nullam requirat disputacionem. Tantum requirit iudicium uirum bonum & timentem Dei. Et cum defendatur a nobis manifesta ueritas, tamen aduersarij calumnias quasdam architectati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

Primum. Genes docet homines conditos esse, ut sint fœcundi, & sexus recta ratione sexum appetat. Loquimur enim non de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu qui in integra natura futurus erat, quæ uocant σογυή οφιστική. Et hæc σογυή est uere ordinatio diuina sexus ad sexum. Cum autem hæc ordinatio diuine singulari opere Dei tolli non possit, Sequitur Ius contrahendi matrimonij non posse tolli statu

tis, ab

tis, aut uotis. Hæc cauillantur aduersarij, dicunt
 inicio fuisse mandatum ut repleretur terra, nunc
 repleta terra non esse mandatū coniugium. Videte
 quam prudenter iudicent. Natura hominum for=
 matur illo uerbo Dei, ut sit fœcunda, non solum
 inicio creationis, sed tantisper dum hæc corporum
 natura existet. Sicut hoc uerbo terra fit fecunda.
 Germinet terra herbam uirentem. Propter hanc
 ordinationem, non solum inicio cœpit terra produ=
 cere germina, sed quotannis uestiuntur agri, do=
 nec existet hæc natura. Sicut igitur legibus huma=
 nis, non potest natura terræ mutari. Ita neq; uotis,
 neq; lege humana potest natura hominis mutari
 sine speciali opere Dei.

Secundo. Et quia hæc creatio, seu ordinatio
 diuina in homine, est Ius naturale, ideo sapienter
 & recte dixerunt Iurisconsulti, coniunctionem
 maris & fœminæ esse iuris naturalis. Cum aut ius
 naturale sit immutabile, necesse est semper manere
 Ius contrahendi coniugij. Nam ubi natura non
 mutatur, necesse est & illam ordinationem manere,
 quã Deus indidit naturæ, non potest legibus hu=
 manis tolli. Ridiculum igitur est quod aduersa=
 rij nugantur inicio fuisse mandatum coniugium,

S iij nunc

DE CONIVGIO

nunc non esse. Hoc perinde est, ac si dicerent, Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt. Olim secum attulerunt Ius naturale nascentes, nunc non afferunt. Nullus Faber fabrilis cogitare quidquam posset, quam hæc ineptiæ excogitatae sunt ad eludendum Ius naturæ. Maneat igitur hoc in causa, quod & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit, coniunctionem maris & foeminae esse Iuris naturalis. Porro Ius naturale uere est Ius diuinum, quia est ordinatio diuinitus impressa naturæ. Quia autem hoc Ius mutari non potest, sine singulari opere Dei, neque necesse est manere Ius contrahendi cōiugij, quia ille naturalis appetitus, est ordinatio Dei in natura sexus ad sexum, & propterea Ius est, alioqui quare uterq; sexus conderetur? Et loquimur ut supra dictum est, non de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu quem uocant σοφῶν φύσις κρη, quem concupiscentia non sustulit ex natura, sed accendit ut nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solum procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hæc sunt perspicua, & adeo firma, ut nullo modo labefactari queant.

Tertio. Paulus ait. Propter fornicationem

unusquisq; habeat uxorem suam. Hoc iam expres=
sum mandatum est ad omnes pertinens, qui non
sunt idonei ad coelibatum. Aduersarij iubent sibi
ostendi præceptum, quod præcipit Sacerdotibus
uxores ducere, quasi sacerdotes non sint homines.
Nos quæ de natura hominum in genere disputa=
mus, profecto etiam ad sacerdotes pertinere iudi=
camus. An non præcipit hic Paulus, ut ducant ux=
orem isti qui non habent donum continentia? In=
terpretatur enim seipse paulo post, cum ait, Melius
est nubere, quam uri. Et Christus clare dixit. Non
omnes capiunt hoc uerbum, sed quibus datum est,
quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, na=
turalis appetitus & concupiscentia quæ inflam=
mat naturalem appetitum, ut iam magis opus sit
coniugio quam in natura integra. Ideo Paulus de
coniugio tanquam de remedio loquitur, & prop=
ter illa incendia iubet nubere, Neq; hanc uocem,
Melius est nubere, quam uri, ulla humana autori=
tas, ulla lex, ulla uota tollere possunt, quia hæc non
tollunt naturam aut concupiscentiam. Retinent
igitur Ius ducendi, omnes qui uruntur. Et tenen=
tur hoc mandato Pauli, propter fornicationē unus
quisq; habeat uxorem suam, omnes qui non uere
continent, de qua re iudicium ad conscientiam cu=
S v iusq;

DE CONIVGIO

iusq; pertinet. Nam quod hic iubent petere a Deo continentia, iubent corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed ut supra diximus, Tantum ludunt aduersarij, nihil agunt serio. Si continentia esset omnibus possibilis, nõ requireret peculiare donum. At Christus ostendit eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus, Reliquos uult Deus uti cõmuni lege nature quam instituit. Non enim uult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita uult illos castos esse, ut remedio diuinitus proposito utantur, sicut ita uult uitam nostram alere, si cibo, si potu utamur. Et Gerson testatur multos fuisse bonos uiros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo recte ait Ambrosius. Sola uirginitas est, quæ suaderi potest, Imperari non potest, res magis uoti, quã præcepti est. Si quis hic obiecerit Christum laudare hos qui se castrant propter regnum cœlorũ, is hoc quoq; consideret, q̄ tales laudat qui donum continentie habent. Ideo enim addit, Qui potest capere capiat. Non enim placet Christo immunda continentia. Laudamus & nos ueram continentia, Sed nunc de lege disputamus, & de his qui non habent donum continentie. Res debebat relinqui libere

bera, non debebant iniici laquei imbecillibus per hanc legem.

Quarto. Dissentit lex Pontificia & a Canonibus conciliorum. Nam ueteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissolunt, & si hos qui in ministerio contraxerunt, remouent ab administratione. Hæc missio istis temporibus beneficij loco erat, sed noui Canones qui non sunt in Synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta dissolunt, Idq; palam est, fieri contra mandatum Christi. Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij uociferantur in Confutatione, cœlibatum præceptum esse a Concilijs. Nos non accusamus decreta Conciliorum. Nam hæc certa conditione permittunt coniugium, sed accusamus leges quas post ueteres Synodos Romani Pontifices, contra autoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum, quam alijs uolunt uideri sacrosanctam. Propria igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neq; id absere, Daniel enim tribuit hanc notam regno Antichristi, uidelicet contemptum mulierum.

Quinto.

DE CONIVGIO

Quinto. Etsi aduersarij non defendunt legem superstitionis causa, cum uideant non solere obseruari, tamen supersticiosas opiniones serunt, dum pratexunt religionem. Coelibatum ideo predicant se requirere, q̄ sit mundicies, quasi coniugium sit inmundicies, ac peccatum, aut quasi coelibatus mereatur remissionem peccatorum & reconciliationem, Coniugium uero non mereatur remissionem peccatorum &c. Et huc allegant ceremonias legis Mosaicae, q̄ cum in lege, tempore ministerij sacerdotes separati fuerint ab uxoribus, in nouo Testamento sacerdotes, cum semper orare debeant, semper debeat continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanquam demonstratio, quæ cogat sacerdotes ad perpetuum coelibatum, cum quidem in ipsa similitudine coniugium concedatur, tantum ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant sancti tunc quoq; cum non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent, Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. Primum, hoc fateri necesse est aduersarios, q̄ coniugium sit mundum in credentibus, quia est sanctificatum uerbo Dei, hoc est, est res licita & approbata uerbo Dei, sicut copiose testatur Scriptura.

Christus

Christus enim uocat coniugium coniunctionem diuinam, cum ait. Quos Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit. Sanctificantur per uerbum, & orationem hoc est, per uerbum, quo conscientia fit certa, q. Deus approbet, & per orationem, hoc est, per fidem quæ cum gratiarum actione tanquam dono Dei utitur. Item. 1. Corinth. 7. Sanctificatur uir infidelis per uxorem fidelem &c. id est, usus conjugalis licitus & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut licitum est uti cibo &c. Item. 1. Timoth. 2. Saluetur mulier per filiorum generationem &c. Si talem locum aduersarij de cœlibatu proferre possent, tum uero miros triumphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum generationem. Quid potuit dici contra hypocritas in cœlibatu honorificentius quam mulierem saluari ipsis conjugalibus operibus, usu conjugali, pariendo, & reliquis Oeconomicis officijs? Quid aucte semnit Paulus, Lector obseruet addi fidem, nec laudari officia Oeconomica, sine fide, si manserint inquit in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipue fidem, qua mulier accipit remissionem peccatorum & iustificationem. Deinde addit certum opus uocationis, sicut

cut

DE CONIVGIO

cut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum opus certa uocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & saluatur mulier fidelis que in talibus officijs uocationis sue pie seruit. Hec testimonia docent coniugium rem licitam esse. Si igitur mundicies significat id quod coram Deo licitum & approbatum est, Coniugia sunt munda, quia sunt approbata uerbo Dei. Et Paulus ait, de rebus licitis. Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; ut uirginitas in impijs est immunda, ita coniugium in pijs est mundum propter uerbum Dei, & fidem.

Demde. si mundicies proprie apponitur concupiscentie, significat mundiciem cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adultarium, scortacionem. Quare coelibatus non est mundicies Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, uelut in Abraham, aut Iacob, quã in plerisque etiam uere continentibus.

Postremo. Si ita intelligunt coelibatum mundiciem esse, & mereatur iustificationem magis quam coniugium, maxime reclamamus. Iustificamur

nunt enim neq; propter uirginitatem, neq; propter
 coniugium, sed gratis propter Christum, cum cre-
 dimus nos propter eum habere Deum propiciam.
 Hic exclamabunt fortassis, Iouiniani more æquari
 coniugium uirginitati. Sed propter hæc conuicia
 non abiciemus ueritatem de iusticia fidei, quam su-
 pra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio
 uirginitatem. Sicut enim donum dono præstat,
 Prophetia præstat eloquentiæ, Scientia rei milita-
 ris præstat agriculturæ, Eloquentia præstat archi-
 tectonicæ, Ita uirginitas donū est præstantius con-
 iugio. Et tamen sicut Orator non est magis iustus
 coram Deo propter Eloquentiam quam Archite-
 ctus propter Architectonicam, ita uirgo non ma-
 gis meretur iustificationem uirginitate, quam con-
 iunx coniugalibus officijs, sed unusquisq; in suo
 dono fideliter seruire debet, ac sentire, q; propter
 Christum fide consequatur remissionem peccato-
 rum, & fide iustus coram Deo reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudant uirginita-
 tem ideo q; iustificet, sed quia sit expeditior, &
 minus distrahatur domesticis occupationibus in-
 orando, docendo, seruiendo, Ideo Paulus ait, Virgo
 curat ea quæ sunt Domini. Laudatur igitur uirgi-
 nitas

DE CONIVGIO

nitas propter meditationem & studium. Sic Christus non simpliciter laudat hos qui se castrant, sed addit, propter regnum cœlorum, hoc est, ut discere aut docere Euangelium uacet. Non enim dicit uirginitatem mereri remissionem peccatorum aut salutem. Ad exempla Sacerdotum Leuitarum respondendum, q̄ non efficiunt oportere perpetuum cœlibatum imponi sacerdotibus. Deinde immundicie Leuiticæ non sunt ad nos transferendæ. Consuetudo contra legem tunc erat immundicia, Nunc non est immundicia, quia Paulus dicit, Omnia munda mundis. Liberat enim nos Euangelium ab illis immundicijs Leuiticis. Ac si quis hoc consilio legem cœlibatus defendit, ut illis obseruationibus Leuiticis grauet conscientias, huic perinde aduersandum est, ut Apostoli in Actis Cap. 15. aduersantur his qui circumcisionem requirebant, & legem Moysi Christianis imponere conabantur. Interim tamen boni scient moderari usum coniugalem, praesertim cum sunt occupati publicis ministerijs, quos quidem sæpe tantum faciunt negocij bonis uiris, ut omnes domesticas cogitationes animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quod Paulus iubet uasa possidere in sanctificatione. Sciunt item, q̄ interdum succedendum sit ut uacent orationi, Sed Paulus

ipsum

ipsum non uult esse perpetuum. Iam talis continen-
tia facilis est bonis & occupatis, sed illa magna
turba ociosorum sacerdotum, quæ in collegijs est,
in his delicijs, ne quidem hanc Leuiticam continen-
tiam præstare potest, ut res ostendit. Et nota sunt
poemata, Desidiam puer ille sequi solet, odit agen-
tes &c.

Multi hæretici male intellecta lege Moysi, con-
tumeliose senserunt de coniugio, quales fuerunt En-
cratitæ, de quibus supra diximus. Et constat Mo-
nachos passim solitos esse de cœlibatu supersticio-
sos sermones serere, qui multas pias conscientias
propter legitimum usum coniugij perturbauerunt.
Nec difficile nobis esset exempla commemorare,
Nam etsi non damnabant coniugiũ in totum prop-
ter procreationem, tamen uituperabant tanquam
uitæ genus quod uix unquam Deo placeret, aut
certe non placeret, nisi propter procreationem.
Cœlibatum uero efferebant, tanquam angelicum
uitæ genus, hunc prædicabant gratissimum Deo sa-
crificium esse, mereri remissionem peccatorum,
mereri aureolas, ferre centesimum fructum, &
alia infinita. Has religiones Angelorum Paulus
ualde improbat ad Coloss. Opprimunt enim cogni-
tionem Christi, cum sentiunt homines se iustos re-
putari

T putari

DE CONIVGIO

putari propter tales observationes, non propter Christum, deinde opprimunt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur noui cultus & præferuntur præceptis Dei. Quare sedulo aduersandum est in Ecclesia his superstitiosis persuasionibus de cœlibatu, & ut pie conscientie sciant coniugium Deo placere, & intelligant quales cultus approbet Deus.

Sed aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per supersticionem. Sciunt enim non solere præstari castitatem. Verum prætexunt supersticiosas opiniones, ut imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quam Encratitæ, qui quadam specie religionis lapsi uidentur, illi Sardana-pali consulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto. Cum habeamus tot causas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter hæc accedunt etiam pericula animarũ, & publica scandala, quæ etiamsi lex non esset iniusta, tamen absterrere bonos uiros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diuines boni uiri de hoc onere quæsti sunt, uel sua, uel aliorum causa, quos periclitari uidebant, sed hæc queruntur

querelas nulli Pontifices audiunt. Neq; obscurum
 est, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quæ
 uicia, quam flagiciosas libidines pepererit. Extant
 Romane Satyræ, in his etiamnum agnoscit mo-
 res Roma, legitq; suos. Sic ulciscitur Deus con-
 temptum sui doni, suæq; ordinationis, in istis qui
 coniugium prohibent. Cum autem hoc fieri in
 alijs legibus consueuerit, ut mutantur, si id euit-
 dens utilitas suaserit, cur idem non fit in hac lege,
 in qua tot graues causæ concurrunt, præsertim
 his postremis temporibus, cur mutari debeat? Na-
 tura senescit, & fit paulatim debilior, & crescunt
 uicia, quo magis remedia diuinitus tradita adhi-
 benda erant. Videmus quod uicium accuset Deus
 ante diluuium, quod accuset ante conflagrationem
 quinque urbium. Similia uicia præcesserunt excidia
 aliarum urbium multarum, ut Sybaris, Roma. Et
 in his imago temporum proposita est, quæ pro-
 xima erunt rerum fini. Ideo in primis oportuit
 hoc tempore seuerissimis legibus atq; exemplis mu-
 nire coniugium, & ad coniugium inuitare ho-
 mines, Id ad magistratus pertinet, qui debent
 publicam disciplinam tueri. Interim doctores
 Euangelij utrunq; faciant, hortentur ad coniugi-
 um incontinentes, hortentur alios ut donum
 continentis

DE CONIVGIO

continentia non aspernentur. Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant illas leges optimas, in hac una lege coelibatus, ferrei & inexorabiles sunt, cum quidem constet eam simpliciter humani iuris esse, Et hanc ipsam legem nunc exacerbant multis modis. Canon iubet suspendere sacerdotes, isti parum commodi interpretes, suspendunt non ab officio, sed ab arboribus. Multos bonos viros crudeliter occidunt, tantum propter coniugium. Atq; hac ipsa parricidia ostendunt hanc legem detrimam esse demoniorum. Nam diabolus, cum sit homicida, legem suam defendit his parricidijs. Sciamus aliquid offensionis esse in Schismate, q; uideamur diuulsi ab his qui existimantur esse ordinarij Episcopi, Sed nostrae conscientiae tutissima sunt, postquam scimus nos summo studio concordiam constituere cupientes, non posse placare aduersarios, nisi manifestam ueritatem projiciamus, deinde nisi cum ipsis conspiremus, q; uelimus hanc iniustam legem defendere, contracta matrimonia dissolucere, interficere sacerdotes, si qui non obtemperant, in exilium agere miseris mulieres atq; orbes pueros. Cum autem certum sit has conditiones Deo displicere, nihil doleamus nos non habere *συνμαχίας* tot parricidiorum cum aduersarijs.

Exposuimus

Exposuimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo coelibatu defendentibus, quia pugnet cum iure diuino & naturali, ac dissenciat ab ipsis Canonibus, & sit supersticiosa, & plena periculi. Postremo quia tota res sit simulata. Non enim imperatur lex religionis causa, sed dominationis causa, & huic impie prætextitur religio. Neq; quidquam a sanis hominibus, contra has firmissimas rationes afferri potest. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus est. Neq; tamen hos cogit ad coniugiũ, qui continere uolunt, modo ut uere contineant. Hanc libertatem & sacerdotibus concedendam esse sentimus, nec uolumus quenquam ui cogere ad coelibatum, nec contracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam dum recensuimus argumenta nostra, indicauius quomodo aduersarij unum atq; alterum caullentur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuissime commemorabimus, quam grauibus rationibus defendant legem. Primum dicunt a Deo reuelatam esse. Videtis extremam impudentiam istorum nebulonum, Audent affirmare, qd diuinitus reuelata sit lex de perpetuo coelibatu, cum

T iij aduer

DE CONIVGIO

aduersetur manifestis Scripturae testimonijs, quae iubent, ut unusquisq; habeat uxorem suam propter fornicationem. Item, quae uetant dissoluere contracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cum uocat eam doctrinam demoniorum. Et fructus indicant autorem, tot monstrosa libidines, tot parricidia, quae nunc suscipiuntur praetextu illius legis,;

Secundum argumentum aduersariorum est, qd sacerdotes debeant esse mundi, iuxta illud, Mundamini qui fertis uasa Domini. Et citant in hanc sententiam multa. Hanc rationem quam ostentant uelut maxime εὐπρεπὸς ἔπος supra diluimus. Diximus enim uirginitatem sine fide non esse mundiciam coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud. Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas mundicias & ceremonias legis non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciam cordis, non requirit ceremonias legis. Et fieri potest, ut cor mariti uelut Abrahae, aut Iacob, qui fuerunt πολύγαμοι, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus quam multarum uirginum, etiam uere continentium. Quod uero Esaias ait, Mundamini qui fertis uasa Domini, intel

ni, intelligi debet de mundicie cordis, de tota poenitentia. Caterum Sancti in externo usu, scient quatenus conducat moderari usum conjugalem, & ut Paulus ait, Possidere uasa in sanctificatione. Postremo cum coniugium sit mundum, recte dicitur his qui in cœlibatu non continent, ut ducant uxores, ut sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis uasa Domini, præcipit, ut immundi cœlibes, fiant mundi coniuges.

Tertium argumentum horribile est, & sit hæresis Iouiniani, coniugium sacerdotum, bona uerba. Nouum hoc crimen est, coniugium esse hæresin. Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est uidere quid consilij habuerint aduersarij in scribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facillime moueri imperitos, si crebro audiant conuicium hæresis, si fingant nostram causam multis ante iudicijs Ecclesiæ confosam & damnatam esse. Itaq; sæpe falso allegant Ecclesiæ iudicium, Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplum Apologiæ noluerunt,

T iij   ne hæ

DE CONIVGIO SACER.

ne hæc uanitas, ne hæc calumnie coargui possent.
 Quod uero ad Iouiniani causam attinet, de colla-
 tione uirginitatis & coniugij supra diximus, quid
 sentiamus. Non enim equamus coniugium & uir-
 ginitatem, etsi neq; uirginitas, neq; coniugium me-
 retur iustificationem. Talibus argumentis tam uas-
 nis, defendunt legem impiam, & perniciosam bo-
 nis moribus. Talibus rationibus muniunt Principi-
 pum animos aduersus iudicium Dei, in quo Deus
 repositet rationem, cur dissipauerint coniugia, cur
 cruciauerint, cur interfecerint Sacerdotes. Noli-
 te enim dubitare, quin ut sanguis Abel mortui cla-
 mabat, ita clamat etiam sanguis multorum bono-
 rum uirorum, in quos iniuste seuitum est, Et ulciscetur
 hanc seuciam Deus. Ibi comperietis, quam
 sint inanes hæ rationes aduersariorum, & intelli-
 getis in iudicio Dei nullas calumnias aduersus uer-
 bum Dei consistere, ut ait Esaias, Omnis caro fo-
 num, & omnis gloria eius quasi flos foeni. Nostri
 Principes, quidquid acciderit, consolari se conscia
 entia rectorum consiliorum poterunt, quia etiam
 si quid Sacerdotes in contrahendis coniugijs mali
 fecissent, tamen illa dissipatio coniugiorum, illæ
 proscriptiones, illa seucia manifeste aduersant
 uoluntati et uerbo Dei. Nec delectat nostros Prin-

cipi

cipes nouitas aut dissidium, sed magis fuit habenda ratio uerbi Dei, præsertim in causa non dubia, quã aliarum rerum omnium.

DE MISSA.

INicio hoc iterum præfandum est, nos non abolere Missam, sed religiose retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Missæ singulis Dominicis, & alijs festis, in quibus porrigitur sacramentum, his qui uti uolunt, postquam sunt explorati, atq; absoluti. Et seruantur usitatae ceremonie publicæ, ordo lectionum, orationum, uestitus, & alia similia. Aduersarij longam declamationem habent, de usu latinæ linguæ in Missa, in qua suauiter ineptiunt, quomodo profit auditori indocto in fide Ecclesiæ, Missam non intellectam audire, uiz delictet fingunt ipsum opus audiendi cultum esse & prodesse, sine intellectu. Hæc nolumus odiose exagitare, sed iudicio lectorum relinquimus. Nosq; ideo commemoramus, ut obiter admoneamus & apud nos retineri latinæ lectiones atq; orationes. Cum autem ceremonie debeant obseruari, tum ut discant homines Scripturam, tum ut uerbo admomiti concipiant fidem, timorem, atq; ita orent etiam

DE MISSA.

nam hi sunt fines ceremoniarū. Latinam linguam retinemus propter hos qui latine discunt atq; intelligunt, Et admiscemus Germanicas cantiones, ut habeat & populus, quod discat, & quo excitet fidem & timorem. Hic mos semper in Ecclesijs fuit. Nam etsi alie frequentius, alie rarius admiscuerunt Germanicas cantiones, tamen fere ubiq; aliquid canebat populus sua lingua. Illud uero nisi quam scriptum aut pictum est, hominibus prodesse opus audiendi lectiones non intellectas, prodesse ceremonias, non quia doceant, uel admoncant, sed ex opere operato, quia sic fiant, quia spectentur. Male ualeant istę Pharisaeicę opiniones.

Quod uero tantum fit apud nos publica Missa, seu communis, nihil fit contra catholicam Ecclesiam. Nam in Græcis parochijs ne hodie quidem fiunt priuatae Missę, sed fit una publica Missa, idq; tantum Dominicis diebus, & Festis. In Monasterijs fit quotidie Missa, sed tantum publica. Nec sunt uestigia morum ueterum. Nusquam enim ueteres Scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint instituta nunc omittimus, hoc constat, q; postquam Mendicantes regnare cęperunt ex falsis

nis persuasionibus, & propter questum ita auctæ sunt, ut omnes boni uiri diu iam eius rei modum desiderauerint. Quanquam S. Franciscus recte uoluit ei rei prospicere, qui constituit, ut singula collegia quotidie unica cõmuni Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est siue per supersticionem, siue questus causa. Ita ubi commodum est, instituta maiorum mutant ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit in Asia Synaxim celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidem ait hunc morem ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit, *συνάξις δὲ ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰς τὴν ἀπό τῶν ἀποστόλων, περὶ τῆς, Ἐ προσεβάτω, καὶ κυριακῆ.*

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, ut probent Missam esse sacrificium, tamen ille ingens tumultus uerborum prolata hac unica responsione confilescet, q̄ hæc quamuis longa conseruatio autoritatum, rationũ, testimoniorum, non ostendat, q̄ Missa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata pro alijs mereatur eis remissionem uenialium & mortalium peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc una responsio euertit omnia quæ aduersarij obijciunt non solum in hac Confutatione, sed in

DE MISSA.

sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ediderunt. Et
 hic causæ status est, de quo ita nobis admonendi
 sunt lectores, ut Aeschines adponebat Iudices, ut
 perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita
 cum aduersario dimicarent ipsi de statu contro-
 uersæ, nec sinerent eum extra causam egredi. Ad
 eundem modum hic aduersarij nostri cogendi sunt
 ut de re proposita dicant. Et cognito controuer-
 siæ statu facillima erit dijudicatio de argumentis
 in utraq; parte. Nos enim in Confessione nostra
 ostendimus, nos sentire, qd cœna Domini non confe-
 rat gratiam ex opere operato, nec applicata pro
 alijs uiuis aut mortuis, mereatur eis ex opere ope-
 rato remissionem peccatorum, culpæ aut pœnæ. Et
 huius status clara & firma probatio est hæc, quia
 impossibile est consequi remissionem peccatorum
 propter opus nostrum ex opere operato, sed fidei
 oportet uinci terrores peccati & mortis, cum er-
 gimus corda cognitione Christi, & sentimus nos
 bis ignosci propter Christum, ac donari merita &
 iusticiam Christi, Roma. 5. Iustificati ex fide, po-
 cem habemus. Hæc tam certa, tam firma sunt, ut
 aduersus omnes portas inferorum consistere que-
 ant. Si quantum opus est, dicendum fuit, iam eade-
 sa dicta est. Nemo enim sanus illam Pharisæicam
 & Ethnicam

Et Ethnicam persuasionem de opere operato probare potest. Et tamen hæc persuasio hæret in populo, hæc auxit in infinitum Missarum numerum. Conducuntur enim missæ ad iram Dei placandam, et hoc opere remissionem culpæ et pœnæ consequi uolunt, uolunt impetrare quidquid in omni uita opus est, Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam opinionem docuerunt in Ecclesia Moysi et Sophistæ.

Quanquam autem causa iam dicta est, tamen quia aduersarij multas scripturas inepte detorqueunt ad defensionem suorum errorum, pauca ad hunc locum addemus. Multa de sacrificio in Consecratione dixerunt, cum nos in Confessione nostra consulto id nomen, propter ambiguitatem uitauerimus. Rem exposuimus, quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum improbamus abusus. Nunc ut male detortas scripturas explicemus, necesse est initio, quid sit sacrificium exponere. Toto iam decennio infinita pene uolumina ediderunt aduersarij de sacrificio, neque quisquam eorum definitionem sacrificij hæctenus posuit. Tantum arripiunt nomen sacrificij, uel ex Scripturis, uel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi uero sacrificium

QVID SIT

sacrificium significet, quidquid ipsis libet.

QVID SIT SACRIFICIUM,

& quæ sint sacrificij species.

Socrates in Phædro Platonis ait, se maxime esse
spidum esse diuisionum, q̄ sine his nihil neq; ex-
plicari dicendo, neq; intelligi possit, ac si quem de-
prehenderit peritum diuidendi, hunc inquit se de-
seculari, eiusq; tanquam Dei uestigia sequi, Et inbet
diuidentem in ipsis articulis membra secare, ut
quod membrum mali coqui more quassatum fra-
gat. Sed hæc præcepta aduersarij magnifice con-
temnunt, ac uere sunt iuxta Platonem κακοί νομοί
κακοί νόμοι, sacrificij membra corrumpentes, quemad-
modum intelligi poterit, cum species sacrificij re-
censuerimus.

Theologi recte solent distinguere sacramen-
tum & sacrificium. Sit igitur genus horum, uel cere-
monia, uel opus sacrum. Sacramentum est cere-
monia, uel opus, in quo Deus nobis exhibet
hoc quod offert annexa ceremonie promissio, ut
Baptismus, est opus, non quod nos Deo offerimus
sed in quo Deus nos baptizat, uidelicet, ministrat
uice Dei, & hic offert & exhibet Deus remissio-

nem peccatorum &c. iuxta promissionem, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Contra, Sacrificium est ceremonia, uel opus quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus. Sunt autem sacrificij species proximæ duæ, nec sunt plures. Quoddam est sacrificium propiciatorium, id est, opus satisfactorium pro culpa, & poena, hoc est reconcilians Deum, seu placans iram Dei, seu quod meretur alijs remissionem peccatorum. Altera species est sacrificium εὐχαριστικόν, quod non meretur remissionem peccatorum, aut reconciliationem, sed fit a reconciliatis, ut pro accepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiam referamus.

Has duas species sacrificij magnopere oportet & in hac controuersia, & in alijs multis disputationibus in conspectu, & ob oculos positas habere, & singulari diligentia cauendum est, ne confundantur. Quod si modus huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus. Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebreos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanquã ad sua domicilia possunt. Dicebantur enim in lege quedam propiciatoria sacrificia propter

propter

QVID SIT

propter significationem, seu similitudinem, non *q* mererentur remissionem peccatorum coram Deo. Sed quia merebantur remissionem peccatorum secundum iusticiam legis, ne illi pro quibus fiebant excluderentur ab ista politica. Dicebantur itaq; propiciatoria, pro peccato, pro delicto, holocaustum. Illa uero erant *εὐχαριστία* oblatio, libatio, retributiones, primiciae, decimae.

Sed reuera unicum tantum in mundo fuit sacrificium propiciatorium, uidelicet mors Christi, ut docet Epistola ad Ebreos, quae ait. Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo post de uoluntate Christi. In qua uoluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et Esaias interpretatur legem, ut sciamus mortem Christi uere esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationem, non ceremonias legis, quare ait. Postquam posuerit animam suam, hostiam pro delictis, uidebit semen longeuum &c. Nam uocabulum *ὁλοκαύτω* quo hic usus est, significat hostiam pro delicto, quae in lege significauit, & uentura esset hostia quaedam satisfactura pro peccatis nostris & reconciliatura Deum, ut scirent homines, & non propter

stras iusticias, sed propter aliena merita, uidelicet
 Christi, uelit Deus nobis reconciliari. Paulus idem
 nomen $\square$ Ψ Σ interpretatur peccatum, Roma. 8.
 De peccato damnauit peccatum, id est, peccatum
 puniuit de peccato, id est, per hostiam pro pecca-
 to. Significantia uerbi facilius intelligi potest ex
 moribus gentium, quos uidemus ex Patrum sermo-
 nibus male intellectis acceptos esse, Latini uoca-
 bant piaculum, hostiam, quæ in magnis calamitati-
 bus, ubi insigniter uidebatur Deus irasci offereba-
 tur ad placandam irã Dei, & litauerunt aliquan-
 do humanis hostijs, fortassis quia audierant quan-
 dam humanam hostiam placaturam esse Deum
 toti generi humano. Græci alibi, $\kappa\alpha\theta\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\tau\alpha$,
 alibi $\omega\epsilon\gamma\iota\psi\acute{\iota}\mu\alpha\tau\alpha$ appellauerunt. Intelligunt igi-
 tur Esaias & Paulus Christum factum esse hosti-
 am, hoc est, piaculum, ut ipsius meritis, non nostris
 reconciliaretur Deus. Maneat ergo hoc in causa,
 quod sola mors Christi est uere propiciatorium sa-
 crificium. Nam Leuitica illa sacrificia propiciato-
 ria, tantum sic appellabantur ad significandum
 futurum piaculum. Propterea similitudine quadam
 erant satisfactiones redimentes iusticiam legis, ne
 ex politia excluderentur isti qui peccauerant. De-
 bebant autem cessare post reuelatum Euangelium.

V Et quia

DE SACRIFICIO.

Et quia cessare in Euangelij reuelatione debebant, non erant uere propiciationes, cum Euangelium ideo promissum sit, ut exhibeat propiciationem.

Nunc reliqua sunt sacrificia εὐχαριστικά, que uocantur sacrificia laudis, prædicatio Euangelij, fides, inuocatio, gratiarum actio, cōfessio, afflictiones sanctorum, Imo omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, uel applicabiles pro alijs, quæ mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu reconciliationem. Fiunt enim a reconciliatis. Et talia sunt sacrificia noui testamenti, sicut docet Petrus 1. Petri 2. Sacerdotium sanctum, ut offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ spirituales, non tantum pecudibus, sed etiam humanis operibus, ex opere operato oblatis, quia spirituale significat motus spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Roma. 12. Exhibete corpora uestra, hostiam uiuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat autem cultus rationalis, cultum in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, ut fit in motibus timoris, & fiducia erga Deum. Opponitur igitur non solum cultui Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam, cultui in quo fingitur opus
ex opere

ex opere operato offerri. Idem docet Epistola ad
 Ebreos Cap. 13. Per ipsum offeramus hostiam lau-
 dis semper Deo, & addit interpretationem, id est,
 fructum labiorum confitentium nomini eius. Iubet
 offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum
 actionem, confessionem & similia. Hæc ualent non
 ex opere operato, sed propter fidem, Id monet
 particula, per ipsum offeramus, hoc est, fide in
 Christum.

In summa, cultus noui testamenti est spiritua-
 lis, hoc est, est iusticia fidei in corde, & fructus fi-
 dei. Ideoq; abrogat Leuiticos cultus. Et Christus
 ait Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem
 in spiritu & ueritate. Nam & Pater tales querit,
 qui adorent eum. Deus est spiritus, & eos qui ado-
 rant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare.
 Hæc sententia clare damnat opiniones de sacrifi-
 cijs, quæ fingunt ex opere operato ualere, Et do-
 cet, q; oporteat spiritu, id est, motibus cordis, & fi-
 de adorare. Ideo & Prophete damnant in ueteri
 testamento opinionem populi de opere operato,
 & docent iusticiam, & sacrificia spiritus, Iere-
 mie. 7. Non sum locutus cum Patribus uestris, &
 non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra

V ij Aegypti

DE SACRIFICIO.

Aegypti, de holocaustis & uictimis, Sed hoc uerbum præcepi eis dicens, Audite uocem meam, & ero uobis Deus &c. Quomodo existimemus Iudeos hanc concionem excepisse, quæ uidetur palam pugnare cum Moise. Constabat enim Deum præcepisse Patribus de holocaustis ac uictimis, sed Ieremias opinionem de sacrificijs damnat, hæc non tradiderat Deus, uidelicet quod illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, hoc præceperit Deus, Audite me, hoc est, credite mihi, quod ego sum Deus uester, quod uelim sic innotescere, cum misereor & adiuuo, nec habeam opus uestris uictimis, confidite, quod ego uelim esse Deus, iustificator, saluator, non propter opera, sed propter uerbum & promissionem meam, a me uere & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnat opinionem de opere operato & Psalm. 49. Qui repudiatis uictimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum &c. Inuoca me in die tribulationis tue, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse ueram λατρεία, hunc esse uerum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item Psalm. 39. Sacrificium & oblationem noluisti, Aures autem aperisti mihi

isti mihi, id est, uerbum mihi proposuisti, quod au-
 direm, & requiris, ut credam uerbo tuo, & pro-
 missionibus tuis, q̄ uere uelis misereri, opitulari
 &c. Item Psalm. 50. Holocaustis non delectabe-
 ris. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor
 contritum & humiliatum Deus non despicias. Item
 Psal. 4. Sacrificate sacrificium iusticiæ, & spera-
 te in Domino. Iubet sperare, & dicit id esse iu-
 stum sacrificium, significans cætera sacrificia non
 esse uera, & iusta sacrificia. Et Psalm. 115. Sacrifi-
 cabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.
 Vocat inuocationem hostiam laudis, sed plena est
 scriptura talibus testimonijs quæ docent, q̄ sacrifi-
 cia ex opere operato nō reconcilient Deum, Ideo-
 q̄ in nouo testamento abrogatis cultibus Leuiticis
 docet fore, ut noua & munda sacrificia fiant, ui-
 delicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confes-
 sio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter
 Euangelium, & similia.

Et de his sacrificijs loquitur Malachias. Ab
 ortu solis usq̄ ad occasum, magnum est nomen me-
 um in gentibus, & in omni loco incensum offer-
 tur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum
 detorquent aduersarij ad Missam, & allegant au-

DE SACRIFICIO.

toritatem Patrum. Facilis est autem responsio, ut maxime loqueretur de Missa, nō sequatur, Missam ex opere operato iustificare, aut applicatam alijs mereri remissionem peccatorum &c. Nihil horum dicit Propheta, quæ Monachi & Sophista, impudenter affingunt.

Ceterum ipsa Propheta uerba offerunt sententiam. Primum enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini, Id fit per prædicationē Euangelij. Per hanc enim innotescit nomen Christi, & misericordia patris in Christo promissa cognoscitur. Prædicatione Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium, hi inuocant Deū, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confessione, hi bene operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda, significant non ceremoniam ex opere operato, sed omnia illa sacrificia, per quæ fit magnū nomen Domini, scilicet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confessionem &c. Et facile patimur, si quis hic uelit complecti ceremoniam, modo neq; intelligat solam ceremoniam, neq; doceat ceremoniam ex opere operato prodesse. Sicut enim inter sacrificia laudis, hoc est, inter laudes Dei complectimur prædicationem

prædicationem uerbi, ita laus esse potest, seu gratiarum actio, ipsa sumptio cœnæ Domini, sed non ex opere operato iustificans, aut applicanda alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum, Sed paulo post exponemus, quomodo & ceremonia sacrificium sit, Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui testamenti, non solum de cœna Domini loquitur, item quia non patrocinator Pharisæicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra nos facit, sed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per quos uere fit magnum nomen Domini.

Citatur ex Malachia & alius locus. Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iusticia. Hic locus aperte requirit sacrificia iustorum, quare non patrocinator opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia filiorum Leui, hoc est, docentium in nouo testamento, prædicationis Euangelij, & boni fructus prædicationis, sicut Paulus ait Roma. 15. Sacrificio Euangelium Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata spiritu sancto, id est, ut gentes fiant hostiæ, acceptæ Deo per fidem &c. Nam illa mactatio in lege, significabat, & mortem Christi, & prædicationem

DE SACRIFICIO.

erationem Euangelij, qua hanc uetustatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam, & eternam uitam in nobis, Sed aduersarij ubiq; sacrificij nomen ad solam ceremoniam detorquent, predicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & similia omittunt, cum ceremonia propter hæc instituta sit. Et nouum testamentum debeat habere sacrificia cordis, non ceremonialia pro peccatis faciendæ more Leuitici sacerdotij.

Allegant & iuge sacrificium, q; sicut in lege fuit iuge sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrificium noui testamenti. Bene cum aduersarijs agitur, si patimur nos uinci allegorijs. Constat autem q; allegoriæ non pariunt firmas probationes. Quanquam nos quidem facile patimur Missam, intelligi iuge sacrificium, modo ut tota Missa intelligatur, hoc est, ceremonia cum predicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarum actione. Nam hæc simul coniuncta, sunt iuge sacrificium noui testamenti, quia ceremonia propter hæc instituta est, nec ab his diuellenda est, Ideo Paulus ait. Quoties comeditis panem hunc, & poculum Domini bibetis, annunciate mortem Domini. Illud uero nullo modo sequitur ex hoc typo Leuitico, q; ceremoniæ

q̄ ceremonia sit opus ex opere operato iustificans,
aut applicandum pro alijs, ut mereatur eis remissi-
onem peccatorum &c.

Et typus apte pingit non ceremoniam solam,
sed etiam prædicationem Euangelij. In Nume. Ca.
28. Tres ponuntur partes illius quotidiani sacrifi-
cij, crematio agni, libatio, & oblatio simile. Lex
habebat picturas seu umbras rerum futurarū. Ideo
in hoc spectaculo Christus, & totus cultus noui
testamenti pingitur. Crematio agni significat mor-
tem Christi. Libatio significat ubiq; in toto mun-
do credentes illius agni sanguine aspergi per Euan-
gelij prædicationem, hoc est, sanctificari, sicut
Petrus loquitur, In sanctificationem spiritus, in
obedientiam, & asperisionem sanguinis Iesu Chri-
sti. Oblatio simile, significat fidem, inuocationē,
& gratiarum actionem in cordibus. Vt igitur in
ueteri testamento umbra cernitur, ita in nouo res
significata quærenda est, non alius typus tanquam
ad sacrificium sufficiens, Quare etiam si ceremo-
nia est memoriale mortis Christi, tamen sola non
est iuge sacrificium, sed ipsa memoria est iuge sa-
crificium, hoc est, prædicatio, & fides, quæ uere
credit Deum morte Christi reconciliatum esse. Re-

V   ¶   quiritur

DE SACRIFICIO.

quiritur libatio, hoc est, effectus prædicationis, ut per Euangelium aspersi sanguine Christi, sanctificemur, mortificati, ac uiuificati. Requiritur & oblationes, hoc est, gratiarum actiones, confessiones & afflictiones. Sic abiecta Pharisæica opinione de opere operato intelligamus significari cultum spiritualem, & iuge sacrificium cordis, quia in nouo testamento corpus bonorum, hoc est, spiritus sanctus, mortificatio & uiuificatio, requiri debent. Ex his satis apparet typum de iugi sacrificio nihil contra nos facere, sed magis pro nobis, quia nos omnes partes significatas iugi sacrificio requiritur. Aduersarij falso somniant solam ceremoniam significari, non etiam prædicationem Euangelij, mortificationem & uiuificationem cordis &c.

Nunc igitur boni uiri facile iudicare poterunt, falsissimam hanc criminationem esse, quæ iugi sacrificium aboleamus. Res ostendit qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu religionis trahunt ad se regnum mundi, & abiecta cura religionis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur uelut reges mundi, qui uos cultus instituerunt in Ecclesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent ceremoniam, eamque

ferma

ferunt publice ad sacrilegum questum. Postea fingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam, & omnia bona, In concionibus non docent Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt gratis remitti peccata propter Christum, sed proponunt cultus sanctorum, satisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines coram Deo iustificari. Et harum quaedam cum sint manifeste impie, tamen ui defenduntur. Siqui concionatores uolunt perhiberi doctiores, tradunt questiones Philosophicas, quas neq; populus, neq; ipsi qui proponunt intelligunt. Postremo qui sunt tolerabiliores, legem docent, de iusticia fidei nihil dicunt. Aduersarij in Cōsuetudine miras tragedias agunt de desolatione templorum, q; uidelicet, stent inornatae aë, sine candelis, sine statujs. Has nugas iudicant esse ornatū Ecclesiarum. Longe aliā desolationem significat Daniel, uidelicet ignoratiōē Euangelij. Nam populus obrutus multitudine & uarietate traditionū atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ Christianæ. Quis enim unquā de populo intellexit doctrinam de pœnitencia, quā aduersarij tradiderunt? Et hic præcipuus locus est doctrinæ Christianæ. Vexabantur cōscientiæ enumeratione delictorum

delictorum

DE SACRIFICIO.

delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla pro-
sus fiebat ab aduersarijs mentio, de exercitijs fi-
dei luctantis cum desperatione, de gratuita re-
missione peccatorum propter Christum omnes li-
bri, omnes contiones aduersariorum mutæ erant.
Ad hæc accessit horribilis prophanatio Missarum,
& alij multi impij cultus in templis. Hæc est deso-
latio, quam Daniel describit.

Econtra Dei beneficio apud nos seruiunt mi-
nisterio uerbi sacerdotes, docent Euangelium de
beneficijs Christi, ostendunt remissionem peccato-
rum gratis contingere propter Christum. Hæc do-
ctrina affert firmam consolationem conscientijs.
Additur & doctrina bonorum operum quæ Deus
precipit. Dicitur de dignitate atq; usu sacramen-
torum. Quod si iuge sacrificium esset usus sacra-
menti, tamen nos magis retineremus, quam aduer-
sarij, quia apud illos sacerdotes mercede conducti
utuntur sacramento. Apud nos crebrior & rella-
giosior usus est. Nam populus utitur, sed prius in-
stitutus atq; exploratus. Docentur enim homines
de uero usu sacramenti, q; ad hoc institutum sit, ut
sit sigillum, & testimonium gratuite remissionis
peccatorum

peccatorum. Ideoq; debeat pavidas conscientias admonere, ut uere statuunt & credant sibi gratis remitti peccata. Cum igitur & predicationem Euangelij & legitimum usum sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Et si de externa specie dicendum est, frequentia in templis apud nos maior est, quam apud aduersarios. Tenentur enim auditoria utilibus & perspicuis concionibus. Verum aduersariorum doctrinam, nunquam neq; populus, neq; doctores intellexerunt. Et uerus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia, utilis & perspicua, usus pius sacramentorum, oratio ardens, & similia. Candelæ, uasa aurea, & similes ornatus, decent, sed non sunt proprius ornatus Ecclesie. Quod si aduersarij in talibus rebus collocant cultus, non in predicatione Euangelij, in fide, in certaminibus fidei, sunt in istis numerandi, quos Daniel describit colere Deum suum auro & argento.

Allegant & ex Epistola ad Ebreos. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus, constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, cum in nouo testamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur q; sit & sacrificium aliquod pro

DE SACRIFICIO.

pro peccatis. Hic locus uel maxime mouet indoctos, præsertim cum illa pompa sacerdotij & sacrificiorum ueteris testamenti offunditur oculis. Hac similitudo decipit imperitos, ut iudicent oportere ad eundem modum apud nos existere aliquod ceremoniale sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, sicut in ueteri testamento. Neq; aliud est ille cultus Missarum, & reliqua politia Papæ, quam κακοζήλεια. Leuiticæ politię male intellectæ.

Et cum sententia nostra habeat præcipua testimonia in Epistola ad Ebreos, tamen aduersarij locos ex illa Epistola truncatos contra nos detraherent, ut in hoc ipso loco, ubi dicitur Pontificem constitui, ut offerat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim attexit Christum Pontificem, Verba præcedentia de Leuitico sacerdotio loquuntur, & significant Leuiticum Pontificatū fuisse imaginem Pontificatus Christi. Nam sacrificia Leuitica pro peccatis, non merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago sacrificij Christi quod unum futurum erat propiciatorium sacrificium, ut supra diximus. Itaq; Epistola magna ex parte consumitur in hoc loco, q̄ uetus Pontificatus, & uetera sacrificia non fuerint ad hoc instituta

instituta, ut mererentur remissionem peccatorum coram Deo, seu reconciliationem, sed tantum ad significandum futurum sacrificium, unius Christi. Oportuit enim sanctos in ueteri testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donande propter Christum, sicut & sancti in nouo testamento iustificantur. Omnes sanctos ab initio mundi sentire oportuit, hostiam & satisfactionem fore pro peccato Christum, qui promissus erat, sicut Esaias docet Cap. 53. Cum posuerit animam suam hostiam pro peccato &c. Cum igitur in ueteri testamento sacrificia non mererentur reconciliationem, nisi similitudine quadam. Merebantur enim reconciliationem politicam, sed significarent uenturum sacrificium, Sequitur unicum esse sacrificium Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum est in nouo testamento sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter unum Christi sacrificium in cruce.

Tota uia errant qui fingunt sacrificia Leuitica coram Deo meruisse remissionem peccatorum, Et hoc exemplo sacrificia applicanda pro alijs in nouo testamento requirunt, præter mortem Christi. Hæc imaginatio simpliciter obruit meritum passionis

sionis

DE SACRIFICIO.

sionis Christi, & iusticiam fidei, & corrumpit veteris & noui testamenti doctrinam, & pro Christo alios mediatores & propiciatores nobis efficit, Pontifices & sacrificulos, qui quotidie uendunt operam suam in templis.

Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo testamento Pontificem esse qui pro peccatis offerat, tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutionem confirmat tota Epistola ad Hebraeos. Et id prorsus esset alios mediatores constituisse prater Christum, si aliam satisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, prater mortem Christi requireremus. Deinde quia sacerdotium noui testamenti est ministerium spiritus, ut docet Paulus, 2. Corinth. 3. Idcirco unicum habet sacrificium Christi satisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum, Ceterum multa habet sacrificia similia Leuiticis, quae ex opere operato applicari pro alijs possint, sed exhibent alijs Euangelium & sacramenta, ut per haec concipiant fidem & spiritum sanctum, & mortificentur & uiuificentur, quia ministerium spiritus, peragunt cum applicatione operis operati. Est enim ministerium spiritus, per quod spiritus sanctus efficitur

est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & uiuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, quia utrumq; pugnat cum iusticia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, uinci terrores peccati & mortis, ullo opere, aut ulli re, nisi fide in Christum, iuxta illud, Iustificati ex fide pacem habemus. Ad hæc ostendimus scripturas quæ contra nos citantur minime patrocinari impie opinioni aduersariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni uiri apud omnes gentes possunt. Quare repudiandus est error Thomæ, qui scripsit corpus Domini semel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, ut habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum. Repudiandi sunt & reliqui communes errores, q; Missa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item q; applicata pro alijs etiam iniustis non ponentibus obicem, mereatur eis remissionem peccatorum culpæ & pœne. Hæc

X   omnia

DE SACRIFICIO.

omnia falsa, & impia sunt, nuper ab indoctis Monachis conficta & obruunt gloriã passionis Christi & iusticiam fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati sunt, quantum Missæ ualeant applicatæ simul pro multis, quantum ualeant singulæ pro singulis. Sophiste habent descriptos gradus meritorum, sicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Deinde uendunt Missam, tanquam precium ad impetrandum quod quisq; expetit, Mercatoribus ut foelix sit negociatio, uenatoribus, ut foelix sit uenatio. Et alia infinita. Postremo transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione sacramenti, a pœnis purgatorij, cū sine fide nec uiuis Missa proffit. Neq; ex scripturis aduersarij afferre, uel unam syllabam possunt ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna autoritate docent, Neq; Ecclesie ueteris, neq; Patrum testimonia habent.

QVID PATRES DE SACRIFICIO senserint.

ET quoniam loca Scripturæ quæ contra nos citantur explicauimus, de Patribus etiam respondendum

spondendum est. Non ignoramus Missam a Patri-
 bus appellari sacrificium, sed hi non uolunt Mis-
 sam ex opere operato, conferre gratiam, & appli-
 catam pro alijs mereri eis remissionem peccatorū
 culpæ & pœnæ. Vbi leguntur hæc portenta uer-
 borum apud Patres? sed aperte testantur se de
 gratiarū actione loqui. Ideoq; uocāt *εὐχαριστία*,
 Diximus autem supra sacrificium *εὐχαριστία*
 non mereri reconciliationem, sed fieri a reconci-
 liatis, sicut afflictiones non merentur reconci-
 liationē, sed tunc sunt sacrificia *εὐχαριστία*, quan-
 do reconciliati, sustinent eas. Et hoc responsum
 in genere ad Patrum dicta, satis tuetur nos con-
 tra aduersarios. Certum est enim illa figmenta de
 merito operis operati nusquam extare apud Pa-
 tres. Sed ut tota causa magis perspici possit, dice-
 mus & nos de usu sacramenti, ea quæ certum est
 consentanea esse Patribus & Scripture.

DE VSV SACRAMENTI,
 & de sacrificio.

Quidam belli homines fingunt coenam Do-
 mini institutam esse propter duas causas.
 Primum, ut sit nota & testimonium professionis,
 X ij sicut

DE VSV SACRÁ.

sicut certa forma cuculli est signum certæ professionis. Deinde cogitant præcipue talem notam Christo placuisse, uidelicet conuiuium, ut significaret mutuam inter Christianos coniunctionem atq; amicitiam, quia symposia sunt signa fœderum, & amicitie. Sed hæc opinio est ciuilib, nec ostendit præcipuum usum rerum a Deo traditarum, Tantum de caritate exercenda loquitur, quam homines prophani & ciuiles, utcunq; intelligunt, De fide non loquitur, quæ quid sit pauci intelligunt.

Sacramenta sunt signa uoluntatis Dei erga nos, non tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte definiunt sacramenta in nouo testamento esse signa gratiæ, Et quia in sacramento duo sunt, Signum & Verbum. Verbum in nouo testamento est promissio gratiæ addita signo. Promissio noui testamenti est promissio remissionis peccatorum, sicut Textus hic dicit, Hoc est corpus meum quod pro uobis datur, Hic est calix noui testamenti, cum sanguine meo, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Verbum igitur offert remissionem peccatorum. Et ceremonia est quasi pictura uerbi seu sigillum, ut Paulus uocat, ostendens promissionem. Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur

de accipiatur, ita inutilis est ceremonia, nisi fides accedat, quæ uere statuat hic offerri remissionem peccatorum. Et hæc fides erigit contritas mentes. Et sicut uerbum ad hanc fidem excitandam traditum est, ita sacramentum institutum est, ut illa species incurrens in oculos moueat corda ad credendum. Per hæc enim uidelicet per uerbum & sacramentum operatur spiritus sanctus. Et talis usus sacramenti, cum fides uiuificat perterrefacta corda, cultus est noui testamenti, quia nouum testamentum habet motus spirituales, mortificationem & uiuificationem. Et ad hunc usum instituit Christus, cum iubet facere in sui commemorationem. Nam meminisse Christi, non est ociosa spectaculi celebratio, aut exempli causa instituta, sicut in tragedijs celebratur memoria Herculis, aut Uliſſis. Sed est meminisse beneficia Christi, eaq; fide accipere, ut per ea uiuificemur. Ideo Psalmus ait. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, Escam dedit timentibus se. Significat enim uoluntatem & misericordiam Dei agnoscedam esse, in illa ceremonia. Illa autem fides, quæ agnoscit misericordiam, uiuificat. Et hic principalis usus est sacramenti, in quo apparet qui sint idonei ad sacramentum, uidelicet perterrefactæ

X iij   conscientiæ

DE VSV SACRA.

conscientiæ & quo modo uti debeant.

Accedit & sacrificium. Sunt enim unius rei plures fines, Postquam conscientia fide erecta sensit ex qualibus terroribus liberetur, tum uero serio agit gratias pro beneficio & passione Christi, & utitur ipsa ceremonia ad laudem Dei, ut hac obedientia gratitudinem ostendat & testatur se magnificare dona Dei. Ita fit ceremonia sacrificium laudis. Ac patres quidem de duplici effectu loquuntur, de consolatione conscientiarum, & de gratiarum actione seu laude. Horum effectuum prior ad sacramenti rationem pertinet, posterior pertinet ad sacrificiū. De consolatione ait Ambrosius. Accedite ad eum & absoluitur, quia est remissio peccatorum. Qui sit iste queritis. Audite ipsum dicentem. Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me non esuriat, & qui credit in me, non siciet unquam. Sic testatur in sacramento offerri remissionem peccatorum, testatur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, que omnia detorquent aduersarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cum Patres aperte requirant fidem, & de propria cuiusq; consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur

leguntur & sententiæ de gratiarum actione, qualis illa est suavissime dicta a Cypriano, de pie communicantibus. Pietas inquit inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficii largitori, id est, pietas intuetur data & condonata, hoc est, confert inter se magnitudinem beneficiorum Dei & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias &c. Et hinc exitit appellatio *εὐχαριστία* in Ecclesia. Neque uero ceremonia ipsa est gratiarum actio ex opere operato applicanda pro alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum &c. ut liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iusticia fidei, quasi ceremonia, sine fide profit, aut facienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSAE.

ADuersarij reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumenta ex appellationibus Missæ, quæ non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur Missam, etiamsi uocatur sacrificium opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatū pro alijs, mereri eis remissionem peccatorum &c. *ἀπὸ τοῦ ἵα* inquit, significat sacrificium. Et Græci Missam appellant *liturgiam*.

X iij

giam.

DE VOCABVLIS

giam. Car hic omittunt appellationem ueterem Synaxis, quæ ostendit Missam olim fuisse multorum communicationem, Sed dicamus de Liturgia. Ea uox non significat proprie sacrificium, sed potius publicum ministerium, & apte quadrat ad nostram sententiam, quæ uidelicet unus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini, sicut unus minister docens exhibet Euangelium populo, sicut ait Paulus. Sic nos existimet homo, tanquã ministros Christi, & dispensatores sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij, & sacramentorum. Et .2. Corinth. 5. Propter causam Christi legatione fungimur tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Christi causa, reconciliamini &c. Ita apte quadrat nomen λειτουργία ad ministerium. Est enim uetus uerbum usurpatum in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcis, onera publica, sicut tributum, sumptum instruende classis, aut similia, ut testatur oratio Demosthenis πρὸς λεπτινῶν, quæ tota consumitur in disputatione de publicis muneribus & immunitatibus φήσιν δὲ ἀναξίους τινὰς ἀνθρώπους εὐρομλῶν ἀτέλῃν ἐκδεύκειναι τὰς λειτουργίας, id est, dicet indignos quosdam homines inuenta immunitate detrectare publica onera. Et sic Romanis temporibus

poribus locuti sunt, ut ostendit rescriptum Pertinacis. ff. de iure immunitatis. L. Semper. εἰ καὶ μὴ πατρῶν λητουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνῆται. Et si non liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natorum. Et cōmentarius Demosthenis scribit λητουργία genus esse tributorum, sumptus ludorum, sumptus instruendarum nauium, curandi gymnasiij, & similia publicarum curationum. Et Paulus pro collatione usurpauit. 2. Corinth. 9. Officium huius collationis non solum supplet ea quæ desunt sanctis, Sed etiam efficit, ut plures Deo ubertim agant gratias &c. Et Philippenses 2. appellat Epaphroditum λητουργόν ministrū necessitatis suæ, ubi certe non potest intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cum exempla ubiq; obuia sint legentibus Græcos scriptores, in quibus λητουργία usurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu ministerijs. Et propter diphthongū Grammatici non deducunt a λιτή, quod significat preces, Sed a publicis bonis, quæ uocant λατὰ ut sit λατουργέω curo, tracto publica bona.

Illud est ridiculum quod argumentantur altaris mentionem fieri in sacris literis, quare necesse

X v

sit Missam

DE VOCABVLIS

sit Missam esse sacrificium, cum parabola altaris
 per similitudinem a Paulo citetur. Et Missam sin-
 gūt dictam ab altari מַזְבֵּחַ. Quorsum opus erat
 tam procul accersere etymologiam, nisi uolebant
 ostentare scientiam Ebraicæ lingue? Quorsum
 opus est procul quærerere etymologiam? cum exte-
 rius nomen Missa Deutero. 16. ubi significat collatio-
 nes, seu munera populi, non oblationem sacerdo-
 tis. Debebant enim singuli uenientes ad celebratio-
 nem Pasce aliquod munus, quasi symbolam affere-
 re. Hunc morem initio retinuerunt & Christiani.
 Conuenientes afferebant panes, uinum & alia, ut
 testantur Canones Apostolorum. inde sumebatur
 pars quæ consecraretur. Reliquum distribueba-
 tur pauperibus, Cum hoc more retinuerunt & no-
 men collationum, Missa. Et propter tales colla-
 tiones apparet etiam alicubi Missam dictam esse
 ἀγάπη, nisi quis mauult ita dictam esse propter
 commune conuiuium, sed omittamus has nugas.
 Ridiculum est enim aduersarios in re tanta, adeo
 leues coniecturas afferre. Nam etiam si Missa dicitur
 oblatio, quid facit uocabulum ad illa somnia
 de opere operato & applicatione quam fingunt
 alijs mereri remissionem peccatorum? Et potest
 oblatio dici, propterea, quia ibi offeruntur obla-
 tions

tiones, gratiarum actiones & totus ille cultus, sicut & εὐχαρίστια dicitur, Verum neq; ceremonie, neq; orationes ex opere operato sine fide profunt. Quamquam nos hic non de orationibus, sed proprie de cœna Domini disputamus.

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione, sed palam ostendit se non loqui proprie de corpore & sanguine Domini, sed de toto cultu, de precibus & gratiarum actionibus. Sic enim ait καὶ τοῖσιν ἡμῶν ἀξιόσυνεθεταί τοῦ προσφερῶ σοι δεήσεις & ἰκερίας ἢ θυσίας ἀναίμακτους ὑπὲρ παντός λαοῦ, Nihil offendit recte intellectum. Orat enim nos dignos effici, ad offerendas preces, & supplicationes & hostias incruentas pro populo. Nam ipsas preces uocat hostias incruentas Sicut & paulo post ἐτι προσφερομῶ σοι τῆν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Offerimus inquit hunc rationalem & incruentū cultum. Inepte enim exponunt qui hic rationalem hostiam malunt interpretari, et transferunt ad ipsum corpus Christi, cum Canon loquatur de toto cultu, λογικὴ λατρεία a Paulo dicta sit, contra opus operatum, uidelicet, de cultu mentis, de timore, de fide, de inuocatione, de gratiarum actione &c.

Quod uero defendunt aduersarij nostri ap=

DE VOCABVLIS

plicationem ceremonie pro liberandis animabus
defunctorum, qua ex re questum infinitum facit
unum, nulla habent testimonia, nullum mandatum ex
scripturis. Neque uero est leue peccatum tales cul-
tus sine mandato Dei, sine exemplo scripturae, in
Ecclesia instituire, & coenam Domini institutam
ad recordationem & predicationem inter uiuos,
transfere ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei
contra secundum preceptum. Primum enim con-
tumelia est Euangelij, sentire quod ceremonia, et
opere operato, sine fide sit sacrificium reconcilia-
ans Deum, & satisfaciens pro peccatis. Horribilis
oratio est, tantundem tribuere operi sacerdotis
quantum morti Christi. Deinde peccatum & mortuum
non possunt uinci nisi fide in Christum, sicut Paulus
docet, iustificati ex fide pacem habemus, quod
non potest unci poena purgatorij, applicatione
alieni operis.

Omitteremus iam qualia habeant aduersarij
testimonia de purgatorio, quales existiment poe-
nas esse purgatorij, quales habeat causas doctrinae
satisfactionum, quam supra ostendimus uanissimas
esse. Illud tantum opponemus, Certum est
coenam Domini institutam esse propter remissionem
culpe. Offert enim remissionem peccatorum

ubi necesse est uere culpam intelligere. Et tamen pro culpa non satisfacit, alioqui Missa esset pars mortis Christi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter, nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, sed promissio & sacramentum requirens fidem, Ac profecto necesse est omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitent Missam magna ex parte ad mortuos & ad satisfactiones pro pœnis translata esse, Hoc est tollere iuge sacrificium ex Ecclesia, Hoc est Antiochi regnum, qui saluberrimas promissiones de remissione culpæ, de fide, transtulit ad uanissimas opiniones de satisfactionibus, Hoc est Euangelium contaminare, corrumpere usum sacramentorum. Hi sunt quos Paulus dixit reos esse corporis & sanguinis Domini, qui oppresserunt doctrinam de fide, & remissionem culpæ, & corpus & sanguinem Domini ad sacrilegum quæstum prætextu satisfactionum contulerunt. Et huius sacrilegij pœnas aliquando dabunt, Quare cauendum est nobis & omnibus pijs conscientijs, ne approbent aduersariorum abusus.

Sed redcamus ad causam. Cum Missa non sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, sine fide, sequitur applicationem pro mortuis

mortuis

DE VOCABVLIS

mortuis inutilem esse. Neq; hic opus est longiore
 disputatione. Constat enim q; illæ applicationes
 pro mortuis nulla habeāt ex scripturis testimonia.
 Nec tutum est in Ecclesia cultus instituire, sine au-
 toritate scripturæ. Et si quando opus erit prolixius
 de tota re dicemus. Quid enim nunc rixemur cum
 aduersarijs, qui neq; quid sacrificium, neq; quid sa-
 cramentum, neq; quid remissio peccatorum, neq;
 quid sit fides, intelligunt.

Nec Græcus Canon applicat oblationem tan-
 quam satisfactionem pro mortuis, quia applicat
 eam pariter beatis omnibus Patriarchis, Prophe-
 tis, Apostolis. Apparet igitur Græcos tanquā gra-
 tiarum actionem offerre, non applicare tanquam
 satisfactionem pro pœnis. Quanquam etiam lo-
 quuntur non de sola oblatione corporis & san-
 guinis Domini, sed de reliquis Missæ partibus,
 uidelicet, orationibus & gratiarū actionibus. Nam
 post cōsecrationem precantur, ut sumentibus pro-
 fit, non loquuntur de alijs. Deinde addunt ἐπι-
 προσφέρω σοι τὴν λογικὴν ταύτην λα-
 τρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσάμενων
 προπατόρων πατέρων πατριαρχῶν, προσφε-
 τῶν, ἀποστόλων &c. At λογικὴ λατρεία
 significat ipsam hostiam, sed orationes & omnia
 que

quæ ibi geruntur. Quod uero allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus ueteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus, sed applicationem cœnæ Domini pro mortuis ex opere operato, improbamus. Nec patrocinantur aduersarijs ueteres de opere operato. Et ut maxime Gregorij aut recentiorum testimonia habeant, nos opponimus clarissimas, & certissimas scripturas. Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines erant & labi ac decipi poterant. Quanquam si nunc reuiuiscerent ac uiderent sua dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longe aliter se ipsi interpretarentur.

Falso etiam citant aduersarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro uiuis & mortuis. Sæpe hoc colore utuntur, allegant ueteres hæreses, & cum his falso comparant nostram causam, ut illa collatione prægrauet nos, Epiphanius testatur Aerium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles, Id reprehendit. Neque nos Aerio patrocinamur, sed uobiscum litigamus, qui heresim manifeste pugnantem cum Prophetis, Apostolis, & sanctis Patribus scelestè defenditis, uidelicet

DE VOCABVLIS

uidelicet, q̄ Missa ex opere operato iustificet, q̄
 mereatur remissionem culpæ & pœnæ, etiam iniu-
 stis, pro quibus applicatur, si non ponant obicem.
 Hos perniciosos errores improbamus, qui ledunt
 gloriam passionis Christi, & penitus obruunt do-
 ctrinam de iusticia fidei. Similis fuit persuasio im-
 piorum in lege, q̄ mererentur remissionem pecca-
 torum per sacrificia ex opere operato, non accip-
 rent gratis per fidē. Itaq; augebant illos cultus &
 sacrificia, instituebant cultū Baal in Israel, in Iuda
 etiam sacrificabāt in lucis. Quare Propheta dam-
 nata illa persuasione, belligerantur non solum
 cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdo-
 tibus, qui sacrificia a Deo ordinata cum illa opi-
 nione impia faciebant. Verum heret in mundo haec
 persuasio, & herebit semper, q̄ cultus & sa-
 crificia sint propiciationes, Non ferunt homines
 carnales soli sacrificio Christi tribui hunc hono-
 rem, q̄ sit propiciatio, quia iusticiam fidei non in-
 telligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis
 cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hec
 apud impios Pontifices falsa persuasio de sacrifici-
 cijs, sicut in Israel Baalitici cultus durauerunt.
 Et tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus
 improbat. Ita heret in regno Pontificio cultus
 Baaliticus

Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, ut per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et uidetur hic Baaliticus cultus una cum regno Pontificio duraturus esse, donec ueniet Christus ad iudicandum, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui uere credunt Euangelio debent improbare illos impios cultus excogitados contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iusticiam fidei.

Hæc de Missa breuiter diximus, ut omnes boni uiri ubiq; gentium intelligere queant, nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & uerum usum ostendere & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus, Ac uolumus admonitos esse omnes bonos uiros, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negotio Elie Prophetæ, qui cultum Baal improbat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quod si cõuenerint nos aduersarij, ut omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

Y

De Votis

DE VOTIS MONACHICIS.

A Pud nos in oppido Turingia Isenaco Fratua
Aciscanus quidam fuit ante annos triginta, Io-
hannes Hilten, qui a suo sodalicio coniectus est in
carcerem, propterea q̄ quosdam notissimos abusus
reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quib̄
bus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctri-
nae genus. Et qui norunt eum, testantur fuisse se-
nem placidum, & sine morositate grauem. Is mu-
ta praedixit quae partim euenerunt hactenus, par-
tim iam uidentur impendere, quae non uolumus re-
citare, ne quis interpretetur ea, aut odio cuiusquam,
aut in gratiam alicuius narrari. Sed postremo cum
uel propter aetatem, uel propter squalorem carce-
ris in morbum incidisset, accersuit ad se Guardia-
num, ut suam ualitudinē illi indicaret, cumq̄; Guardia-
nus accensus odio Pharisaeico, duriter obiurgare
hominem propter doctrinae genus, quod uide-
batur officere culinae, coepisset, tum iste omissa iam
mentionē ualitudinis ingemiscens inquit, se hu-
iniurias aequo animo propter Christum tolerare,
cum quidem nihil scripsisset aut docuisset quod la-
befactare statum Monachatum posset, tantum
notos quosdam abusus reprehendisset. Sed alia
quidam

quidam, inquit, ueniet anno Domini M. D. XVI. qui destruet uos, nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum, postea etiam reppererunt eius amici perscriptum ab ipso in commentarijs suis, inter annotationes quas reliquerat in certos locos Danielis. Quanquam autem quantum huic uoci tribuendum sit, euentus docebit, tamen extant alia signa, quae nuntiantur mutacionem regno Monachorum, non minus certa, quam oracula. Constat enim quantum sit in Monasterijs hypocrisis, ambitionis, auariciae, quanta inscitia, & indoctissimi cuiusque seuericia, quanta uanitas in concionibus, in excogitandis subinde nouis aucupijs pecuniae. Et sunt alia uicia quae non libet commemorare. Cumque fuerint olim Scholae doctrinae Christianae, nunc degenerauerunt uelut ab aureo genere in ferreum, seu ut cubus Platonius in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitium afferre. Locupletissima quaeque Monasteria tantum alunt ociosam turbam, quae ibi falso praetextu religionis hauritur de publicis elemosynis Ecclesiae. Christus autem admonet de sale insipido, quod solet effundi, & conculcari. Quare ipsi sibi Monachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud signum.

X ij quod

DE VOTIS

quod passim autores sunt interficiendorum bonorum uirorum. Has cedes Deus haud dubie breuiter ulciscetur. Neque uero accusamus omnes, Arbitramur enim passim aliquos uiros bonos in Monasterijs esse, qui de humanis cultibus moderate sentiunt, nec probant se uicium, quam exercent hypocrite apud ipsos.

Sed de genere doctrinae disputamus, quod nunc defendunt Architecti Confutationis, non utrum uota seruanda sint, Sentimus enim licita uota seruari debere, sed utrum cultus illi mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, Vtrum sint satisfactiones pro peccatis, Vtrum sint pares baptismi, Vtrum sint obseruatio preceptorum & consiliorum, Vtrum sint perfectio Euangelica, Vtrum habeant merita supererogationis, Vtrum merita illa applicata alijs saluent eos, Vtrum sint licita uota his opinionibus facta, Vtrum licita sint uota, quae praetextu religionis tantum uentris & otiosa causa suscepta sunt, Vtrum uere sint uota, quae sunt extorta aut inuitis, aut his qui per aetatem nondum iudicare poterant de genere uitae, quos parentes aut amici intruserunt in monasteria, aut de publico

publico alerentur, sine patrimonij privati iactura. Vtrum licita sint uota, quæ palam uergunt ad malum exitum, uel quia propter imbecillitatem non seruantur, uel quia hi qui sunt in illis sodalitijs, coguntur abusus Missarum, impios cultus sanctorum, consilia seuiendi in bonos uiros, approbare & adiuuare. De his questionibus disputamus, Et cum nos in Confessione pleraq; diximus de eiusmodi uotis, quæ etiam Canonēs Pontificum improbant, tamen aduersarij iubent omnia quæ produximus reijcere. His enim uerbis usi sunt, Ac operæ precium est audire, quo modo cauillentur nostras rationes, & quid afferant ad muniendam suam causam. Ideo breuiter percurreremus pauca quedam argumenta nostra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersariorum. Cum autem hæc tota causa diligenter & copiose a Luthero tractata sit, in libro cui titulum fecit De uotis Monasticis, uolumus hic librum illum pro repetito habere.

Primum hoc certissimum est, non esse licitum uotum, quo sentit is qui uouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis

Y ij donari

DE VOTIS

donari remissionem peccatorum propter Christum, ut supra copiose dictum est. Recte igitur citauimus Pauli locum ad Galatas, Euacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Qui querunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum crucifigunt Christum. Audite autem audite, quomodo hic elabantur Architecti Consutationis. Pauli locum tantum de lege Moysi exponunt, & addunt Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euangelium uiuere, ut mereantur uitam aeternam. Et addunt horribilem epilogum, his uerbis. Quare impia sunt, quae hic contra monasticen allegantur. O Christe, quamdiu feras has contumelias quibus Euangelium tuum asficiunt hostes nostri. Diximus in Confessione remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si haec non est ipsa Euangelij uox, si non est sententia Patris aeterni, quam tu qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure plectimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota Ecclesia tua testis est, uere hanc esse Euangelij sententiam, quae consequamur remissionem peccatorum, non propter merita, sed

ta, sed propter te, per fidem. Paulus cum negat homines lege Moysi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit hanc laudem traditionibus humanis, Idq; aperte ad Colossenses testatur. Si lex Moysi quæ erat diuinitus reuelata, non merebatur remissionem peccatorum, quanto minus istæ fatuæ obseruationes, abhorrentes a civili consuetudine uitæ, mereantur remissionem peccatorum. Aduersarij fingunt Paulum abolere legem Moysi, & Christum ita succedere, ut non gratis donet remissionem peccatorum, sed propter opera aliarum legum, si quæ nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deinde fingunt inter hos qui obseruant illam legem Christi, Monachos propius obseruare, quam alios, propter hypocrisin paupertatis, obedientiæ, & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatem iactant in summa copia rerum omnium, obedientiam iactant, cum nullum genus hominum libertatem habeat maiorem, quam Monachi, De coelibatu non libet dicere, qui quam purus sit in plerisque, qui student continere, Gerson indicat. Et quotus quisq; continere studet. Scilicet hac simulatione propius secundum Euangelium uiuunt Mo-

X iij nachâ

DE VOTIS

nachi. Christus non ita succedit Moysi, ut propter nostra opera remittat peccata, sed ut sua merita, suam propiciationem opponat iræ Dei pro nobis, ut gratis nobis ignoscatur. Qui uero præter Christi propiciationem propria merita opponit iræ Dei, & propter propria merita conatur, siue afferat qui remissionem peccatorum conatur, siue afferat opera legis Mosaicæ, siue Decalogi, siue Regule Benedicti, siue regule Augustini, siue aliarum Regularum, is abolet promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Hæc est Pauli sententia. Vide autem Carole Cæsar Imperator clementissime, uidete Principes, uidete omnes ordines, quanta sit impudentia aduersariorum, cum Pauli locū in hanc sententiam citauerimus, ipsi adscripserunt. Impia sunt quæ hic contra Monasticen allegantur. Quid est autem certius, quam quod remissionem peccatorum consequuntur homines fide, propter Christum? Et hanc sententiam audent isti nebulones impiam uocare. Nihil dubitamus quin si admoniti fuissetis de hoc loco, eximi e Consuetudine tantam blasphemiam curassetis. Cum autem supra copiose ostensum sit, impiam opinionem esse, quod propter opera nostra consequamur remissionem peccatorum, breuius in hoc loco erimus.

Facile

Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quod non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica. Itaque & illa blasphemia nullo modo ferenda est, quae apud Thomam legitur, professionem Monasticam parem esse baptismo. Furor est, humanam traditionem, quae neque mandatum Dei, neque promissionem habet, equare ordinationi Christi, quae habet & mandatum & promissionem Dei, quae continet pactum gratiae, & vitae aeternae.

Secundo. Obedientia, paupertas, & coelibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀδελφεία φροσύνη. Ideoque sancti uti eis sine impietate possunt, sicut usi sunt Bernardus, Franciscus & alij sancti viri. Et hi usi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia, non quod opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur vitam aeternam. Denique sunt ex illo genere, de quo Paulus ait. Corporalis exercitatio parumper utilis est. Et credibile est alicubi, nunc quoque esse bonos viros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio uerbi, qui illis observationibus sine impijs opinionibus utuntur. At sentire, quod illae observationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur

Y V antur

DE VOTIS

antur uitam eternam, hoc pugnat cum Euangelio
de iusticia fidei, quod docet, q̄ propter Christum
donetur nobis iusticia, & uita eterna. Pugnat &
cum dicto Christi, Frustra colunt me mandatis ho-
minum. Pugnat & cum hac sententia. Omne quod
non est ex fide peccatum est. Quomodo autem pos-
sunt affirmare quod sint cultus quos Deus appro-
bet, tanquam iusticiam coram ipso, cum nullum ha-
beant testimonium uerbi Dei.

Sed uidete impudentiam aduersariorum. Non
solum docent, q̄ obseruationes ille sint cultus iusti-
ficantes, sed addunt perfectiores esse cultus, hoc
est, magis merentes remissionem peccatorum &
iustificationem, quam sint alia uitæ genera. Et hi
concurrunt multæ falsæ ac perniciose opiniones
fingunt se seruare præcepta & consilia. Postea
homines liberales, cum somnient se habere merita
supererogationis, uendunt hæc alijs. Hæc omnia
plena sunt Pharisæica uanitatis. Extrema enim
pietas est sentire, q̄ Decalogo ita satisfaciunt, ut
supersint merita, Cum hæc præcepta omnes san-
ctos accusent, Diligas Dominum Deum tuum ex
toto corde tuo. Item, Non concupiscas. Propter
ait, Omnis homo mendax, id est, non recte

Deo sciens, non satis timens, non satis credens
Deo, quare falso gloriantur Monachi, in observa-
tione monasticæ uitæ præceptis satisfieri, ac plus-
quam præcepta fieri.

Deinde falsum & hoc est, q̄ observationes
monasticæ sint opera consiliorum Euangelij. Nam
Euangelium non consulit discrimina uestitus, cibo-
rum, abdicationem rerum propriarum. Hæ sunt
traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum
est. Esca non commendat Deo, quare neq; cultus
iustificantes sunt, neq; perfectio. Imo cum his titu-
lis sucate proponuntur, sunt meræ doctrinæ de-
moniorum. Virginitas suadetur, sed his qui do-
num habent, ut supra dictum est. Error est autem
perniciosissimus sentire, q̄ perfectio Euangelica
sit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Ma-
hometistarum Monachi gloriari possent, se ha-
bere perfectionem Euangelicam. Neq; est in obser-
uatione aliorum quæ dicuntur ἀδιάφορα, sed
quia regnum Dei est iusticia & uita in cordibus,
ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam
misericordiæ promissæ in Christo, & curam obe-
diendi uocationi, sicut & Paulus describit perfec-
tionem, transformamur a claritate in claritatem,
tanquam

DE VOTIS

tanquam a Domini spiritu. Non ait, alium subinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula. Miserabile est in Ecclesia tales Pharisaeas, imo Mahometicas uoces legi atq; audiri, uidelicet, perfectionem Euangelij, regni Christi, quod est uita eterna, in his stultis obseruationibus uestium, & similiarum nugarum collocari.

Nunc audite Arcopagitas nostros quam indignam sententiam posuerint in Confutatione. Sic aiunt SACRIS LITERIS EXPRESSVM esse Monasticam uitam, debita obseruatione custoditam, quam per gratiam Dei, quilibet Monastici custodire possunt, mereri uitam eternam, & quidem multo auctiorem Christus eis promisit, qui reliquerint domum aut fratres &c. Hæc sunt uerba aduersariorum, in quibus hoc primum impudentissime dicitur, qd sacris literis expressum sit, uitam monasticam mereri uitam eternam. Vbi enim loquuntur sacræ literæ de monastica? Sic agunt etiam aduersarij, sic citant scripturas nihili homines, cum nemo nesciat monasticam recens excogitatam esse, tamen allegant autoritatem scripturæ, & quidem dicunt hoc suum decretum expressum esse in scripturis. Præterea contumelia afficit Christum

Christum, cum dicunt homines per monasticam mereri uitam eternam. Deus ne sue quidem legi hunc honorem tribuit, q̄ mereatur uitam eternam sicut clare dicit apud Ezechielem Cap. 20. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. Primum hoc certum est, q̄ uita monastica non meretur remissionem peccatorum, sed hanc fide gratis accipimus, ut supra dictum est. Deinde propter Christum, per misericordiam donatur uita eterna, his qui fide accipiunt remissionem, nec opponunt merita sua iudicio Dei, sicut & Bernardus grauissime dicit. Necessesse est primo omnium credere, q̄ remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde q̄ nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremo q̄ eternam uitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Cetera quæ in eandem sententiam sequuntur supra recitauimus. Addit autem in fine Bernardus. Nemo se seducat, quia si bene cogitare uoluerit, inueniet procul dubio, q̄ nec cum decem millibus posset occurrere ei qui cum uiginti millibus uenit ad se. Cum autem nec diuina leges operibus mereamur remissionem peccatorum aut uitam eternam, sed necesse sit querere misericordiam promissam

missam

DE VOTIS

missam in Christo, multo minus obseruationibus
monasticis, cum sint merae traditiones humane,
tribuendus est hic honor q̄ mereantur remissionem
peccatorum, aut uitam eternam. Ita simpliciter ob
ruunt Euangelium de gratuita remissione peccato
rum, & de apprehendenda misericordia promissa
in Christo, qui docent monasticam uitam mereri
remissionem peccatorum, aut uitam eternam, &
fiduciam debitam Christo transferunt in illas stulti
tas obseruationes. Pro Christo colunt suos cucul
los, suas sordes. Cum autem & ipsi egeant miseria
cordia, impie faciunt, q̄ fingunt merita superero
gationis, eaq; alijs uendunt. Breuius de his rebus
dicimus, quia ex his quæ supra de iustificatione, de
pœnitentia, de traditionibus humanis diximus, scia
tis constat uota monastica non esse precium, prop
ter quod detur remissio peccatorum & uita eter
na. Et cum Christus uocet traditiones cultus inuili
les, nullo modo sunt perfectio Euangelica.

Verum aduersarij uideri uolunt astute mo
derari uulgarem persuasionem de perfectiōe. Ne
gant monasticam uitam perfectionem esse, sed di
cunt statum esse acquirendæ perfectionis. Belle di
ctum est, & meminimus hanc correctionem exte
apud

apud Gersonem. Apparet enim prudentes viros
 offensos immodicis illis encomijs uitæ monasticæ,
 cum non auderent in totum detrudere ei laudem
 perfectionis, addidisse hanc ἐπ' αὐτοῦ θωσῆν, q̄ sit
 status acquirendæ perfectionis. Hoc si sequimur,
 nihilo magis erit monastica status perfectionis,
 quam uita agricolæ aut fabri. Nam hi quoq; sunt
 status acquirendæ perfectionis. Omnes enim homi-
 nes in quacunq; uocatione perfectionem expetere
 debent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in
 dilectione proximi & similibus uirtutibus spiritua-
 libus. Extant in historijs Eremitarum exempla An-
 tonij & aliorum, quæ exæquant genera uitæ. Scri-
 bitur Antonio petenti, ut Deus sibi ostenderet,
 quantum in hoc uitæ genere proficeret, quendam
 in urbe Alexandria sutorem monstratum esse, per
 somnium, cui compararetur. Postridie Antonius
 ueniens in urbem, accedit ad sutorem, exploratu-
 rus illius exercitia & dona, collocutus cum homi-
 ne, nihil audit, nisi mane eum pro uniuersa ciuitate
 paucis uerbis orare, deinde arti suæ operam dare.
 Hic intellexit Antonius non esse iustificationem tri-
 buendam illi uitæ generi, quod suscepit.

Sed aduersarij, etsi nunc moderantur laudēs
 de perfe

DE VOTIS

de perfectione, tamen aliter re ipsa sentiunt. Venerunt enim merita, & applicant pro alijs hoc pre-textu, q̄ obseruent præcepta & consilia, quare ipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectionem, si hoc non est? Deinde in ipsa Confutatione positum est, q̄ monachi contendant propius secundam Euangelium uisere. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, si ideo propius secundum Euangelium uiuunt Monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in uestitu, cibis & similibus nugis.

Item Confutatio dicit Monachos mereri uitam eternam auctiorem, & allegant Scripturam Qui reliquerit domum &c. scilicet hic quoq̄ perfectionem arrogat facticijs religionibus, sed hic uerba Scripturæ, nihil facit ad uitam monasticam. Non enim hoc uult Christus, q̄ deserere parentes, coniugem, fratres, sit opus ideo faciendum, quod mereatur remissionem peccatorum & uitam eternam. Imo maledicta est illa desertio. Fit enim contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes, aut coniugem, ut hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & uitam eternam. Duplex autem desertio est, quedam fit sine uocatione
mandat

mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam opera a nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem hic apparet, Christum non probare hanc fugam, quia loquitur de deserenda uxore, & liberis. Scimus autem q̄ mandatum Dei prohibet deserere uxorem & liberos. Alia desertio est, quæ fit mandato Dei, uidelicet, cum cogit nos potestas aut tyrannis cedere, aut negare Euangelium. Hic habemus mandatum, ut potius sustineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non solum facultates, coniugem, liberos, sed uitam quoq̄. Hanc desertionem probat Christus, ideoq̄ addit, propter Euangelium, ut significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam uxori & liberis, sed qui propter cōfessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculum fuerit sentire, q̄ cultus Dei sit, seipsum occidere & relinquere corpus sine mandato Dei. Ita ridiculum est sentire q̄ cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, coniugem, liberos, sine mandato Dei. Constat igitur male detorqueri dictum Christi ad uitam monasticam. Nisi fortassis hoc quadrat, q̄ centuplum in hac uita recipiunt. Plurimi enim sunt Monachi non propter Euangelium, sed propter culinam

Z   & ocium

DE VOTIS

Et ocium qui pro exiguis patrimonijs inueniunt
amplissimas opes. Sed ut tota res Monastica, simu-
lationis plena est, ita falso pretextu testimonia
scripturae citant, ut dupliciter peccent, hoc est, ut
fallant homines, & fallant pretextu nominis di-
uini.

Citatur & alius locus de perfectione, Si uis
perfectus esse, uade, uende quae habes, & da paupe-
ribus & ueni, & sequere me. Hic locus exercuit
multos qui sinxerunt perfectionem esse possessio-
nes ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philoso-
phos Aristippum praedicare, qui magnū auri pon-
dus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent
ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio, do-
minia & possessio, sunt ordinationes ciuiles ap-
probatae uerbo Dei, in praeccepto. Non furtum fa-
cies. Desertio facultatum non habet mandatum,
aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica pau-
peritas non est desertio rerum, sed non esse aua-
rum, non confidere opibus, sicut David pauper
erat, in ditissimo regno. Quare cum desertio facul-
tatum sit mere traditio humana, est inutilis cultus.
Et immodica sunt illa Encomia in extrauagante,
quae ait abdicationem proprietatis omnium re-
rum, propter Deum, meritoriam & sanctam, &
uiam

nam perfectionis esse. Et periculosissimum est rem
 pugnantem cum civili consuetudine, talibus immo-
 deratis laudibus efferre. At Christus hic perfectio-
 nem uocat. Imo, iniuriam faciunt textui, qui trun-
 catum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit
 Christus, sequere me. Exemplum obedientie in uo-
 catione propositum est, Et quia uocationes disti-
 miles sunt, ita hæc uocatio non est omnium, sed
 proprie ad illam personam, cum qua ibi loquitur
 Christus, pertinet, sicut uocatio Dauid ad Regnū,
 Abraham ad mactandum filium non sunt nobis imi-
 tandæ, Vocationes sunt personales, sicut negocia
 ipsa uariant temporibus & personis, Sed exem-
 plum obedientie est generale. Perfectio erat futu-
 ra illi iuueni, si huic uocationi credidisset & obe-
 diuisset. Ita perfectio nobis est, obedire unūqucūq;
 uera fide suæ uocationi.

Tertio. In uotis Monasticis promittitur ca-
 stitas, Supra autem diximus de coniugio Sacerdo-
 tum, non posse uotis aut legibus tolli ius nature in
 hominibus. Et quia non omnes habent donum con-
 tinentie, multi propter imbecillitatem in foeli-
 citer continent. Neq; uero ulla uota, aut ulla le-
 ges possunt abolere mandatū spiritus sancti. Prop-

DE VOTIS

ter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam. Quare hoc uotum non est licitum in his qui non habent donum continentiae, sed propter imbecillitatem contaminantur. De hoc toto loco satis supra dictum est, in quo profecto mirum est, cum uersentur ob oculos pericula & scandala, tamen aduersarios defendere suas traditiones, contra manifestum Dei praeceptum. Nec commouet eos uox Christi, qui obiurgat Phariseos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

Quarto. Liberant hos qui uiuunt in Mondasterijs impij cultus, quales sunt prophanatio Missae ad questum collatae pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex uitium est, & quod sancti in locum Christi surrogantur, & impie coluntur, sicut finixerunt Dominicastrum Rosarium B. Virginis, quod est mera βαττολογία non minus stulta, quam impia uanissimam fiduciam alens. Deinde haec ipsae impietates, tantum conferuntur ad questum. Item Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iusticia fidei, de uera poenitentia, de operibus quae habent mandatum Dei, neque audiunt, neque docent. Sed uersantur aut in Philosophicis disputacionibus, aut in traditionibus cere-

moniarum

moniarum quæ obscurant Christum. Non hic dicemus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, & similibus rebus quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis, quarum finis est docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem, aut fidem. Sed nunc fingunt has ceremonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augent has ceremonias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortandos auditores, breues & acurata lectiones plus prodesse, quam illæ infinitæ *βαττολογίαι*. Ita tota uita monastica plena est hypocrisi, & falsis opinionibus. Ad hæc omnia accedit & hoc periculū, quod qui sunt in illis collegijs coguntur assentiri persequentibus ueritatem. Multæ igitur graues & magne rationes sunt, quæ liberant bonos uiros ab hoc uitæ genere.

Postremo multos liberant ipsi Canones, qui aut illecti artibus Monachorum sine iudicio uouerunt, aut coacti ab amicis uouerunt. Talia uota ne Canones quidem pronunciant esse uota. Ex his omnibus apparet plurimas esse causas, quæ docent uota Monastica, qualia hætenus facta sunt, non esse

Z ij esse

DE VOTIS.

esse uota, quare tuto deseri potest uitæ genus plenum hypocrisis & falsarum opinionum.

Hic obijciunt ex lege Nazareos. Sed hi non suscipiebant uota sua cum his opinionibus quas hactenus diximus nos reprehendere in uotis Monachorum. Nazareorum ritus erat exercitium, aut protestatio fidei coram hominibus, non merebatur remissionem peccatorum coram Deo, non iustificabat coram Deo. Deinde sicut nunc circumcisio, aut mactatio uictimarum non esset cultus, ita nec ritus Nazareorum, nunc debet proponi tanquam cultus, sed debet iudicari simpliciter *ἀδύνατον* φρονοῦ. Non igitur recte confertur Monachatus sine uerbo Dei excogitatus ut sit cultus, qui mereatur remissionem peccatorum, & iustificationem, cum ritu Nazareorum, qui habebat uerbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut mereretur remissionem peccatorum, sed ut esset exercitium externum, sicut alie ceremonie legis. Idem de alijs uotis in lege traditis dici potest.

Allegantur & Rechabite, qui nec possessiones habebant ullas, nec uinum bibebant, ut scribit Ieremias Cap. 35. Scilicet pulchre quadrat exemplum

plum Rechabitarum ad Monachos nostros, quorum Monasteria superant palatia regum, qui lautissime uiuunt. Et Rechabite in illa omnium rerum penuria, tamen erant coniuges. Nostri Monachi cum affluent omnibus delicijs profitentur cœlibatum. Cœterum exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta scripturas certas & claras, non contra regulam, seu contra scripturas interpretari conuenit. Certissimum est autem obseruationes nostras non mereri remissionem peccatorum, aut iustificationem. Quare cum laudantur Rechabite, necesse est eos morem suum, non ideo seruasse, q̄ sentirent se per eum mereri remissionem peccatorum, aut opus ipsum cultum esse iustificantem, aut propter quem consequerentur uitam æternam, non per misericordiam Dei, propter semen promissum. Sed quia habuerunt mandatum parentum, laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei. Honora patrem & matrem. Deinde, mos habebat finem proprium quia peregrini erant, non Israelite, apparet patrem uoluisse eos certis notis discernere a suis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrine fidei, & immortalitatis. Talis finis est licitus. At fines

DE VOTIS

Monastica longe alij traduntur. Fingunt opera
Monasticæ cultus esse, fingunt ea mereri remis-
sionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur
dissimile Monasticæ exemplum Rechabitarum, ut
omittamus hic alia incommoda quæ herent in præ-
senti Monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum Cap. 5.
de uiduis, quæ seruientes Ecclesiæ,alebantur de
publico, ubi ait. Nubere uolunt, habentes damnationem,
quia primam fidem irritam fecerunt. Pri-
mum hic fingamus Apostolum de uotis loqui, tã-
men hic locus non patrocimabitur Monasticis uo-
tis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione,
ut mereantur remissionem peccatorum, & iustifi-
cationem. Paulus enim tota uoce damnat omnes
cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruen-
tur, ut mereantur remissionem peccatorum, aut ut
propter ea consequamur uitam æternam, non
propter Christum per misericordiam. Ideo neces-
se est uota uiduarum, si qua fuerunt, dissimilia fuisse
uotis Monasticis. Præterea, si non desinant
aduersarij detorquere locum ad uota, detorquen-
dum erit eodem hoc quoq; , q; uetat eligi uiduam
minorem annis sexaginta. Ita uota ante eam abda-

tem facta erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc uota. Itaq; damnat Paulus uiduas, non quia nubunt, iubet enim nubere iuniores, sed quia publico sumptu alita lasciuebant, ideoq; fidem abijciebant. Hoc uocat primam fidem, scilicet, non uoti monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem Cap. Si quis proprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur quam Sophista. Non tribuit fidem his qui habent peccatum mortale. Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit mulierculas petulantes fidem abijcere.

Percurrimus aliquot nostras rationes, & obiter diluimus ea que aduersarij obijciunt. Et hæc collegimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter pias mentes, ut habeant in conspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultus Monasticos, quos quidem totos hæc una uox Christi abrogat, cum ait. Frustra colunt me mandatis hominum. Quare uota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionum, cantuum, uestitus calceorum, cingulorum, inuites cultus sunt caram Deo. Et certo sciant omnes pie

Z v

mentes

DE POTESTATE

mentes, simpliciter Pharisaicam & damnatam opinionem esse, q̄ illæ observationes mereantur remissionem peccatorum, q̄ propter eas iusti reputamur, q̄ propter eas consequamur uitam eternam, non per misericordiam propter Christum. Et necesse est sanctos uiros qui in his uitæ generibus uixerunt, abiecta fiducia talium observationum, didicisse, q̄ remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, q̄ propter Christum per misericordiam consecuturi essent uitam eternam, non propter illos cultus, q̄ Deus tantum approbet cultus suo uerbo institutos, qui ualeant in fide.

DE POTESTATE EC- clesiastica.

Vehementer hic uociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiasticis, Et addunt Epilogum. Irrita sunt omnia quæ in præsentî articulo contra immunitatem Ecclesiarum & Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia, Nos enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Caterum sæpe testati sumus, nos politicas ordinationes, & donationes Principum & priuilegia non reprehendere. Sed utinam uicissim audirent

audirent aduersarij quærelas Ecclesiarum & pia-
rum mentium. Dignitates & opes suas fortiter tu-
entur aduersarij, Interim statum Ecclesiarum ne-
gligunt, non curant recte doceri Ecclesias, & sa-
cramenta rite tractari. Ad Sacerdotium admit-
tunt quoslibet sine discrimine, Postea imponunt
onera intollerabilia, quasi delectentur exicio alio-
rum, suas traditiones longe accuratius seruari po-
stulant, quam Euangelium. Nunc in grauissimis
& difficillimis controuersijs, de quibus populus
misere cupit doceri, ut habeat aliquid certi quod
sequatur, non expediunt mentes, quas dubitatio
acerbissime cruciat, tantum conclamant ad arma.
Præterea in rebus manifestis decreta sanguine
scripta proponunt, quæ minantur horrenda sup-
plicia hominibus, nisi manifeste contra mandata
Dei faciant. Hic uicissim oportebat uos uidere la-
chrimas miserorum, & audire miserabiles quere-
las multorum bonorum hominum, quas haud du-
bie respicit, & exaudit Deus, cui aliquando ra-
tionem procurationis uestre reddituri estis.

Cum autem nos in Confessione, in hoc arti-
culo, uarios locos complexi simus, aduersarij nihil
respondent, nisi Episcopos habere potestatem
regimini

DE POTESTATE

regiminis & coercitiuæ correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ. Et ad potestatem regiminis, requiri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea que ad præfatum finem expediunt aut conducunt. Hæc sunt uerba Consutationis, in quibus docent nos aduersarij, q̄ Episcopi habeant autoritatem condendi leges utiles ad consequendam uitam æternam. De hoc articulo controuersia est.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc doctrinam, q̄ gratis propter Christum fide accipimus remissionem peccatorum. Oportet & hanc doctrinam retineri, q̄ humane traditiones, sicut inutiles cultus, quare nec peccatum, nec iusticia in cibo, potu, uestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum usum uoluit Christus liberum relinquere, cum ait. Quod intrat in os non coinquinat hominem. Et Paulus, Regnum Dei, non est esca, aut potus. Itaq̄ nullum habent ius Episcopi condendi traditiones extra Euangelium, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus, quos approbat Deus tanquam iusticiam, & qui grauent conscientias, ita ut peccatum sit eos omittere. Hæc omnia docet uel unus Locus in Actis, ubi Apostoli dicuntur

Fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum, & ostendunt quantum periculi sit, exaggerant peccatum istorum qui onerant Ecclesiam. Quid tentatis Deum, inquit? Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij nostri, qui ui defendunt traditiones & impias opiniones. Nam & supra damnauerunt articulum XV. in quo posuimus quod traditiones non mereantur remissionem peccatorum, & hic dicunt traditiones conducere ad uitam eternam. Num merentur remissionem peccatorum? num sunt cultus quos approbat Deus, tanquam iusticiam? num uiuificant corda? Paulus ad Colossenses, ideo negat prodesse traditiones ad iusticiam eternam & uitam eternam, quia, cibus potus, uestitus & similia sint res usu pereuntes. At uita eterna in corde, rebus eternis, hoc est, uerbo Dei & spiritu sancto efficitur. Expediant igitur aduersarij quomodo conducant traditiones ad uitam eternam.

Cum autem Euangelium clare testetur, quod non debeant imponi Ecclesiae traditiones, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus quos approbet Deus tanquam iusticiam, ut grauent conscientias, ita ut omittere eas iudicetur esse peccatum, nunquam poterunt aduersarij ostendere, quod
Episcopi

DE POTESTATE

Episcopi habeant potestatem tales cultus instituendi.

Ceterum quam potestatem tribuat Euangelium Episcopis, diximus in Confessione. Qui nunc sunt Episcopi, non faciunt Episcoporum officium iuxta Euangelium, sed sint sane Episcopi iuxta politicam Canonicam, quam non reprehendimus. Verum nos de Episcopo loquimur, iuxta Euangelium. Et placet nobis uetus particio potestatis, in potestatem ordinis & potestatem Iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordinis, hoc est, ministerium uerbi & sacramentorum, habet & potestatem Iurisdictionis, hoc est, autoritatem excommunicandi obnoxios publicis criminibus, & rursus absoluendi eos si conuersi petant absolutiorem. Neq; uero habent potestatem tyrannicam, hoc est, sine certa lege, neq; regiam, hoc est, supra legem, sed habent certum mandatum, certum uerbum Dei, quod docere, iuxta quod exercere suam Iurisdictionem debent. Quare non sequitur, etiamsi habeant aliquam Iurisdictionem, & possint novos cultus instituere. Nam cultus nihil pertinet ad Iurisdictionem. Et habent uerbum, habent mandatum, quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, si quis commiserit aduersus

ius illud uerbum, quod acceperunt a Christo.

Quaquam nos in Confessione addidimus etiam quatenus liceat eis condere traditiones, uidelicet, non tanquam necessarios cultus, sed ut sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem. Et hæ non debent laqueos iniicere conscientijs, tanquam præcipiant necessarios cultus, sicut Paulus docet, cum ait. In libertate, qua Christus uos liberauit, stante, nec iterum iugo seruitutis subijciamini. Oportet igitur liberum usum talium ordinationum relinquere, modo ut scandala uitentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut pleraq; ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; ita tradiderunt, ut mutare non liceret. Non enim disenciebant a suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat opinio, qd ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, uidelicet, ut sciamus eas non esse necessarios cultus, & tamen propter uitanda scandala in loco sine superstitione obseruemus. Et sic multi docti & magni uiri in Ecclesia senserunt, Nec uidemus quid opponi possit. Certum est enim sententiam illam, Qui uos audit, me audit, non loqui de traditionibus

tionibus

DE POTESTATE

tionibus, sed maxime contra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libera, ut uocant, sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, ut eis de alieno uerbo non de proprio credamus. Vult enim Christus confirmare, quemadmodum opus erat, ut scirent uerbum traditum per homines efficax esse, ne quærendum esse aliud uerbum de cælo. De traditionibus non potest accipi, qui uos audit, me audit. Requirit enim Christus, ut ita doceat, ut ipse audiat, quia dicit. Me audit. Igitur suam uocem, suum uerbum uult audiri, non traditiones humanas. Illud dictum quod maxime pro nobis facit, & grauissimam consolationem & doctrinam continet, detorqueant isti asini ad res nugacissimas, discrimina ciborum, uestitus, & similia.

Citant & hoc. Obedite præpositis uestris. Hæc sententia requirit obedientiam erga Euangelium. Non enim constituit regnum Episcopis extra Euangelium. Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones subterfugere contra Euangelium interpretari. Idque cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud. Siquis aliquid contra Euangelium docet, anathema sit.

Idem

Idem respondemus ad hunc locum. Quid-
 quid dixerint, facite, q̄ constet, non uniuersaliter
 præcipi, ut omnia recipiamus, quia alibi iubet scrip-
 tura plus obedire Deo, quam hominibus. Quando
 igitur impia docent non sunt audiendi. Hæc autem
 impia sunt, q̄ traditiones humane sint cultus Dei,
 q̄ sint necessarij cultus, q̄ mereantur remissionem
 peccatorum & uitam æternam.

Obijciunt & scandala publica, & motus qui
 exorti sunt prætextu nostræ doctrine. Ad hæc bre-
 uiter respondemus. Primum, constat Dei benefi-
 cio Principes nostros habere obedientem populum
 in suis dicionibus. Et hoc ipsum doctrine genus
 quod sequimur, quia amplissimis laudibus ornat
 auctoritatem magistratum, auget reuerentiam
 erga eos. Ea res etiam plurimum conducit ad tran-
 quillitatem retinendam. Deinde si conferantur in-
 unum scandala omnia, tamen hi duo articuli, uide-
 licet, q̄ gratis consequamur remissionem peccato-
 rum propter Christum per fidem, & q̄ iusti prop-
 ter Christum reputemur fide, nõ propter nostram
 impletionem legis. Et alter, q̄ magistratus leges
 & tota politia sint ordinationes diuine, quibus
 Christianus sancte uti potest, tantum habent boni,

A 4 ut in

DE POTESTATE

ut incommoda omnia obruant. Nullam enim firmam consolationem pauidæ conscientie habere possunt aduersus iram Dei, nisi cognito altero articulo. Alter articulus ualde munit tranquillitatem rerum publicarum. Porro quam perniciosam opinionibus ante hæc tempora, utrumq; doctrinæ genus oppressum fuerit, nemo ignorat, & libri aduersariorum testantur, qui nusquam fidei mentionem faciunt, cum de remissione peccatorum loquuntur. Nusquam docent de dignitate rerum ciuilium. Nusquam docent quomodo Euangelium tradat iusticiam æternam, Interim in uita corporali uelut nos uti politicis legibus ac moribus. Hæ res patet, etæ, initio fauorem conciliauerunt Luthero, non solum apud nos, sed etiam apud multos qui nunc atrocissime nos oppugnant. *ἡ ἀλαλία δ' εὐδ' ἔχεται, ἀμνάμους δ' ἐβητοί,* inquit Pindarus. Iam si qui tumultus extiterunt iure conferri culpe potest in aduersarios, qui primum iniusta condemnatione Lutheri Schisma excitarunt, & Ecclesiam dissipauerunt. Et nunc miram seuiciam exercent in uiros bonos & pia docentes. Irritant hominum animos & alijs modis, quos hic non libet recitare. Neq; uero adeo ferrei, adeo sine sensu sumus, ut offensiones publicæ nihil perturbent nos. Sed me

maximè

minimus a Christo dictum esse. Beatus qui in me non fuerit scandalizatus. Hoc enim agit diabolus tum ut opprimat, tum ut deformet Euangelium in finitis modis. Alibi tyrannos contra Euangelij professores inflammat, alibi bella, alibi seditiones, alibi hereses excitat, ut reddat inuisum hoc doctrinae genus, quod uidetur occasionem prebere talibus motibus. Ac uero prudentibus uiris facilius est sua pericula negligere, quam illa scandala publicorum motuum. Verum aduersus haec quoque oportet Christianam mentem praemunitam esse, ne propter ea uerbum Dei abijciat.

Quaquam autem non delectat nos comparatio, tamen quia aduersarij hac criminatione praegravant nos, non sunt dissimulanda ipsorum uicia. Quantum mali est apud aduersarios in sacrilega prophanatione Missarum? quantum turpitudinis habet coelibatus eorum? Cultus sanctorum plenus apud eos est manifesta Idolatria. Nihil ne scandali est in ambitione Pontificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerantur cum nostris Imperatoribus, Plerumque in Italia, interdum etiam in ipsa Germania, ubi inter se filium & Patrem, cognatos ac ciues commiserunt. Quod si bellorum isto-

A a ij rum

DE POTESTATE

rum cause requirantur ex historijs, nihil inuenietur dignum Pontificibus, dicemus enim moderatissime. Quantum est mali, q̄ in ordinandis Sacerdotibus non deligunt idoneos? quid in mercatu Sacerdotiorum? Item in periculosis disputationibus nihil ne est uicij? Sed hæc uicia utcumq; condonari possent, si tamen conseruassent puram doctrinam in Ecclesijs. Hæc uero quomodo contaminata sit impijs opinionibus ac traditionibus testantur Canonistarum scripta, testantur libri Theologorum, pleni disputationum prophanarum, quæ partim sunt inutiles ad pietatem, partim etiam dissident ab Euangelio. Deinde in interpretatione scripturae ludunt & comminiscuntur quidquid libet.

Hæc doctrinae confusio præcipuum est scandalum, & maxime perniciosum, de quo præcipue queritur Iohannes in Apocalypsi, cum describit Pontificium regnum. Quid cum uentum est ad Monachorum supersticiones, quæ fuerunt infinite, quantum ibi est perniciosarum offensionum? qualis fuit applicatio meritum, si cadaueri circumdaretur cucullus? &c. Porro nihil ne scandali est, quod hoc tempore manifestam ueritatem Euangelij opprimere conantur? q̄ crudeliter occidunt bo-

nos uiros pia docentes, q̄ prohibēt ne rebus cogni-
tis sanentur ambigētes cōscientiæ, q̄ Reges hortan-
tur ad crudele latrocinii. Scilicet hæ nō sunt scan-
dala iudicanda, sed mera κατορθώματα, Pontifi-
cia. Neq; uero libet nobis hic quidquam pro mag-
nitudine rerum exaggerare, ne quis delectari nos
ista commemoratione putet, quam extorserunt no-
bis inuitis scriptores Confutationis. Nam hæc cau-
sa non ex hominum moribus, aut ex fortuna, sed
ex uerbo Dei iudicari debet, quod utinam adhibe-
rent in consilium omnes, qui de his controuersijs
pronunciant. Iterum autem hic dicendum est, quod
sepe iam diximus, Nos maxime cupidi sumus pub-
lice concordie, pacisq; , quam certe Christianos
maxime inter se colere decet. Deinde inuiti dissen-
timus ab optimo Imperatore, quem non solum
propter Imperij fastigium, sed etiam propter uirtu-
tes uere heroicis, quibus cognouimus eū preditum
esse ueneramur, sed aduersarij nō paciuntur coire
concordiam nisi hac lege, ut nos assentiamur con-
demnantibus manifestam ueritatem Euangelij, &
Ecclesiæ necessariam. Id facere non possumus.
Oportet enim Deo magis obedire, quam homini-
bus. Quare aduersarij rationem Schismatis red-
dituri sunt Deo, qui Ecclesias noua & inusitata
A a iij seuisia

DE POTES. ECCLE.

Seuicia dissipant. Neq; dubium est, quin hæc seuicia
mutationem aliquam rebus publicis allatura sit.
Hæc pro tempore respondimus ad Confutationem,
ac iudicium pijs omnibus permittimus, utra pars
recte sentiat. Et offerimus nos, nostram sen=
tenciam de singulis locis, Siquid ali=
cubi desiderabitur, copio=
sius declaratuos.
esse.

τελθ.

IMPRESSVM VITEBERGAE

per Georgium Rhau.

M. D. XLII.